

ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2022 ΤΕΥΧΟΣ 52

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Χαιρετισμός κ. Διοικητού ΣΕΘΑ

Σημείωμα Έκδοσης

Άρθρα

Αντγος ε.α. Σπυρίδων Μπελεγράτης Πρόεδρος ΣΕΕΘΑ	4
Ειρήνη Χειλά Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πειραιά	18
Δρ Δημήτριος Μαλέσης Ιστορικός Διδάσκων στη ΣΣΕ	29
Φώτιος Μουστάκης Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστήμιο Πλύμουθ	41
Δρ. Ιωάννης Σταμούλος	44
Γεράσιμος Καραμπελιάς Καθηγητής Πάντειο Πανεπιστήμιο	56

Εργασίες Σπουδαστών

Σμχος (Ι) Παντελεήμων Κοβλατζής Σπουδαστής 11 ^η ΕΣ ΔΙΜΑ	61
Πχος Ευάγγελος Ανδρεάτος ΠΝ Σπουδαστής 11 ^η ΕΣ ΔΙΜΑ	83

Βιβλιοπαρουσίαση

Η Τέχνη της Στρατηγικής	99
-----------------------------------	----

Δραστηριότητες

Ημερίδα «Οι στρατηγικές επιλογές στην Ελευθερίου Βενιζέλου στην εξωτερική πολιτική».	100
--	-----

Επισκέψεις-Ομιλίες

Ηγεσίας Ε.Δ.	101
Προσωπικοτήτων	105
Ξένων αντιπροσωπειών	105
Επίσκεψη Δκτου ΣΕΘΑ στην ετήσια συνάντηση Δκτων Σχολών Εθνικής Άμυνας χωρών - μελών ΝΑΤΟ	109

Τελετές ΣΕΘΑ

Τελετή Παράδοσης Παραλαβής Διοικήσεως ΣΕΘΑ	111
Τελετή Αποφοίτησης 74 ^{ης} ΕΣ ΦΔΠ	112

Χαιρετισμός Διοικητού ΣΕΘΑ Αντιστράτηγου Αναστασίου Σπανού

Χαιρετισμός Δκτού

Αγαπητοί Αναγνώστες

Αρχικά θα ήθελα να εκφράσω την εκτίμησή μου στο εξαιρετικό έργο, το οποίο επιτελείται από το σύνολο του στρατιωτικού και πολιτικού προσωπικού της Σχολής, καθώς επίσης να τιμήσω και να ευχαριστήσω όλους τους προκατόχους μου Διοικητές, οι οποίοι άοκνα επί σειρά δεκαετιών συνετέλεσαν στη δημιουργία αυτής της μεγάλης παράδοσης της Σχολής.

Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενος, για την επανέκδοση του περιοδικού «ΑΘΗΝΑ» μετά από βραχεία αναστολή της έκδοσής του, το οποίο συμπίπτει και με την τοποθέτησή μου ως Δκτή της Σχολής.

Η τρέχουσα χρονική περίοδος, χαρακτηρίζεται από ραγδαίες εξελίξεις στο γεωστρατηγικό περιβάλλον. Στο χώρο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου οι διεθνείς προκλήσεις και απειλές, συμβατικές και ασύμμετρες αποτελούν ανέκαθεν κομμάτι του διεθνούς περιβάλλοντος. Η ύπαρξη ισχυρών Ενόπλων Δυνάμεων, που διασφαλίζουν την εθνική ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα, συνδράμει στην ειρήνη, ευημερία και ανάπτυξη της χώρας μας. Αυτή η ισχύς βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ποιότητα των στελεχών, η οποία με τη σειρά της εξαρτάται από την παρεχόμενη εκπαίδευση, με την οποία είναι εφικτή η βελτιστοποίηση της αποδοτικότητας και της αποτελεσματικότητάς τους.

Η Σχολή μας, εστιάζοντας στο προσωπικό της και γνωρίζοντας ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις και η Δημόσια Διοίκηση αποτελούν δύο σημαντικούς συντελεστές εθνικής ισχύος, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην παροχή των απαραίτητων γνώσεων, αλλά και στην ανάπτυξη της στρατηγικής σκέψης των εκπαιδευομένων με την εφαρμογή ενός πολυδιάστατου πλαισίου σπουδών, βελτιστοποιώντας τις δυνατότητες και ικανότητές τους στο μέγιστο βαθμό, προκειμένου να καταστούν ικανοί να αναλάβουν επιτελικές και ηγετικές θέσεις και να χειρίζονται θέματα εθνικής άμυνας και ασφάλειας σε στρατηγικό επίπεδο.

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΚΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΗΣ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Ευελπίδων 6 και
Μουστοζύδη

Τηλ.: 2108896563 ή 43
Fax: 2108896545
e-mail: res3@hndc.mil.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ-
ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΣΕΘΑ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ-ΣΥΝΤΑΞΗ

Ταχσος (Ι) Γρηγόριος Θεοχαρίδης
Σμχος (Ι) Ιωάννης Φυτάς
Σχης (ΠΖ) Γεώργιος Ξενουλέας
Ανχης (ΔΒ) Νικόλαος Πούρης
ΜΥ Α' Ελευθερία Κατσαρού
ΜΥ Α' Δρ. Πανωραία Γαϊτάνου

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ-
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-
ΒΙΒΛΙΟΔΕΞΙΑ

Τυπογραφείο Ελληνικού
Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικοί Σχηματισμοί,
ΓΕΕΦ, Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΣΕΘΑ,
Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα,
Ενώσεις Αποστράτων

Στο πλαίσιο αυτό, θα ήθελα να επικεντρωθώ στο απαιτητικό και ιδιαίτερο έργο, την αποστολή μας και τις συνεχιζόμενες προσπάθειες για βελτίωση και πειραματισμό, καλύπτοντας την ανάγκη της δια βίου μάθησης και την συνεχή αναβάθμιση σε όλα τα επίπεδα.

Με γνώμονα ότι πρέπει να μετατρέπουμε τις «προκλήσεις» σε «ευκαιρίες», η Σχολή μας, παρέχει υψηλού επιπέδου ακαδημαϊκή εκπαίδευση στο προσωπικό, με διδακτικό προσωπικό, αποτελούμενο από καθηγητές Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ), εξωτερικούς ομιλητές και συνεργάτες, ενώ εξέχουσες προσωπικότητες του πολιτικού, στρατιωτικού και του κοινωνικού χώρου, καθώς και της επιστημονικής κοινότητας της χώρας και του εξωτερικού, συμπληρώνουν με τις ομιλίες και τις παρουσιάσεις τους τον κύκλο σπουδών.

Παράλληλα η συνεργασία μας με ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα (Πάντειο, Ιόνιο Πανεπιστήμιο) και με το Βρετανικό Πανεπιστήμιο Plymouth, καθώς οι συνεργασίες με λοιπούς Φορείς και αντίστοιχες Σχολές του εξωτερικού, όπως και η συμμετοχή σπουδαστών, υπαλλήλων Υπουργείων, Σωμάτων Ασφαλείας, Λιμενικού Σώματος και χωρών του εξωτερικού, προωθεί την κριτική σκέψη και το πνεύμα πλουραλισμού και σύνθεσης απόψεων, προβάλλοντας διεθνώς τη σημασία του έργου που επιτελεί η Σχολή Εθνικής Άμυνας και είναι χαραγμένη στο έμβλημά της, «ΣΟΦΙΑ ΣΥΝ ΤΕΧΝΗ». Η ΣΟΦΙΑ και η ΤΕΧΝΗ του Πολέμου θεωρούνται τα απαραίτητα εφόδια και εργαλεία, τα οποία θα καταστήσουν τους σπουδαστές έτοιμους να ανταποκριθούν οποιαδήποτε στιγμή στις προκλήσεις των «καιρών».

Ολοκληρώνοντας θα ήθελα να τονίσω, ότι για την ολοκληρωμένη και επιτυχή εκπαίδευση της Σχολής, απαιτείται άσκηση, καθημερινή προσπάθεια, πνεύμα συνεργασίας, επαγγελματική ευσυνειδησία, μεράκι, πάθος, υπομονή και επιμονή, από το σύνολο του προσωπικού.

Με αυτές τις σκέψεις και με τις καλύτερες ευχές μου για υγεία, ψυχικό σθένος και αισιοδοξία, σας αφήνω να διαβάσετε τα ενδιαφέροντα άρθρα που φιλοξενεί το περιοδικό μας.

Με σεβασμό στο έργο που επιτελείται

Αναστάσιος Α. Σπανός
Αντιστράτηγος

Σημείωμα Έκδοσης

Η στρατηγική ανάλυση, ένα από τα κύρια αντικείμενα διδασκαλίας στη Σχολή Εθνικής Άμυνας, έχει ως σκοπό να καταστήσει τους σπουδαστές ικανούς να αντιλαμβάνονται το πολυπαραμετρικό περιβάλλον, να το αναλύουν και να σχεδιάζουν με τα δεδομένα αυτά την εναλλακτικές επιλογές στρατηγικής που εξυπηρετούν τα εθνικά συμφέροντα. Η αξία της επιβεβαιώθηκε για μια ακόμη φορά μετά τα γεγονότα της εισβολής της Ρωσίας στο Ουκρανικό έδαφος. Ο πόλεμος αυτός έρχεται να ανατρέψει πολλές «στάσιμες» αντιλήψεις και να καταδείξει την ανάγκη διαρκούς ετοιμότητας στην αναγνώριση των δεδομένων, αλλά και στην ταχεία απορρόφηση των συμπερασμάτων σε όλα τα επίπεδα.

Το εισαγωγικό άρθρο του παρόντος τεύχους είναι μια ανάλυση για τις επιχειρήσεις στην Ουκρανία του Αντγου ε.α. Σπ. Μπελεγράτη. Στη συνέχεια ακολουθούν οι εισηγήσεις της καθηγήτριας του ΠΑΠΕΙ κας Ειρήνης Χειλά και του Δρ. Δημήτρη Μαλέση από την ημερίδα για τον Ιωάννη Καποδίστρια που διοργάνωσε η Σχολή στο πλαίσιο ακπαίδευσης της 74ης Εκπαιδευτικής Σειράς. Ακολουθεί ένα άρθρο στα αγγλικά του αναπληρωτή καθηγητή του Πανεπιστημίου του Πλύμουθ, κ. Φώτη Μουστάκη αναδημοσιευμένο από ιστότοπο του εξωτερικού. Κατόπιν παρατίθεται το άρθρο για του Δρ. Ιωάννη Σταμούλου για το στρες στον πόλεμο. Στη συνέχεια παρατίθεται η πανηγυρική ομιλία για τον εορτασμό της ημέρας των ΕΔ που εκφωνήθηκε στην IM Αθηνών από τον καθηγητή του Παντείου και της ΣΕΘΑ κ. Γεράσιμο Καραμπελιά. Ακολουθούν δύο εργασίες σπουδαστών που έχουν βαθμολογηθεί με άριστα από τους αντίστοιχους βαθμολογητές-καθηγητές με θεματολογία σχετική με την επανάσταση του 1821.

Στο τρέχον τεύχος υπάρχει για πρώτη φορά μια νέα στήλη βιβλιοπαρουσίασης, που η συντακτική ομάδα φιλοδοξεί να διερευνηθεί και να πάρει μόνιμο χαρακτήρα στα επόμενα τεύχη. Τέλος ακολουθεί πλούσιο φωτογραφικό υλικό από τις δραστηριότητες της Σχολής κατά το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους.

Καλή ανάγνωση

Ταξίαρχος (Ι) Γρηγόριος Θεοχαρίδης
Διευθυντής Σπουδών

Η ΘΕΡΜΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Αντγος ε.α. Σπυρίδων Μπελεγράτης

Προέδρου ΔΣ ΣΕΕΘΑ

1. Ιστορικό

Η πρόσφατη ένοπλη σύγκρουση στην Ουκρανία, μπορεί να αναζητήσει τα βασικά της αίτια, στις εξελίξεις που επισυνέβησαν λίγο πριν αλλά και μετά την προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας από τη Ρωσία, στις απαρχές του έτους 2014. Είχε βέβαια προηγηθεί μια σειρά γεγονότων, που δημιουργούσαν κλίμα έντασης όχι μόνο μεταξύ των δύο συγκεκριμένων χωρών, αλλά και στο πλαίσιο της παγκόσμιας κοινότητας. Οι τάσεις αυξητικών αντιπαράθεσεων συνεχίστηκαν και τα επόμενα έτη, παρά την διεθνή καταδίκη της προσάρτησης, την επιβολή μιας σειράς κυρώσεων στην Ρωσική Ομοσπονδία, αλλά και τις προσπάθειες μείωσης της έντασης στην περιοχή. Οι κυριότερες εξ αυτών, δύνανται να συνοψισθούν στα εξής:

α. Οι διαδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ουκρανία κατά το έτος 2013¹, εναντίον της απόφασης του τότε προέδρου της Βίκτωρ Γιανουκόβιτς (Viktor Yanukovich), για αναβάθμιση των σχέσεων με την ΕΕ, γεγονός που κατέληξε σε αστυνομικές επιχειρήσεις καταστολής, αλλά και στην αποχώρησή του από την χώρα, τον Φεβ του έτους 2014.

β. Την διεξαγωγή ενός αμφισβητούμενου δημοψηφίσματος στην Κριμαία τον Μάρτιο του 2014, με θέμα την προσάρτησή της συγκεκριμένης περιοχής στην Ρωσία, και τις επακόλουθες εθνοτικές συγκρούσεις μεταξύ Ουκρανών και φιλορώσων αυτονομιστών, κυρίως στην περιοχή των επαρχιών Λουχάνσκ και Ντονιέσκ.

γ. Τις επιχειρηθείσες προσπάθειες μείωσης της έντασης που ξεκίνησαν τον Φεβ του έτους 2015 μεταξύ Γαλλίας, Γερμανίας, Ρωσίας και Ουκρανίας, οι οποίες κατέληξαν στις γνωστές συμφωνίες του Μίνσκ, για κατάπαυση του πυρός, απόσυρση των βαρέων όπλων από ολόκληρη τη ζώνη σύγκρουσης και πλήρη έλεγχο της Ουκρανικής κυβέρνησης².

δ. Την διατήρηση της σοβούσας κρίσης κατά το χρονικό διάστημα 2014 έως 2022, με επί μέρους αυξητικές εντάσεις εκατέρωθεν, σπουδαιότερες των οποίων ήταν οι κυβερνοεπιθέσεις³, τα τοπικά θερμά επεισόδια, η διεξαγωγή μεγάλων στρατιωτικών ασκήσεων στην ευρύτερη περιοχή (κυρίως Ρωσικών), η λήψη επιπλέον μέτρων της διεθνούς κοινότητας, και τέλος, η προώθηση μεγάλων Σχηματισμών και Μονάδων της Ρωσίας στην Λευκορωσία, αλλά και πλησίον των ανατολικών συνόρων της Ουκρανίας (έναρξη τον Οκτ 2021).

ε. Την έναρξη της Ρωσικής εισβολής στις 24 Φεβ 2022, η οποία ονομάστηκε «ειδική» επιχείρηση από τον πρόεδρο της χώρας κ. Πούτιν.

Επί του πρακτέου, η συνεχιζόμενη θερμή αντιπαράθεση στην Ουκρανία, έχει ήδη διαρρήξει τις σχέσεις μεταξύ της Ρωσικής Ομοσπονδίας και της Δύσης, με έμφαση το Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Διεθνής κοινότητα, επέβαλλε και συνεχίζει να επιβάλλει μια σειρά μέτρων εναντίον του Ρωσικού παράγοντα, ενώ ένας υπόγειος οικονομικός και ενεργειακός πόλεμος, έχει ήδη κάνει την εμφάνισή του στις διεθνείς αγορές⁴. Ταυτόχρονα όμως, είναι σαφές ότι πολεμικές συγκρούσεις στην Ουκρανία θα έχουν ευρύτερες συνέπειες στην μελλοντική συνεργασία μεταξύ των κρατών, για μια σειρά ζητημάτων όπως είναι ο έλεγχος των εξοπλισμών, η κυβερνοασφάλεια, η μη διάδοση των πυρηνικών όπλων, η ενεργειακή ασφάλεια, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, και τέλος, η εξεύρεση πολιτικών λύσεων σε ήδη υφιστάμενες κρίσεις ή θερμές αντιπαραθέσεις, όπως στη Συρία και την Λιβύη.

¹ Sherrin Frances (2017). Maidan Library: The Emergence of a Protest Library within Ukraine's Revolution of Dignity. *Source: Pacific Coast Philology, Vol. 52, No. 2, Pacific Coast Philology, pp. 314-323*, Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5325/pacicoasphil.52.2.0314>.

² Umland Andreas (2022). Germany's Russia Policy in Light of the Ukraine Conflict: Interdependence Theory and Ostpolitik. *Orbis Vol. 66, Issue 1, 2022, pp. 78-94*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0030438721000673>

³ Eberle Jakub, Daniel Jan (2021). Anxiety geopolitics: Hybrid warfare, civilisational geopolitics, and the Janus-faced politics of anxiety. *Institute of International Relations Prague*, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0962629821001621>.

⁴ EU restrictive measures against Russia over Ukraine (since 2014), EU sanctions in response to Russia's invasion of Ukraine, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>.

Η κύριος σκοπός της ακολουθούσας μικρής ανάλυσής μας, έγκειται στην προσπάθεια αναζήτησης των πιθανών γεωπολιτικών επιπτώσεων στον Ευρωπαϊκό χώρο, από την συνεχιζόμενη θερμή αντιπαράθεση στην Ουκρανία. Εκ παραλλήλου, αναζητούνται τα πιθανά αίτια γεωστρατηγικής ή άλλης μορφής, που οδήγησαν στην εν λόγω ένταση και πολεμική σύγκρουση, ώστε να καταγραφούν συμπερασματικές έννοιες και εκτιμήσεις για το εγγύς μέλλον, αλλά και πιθανές λύσεις επί του θέματος.

2. Γεωγραφία και Δημογραφία της Περιοχής

Η Ουκρανία κειμένη Νότια (N) της Λευκορωσίας, N ή Δ της Ρωσίας, έχει έκταση 603.628 Km² και αποτελεί ουσιαστικά την δεύτερη μεγαλύτερη χώρα της Ευρώπης, μετά την Ρωσία. Η Ουκρανία⁵, η οποία μετά τον Β' ΠΠ αποτελούσε τμήμα της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, διακήρυξε την πλήρη ανεξαρτησία της το έτος 1991, μετά τη διάλυσή της τότε ΕΣΣΔ. Στο ευρύτερο γεωγραφικό τοπίο της περιοχής, κυριαρχούν γόνιμες πεδιάδες (στέπες), τις οποίες διασχίζει πληθώρα ποταμών, που διατρέχουν την χώρα κυρίως από Β προς Ν, με σημαντικότερους τον Δνείστερο, τον Μπούγκ, τον Δνείπερο, και τον Σεβέρσκυ Ντόνετς, οι οποίοι εκβάλλουν στον Εύξεινο Πόντο, πλην του τελευταίου που χύνεται στην μικρότερη Αζοφική Θάλασσα. Το Δέλτα του Δούναβη ποταμού στα ΝΔ, οριοθετεί τα σύνορα με τη Ρουμανία. Τα μόνα βουνά της χώρας είναι τμήμα των Καρπαθίων Ορέων στα Δυτικά, των οποίων η ψηλότερη κορυφή έχει υψόμετρο 2.061 μέτρα (Γκοβέλα), κοντά στα σύνορα με την Ουγγαρία και Ρουμανία. Οι κυριότερες πόλεις της Ουκρανίας είναι το Κίεβο στις όχθες του Δνείπερου Ποταμού (πρωτεύουσα), το Λβώφ (ή Λβίβ), το Δνιεπροπε-τρόφσκ, το Ντονέσκ, το Ζιτόμιρ, η Ζαπορίσγια, το Λουγκάνσκ, η Πολτάβα, η Ρίβνα, το Τσερκές, το Τσερνίβσιβ, το Τσερνόπιλ, το Χάρκοβο (παλαιά πρωτεύουσα της χώρας), το Χμελνίτσκ, και τέλος, το Μικολαίιβ, η Χερσώνα και η Οδησός, στις ακτές του Ευξείνου Πόντου.

Η χερσόνησος της Κριμαίας ή Ταυρική Χερσόνησος των αρχαίων⁶, συνδέεται με τον υπόλοιπο κορμό της σημερινής Ουκρανίας, με ένα ισθμό, αποτελούμενο από τρεις ουσιαστικά κλάδους, εύρους 40 περίπου Km. Εκ τούτων, ο Δυτικός κλάδος που είναι και ευρύτερος, ονομάζεται ισθμός του Περεκόπ, έχει πλάτος εννέα περίπου χιλιομέτρων, ενώ μέσω αυτού διέρχονται οι κύριες οδικές και σιδηροδρομικές αρτηρίες από βορά προς την υπόλοιπη χερσόνησο της Κριμαίας. Ο μέσος κλάδος αποτελεί ουσιαστικά ένα επίχωμα, μέσω του οποίου πλέον της υφιστάμενης όδευσης, διέρχεται και η σιδηροδρομική γραμμή Δνιεπροπετρόφσκ, προς Σεβαστούπολη και Κέρτς. Ο Ανατολικός κλάδος του ισθμού επονομαζόμενος Αραμπάτ, είναι ουσιαστικά φυσικό επίχωμα μικρού και ποικίλλοντος εύρους, δίκην στενής λωρίδας σε ολόκληρη την ανατολική πλευρά της χερσονήσου της Κριμαίας και εντός της Αζοφικής Θάλασσας. Επί του ισθμού του Αραμπάτ, διέρχεται και η οδός προς Θεοδοσία και Κέρτς. Το νότιο τμήμα της χερσονήσου, διατρέχει από Α προς Δ (και αντίστροφα) η οροσειρά της Γιάιλας (μέγιστο

ύψος 1543 μέτρα), ενώ στο βόριο τμήμα και μεταξύ των ισθμών Περεκόπ - Αραμπάτ, υφίστανται και τενάγη. Παράλληλα, δυτικά του Περεκόπ και ΒΔ της χερσονήσου, ο υφιστάμενος κόλπος του Κιρκινίτ είναι αβαθής⁷.

Χάρτης της Ουκρανίας⁸

3. Γεωστρατηγική και Θερμή Αντιπαράθεση

Είναι βέβαια γνωστό, ότι η πορεία των γεγονότων στην Ουκρανία εντάσσεται στο γενικότερο ανταγωνιστικό γεωστρατηγικό πλαίσιο μεταξύ Ανατολής και Δύσης, για τον έλεγχο ενός κράτους, που ο Μπρεζνέβσκι κατά την δεκαετία του 1990 αποκάλυψε «γεωπολιτικό άξονα» στην περιοχή της Ευρασίας⁹. Η σημερινή πραγματικότητα όμως, οδηγεί στο επιπλέον συμπέρασμα, ότι η Ρωσία φαίνεται να αντιμετωπίζει την Ουκρανία μάλλον ως προπύργιο της πρώην ΕΣΣΔ, αλλά και ως φυσική προέκταση της προς την Δύση, προβάλλοντας πλέον των γεωπολιτικών συμφερόντων και «ιστορικούς δεσμούς» με την περιοχή. Η διαμορφούμενη γεωστρατηγική διελευσίνδα σε τοπικό και διεθνές επίπεδο, επιβεβαιώνει την θέση, ότι ο ρωσικός παράγων θα έπραττε τα πάντα για να ελέγξει τις εξελίξεις στην χώρα, χρησιμοποιώντας πλέον των διπλωματικών και οικονομικών ενεργειών, κάθε άλλη πρόσφορη διαδικασία ή μέσο, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων του, μεταξύ των οποίων και την θερμή αντιπαράθεση.

⁵ Ουκρανία, ονομαζόμενη παλαιότερα και σιποβολύνας της Ευρώπης, λόγω των μεγάλων εύφορων πεδιάδων της, <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1>.

⁶ Βλ. ΥΠΕΞ. <https://www.mfa.gr/missionsabroad/ukraine/bilateral-relations/cultural-relations-and-greek-community.html>. Η παρουσία του ελληνικού στοιχείου κυρίως, στην Νότια και Ανατολική Ουκρανία είναι σημαντική και ανάγεται στις περιόδους της αρχαιότητας και του Βυζαντίου. Ο αριθμός των ελληνικής καταγωγής Ουκρανών ανέρχεται σε 91.000 άτομα, αν και η Ομοσπονδία Ελληνικών Κοινοτήτων Μαριούπολης εκτιμά ότι είναι πολύ περισσότερα.

⁷ Μπελεγράτης Σπύρος (2014). Ο Νέος Ακήρυκτος Κριμαϊκός Πόλεμος και οι Γεωπολιτικές Προεκτάσεις στην Ανατολική Ευρώπη. *Περιοδικό «Εθνικές Επάλξεις»*, τεύχος 109, σελ. 42-48.

⁸ <http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries/ukraine-guide/>

⁹ Zbigniew Brzezinski (1997). *The Grand Chessboard*. Basic Books, A Member of the Perseus Books Group, pp 44-48.

Η πρόσφατη εισβολή στην Ουκρανία, είχε ως αφετηρία το διάγγελμα της 24^{ης} Φεβ 2022 του προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας Βλαδίμιρ Πούτιν, στο οποίο καθόριζε σε γενικές γραμμές, τον πολιτικό σκοπό του πολέμου. Η θέση αυτή, αν και στο μέλλον διαφοροποιήθηκε μερικά, αποσκοπούσε στην αλλαγή της κυβέρνησης της χώρας, τον έμμεσο ή άμεσο έλεγχο τουλάχιστον μιας ευρείας περιοχής Ανατολικά του Δνειπέρου ποταμού, την πλήρη αναγνώριση των αποσχισθεισών ήδη επαρχιών Λουχάνσκ και Ντονιέσκ¹⁰ των οποίων η ανεξαρτησία αναγνωρίστηκε από την Ρωσία, και τέλος, την δημιουργία μιας ουσιαστικά μικρότερης Ουκρανίας, η οποία θα ήταν τελείως ουδέτερη, αποκλεισμένης οποιασδήποτε Δυτικής επιρροής και εξοπλισμού επ' αυτής. Η θέση αυτή, διαφοροποιήθηκε μερικά περί τα μέσα Μαρτίου, προτάσσοντας σε πρώτο επίπεδο την «απελευθέρωση» εδαφών της Ανατολικής Ουκρανίας, στα οποία θα συμπεριλαμβάνονταν πλέον των επαρχιών Λουχάνσκ και Ντονιέσκ και μια ευρύτερη εδαφική ζώνη στο παραλιακό μέτωπο. Διεθνείς εκτιμήσεις αναφέρουν, ότι ο διεκδικούμενος γεωγραφικός χώρος, έπρεπε να περιλαμβάνει σύμφωνα με τις Ρωσικές απαιτήσεις, κατ' ελάχιστον τις περιοχές Χερσώνας και Μικολάγιεφ, εκτεινόμενος Ακα μέχρι την Μαριούπολη και Βως μέχρι την Ζαπορίζγια. Υπάρχουν βέβαια και «τάσεις» για περαιτέρω επαύξησή του, ίσως και μέχρι τον διαφιλονικούμενο Ρωσόφωνο θύλακα της Υπερδνειστερίας αλλά και την περιοχή του Χαρκόβου - Πολτάβας.

Επί του καθαρά επιχειρησιακού πεδίου, η εισβολή ξεκίνησε από τα βόρεια της χώρας (Λευκορωσία), αλλά και τα Ακά ή τα Νότια (χερσόνησος Κριμαίας), λίγο πριν το ΠΦ της 24^{ης} Φεβ 22. Η πολεμικές ενέργειες περιέλαβαν πλέον των άλλων, αεροπορικούς βομβαρδισμούς σε όλη την χώρα με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων, όπως πολεμικά Αεροσκάφη όλων των τύπων, UCAVs, Πύραυλοι μεγάλου βεληνεκούς, και τέλος, Πυροβολικό μάχης. Παράλληλα πραγματοποιήθηκε ευρύς ναυτικός αποκλεισμός σε συνδυασμό με ναυτικές επιχειρήσεις στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου, αλλά και θαλάσσιοι βομβαρδισμοί (κυρίως πυραυλικές επιθέσεις σε βάθος), όπως επίσης και μια σειρά τακτικών κινήσεων με μηχανοκίνητες ή τεθωρακισμένες δυνάμεις, αλλά και αεροκίνητους ή αερομεταφερόμενους Σχηματισμούς. Η προσπάθεια αιφνιδιασμού των Ουκρανών περιέλαβε προσπάθειες απόκρυψης ή παραπλάνησης για την επιχειρούμενη εισβολή μέχρι και την τελευταία στιγμή¹¹, εξασφάλιση πλήρους αεροπορικής υπεροχής πάνω από την χώρα με εκμηδένιση της Ουκρανικής Αεροπορίας αλλά και του διατιθέμενου Στόλου, και τέλος, κατάληψη ζωτικών περιοχών σε βάθος με αεροκίνητες ή αερομεταφερόμενες δυνάμεις κυρίως γύρω από την περιοχή της πρωτεύουσας Κίεβο για συνένωση με άλλες επιτιθέμενες χερσαίες. Οι κύριοι άξονες επιθετικών ενεργειών του αρχικού σχεδίου, εκτιμάται ότι περιελάμβαναν, τα εξής:

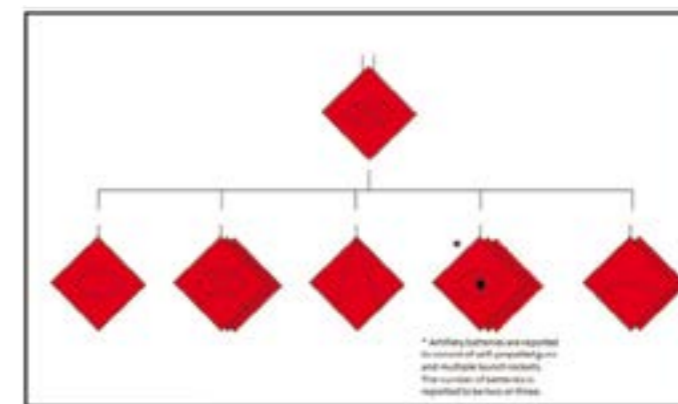
α. Επίθεση από Βορά (Λευκορωσία) και ΒΑ με Ρωσικές Μ/Κ και ΤΘ δυνάμεις της 35ης,36ης και 41ης Στρατιάς (-), καθώς και της 2ας ΤΘ(-) Στρατιάς, οι οποίες κινήθηκαν επί των γενικών αξόνων COMEL-KIEBO και ΚΟΥΡΣΚ-KIEBO, με ΑΝΣΚ την περίσχεση για την εν συνεχεία κατάληψη της Ουκρανικής πρωτεύουσας.

β. Επίθεση από Ακα Μ/Κ και ΤΘ Σχηματισμών της 6ης Στρατιάς προς την γενική κατεύθυνση SUMMY - CHERKASY και παράλληλη ενέργεια υποβοήθησης και κάλυψης του πλευρού της ΝΑ επιτιθέμενης ταυτόχρονα 1ης Στρατιάς (-) προς αποκοπή και καταστροφή των Ακα Δνειπέρου ποταμού, ευρισκομένων Ουκρανικών δυνάμεων.

γ. Επίθεση της 1ης ΤΘ Στρατιάς (-), προς την γενική κατεύθυνση ΧΑΡΚΟΒΟ - ΠΟΛΤΑΒΑ σε πρώτη περίοδο και εκείθεν προς DNIPRO και CHERKASY (υποβοήθηση ενεργειών δυνάμεων 6ης Στρατιάς) για περίσχεση και καταστροφή των εκεί ευρισκομένων Ουκρανικών δυνάμεων σε συνδυασμό με άλλες ενέργειες έτερων Στρατιών από Ν και ΝΑ {20η,8η και 49 Στρατιά (-)}.

δ. Επίθεση από Ακα και Νκα Μ/Κ Σχηματισμών της 20ης 8ης και 49ης Στρατιάς (-) σε συνδυασμό με δυνάμεις των αυτονομιστών, για αποκατάσταση πλήρους ελέγχου στις επαρχίες Ντονμπάς και Ντονιέσκ και ταυτόχρονη αγκίστρωση και καταστροφή των έναντι αυτών ευρισκομένων Ουκρανικών δυνάμεων, σε συνδυασμό με ενέργειες της 1ης και 58ης Στρατιάς.

ε. Επίθεση από Νότια της 58ης Μ/Κ Στρατιάς (Κριμαία) στους γενικούς Άξονες α/ Περεκόπ - Ζαπορίζγια, β/Περεκόπ-Μελιτόπολη-Μαριούπολη και γ/Περεκόπ-Χερσώνας-Μικολάγιεφ (και Δυτικότερα), με κύριο ΑΝΣΚ την αποκοπή και καταστροφή των Ακα Δνειπέρου ευρισκομένων Ουκρανικών Δυνάμεων στην ζώνη ενεργείας της, αλλά και την κατάληψη ευρύτερων ζωτικών περιοχών στα παράλια της Αζοφικής Θάλασσας, της Χερσώνας και του Μικολάγιεφ.

Ρωσικό BTG: «Battalion Tactical Group»

Η βασική Μονάδα μάχης που χρησιμοποιήθηκε από τις Ρωσικές δυνάμεις, ήταν το τακτικό συγκρότημα Μηχανοκινήτου ή ΤΘ Τάγματος μάχης, το οποίο διέθετε τρεις Μ/Κ Λόχους, Λόχο αρμάτων, Λόχο Αντιαρματικών, δύο έως πυροβολαρχίες (Α/Κ ΠΒ μάχης, MLRS,) και δύο έως τρεις Α/Α πυροβολαρχίες, όπως επίσης και άλλα τμήματα μάχης ή ΔΜ (UAVs, ΜΧ, ΔΒ,ΥΓ, Όλμων κ.λπ.).

Η αντίδραση των Ουκρανών, πλέον της αναζήτησης βοήθειας από την Διεθνή κοινότητα την οποία και τελικά έλαβε από πολλές Δυτικές χώρες (εξοπλισμοί, υλικά και υποστήριξη), ήταν η κήρυξη γενικής επιστράτευσης σχεδόν άμεσα με την Ρωσική εισβολή (είχε προηγηθεί μερική αντίστοιχη). Επί του πεδίου της μάχης, εφαρμόστηκε ενεργητική άμυνα με αντεπιθέσεις σε επιλεγμένες περιοχές

¹⁰ Westfall Sammy and Parker Claire (May 3, 2022). Why is Ukraine's Donbas region a target for Russian forces? *The Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/world/2022/02/21/what-is-donbas-donetsk-luhansk-conflict/>.

¹¹ Βλ. Δήλωση, «Maria Zakharova said it was "absurd" to say Russia nurtured any aggressive plans about Ukraine». TASS Russian News Agency (Feb 9, 2022). https://tass.com/politics/1400517?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com Russian MFA says Russia won't invade Ukraine, blames US for 'aggressive plans'.

(κυρίως στα πλευρά βαθένων ρωσικών διεισδύσεων). Παράλληλα, έλαβε χώρα πλήρης εκμετάλλευση του παράγοντα καιρός, αφού με την έναρξη της Ρωσικής επίθεσης επικρατούσαν κατά πλειοψηφία κακές καιρικές συνθήκες (βροχοπτώσεις, λάσπη κ.λπ.). Ταυτόχρονα πραγματοποιήθηκαν επιχειρήσεις απορρόφησης της εχθρικής ισχύος, αλλά και επιβράδυνσης των ρωσικών επιθετικών ενεργειών, μέσω της εκμετάλλευσης των ποταμίων γραμμών, αλλά και της ενεργητικής άμυνας κυρίως σε κατοικημένους τόπους.

Επί του θέματος σημειώνεται για παράδειγμα, η εκμετάλλευση της γραμμής του ποταμού Ιρπίν για επιβραδυντικές επιχειρήσεις, αλλά και της αντίστοιχης ομώνυμης κωμοπόλεως σε μικρή απόσταση από το Κίεβο, σε συνδυασμό με την τεχνητή υπερχειλίση παρακείμενων φραγμάτων (Βως Κιέβου και Ακα Δνείπερου ποτ.), ώστε να δημιουργηθούν φυσικά ή τεχνητά υδάτινα κωλύματα για τις ΤΘ και Μ/Κ Ρωσικές δυνάμεις.

Χάρτης Καταστάσεως την 05 Μαρ 2022

(Πηγή: <https://www.19fortyfive.com/2022>)

Η εκμετάλλευση της τοπικής εφεδρείας, σε συνδυασμό με επιχειρήσεις μονάδων του Τακτικού Ουκρανικού Στρατού και η πλήρης κινητοποίηση της χώρας, εν αντιθέσει με την διάθεση από πλευράς Ρωσίας όχι ευμεγέθους Στρατεύματος (150-200.000 χιλ.) εν σχέσει με την έκταση του πεδίου και τους στρατηγικούς ΑΝΣΚ, δημιούργησε ορισμένα πλεονεκτήματα. Τούτο διότι η Ρωσία φαίνεται ότι στήριζε πολλά στον απόλυτο αιφνιδιασμό και την παράλληλη χρήση εξελιγμένων όπλων ή μέσων, με αποτέλεσμα μετά τις πρώτες μεγάλες επιτυχίες, να δίδεται σε αρκετές περιπτώσεις πλεονέκτημα στον αμυνόμενο. Αποτέλεσμα της συγκεκριμένης στρατηγικής και επιχειρησιακής τακτικής, ήταν η σύμπτυξη των ρωσικών δυνάμεων που είχαν εισβάλει στις περιοχές Βως του ΚΙΕΒΟΥ και ανατολικότερα, μέχρι την πόλη του ΧΑΡΚΟΒΟΥ (η οποία και διεκδικείται από τους Ουκρανούς με σφοδρές αντεπιθέσεις),

περί τις αρχές του μηνός Μαΐου. Η συγκέντρωση της Ρωσικής προσπάθειας ακολούθως, κυρίως στις Νότιες και ΝΑ επαρχίες (Λουχάνσκ και Ντονιέσκ) επέφερε σημαντικά αποτελέσματα ως συνέχεια όσων ήδη είχαν γίνει πράξη, κυριότερα των οποίων ήταν η κατάληψη της Χερσώνας, της Μελιτόπολης και στη συνέχεια της Μαριούπολης. Πλέον αυτών, υφίσταται και η ευθεία διεκδίκηση του λιμένα Μικολάγιεφ, με στόχο την συνένωση των προσπαθειών όλων των εκεί δρώντων δυνάμεων, μέχρι την περιοχή της πόλεως Ζαπορίζγια.

Η παρέλευση ενός τριμήνου μετά την Ρωσική εισβολή στη χώρα, οδηγεί στην καταγραφή των πρώτων συμπερασμάτων στο επιχειρησιακό πεδίο, σπουδαιότερα των οποίων, εκτιμάται ότι είναι τα κάτωθι:

α. Η Ρωσία ανέμενε αδύναμη σχετικά Ουκρανική αντίσταση, αλλά και απουσία, ισχυρής και συντονισμένης αντίδρασης της Διεθνούς κοινότητας, κατά το πρότυπο της προσάρτησης της Κριμαίας, με αποτέλεσμα τον μερικό τουλάχιστον αρχικό αιφνιδιασμό της.

β. Η επιλογή εισβολής σε πολλούς άξονες και ο καθορισμός δύο κύριων Στρατηγικών ΑΝΣΚ (Κίεβο, και «απελευθέρωση» ΝΑ επαρχιών) με βασικό πρόταγμα τον αιφνιδιασμό αλλά και την πιθανή συνεργασία του ρωσόφωνου στοιχείου, κατέληξε στην απουσία δυνατότητας παροχής επαρκούς ΔΜ για παρατεταμένες επιχειρήσεις, σε ένα εξαιρετικά εκτεταμένο πεδίο της μάχης.

γ. Υπήρξε αιφνιδιασμός των Ρώσων, από την ισχυρή αντίσταση των Ουκρανών και την σχετικά πλήρη και ταχεία κινητοποίηση της χώρας, με στόχο την συμπλήρωση του διατιθέμενου ενεργού στρατεύματος των 150.000 ατόμων, (υποεκτίμηση της θέλησης για αντίσταση του αμυνομένου, ενώ το ηθικό λειτούργησε ως πολλαπλασιαστής ισχύος).

δ. Η σταδιακή διάθεση στην χώρα, εξελιγμένου σχετικά οπλισμού από την Δύση, κυρίως σε Α/Τ όπλα, UCAVs και μέσα Α/Α Άμυνας, επέδρασε καταλυτικά στην αντιμετώπιση των Ρωσικών ΤΘ και Μ/Κ Μονάδων, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις περιέλαβε και τα εναέρια μέσα.

ε. Η πιθανή ροή πληροφοριών προς την Ουκρανία από αρκετές χώρες, η οποία μέχρι στιγμής δεν είναι πλήρως γνωστή, φαίνεται ότι αποτελεί στρατηγικό πλεονέκτημα στην αντιμετώπιση της εισβολής.

στ. Η αποφυγή απ' ευθείας εμπλοκής σε ανοικτό πεδίο από τις Ουκρανικές δυνάμεις όπου υπήρχε ρωσικό πλεονέκτημα, σε συνδυασμό με τις αναληφθείσες προσπάθειες απορρόφησης ή επιβράδυνσης της εχθρικής ισχύος σε ποτάμια γραμμές και η ενεργητική άμυνα σε κατοικημένους τόπους, επέδρασε καταλυτικά στην εξέλιξη των επιχειρήσεων, ιδίως στην ευρύτερη περιοχή Βως του Κιέβου. Εφόσον η συγκεκριμένη επιχειρησιακή τακτική συνδυασθεί με την προσβολή στόχων στα μετόπισθεν των Ρωσικών δυνάμεων (ειδικές επιχειρήσεις, χρήση UCAVs κ.α.), οδηγούμεθα στην κατανόηση της ανάγκης καταβολής υψηλού φόρου αίματος από τους εισβολείς αλλά και της παρεπόμενης απώλειας ικανής ποσότητας διατιθέμενου εξοπλισμού ή μέσων.

ζ. Ο εκτεταμένος πεδινός χώρος στην περιοχή των επαρχιών Ντονμπάς και Λουχάνσκ, ευνοεί στην διεξαγωγή επιχειρήσεων από την Ρωσική πλευρά, αφού πλέον της γειννίας με τα σύνορα της χώρας, σμικρύνονται οι άξονες ΔΜ, ενώ υπάρχει και συνεργασία με τους αυτονομιστές της περιοχής.

Παράλληλα, η επιλογή εφαρμογής της παραδοσιακής ρωσικής τακτικής στην διεξαγωγή επιχειρήσεων, φαίνεται να καταγράφει τα πρώτα αποτελέσματα στο πεδίο της μάχης (ισχυρός βομβαρδισμός περιοχών και χρήση Μ/Κ ή ΤΘ μέσων, σε συνδυασμό με τα εναέρια).

η. Η έναρξη μερικής έστω «ανταπόδοσης» των επιβληθέντων κυρώσεων στην Ρωσία από την Δύση, υπό μορφή ενεργειακού ή οικονομικού πολέμου (υδρογονάνθρακες, σιτηρά κ.α.), αλλά και το εκτεταμένο πεδίο σύγκρουσης στις ΝΑ Ουκρανικές επαρχίες, συνηγορεί για μία μάλλον παρατεταμένη και περισσότερο βίαιη σύγκρουση, μεταξύ των αντιπάλων.

4. Συμπερασματικές Έννοιες

Επί του πρακτέου και λαμβάνοντας υπόψη όσα μέχρι τώρα είδαν το φως της δημοσιότητας, στο διαμορφωμένο γεωπολιτικό πεδίο της Ουκρανικής θερμής αντιπαράθεσης, αλλά και τις ανάλογες διεθνείς διπλωματικοπολιτικές προσπάθειες ειρήνευσης, είναι δυνατό να καταλήξουμε σε ορισμένες βασικές συμπερασματικές θέσεις, που φαίνονται συνοπτικά παρακάτω:

α. Η γεωστρατηγική της ευρύτερης περιοχής, οδηγεί την Ρωσία σε αναζήτηση μεθόδου συνέχισης του ελλιμενισμού του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας σε κατάλληλες περιοχές, όπως ο λιμένας της Σεβαστούπολης, με αποτέλεσμα η χερσόνησος της Κριμαίας να θεωρείται από την ίδια ζωτικής σημασίας. Αν ληφθεί υπόψη, ότι η συγκεκριμένη περιοχή πλέον των ήδη υφισταμένων βάσεων του Ρωσικού Πολεμικού Ναυτικού, διαθέτει και αντίστοιχα πολεμικά αεροδρόμια όχι μόνο στην Κριμαία, αλλά και στις καταληφθείσες περιοχές των Ανατολικών Ουκρανικών επαρχιών, είναι σαφές ότι δημιουργούνται επί πλέον δυνατότητες προβολής ισχύος και αμφισβήτησης της παρουσίας Δυτικών Αεροναυτικών αλλά και Χερσαίων Δυνάμεων από την Ρωσία, στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου.

Χάρτης καταστάσεως την 22^α Μαΐου 2022 (Πηγή: Institute for the Study of War)

β. Η ύπαρξη ρωσόφωνων περιοχών στα ανατολικά τμήματα της Ουκρανίας (Ακα Δνείπερου ποτ.) σε συνδυασμό με τον έλεγχο ή την επιρροή που πιθανά να ενασκει επ' αυτών η Ρωσία, ευνοεί περαιτέρω την δυνατότητα χερσαίας πρόσβασης/επικοινωνίας από βορά, προς την χερσόνησο της Κριμαίας, ή τα ήδη καταληφθέντα παράλια του Ευξείνου Πόντου. Ο συγκεκριμένος γεωγραφικός χώρος, κείται επί μιας ευρείας εδαφικής λωρίδας που εκτείνεται από την Μόσχα ή το Μίνσκ (δέση οδούσεων), ενώ στην συνέχεια ακολουθεί τον γενικό άξονα Κούρσκ - Μπέλγκοροντ- Χάρκοβο- Ζαπορίζγια - Μελιτόπολη - Κριμαία, αποφεύγοντας την αντίστοιχη περιφερειακή μειωμένης σχετικά απόδοσης από Ροστώφ, προς την περιοχή του Κέρτς. Ιδιαίτερα επισημαίνεται, ότι ο έλεγχος των βορείων ακτών της Αζοφικής Θάλασσας (Περιοχές Μελιτόπολης - Μαριούπολης) μέχρι τον κόλπο της Τανάϊδος¹² (Δκα Ροστώφ), προσδίδει πλεονέκτημα και στην επικοινωνία από ανατολάς, κατά τον άξονα Βολγκογκράντ¹³- Ροστώφ ή Ντόνετς - Μαριούπολη - Μελιτόπολη και εκείθεν είτε προς Περεκόπ χερσόνησο της Κριμαίας, είτε προς Χερσώνα -Μικολάγιεφ (ή Νικολάγιεφ) - Οδησσό¹⁴.

γ. Εφόσον η Ουκρανία, πλέον της Κριμαίας και Αζοφικής Θάλασσας, αποστερηθεί από την πρόσβαση σε μεγάλους λιμένες της περιοχής Χερσώνας, Μικολάγιεφ και Οδησσού, θα βρεθεί σε επίπεδο γεωστρατηγικής «ασφυξίας», αφού δεν θα έχει υπό τον έλεγχό της φυσική θαλάσσια έξοδο, προς τον Ευξείνο Πόντο. Η συγκεκριμένη διαπίστωση, επιτείνει έτι περαιτέρω το πρόβλημα, μετά την κατάληψη της Χερσώνας από τους Ρώσους, που αποτελεί και αντίστοιχο λιμένα, επί του οποίου καταλήγει η ποτάμια πλωτή αρτηρία του ποταμού Δνείπερου. Υπόψη ότι ο ίδιος ποταμός, συνδέεται πλωτά ή οδικά με το εμπόριο της Βαλτικής Θάλασσας¹⁵. Επί αυτής της πλωτής αρτηρίας ζωηρό ενδιαφέρον φαίνεται ότι ενέχει και η Λευκορωσία, ανεξαρτήτως αν δεν γίνεται εμφανώς γνωστό, αφού ένα μεγάλο μέρος των συνόρων της με την Ουκρανία (Βως Κιέβου), χαράσσονται επί της συγκεκριμένης ποτάμιας γραμμής (Δνείπερος ποτ.), ενώ ως περικλειστο κράτος, είναι σαφές ότι θα επιθυμούσε να διαθέτει και ποτάμια εμπορική οδό προς τη Μαύρη Θάλασσα. Το συγκεκριμένο «ενδιαφέρον» πιθανώς να συνδυασθεί και με πιθανές άλλες «διεκδικήσεις», εφόσον τελικά μέρος των παραλίων του Ευξείνου Πόντου και της Αζοφικής Θάλασσας, τεθούν υπό τον έλεγχο της Ρωσίας, με την οποία διατηρεί άριστες σχέσεις.

δ. Ο Ευρωπαϊκός γεωγραφικός καταμερισμός περιοχών μεταξύ δυτικών δυνάμεων και Ρωσίας, προσδιορίζεται ήδη όχι σε μια περίπτωση ευθεία προωθημένη γραμμή όπως επί εποχής ΕΣΣΔ, αλλά σε μια μεγάλη εξέχουσα κατά την επιχειρησιακή στρατιωτική ορολογία (Λευκορωσία), εκατέρωθεν της οποίας υφίστανται εν είδη πετάλου, οι δυτικών συμφερόντων χώρες της Βαλτικής, η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Σλοβακία, η Ρουμανία, και εν δυνάμει η Ουκρανία. Αν ληφθεί υπόψη ότι οι υφιστάμενοι τέσσερις κύριοι στόλοι της Ρωσί-

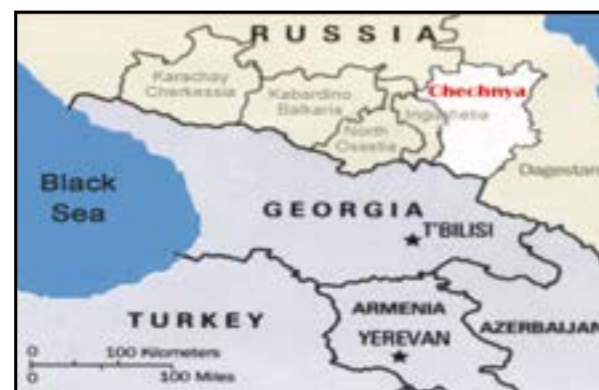
¹² Ο γεωγράφος Στράβων αναφέρει ότι στις εκβολές του ποταμού Τανάϊδος (του σύγχρονου Ντον), υπάρχει ένας ομώνυμος οικισμός, η Ταναίς, η οποία είναι κτίσμα των Ελλήνων που κατοικούσαν στον Κιμμέριο Βόσπορο (<http://blacksea.ewh.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=10735>)

¹³ Πρόκειται για το πρώην Στάλινγκραντ, με ιδιαίτερη σημειολογική σημασία για τη Ρωσία.

¹⁴ Οι παλαιότερες Ουκρανικές επιχειρήσεις μέχρι το έτος 2015 προς τις περιοχές Σλαβιάνσκ και Λούγκανσκ, φαίνεται ότι είχαν ως στόχο τον διαχωρισμό ή την αποφυγή ελέγχου των δύο συγκεκριμένων αξόνων από δυνάμεις των Ρωσόφωνων.

¹⁵ Πρόκειται για την γνωστή εμπορική οδό Βαράγγων (Σκανδιναβικών κ.λπ.) - Ελλήνων, πολύ γνωστή στους Βυζαντινούς χρόνους. Η οδός αυτή ακολουθούσε την διαδρομή: Φιλανδικός Κόλπος, είσοδος στον ποταμό Νέβα (πλησίον Αγίας Πετρούπολης), ανάπλους ποταμού και έξοδος στην λίμνη Λάτογκα, κατάπλους ποτ. Βολκώφ και είσοδος στην λίμνη Ιλμέν (Νόβκοροντ), κατάπλους ποτ. Λόβατ, και εκείθεν δια ξηράς μέχρι τις πηγές του Δνείπερου ποταμού (επιβίβαση στις απαρχές του πλωτού τμήματός του), και εκείθεν προς Κιέβο για έξοδο στην Μαύρη Θάλασσα (Χερσώνα).

ας¹⁶, ναυλοχούν είτε σε περιοχές ευρύτερα ελεγχόμενες από τις δυτικές δυνάμεις (στόλος Βαλτικής και Μαύρης Θάλασσας), ή ευρίσκονται σε μεγάλη απόσταση μεταξύ τους αλλά υπό την επιτήρηση και τον διακριτικό έλεγχο δυτικών δυνάμεων (Στόλος Ειρηνικού-Βόρειος Στόλος), αναγνωρίζουμε έτι περισσότερο, ότι ο έλεγχος μεγάλων εδαφικών εκτάσεων όπως της Ουκρανίας, που βρίσκεται πολύ κοντά στην «Heartland», τα Ουράλια όρη αλλά και την Μόσχα, επηρεάζει σαφώς τον χαρακτήρα της χαρασσόμενης διεθνώς γεωστρατηγικής.

Η Ζώνη των Χωρών Δυτικά της Κασπίας Θάλασσας

ε. Εφόσον επανακάμψει η επικρατούσα παλαιότερα ένταση σε αρκετές από τις αυτόνομες/ ημιαυτόνομες Δημοκρατίες της Ρωσικής Ομοσπονδίας δυτικά της Κασπίας Θάλασσας¹⁷, διαγιγνώσκουμε ότι είναι δυνατό να αποτελέσει ένα ακόμα παράγοντα αστάθειας στην περιοχή (Υπερκαυκασία)¹⁸. Σημείο αναφοράς στο θέμα, αποτελεί το γεγονός ότι από την ίδια ζώνη διέρχονται και οι κύριες οδεύσεις των ρωσικών αγωγών «μαύρου και γκρίζου χρυσού», προς την περιοχή του Ευξείνου (π.χ. Νοβόροσισκ) ή την λοιπή επικράτεια της Ρωσίας, αλλά και τον «πεινασμένο» για ενέργεια, Ευρωπαϊκό πυρήνα. Συνεπώς, η πιθανή αποστέρηση από την Ρωσία (μερικά η συνολικά) του κυριότερου μέσου χάραξης της οικονομικής της πολιτικής και «παρεμβατισμού» σε γεωπολιτικό επίπεδο, όπως είναι οι υδρογονάνθρακες, είναι δυνατό να δημιουργήσει ασυνέχεια και προβληματισμό στην χώρα, αλλά και διεθνώς.

ζ. Ολόκληρη η Ουκρανία, αποτελεί μια περιοχή από την οποία διέρχονται σημαντικές οδεύσεις αγωγών φυσικού αερίου από την Ρωσία προς την κεντρική Ευρώπη και τα Βαλκάνια. Η πρόσφατη διακοπή της ροής «γκρίζου χρυσού» προς αρκετές χώρες της ΕΕ (Πολωνία, Βουλγαρία κ.λπ.) και η πιθανότητα ενίσχυσης του «εμπάργκο» στον μαύρο χρυσό της Ρωσίας, θα συναντήσει δυσκολίες διπλωματι-κοπολιτικού χαρακτήρα, βάσει της ονομαζομένης «διπλωματίας των αγωγών», τουλάχιστον σε μεσοπρόθεσμη βάση.

η. Ο έλεγχος μεγάλων πεδινών εκτάσεων της Ουκρανίας, όπου υπάρχουν πλουτοπαραγωγικές περιοχές ή μεγάλες βιομηχανίες και κόμβοι παραγωγής ενέργειας, θα επιτείνει έτι περισσότερο την αστάθεια της οικονομίας όχι μόνο στην συγκεκριμένη χώρα, αλλά και διεθνώς. Τούτο είναι σαφές, αφού στην Ουκρανία και την Ρωσία, παράγονται σιτηρά, ηλιέλαιο και αραβόσιτος, από τα οποία εξαρτώνται πλήρως ορισμένες χώρες διεθνώς (επισιτιστική κρίση). Στον ίδιο κανόνα εντάσσεται και ο έλεγχος μεγάλων μονάδων παραγωγής ενέργειας (π.χ. υδροηλεκτρικό φράγμα και μονάδα ατομικής ενέργειας για παραγωγή ρεύματος στην Ζαπορίζγια κ.α.).

¹⁶ Το Ρωσικό Πολεμικό Ναυτικό σήμερα διαθέτει τέσσερις στόλους και ένα μικρό στολίσκο: α. Τον Βόρειο Στόλο με Αρχηγείο στο Severomorsk στο βόρειο τμήμα της χερσονήσου Κόλα β. Τον Στόλο του Ειρηνικού με Αρχηγείο και βάση στο Βλαδιβοστόκ αλλά και βάσεις επί της χερσονήσου Καμτσάτκα στον κόλπο Anacha και στην περιοχή Vilyuchinsk στον ίδιο κόλπο, γ. Τον Στόλο της Μαύρης Θάλασσας με βάσεις σε διάφορα λιμάνια στην θάλασσα του Αζόφ, την χερσονήσο της Κριμαίας και την περιοχή Krasnodar Krai δ. Τον Στόλο της Βαλτικής Θάλασσας, με το Αρχηγείο και βάση στο Καλίνινγκραντ και 2^η βάση στο Kronshtadt του Φιλανδικού κόλπου, και ε. Τον στολίσκο της Κασπίας Θάλασσας, στην περιοχή του Ασραχάν και Kaspiysk. (Russian Navy -http://en.wikipedia.org/wiki/Russian_Navy).

¹⁷ Στη ευρύτερη περιοχή Δυτικά της Κασπίας θάλασσας, το ρωσικό τμήμα της όχθης περιλαμβάνει την Αυτόνομη Δημοκρατία του Νταγκεστάν, τις επαρχίες Καλμυκία και Ασραχάν, ενώ μεταξύ αυτών και του Ευξείνου Πόντου υφίστανται και δημοκρατίες του Καμπαρντίνο - Μπαλκάρια, της Οσετίας της Τσετσενίας, της Ινγκουσετίας και Τσερκεζίας.

¹⁸ Επισημαίνονται οι παλαιότερες εντάσεις και συγκρούσεις στο Νταγκεστάν (π.χ. Αυγ 1999 - Μαρ 2009 - Δεκ 2010), την Τσετσενία (π.χ. το έτος 1994 έως 1996), καθώς και η ένοπλη αντιπαράθεση των 5 ημερών με την Γεωργία (Αυγ 2008), που κατέληξε σε de facto αυτονομία της Νότιας Οσετίας και Αμπχαζίας.

6. Επίμετρο

Ο Ευρωπαϊκός χώρος συνεχίζει προς το παρόν να εξαρτάται κυρίως από εξωτερικές πηγές ενεργειακού εφοδιασμού, ενώ οι Η.Π.Α. φαίνεται ότι αποκτούν πλεονέκτημα ανταγωνιστικότητας, αφού διαθέτουν ή ελέγχουν πηγές ενεργειακών πόρων και ταυτόχρονα εκμεταλλεύονται στο έπακρο τα αποτελέσματα της τεχνολογίας, στην ενεργειακή οικονομία (fracking drilling technique)¹⁹. Οι τρέχουσες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη επιβάλλουν στην ΕΕ, την επανασχεδίαση της Ενεργειακής της Πολιτικής σε μακροχρόνια βάση, ώστε να εξασφαλίζεται πλήρως η ενεργειακή ασφάλεια, ενώ αναγκαίει σαφώς η δημιουργία μόνιμου μηχανισμού αντιμετώπισης σοβαρών κρίσεων όπως η Ουκρανική θερμή αντιπαράθεση. Η νέα αυτή σχεδίαση, είναι σαφές ότι θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της και νέους παγκόσμιους γεωπολιτικούς σχεδιασμούς ή ανακατατάξεις, αλλά και παλαιότερες γεωστρατηγικές θεωρήσεις, όπως π.χ. εκείνη του Halford Mackinder (1861-1947), σύμφωνα με την οποία. «Όποιος ελέγχει την Ανατολική Ευρώπη ελέγχει την καρδιά της γης, ελέγχει την παγκόσμια νήσο και συνεπώς ελέγχει τον κόσμο».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Ενδεικτική)

Ελληνική

ΓΕΣ/ΔΙΣ:

Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στην Μεσημβρινή Ρωσία (1919) - (Αθήνα 2007).

ΠΛΑΤΙΑΣ Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ:

Το Νέο Διεθνές Σύστημα - Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων (Εκδόσεις Παπαζήση - Αθήνα, 1995).

GILPIN ROBERT:

Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική (Εκδόσεις Ποιότητα - Αθήνα, 2007).

WALTZ N. KENETH:

Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής (Εκδόσεις Ποιότητα - Αθήνα, 2011).

¹⁹ Qiang Wang, Xi Chen, Awadhesh N. Jha, Howard Rogers (2014). Natural gas from shale formation - The evolution, evidences and challenges of shale gas revolution in United States. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 30 pp. 1-28, ELSEVIER, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1364032113006059>.

Ξένη

U.S. Army, Asymmetric Warfare Group, Russian new Generation Warfare Handbook, 2016.

Bzrezinski Z, "The Grand Chessboard" Perseus Book Group. New York 1997.

Duta K. Prajit. "Strategies and games" Massachusetts Institute of Technology (MIT) - MIT press 1999.

Mackinder, J. Halford, «The Geographical Pivot of History» The Geographical Journal, Vol. 23, No.4, (April 1904), pp. 421-437.

European Commission: Πράσινη Βίβλος.

Διαδουκτιακοί Τόποι

<http://www.geetha.mil.gr/>

<http://www.army.gr/>

<http://www.mfa.gr/>

<http://www.imf.org/external/pubs/>

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Αντγος ε.α. Σπυρίδων Μπελεγράτης απεφοίτησε από την ΣΣΕ το έτος 1980 και ονομάστηκε Ανθλγος ΠΖ, ενώ έχει υπηρετήσει σε Μονάδες, Σχηματισμούς και Επιτελεία όλης της κλίμακας των ΕΔ της χώρας. Έχει συγγράψει αρκετές μελέτες και άρθρα που έχουν εκδοθεί ή δημοσιευθεί κατά καιρούς σε έγκριτα περιοδικά ή κρατικούς φορείς, αλλά και το πλαίσιο των ΕΔ. Την παρούσα περίοδο είναι εξωτερικός συνεργάτης της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ), και Πρόεδρος του Συνδέσμου Επιτελών Εθνικής Άμυνας (ΣΕΕΘΑ).

Ελλάδα και Μεγάλες Δυνάμεις στην εποχή του Καποδίστρια

Ειρήνη Χειλά

Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, Τμήμα ΔΕΣ, Visiting Scholar στο George Washington University

Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η εσωτερική τάξη

Ο Ιωάννης Καποδίστριας κατέφθασε στην **Αίγινα**, την πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας, στις 8 Ιανουαρίου 1828, προκειμένου να αναλάβει τη διακυβέρνηση του νεοσύστατου κράτους και να ξεκινήσει τις διαδικασίες της εσωτερικής κοινωνικοπολιτικής και οικονομικο-στρατιωτικής συγκρότησης, με επίκεντρο την δημιουργία βιώσιμων θεσμών και δομών για το νέο κράτος. Έχοντας πλήρη επίγνωση της σημασίας εγκαθίδρυσης εσωτερικής τάξης ως προϋπόθεση ύπαρξης κρατικής οντότητας καθώς και βιώσιμης λύσης στο Ανατολικό ζήτημα, αλλά και του ρόλου του διεθνούς περιγυρού, δήλωνε με περισσή σαφήνεια και ρεαλισμό τα εξής «*Εργάζομαι να σχηματίσω από τό άθροισμα πολλών ανθρώπων έναν λαόν. Αγωνίζομαι νά συμπήξω κράτος. Οί αντίπαλοί μου δέν είναι εχθροί μου προσωπικοί, είναι εχθροί τής τάξεως και τής εύνομίας, και οί σοβαρότεροι σύμμαχοι τών κομμάτων, άτινα αντιπράττουν είν τó έργον μου είναι οί αντίζηλίες τών Δυνάμεων. Και αύτά τά Ανακτοβούλια, ουχί σπανίως, γίνονται φατριαστικά. Δεν πρέπει νά περιμένη τίς πάντοτε παρ' αυτών δικαιουσύνην καί αλήθειαν*».¹

¹ Διονύσης Τσιριγώτης, "Η εξωτερική πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια στη θεμελίωση του Ελληνικού κράτους". 1821- 2021, 10 Συνέδρια για τά 200 χρόνια τής Έλληνικής Έπανάστασης ΠΡΑΚΤΙΚΑ. Θ' ΣΥΝΕΔΡΙΟ: «Τά Οικονομικά του Άγώνα. Η έπίτευξη καί ή άναγνώριση τής Έλληνικής Άνεξαρτησίας». Αθήνα, Αρχονταρίκη 2021, σελ.465

"Ιωάννης Καποδίστριας (1776-1831), ο πρώτος Κυβερνήτης της ελεύθερης Ελλάδας" (πηγή: <https://terrapapers.com>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

την πεποίθηση ότι ένα κυρίαρχο και ισχυρό κράτος δεν απολαμβάνει μόνο ένα εδαφικά καθορισμένο σύνορο, αλλά έχει και την ικανότητα να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στην επικράτεια του σε πολιτικό, θεσμικό και οικονομικό επίπεδο, προϋποθέσεις που αποτελούν και τις θεμελιώδεις διαστάσεις μίας κρατικής οντότητας.

Είναι γεγονός ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας ανέλαβε Κυβερνήτης της Ελλάδας, σε μια συγκύρια κατά την οποία το υπό διαμόρφωση νεοσύστατο κράτος βρισκόταν σε χαοτική κατάσταση. Επρόκειτο για μια, με σύγχρονους όρους, νεοδιαμορφούμενη κρατική οντότητα που είχε μεν ως έναν βαθμό κερδίσει την ανεξαρτησία της από την οθωμανική αυτοκρατορία, σε εσωτερικό επίπεδο όμως η συγκρότηση θεσμικών δομών ήταν εξαιρετικά δύσκολη. Στο εξωτερικό η εικόνα της Ελλάδας ήταν αυτή ενός νέου και οικονομικά ευάλωτου κράτους -είχε προηγηθεί η «πτώχευση» του 1827- αναξιόπιστου, με αβέβαιο ακόμη το θέμα των συνόρων.²

Το διακύβευμα για τον Καποδίστρια ήταν η συγκρότηση μιας ισχυρής κεντρικής εκτελεστικής εξουσίας και μιας οργάνωσης του κράτους σε ευρωπαϊκά πρότυπα. Προσπαθώντας να συγκροτήσει κράτος, να εκδώσει νόμισμα, να εισπράξει φορολογικά έσοδα³ και εν γένει να εγκαθιδρύσει μεταρρυθμιστικές πολιτικές -λαμβάνομένων υπόψιν των συνθηκών της εποχής- έπρεπε να πειθαναγκάσει τους κοτζαμπάσηδες να λειτουργήσουν ως Έλληνες πολίτες και όχι ως πρόκριτοι του Οθωμανισμού. Με δεδομένο το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο του λαού και την πολιτική ανωριμότητα του, ο Καποδίστριας ανέστειλε το Σύνταγμα⁴, κατάργησε το Βουλευτήριο, συγκέντρωσε τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία στο πρόσωπό του, έχοντας

² Για τις πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους βλ. Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, *Τα Δάνεια της Ελλάδας. 200 Χρόνια Ανάπτυξης και Κρίσεων*, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2019.

³ Για την φορολογική πολιτική από το 1821 βλ. Αδαμάντιος Συρμαλόγλου, Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, «Από τη Δεκάτη στο φόρο εισοδήματος. Η φορολογική πολιτική από το 1821 έως το 1909», στο: Κωνσταντίνος Μπότσοιου - Σωτήρης Ριζάς (επιμ.), *1821. Από την Έπανάσταση στο Κράτος*, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2021, σελ.144-156.

⁴ Το Σύνταγμα της 3^{ης} Εθνοσυνέλευσης της Τροιζήνας ούτως ή άλλως δεν εφαρμόζονταν και ο Καποδίστριας το ανέστειλε.

Η εμπειρία του από το διεθνές περιβάλλον του έδινε την πεποίθηση ότι η θεσμική ανασυγκρότηση του κράτους σε κρίσιμους τομείς όπως αυτούς της διοίκησης, της οικονομίας, της δικαιοσύνης και της εκπαίδευσης, θα έφερνε την εσωτερική ανάκαμψη και ενίσχυση του κράτους, θεωρώντας ότι η διεύθυνση των ισχυρών της εποχής⁵ είναι πολύ πιο εύκολη στο εσωτερικό «αδυνάμων»⁶ κρατών. Ως προς την οικονομική κατάσταση της χώρας το ταμείο ήταν όχι μόνο άδειο αλλά και επιβαρυνμένο με ένα μη εξυπηρετούμενο εξωτερικό χρέος.

Ο Ι.Κ. προσδιορίζοντας το μέτρο της εσωτερικής, οικονομικο-στρατιωτικής και κοινωνικοπολιτικής αποδιάρθρωσης δήλωνε με ενάργεια «*Η πολιτεία δεν έχει οίκονομίαν. Ἡ μὲν Στερεά και ἡ Πελοπόννησος δὲν φέρουσιν οὐδεμίαν πρόσσοδον· τα δὲ εἰσοδήματα τοῦ Αἰγαίου τό πλεῖστον προεξοδεύθησαν εἰς κατεπίγειουσας ἀνάγκας, καί εἰς ἐκτέλεσιν σχεδίων ἴσως μὴ ἀρμοζόντων εἰς τήν κατάστασιν καί εἰς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος*».⁷

«Στις 28 Ιουλίου 1828 η Δ' Εθνοσυνέλευση του Άργους αποφάσισε να προτείνει στον Κυβερνήτη ως νομισματική μονάδα τον «φοίνικα», με υποδιαίρεση το λεπτό.» (πηγή: <https://www.sansimera.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Είναι γεγονός ότι, όπως έχουν επισημάνει αξιόλογοι μελετητές σε αναλύσεις τους για τα δάνεια της ανεξαρτησίας⁸, οι επαναστατημένοι Έλληνες κάλυψαν τις ανάγκες του αγώνα με εθελοντικές καταβολές χρημάτων, απαλλοτρίωση της ακίνητης μοναστικής περιουσίας, με προεξέχουσα τη συμβολή των μελών της Φιλικής Εταιρείας για την συγκρότηση κοινού ταμείου ανατροπής της οθωμανικής κυριαρχίας. Όπως δε προκύπτει και από την παραπάνω τοποθέτηση του Καποδίστρια οι ενέργειες αυτές δεν εστίαζαν στο νοικοκύρεμα των οικονομικών για το κοινό καλό, εφόσον η χώρα δεν διέθετε ακόμη θεσμούς, περιλαμβανομένης μιας μορφής δημοσιούπαλληλίας επιφορτισμένης με την τήρηση των λογαριασμών του δημοσίου. Τα ξένα δάνεια που έλαβε η χώρα ήταν αρχικά 800.000 λίρες το 1824 και 2

εκατομμύρια λίρες το 1825. Από τα ποσά αυτά, στο μεν πρώτο το πραγματικό κεφάλαιο ήταν 470.000 και στο δεύτερο 1.100.000.⁹

Μετά την πτώχευση του 1827 και την ανάληψη της διακυβέρνησης από τον Καποδίστρια, το πρώτο του μέλημα ήταν να ανακτήσει το Δημόσιο την κυριότητα του σε εθνικά κτήματα και να βάλει τάξη στα νομισματικά, λαμβανομένου υπόψη ότι κατά τη διάρκεια της Επανάστασης κυκλοφορούσαν διαφορετικά νομίσματα. Εισήγαγε τον Φοίνικα και ίδρυσε την Χρηματιστική Τράπεζα αλλά στην πορεία, και πάρα τις προσπάθειες που έκανε, αυτές δεν τελεσφορήσαν ελλείψει συμμάχων και υποστηρικτών.

Θα μπορούσε λοιπόν να υποστηρίξει κάποιος ότι η γνώση του Καποδίστρια για την εσωτερική κατάσταση δεν ήταν βαθιά με την έννοια ότι η εσωτερική δυναμική που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του αγώνα-δυναμική η οποία δεν εδράζονταν σε θεμελιώδεις αρχές του κράτους αλλά κυρίως σε συμμαχίες αντι-συσπείρωσης έναντι του κοινού εχθρού- δεν ήταν ευνοϊκή για την αποδοχή ενός ηγέτη με επιρροές από το διεθνές περιβάλλον. Ως εκ τούτου, ήταν εξαιρετικά δύσκολο να δημιουργήσει συμμαχίες που θα του επέτρεπαν να συγκροτήσει ένα αρραγές εσωτερικό μέτωπο. Οι πολιτικοί του αντίπαλοι, επικουρούμενοι από τους Αγγλογάλλους οι οποίοι έβλεπαν τον Καποδίστρια σαν «το μακρύ χέρι της Ρωσίας», όχι μόνο του αντιστάθηκαν αλλά και, τελικά, τον δολοφόνησαν.

Στη συνέχεια, ατυχώς για την Ελλάδα, αντί να κυβερνάται από Έλληνα κατέληξε να κυβερνάται από Βαυαρούς. Αντί επικράτησης της δημοκρατίας είχαμε Αντιβασιλεία του Όθωνα ο οποίος παραχώρησε μεν Σύνταγμα ως το 1843 αλλά μετά το καταστρατήγησε, για να βαδίσει τελικά η χώρα στο «τις πταίει» και στην σταδιακή εισαγωγή σύγχρονων αντιπροσωπευτικών θεσμών.¹⁰

Ο Ιωάννης Καποδίστριας ως διπλωμάτης

Ο Καποδίστριας λόγω της πρότερης εμπειρίας του στην Ιόνιο Πολιτεία και κυρίως ως Γραμματέας Εξωτερικών Υποθέσεων του Τσάρου Αλέξανδρου Α' από το 1816 ως το 1822 είχε την ευκαιρία να συμμετάσχει στην πολυμερείς διασκέψεις της εποχής και ειδικότερα στο Συνέδριο της Βιέννης. Ως εκ τούτου, γνώριζε καλά το διεθνές περιβάλλον και όπως επισημαίνει και ο καθηγητής και ακαδημαϊκός Εμμανουήλ Ρούκουνας: «*με ευρεία μόρφωση και γλωσσομάθεια, προσόντα απαραίτητα για έναν ηγέτη, κινήθηκε άνετα, γνωρίζοντας πρόσωπα και πράγματα σε όλα τα επίπεδα της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής και της διπλωματίας των αρχών του 19^{ου} αιώνα*».¹¹

⁵ Βέβαια, οι επαναστατημένοι Έλληνες ήταν θετικοί στην παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων προκειμένου να καταστεί το ελληνικό ζήτημα ευρωπαϊκό. Η παρέμβαση εξάλλου αυτή διαμόρφωσε και το εξαρτησιακό πλαίσιο μεταξύ Ελλάδας και Μ.Δ το οποίο νομιμοποιούσε τρόπον τινά και τις μελλοντικές παρεμβάσεις τους στα εσωτερικά του ελληνικού κράτους. «Η Ελλάδα και οι Μεγάλες Δυνάμεις. Από την Επανάσταση έως τους Βαλκανικούς Πολέμους, 1821-1913», στο: Κωνσταντίνου Μπότσοιου - Σωτήρης Ριζάς, οπ.π. σελ. 272 και 274.

⁶ Ο όρος, όπως και άλλοι παρόμοιοι όπως «τρωτό» (vulnerable), «αποτυχημένο» (failed state) ή «εύθραυστο» κράτος (fragile state) υιοθετήθηκαν από τη διεθνή κοινότητα κυρίως μετά την 11η Σεπτεμβρίου και υποδηλώνει, μεταξύ άλλων, την ανυπαρξία κρατικών δομών και αδυναμία της κρατικής εξουσίας να ασκήσει αποτελεσματική διακυβέρνηση. Για μια ανάλυση βλ. Ε. Χειλά, Διεθνής Κοινότητα και Εύθραυστα Κράτη. Τα Διλήμματα της Διεθνούς Οργάνωσης, Ποιότητα, Αθήνα 2020.

⁷ Ε.Α. Βετάν (έπιμ.), Έπιστολαί Ι.Α. Καποδίστρια, Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Διπλωματικά, διοικητικά καί ἰδιωτικά, γραφεῖσαι ἀπό 8 Ἀπριλίου 1827 μέχρι 26 Σεπτεμβρίου 1831, μεταφρασθεῖσαι παρὰ Μιχαήλ Γ. Σχινᾶ, τόμ. Α', Τύποις Κωνσταντίνου Ράλλη, Ἀθήνησιν 1841, σελ. 289. Παρατίθεται από Διονύσης Τσιριγώτης, όπ.π. σελ. 467.

⁸ Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, όπ.π. σελ39-49.

⁹ Στο ίδιο, σελ.43

¹⁰ Την 29η Ιουνίου του 1874 δημοσιεύεται στην εφημερίδα «Καιροί» το ιστορικό άρθρο του Χαρίλαου Τρικούπη με τίτλο «Τις πταίει» που οδήγησε στην περίφημη αρχή της Δεδηλωμένης. Με το άρθρο αυτό, ο Χαρίλαος Τρικούπης ασκούσε κριτική κατά των Ανακτόρων για τις επεμβάσεις τους, που αγνοούσαν την αρχή της Δεδηλωμένης προβαίνοντας στο διορισμό κυβερνήσεων μειοψηφίας.

¹¹ Εμμανουήλ Ρούκουνας, Η Διπλωματία στην υπηρεσία της Πατρίδος, Ομιλία σε Πανεργυρική Συνεδρία της 23^{ης} Μαρτίου 2021, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 96, 2021, σελ. 45.

Αυτό έχει σημασία δεδομένου του ότι ο βαθμός στον οποίο ένας ηγέτης έχει λάβει διπλωματική παιδεία και εμπειρία του επιτρέπει να χαλιναγωγεί τα προσωπικά του χαρακτηριστικά και τις ατομικές πεποιθήσεις του, προσαρμοζόμενος στις διπλωματικές απαιτήσεις.¹² Ιδιαίτερα σε μια εποχή που η προσωπικότητα του διπλωμάτη και η παιδεία του έπαιζαν σημαντικό ρόλο, εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι τα μέσα διεθνούς επικοινωνίας με τον εκάστοτε πολιτικό προϊστάμενο του διπλωμάτη ήταν περιορισμένα.¹³

Είχε γνώση των κυρίαρχων αντιλήψεων στην Ευρώπη όπως αποτυπώνονταν στην συνθήκη της Ιεράς Συμμαχίας, ενώ δεν δίστασε να συγκρουστεί με τον Αυστριακό καγκελάριο Κλέμενς Φον Μέττερνιχ όταν του έθεσε το ελληνικό ζήτημα. Ο Καποδίστριας αντιπροσώπευε τις πιο φιλελεύθερες ιδέες και «μια προοδευτική εναλλακτική λύση» στο σύστημα που ήθελε να εγκαθιδρύσει ο Μέττερνιχ¹⁴ το οποίο βασιζόταν στην παρέμβαση και καταστολή των φιλελεύθερων κινήσεων, ώστε να προστατευθούν οι μοναρχίες της Ευρώπης.

Είναι γεγονός ότι τόσο ο Τσάρος όσο και ο Μέττερνιχ θεωρούσαν ότι η διεθνής ειρήνη απειλούνταν από την ανισορροπία ισχύος η οποία άφηνε ανοιχτό παράθυρο ευκαιρίας σε ένα κράτος να εγκαθιδρύσει την κυριαρχία του, όπως είχε κάνει η Γαλλία του Ναπολέοντα. Ειδικότερα, όσον αφορά τις πολιτικές αντιλήψεις του Τσάρου Αλεξάνδρου χαρακτηρίζονταν από δυο αντιφατικά ιδεώδη. Από τη μία δηλαδή την ενθάρρυνση των μεταρρυθμίσεων και από την άλλη τη διατήρηση της κοινωνικής τάξης και πολιτικής σταθερότητας αντιτιθέμενος σε κάθε επαναστατική ενέργεια. Ενώ λοιπόν παρέμενε υποστηρικτής των φιλελεύθερων ιδεών της Δυτικής σκέψης ως ηγέτης δυσκολευόταν να προσαρμόσει τις ιδέες του στην πραγματικότητα.¹⁵

“Κλέμενς φον Μέττερνιχ, Υπουργός Εξωτερικών της Αυστρίας και ένας από τους μεγαλύτερους πολέμιους της Ελληνικής Επανάστασης” (πηγή: <https://www.in.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Παρόμοιες αντιλήψεις υιοθετούσαν αρκετές αντιπροσωπεύει κρατών που συμμετείχαν στο Συνέδριο της Βιέννης οι οποίες δεν ήταν αδιάφορες έναντι των εσωτερικών εξελίξεων.¹⁶ Προκειμένου δε να αποτραπεί οποιοδήποτε επεκτατικό-επαναστατικό κίνημα «η λύση απαιτούσε την νομιμοποιημένη επανίδρυση μοναρχιών και δυναστειών στην Ευρώπη οι οποίες θα μπορούσαν να επαναφέρουν την τάξη και να απελευθερώσουν την Ευρώπη από τις μεταστατικές συνέπειες των επαναστατικών καθεστώτων».¹⁷ Αυτή η αντίληψη εξηγήσει, και σε τελική ανάλυση «δικαιολογούσε», επεμβάσεις με σκοπό την καταστολή επαναστατικών κινήσεων και εν γένει την καταπολέμηση αξιώσεων εγκαθίδρυσης ηγεμονίας από ένα η περισσότερα κράτη που θα διατάρασσε την διεθνή τάξη της εποχής.

Δεν είχαν όμως όλες οι Μεγάλες Δυνάμεις την ίδια αντίληψη ως προς το θέμα της επέμβασης.¹⁸ Εκτός από τον Μέττερνιχ και τα μέλη της Ιεράς Συμμαχίας που μοιράζονταν την ίδια άποψη, δηλαδή την επέμβαση και καταστολή, ο Υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας δεν θεωρούσε ότι το δικαίωμα επέμβασης είναι καθολικά εφαρμοστέο σε κάθε επαναστατικό κίνημα, εκτός εάν οι εσωτερικές εξελίξεις σε ένα κράτος απειλούν την ασφάλεια και το συμφέρον ενός άλλου. Ο Καποδίστριας - ως Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας- ήταν υπέρ της ειρηνικής παρέμβασης μέσω μεσολάβησης. Με την ίδια λογική θεωρούσε ότι οι πολυμερείς διαβουλεύσεις αποτελούν ένα είδος διεθνούς οργάνωσης, μιας ένωσης που θα «λαμβάνει υπόψη την ευημερία και τις ανησυχίες του λαού και όχι μόνο τις αυθαίρετες ιδιοτροπίες των μη πεφωτισμένων ηγεμόνων».¹⁹

Ήταν όμως η Ιερά Συμμαχία ένας συλλογικός μηχανισμός η μια μορφή «συμμαχίας προθύμων» που σε περίπτωση όπου εμφανιζόταν κάποιος ταραξίας της ευρωπαϊκής τάξης, η καταστολή ήταν μια λύση; Πάρα τις αποκλίσεις συμφερόντων και αρχών τις οποίες είχαν μεταξύ τους οι μοναρχίες, λειτουργούσαν πάνω από όλα στη βάση της κοινής πεποίθησης ότι ήταν προς το συμφέρον όλων των μοναρχιών να επιλύουν τις διαφορές τους στο πλαίσιο του ηγεμονικού συστήματος όπως αποτυπώνονταν στο Κονσέρτο της Ευρώπης. Με αυτά τα δεδομένα, η διαχείριση του συστήματος και η αντιμετώπιση των απειλών κατά της ειρήνης και ασφάλειας θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί από κοινού ασκώντας ουσιαστικά «μια διάχυτη ηγεμονία την οποία καμία από αυτές δεν θα συμφωνούσε να ασκήσει από μόνη της».²⁰

¹² Margaret Hermann, “Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders”, *International Studies Quarterly*, Vol. 24 No. 1, 1980, σελ. 7-46.

¹³ Σύμφωνα με την Αγγλική Σχολή Διεθνών Σχέσεων, διπλωματία είναι η διαδικασία διαλόγου και διαπραγμάτευσης με την οποία τα κράτη στο διεθνές σύστημα προωθούν τις διεθνείς σχέσεις τους και ακολουθούν τους στόχους τους με τρόπους που δεν περιλαμβάνουν πολεμικά μέσα. Adam Watson, *Diplomacy: The Dialogue between States*, Routledge, London 1984, σελ. 11. Για τη σημασία της διπλωματίας διαχρονικά και τις μορφές που προσέλαβε βλ. Ole Jacob Sending, Vincent Pouliot, Iver B. Neumann (eds), *Diplomacy and the Making of World Politics*, Cambridge University Press, New York 2015.

¹⁴ Patricia Kennedy Grimsted, *The Foreign Ministers of Alexander I: Political Attitudes and the Conduct of Russian Diplomacy, 1801-1825*, University of California Press, Berkeley 1969, σελ. 226.

¹⁵ Στο ίδιο, σελ. 46.

¹⁶ Brian E. Vick. *The Congress of Vienna: Power and Politics after Napoleon*, Harvard University Press, London 2014.

¹⁷ John M. Owen IV, *The Clash of Ideas in World Politics*, Princeton University Press, Princeton 2010, σελ. 145

¹⁸ Alexis Heraclides - Ada Dialla *Humanitarian Intervention in the Long Nineteenth Century: Setting the Precedent*, Manchester University Press, Manchester 2015, σελ. 105-106

¹⁹ Patricia Kennedy Grimsted, όπ.π, σελ. 189. Παρατίθεται από: Ουκού Οζέρ, «Ο Καποδίστριας στη Βιέννη: Η Ευρωπαϊκή Συμφωνία και «Η Ελληνική Επανάσταση», *Αθηναϊκό Ακαδημαϊκό Περιοδικό* 1(1). Ανακτήθηκε σε <https://www.atiner.gr/athacpe/2021-1-1-3-Ozer.pdf>

²⁰ Adam Watson, *Η Εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας*, Ποιότητα, Αθήνα 2006, σελ. 418-419

Τούτο εξυπηρετούσε τις πέντε δυνάμεις εκείνης της εποχής, ιδιαίτερα από το 1815 μέχρι το 1848, περίοδο που ξεκίνησε ο επαναστατικός εθνικισμός, δεδομένου του ότι διατηρούσαν υπεροχή ισχύος που ανερχόταν σε περισσότερο από τα $\frac{3}{4}$ της πραγματικής ισχύος. Έτσι δικαιολογείται και η επιμονή τους για διατήρηση του ισχύοντος status quo μέσω της διαχείρισης και αποτροπής των κοινωνικών και πολιτικών εξεγέρσεων.²¹

Βέβαια, η διατήρηση ή η ανατροπή της ισχύουσας τάξης είναι συνάρτηση και των στρατιωτικών δυνατοτήτων που διαθέτουν τα κράτη που επιλέγουν τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιβολής ή αλλαγής.²² Ως προς τις στρατιωτικές ικανότητες των δυνάμεων της εποχής, από το 1815 μέχρι το 1902 η Μεγάλη Βρετανία ήταν το πλουσιότερο κράτος της Ευρώπης, χωρίς όμως να μεταφράσει τον πλούτο του σε χερσαία στρατιωτική δύναμη. Οι μεγαλύτεροι στρατοί ανήκαν στην Αυστρία (το 1867 έγινε Αυστροουγγαρία αλλά και πριν ήταν μεγάλη δύναμη μέχρι την πτώση της το 1917), στην Γαλλία με 208.000, στην Ρωσία με 772.000 και στην Πρωσία με 130.000.²³ Η Οθωμανική Αυτοκρατορία βρισκόταν μεν εκτός της ευρωπαϊκής διεθνούς κοινωνίας αλλά ήταν ένα στρατηγικό διακύβευμα για δυο από τις δυνάμεις της Βιέννης. Την Βρετανία και την Ρωσία. Και οι δυο ήταν οι υπερδυνάμεις της εποχής με επεκτατικές πολιτικές σε Ασία από την Οθωμανική Αυτοκρατορία μέχρι τον Ειρηνικό.

“Το Συνέδριο της Βιέννης το 1814 οδήγησε στη δημιουργία της Ιερής Συμμαχίας”,
(πηγή: <https://indobserver.gr> τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Υπό αυτές τις ιστορικές συνθήκες, στην Βιέννη το 1815 θεμελιώθηκε ένα αυστηρά κρατοκεντρικό ηγεμονικό σύστημα το οποίο αντιπάζονταν σε οποιαδήποτε επαναστατική ιδέα με διασπαστικές επιδράσεις. Το Συνέδριο της Βιέννης υπήρξε ουσιαστικά ο αρχιτέκτονας της Ιερής Συμμαχίας, κύριος σκοπός της οποίας -κατά Μέττερνιχ- ήταν η δημιουργία μιας πανευρωπαϊκής συμμαχίας των «εστεμμένων» που θα φρόντιζε για την διαιώνιση της εξουσίας τους. Τ' άλλα δύο θεσμικά πλαίσια που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο αυτό ήταν η «Τετραπλή Συμμαχία» για την αποσόβηση κάθε εξωτερικής απειλής σε διεθνές επίπεδο και το «Κονσέρτο Δυνάμεων», το οποίο προέβλεπε την σύγκλιση ανά τακτά χρονικά διαστήματα συνεδρίων μεταξύ των μελών του με

σκοπό την αναζήτηση λύσεων μέσω διαπραγματεύσεων οι οποίες κατέτειναν στην επαναβεβαίωση της παγκόσμιας κυριαρχίας τους. Ήταν δηλαδή όπως αναφέρει και ο Edward Carr: «*μια κομψή μεταμφίεση κάποιων συγκεκριμένων συμφερόντων ηγεμόνων οι οποίοι αποσκοπούσαν να πείσουν ότι οι ρυθμίσεις της [της διαπραγμάτευσης] είναι ευνοϊκές όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για τον υπόλοιπο κόσμο*».²⁴ Έτσι η επιβολή τους θα ήταν πιο εύκολη εφόσον πρότασε το στοιχείο του οικουμενικού συμφέροντος.

²¹ Στο ίδιο, σελ. 423-425

²² Για μια κλασική ανάλυση των μέσων της αλλαγής στη διεθνή πολιτική με οικονομικούς και στρατιωτικούς όρους ισχύος βλ. Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα 2004.

²³ John Mearsheimer, *Η Τραγωδία των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, Αθήνα 2006, σελ. 680

²⁴ Edward Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση*, Ποιότητα, Αθήνα, 2006, σελ.110-114.

Ο Καποδίστριας, έβλεπε μια ευρύτερη συμμαχία από αυτή της Τετραπλής Συμμαχίας η οποία εκτός του ότι θα περιλάμβανε τη Γαλλία ως αντίβαρο απέναντι στις μονομερείς επεκτατικές πολιτικές της Αυστρίας, θα αποτελούσε ταυτόχρονα μια διεθνή κοινωνία, ένα είδος ομοσπονδίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, η οποία θα βασιζόταν σε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να αποτραπεί η έκρηξη επαναστατικών κινημάτων.²⁵ Ο Καποδίστριας θεωρούσε ότι ήταν καθήκον της Ρωσίας να προστατεύσει τους χριστιανικούς πληθυσμούς, ενώ ο Τσάρος - αν και δεν αρνούσαν το δικαίωμα των Ελλήνων στην ελευθερία- δεν ήθελε να διαταράξει το πνεύμα της Συμμαχίας ενεργώντας μονομερώς και διαταράσσοντας τη «λογική του συστήματος».²⁶

Υπό αυτές τις συνθήκες αναφέρεται μια «σύγκρουση συμφερόντων» για τον Καποδίστρια. Από τη μια η υπηρεσία του στο Ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών και η προσαρμογή των θέσεων του στην λογική του συστήματος της Συμμαχίας και από την άλλη η συνέπεια έναντι των κοινωνικών δικαιωμάτων και αυτονομίας της χώρας του. Τελικά, επέλεξε το δεύτερο.²⁷

Το στοίχημα του Καποδίστρια, ως κυβερνήτη πλέον, ήταν με ποιο τρόπο θα δημιουργούσε ένα κράτος θεσμικά ισχυρό ώστε να προσιδιάζει με αυτά της Δύσης,²⁸ λαμβάνοντας υπ' όψη τις παραμέτρους που επικρατούσαν στο λεγόμενο μικρο-επίπεδο (εθνικά χαρακτηριστικά, ρόλος επαναστατικών ομάδων, οικονομία κλπ) και αυτές στο μακρο-επίπεδο που είχαν να κάνουν με τη δομή του συστήματος.

Πώς όμως αυτό θα ήταν εφικτό αν αναλογιστεί κανείς αφενός τις αντίρροπες τάσεις μεταξύ των ηγεμονικών δυνάμεων και αφετέρου την κατάσταση στο εσωτερικό μετά την διαφανόμενη αποτυχία των μετεπαναστατικών δομών εξουσίας να συγκροτήσουν ένα σύγχρονο πολιτικά κυρίαρχο κράτος; Ο Καποδίστριας συνειδητοποιούσε ότι κυβερνούσε ένα μόνο κατ' όνομα κράτος που έπασχε θεσμικά και λειτουργικά. Μπορεί να γνώριζε τον διεθνή περίγυρο, να ήταν γλωσσομαθής, να είχε μάθει να συνδιαλέγεται σε διεθνείς συναντήσεις ως μέλος της διεθνούς γραφειοκρατίας και της ομάδας λήψης αποφάσεων μιας Μεγάλης Δύναμης, αλλά φαίνεται ότι δεν είχε επαρκώς κατανοήσει τη βαρύτητα των εθνικών χαρακτηριστικών στο εγχώριο περιβάλλον.

“Η προσπάθεια του Καποδίστρια να καταργήσει πάγια προνόμια που απολάμβαναν οι προύχοντες επί τουρκοκρατίας προκάλεσε μεταξύ άλλων εξεγέρσεις σε Μάνη και Ύδρα. Στην εικόνα η Ύδρα το 1828.”
(πηγή: <https://www.lifo.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Έτσι, ενώ εκείνος είχε πλήρη γνώση και θέαση της διεθνούς πραγματικότητας του 18ου και 19ου αιώνα, οι ηγέτες των ελληνικών κοινοτήτων (κυρίως οι προεστοί που είχαν πολεμήσει για την ανεξαρτησία) ήταν επικεντρωμένοι στην εσωτερική τους επιβίωση και επιπλέον είχαν μάθει να λειτουργούν μέσω των συναλλαγών με την Οθωμανική Αυτοκρατορική εξουσία προκειμένου να επιβιώσουν σε ένα σύστημα διαίρεσης και σύγκρουσης συμφερόντων. Σε μια κοινωνία φατριακού τύπου στην οποία ο Καποδίστριας, μέσω της εδραίωσης συγκεντρωτικού μοντέλου κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, επεδίωκε να καταργήσει πάγια προνόμια που απολάμβαναν οι προύχοντες επί τουρκοκρατίας όχι μόνο προκάλεσε εξεγέρσεις σε Μάνη και Ύδρα, αλλά και κατηγορήθη-

²⁵ Adam Watson, *όπ.π.*, σελ. 423-424

²⁶ Η Λογική του συστήματος (raison de systeme) χωρίς να αποκλείει τις συγκρούσεις θεωρεί ότι θα πρέπει να επιλύονται στο πλαίσιο του συστήματος σύμφωνα με τους κανόνες που το ίδιο θέτει αποφεύγοντας έτσι μονομερείς δράσεις που ενδέχεται να οδηγήσουν σε αντι-ηγεμονικές συσπειρώσεις. Στο ίδιο, σελ. 420-421

²⁷ Patricia Kennedy Grimsted, *όπ.π.*, σελ. 189

²⁸ Για τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου κράτους και τη συσχέτισή τους με τις δομές εξουσίας στην μετεπαναστατική Ελλάδα βλ Κώστας Π. Κωστής, «Ξανά για το ελληνικό κράτος του 19^{ου} αιώνα», στο: Κ. Μπότσιοι, Σ. Ριζάς, *όπ.π.* 30-36

κε ότι απαξίωνε αυτούς που αγωνίστηκαν για την ελευθερία.²⁹ Τούτο σήμαινε ότι η εικόνα του ως ηγέτη και το σύστημα πεποιθήσεων του (belief system) έρχονταν σε σύγκρουση με τις προσδοκίες και ατομικά συμφέροντα μεγάλου τμήματος της κοινωνίας.

Το σκηνικό που ήθελε να εγκαθιδρύσει ο Καποδίστριας, εστιάζοντας στην εγκαθίδρυση νέων δομών εξουσίας ως προϋπόθεσης ισχύος και επικράτησης σε ένα ανταγωνιστικό σύστημα, συγκρούονταν με προσωπικά-τοπικά συμφέροντα των οποίων είχε υποτιμήσει την επιρροή και δυναμική τους στην κοινωνία.

Η θέαση του Καποδίστρια για τις διεθνείς σχέσεις και την ισορροπία δυνάμεων της εποχής

Η θέαση της ηγεσίας σε σχέση με την εξωτερική πολιτική και την αλληλεπίδραση διαφορετικών κοινωνιών, κρατών, ανταγωνιζόμενων ή συνεργαζόμενων μεταξύ τους, αποτελεί ζήτημα που βρίσκεται στον πυρήνα της μελέτης των Διεθνών Σχέσεων και συγκεκριμένα του υπο-κλάδου που είναι γνωστός ως *Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής* (Foreign Policy Analysis).³⁰ Αναλύοντας τον ρόλο της ηγεσίας, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι ο Καποδίστριας είχε όπως προαναφέραμε, μίαν θεσμική αντίληψη για τη λειτουργία του κράτους εσωτερικά και εξωτερικά την οποία αντλούσε και εμπειρικά ως πρώην υψηλόβαθμο στέλεχος μιας Μεγάλης Δύναμης. Τούτο σήμαινε ότι γνώριζε επαρκώς την δομή, τις λειτουργίες και την εξέλιξη του διεθνούς συστήματος, καθώς επίσης και τις στρατηγικές των τότε ηγεμονικών δυνάμεων.³¹ Επιπλέον, είχε και μια αντίληψη της λήψης αποφάσεων, τάσεων και θέσεων μέσω της συμμετοχής του σε ένα πολυμερές φόρουμ της εποχής, το Συνέδριο της Βιέννης, εφόσον αποτελούσε μέρος μιας ολιγάριθμης ομάδας ισχυρών πολιτικών, η οποία έχοντας συνείδηση του συστήματος επεδίωκε την βέλτιστη λειτουργία των μηχανισμών διαπραγμάτευσης και συμβιβασμού προς όφελός της. Τούτο δεν επέτρεπε σε μικρότερα κράτη, πολλώ δε μάλλον σε επαναστατικά κινήματα, να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση της ατζέντας και να θέτουν ζητήματα τα οποία προωθούν τα δικά τους συμφέροντα.

Ο Καποδίστριας δεν είχε αυταπάτες για τις βλέψεις των Μ.Δ έναντι οποιασδήποτε επαναστατικής τάσης που θα αποδυνάμωνε το μετα-Βεσφαλιανό ηγεμονικό σύστημα. Υπηρετώντας έναν αυταρχικό ηγεμόνα ως, ουσιαστικά, Υπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας ήταν γνώστης του διεθνούς περιγύρου, ρεαλιστής στην προσέγγισή του και παράλληλα, υπέρμαχος των φιλελευθέρων ιδεών. Προσπαθούσε να ισορροπήσει μεταξύ των στρατηγικών αξιώσεων των ΜΔ και των εθνικών προταγμάτων, σε μια εξόχως παραγμένη συγκυρία στο εσωτερικό χωρίς, όπως προείπαμε, ισχυρά ερείσματα στην κοινωνία.

Από την άλλη η Ρωσία και η Αυστρία έβλεπαν την κατάρρευση της οθωμανικής κυριαρχίας ως μια ευκαιρία να επεκτείνουν την αυτοκρατορία τους, ενώ η Βρετανία και η Γαλλία ταλαντεύονταν. Στη συνέχεια παρενέβησαν μαζί με τη Ρωσία για την εγκαθίδρυση ενός ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, ενώ από την άλλη ήταν προφανές ότι οι διπλωματικοί συμβιβασμοί αποσκοπούσαν όχι στην απονομή δικαιωμάτων και ελευθεριών, αλλά στην προσαρμογή προς τα συμφέροντα των ΜΔ λαμβάνοντας υπόψη τη μεταβαλλόμενη ισχύ των εμπλεκόμενων στο Κονσέρτο Δυνάμεων.

²⁹ Κωνσταντίνος Μπότσιου, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μεγάλες Δυνάμεις στην Ελληνική Εσωτερική και Εξωτερική Πολιτική», στο: Α. Σαμαρά-Κρίστη, Σ. Μωραΐτη, Σ. Αλειφαντής, *Ιωάννης Καποδίστριας - Διεθνείς θεσμικές και πολιτικές εξελίξεις, 1800-1830*, Κασταλία, Αθήνα 2021, σελ. 398-399

³⁰ Marijke Breuning, *Foreign Policy Analysis. A Comparative Introduction*, Palgrave Macmillan, New York 2007. Valerie Hudson, *Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής*. Από την Εμπειρία στη Θεωρία, Πεδίο, Αθήνα 2017

³¹ Για την αντίληψη του περί γεωστρατηγικής βλ. Γιώργος Καλπαδάκης, «Η γεωστρατηγική σκέψη του Ιωάννη Καποδίστρια στην Επανάσταση του 1821 και στο ελληνικό κράτος», στο: Κ. Μπότσιου, Σ. Ριζάς, όπ.π. σελ. 241-271

Η συνθήκη του Λονδίνου ήταν το απότοκο συμβιβασμών που όριζε τα σύνορα του νέου κράτους στη γραμμή Παγασητικού- Αμβρακικού. Η στρατηγική πλέον της Βρετανίας απέναντι στην σταδιακή κατάτμηση της οθωμανικής επικυριαρχίας στην νοτιοανατολική Ευρώπη εστιάστηκε στην αποτροπή διαδοχής της οθωμανικής αυτοκρατορίας από κάποιο ισχυρό κράτος σε νευραλγικές θέσεις, γεγονός το οποίο θα μπορούσε μελλοντικά να αμφισβητήσει την κυριαρχία της και/ ή να συμμαχήσει με την Ρωσία.³²

Όσον αφορούσε στη Γαλλία, για λόγους *realpolitik* επεδίωκε τον έλεγχο των κινήσεων της Βρετανίας και Ρωσίας ενώ η Βρετανία από τη πλευρά της ήθελε να αποτρέψει τη Ρωσία από το να εμπλακεί σε πόλεμο κερδίζοντας/αποκομίζοντας πλεονεκτήματα. Έτσι και παρά το γεγονός ότι κανείς δεν ήθελε ένα ανεξάρτητο ελληνικό κράτος: «η αμοιβαία καχυποψία των Μεγάλων Δυνάμεων ήταν η καλύτερη ασφάλεια για την Ελλάδα: καμία τους δεν ήθελε την Ελλάδα ως ανεξάρτητο κράτοςαλλά καθέμια οδηγούνταν προς τα εκεί από το φόβο που τις διακατείχε να μην καρπωθεί μια άλλη τις ευκαιρίες που έδινε η συγκυρία και προχωρήσει σε περαιτέρω παρέμβαση»³³

Επίλογος

Δεδομένου ότι σκοπός του κλάδου των Διεθνών Σχέσεων είναι η παρατήρηση, ιεράρχηση, ανάλυση και ερμηνεία των γεγονότων με εργαλείο τη θεωρία, η Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής, ως υπο-κλάδος των Διεθνών Σχέσεων και η συμβολή της στη ερμηνεία των ιστορικών γεγονότων και στον ρόλο του ηγέτη εμπλουτίζει τον προβληματισμό μας και συμβάλλει στην αναζήτηση διδαγμάτων για το παρόν και το μέλλον.

“27 Σεπτεμβρίου 1831, ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας δολοφονείται μπροστά στο ναό του Αγίου Σπυριδώνα” (πηγή: <https://streetlife.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Σκοπός της είναι να διερευνήσει κάτω από ποιες συνθήκες και παράγοντες εγχωρίους και συστημικούς λαμβάνονται οι αποφάσεις, το πώς αλληλοεπιδρούν διαφορετικοί δρώντες, κρατικοί και μη, το ρόλο της ηγεσίας, της κοινωνικο-οικονομικής συγκυρίας, των ιστορικών στερεοτυπών, κλπ. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες μελέτης και αναδίφησης στο ιστορικό γίνεσθαι, πέραν του συμβολισμού που συμπίπτει με τον εορτασμό των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, συνιστούν επιπροσθέτως μια κοινωνιολογική και ιστορική προσέγγιση, η οποία καταδεικνύει τη συσχέτιση των ιστορικών συνθηκών με την κρατική συμπεριφορά, τις αντιλήψεις, τα κίνητρα των παικτών και τις αποφάσεις των ηγετών, οι οποίες προσδιορίζονται από τη διαφορετικότητα των αντιτιθέμενων θέσεων, απόψεων και στόχων.

Το νέο ελληνικό κράτος πάσχιζε να συγκροτηθεί και να καταστεί κυρίαρχο και ανεξάρτητο σε ένα διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον στο οποίο οι ΜΔ αμφισβητούσαν τόσο το εύρος όσο και την αποτελεσματικότητα της κυριαρχίας. Ο Καποδίστριας και το σύστημα πεποιθήσεων που τον χαρακτήριζε -απότοκο της διαδρομής και καταγωγής του- δεν συμβάδιζε με τις πεποιθήσεις και προσδοκίες των

³² Adam Watson, όπ.π., σελ. 468

³³ Alexis Heraclides - Ada Dialla, όπ.π. σελ. 116

προυχόντων και των κοινωνικών ομάδων που αυτοί επηρέαζαν. Τούτο οδήγησε σε έλλειμμα εμπιστοσύνης απέναντι του στο βαθμό που οι πολιτικές και κοινωνικές δυναμικές δεν συμβάδιζαν με τη λογική και αντίληψη που ο ίδιος ο Καποδίστριας είχε για το εσωτερικό και διεθνές σύστημα.

Όπως έχει γράψει ο πλέον ειδικός στο ρόλο του ηγέτη και κυρίως των αντιλήψεων (perceptions) και λανθασμένων αντιλήψεων (misperceptions) Robert Jervis: «ένας ηγέτης χρειάζεται εμπιστοσύνη από το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον ώστε να μπορέσει να πείσει για τις επιλογές και δράσεις του».³⁴ Αυτό δεν το κατέκτησε ο Καποδίστριας.

Ο όρος «εύθραυστα» κράτη, μπορεί να υιοθετήθηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αλλά τα χαρακτηριστικά του παραπέμπουν σε πολλά από αυτά του ελληνικού κράτους τότε. Σε σχέση με το ρόλο των Μ.Δ, όπως και τότε έτσι και σήμερα, μέσα από μια κυνική συλλογιστική, επικαλούνται ανθρωπιστικές αξίες προς όφελος του κατ'επίφασιν «οικουμενικού» καλού για να δικαιολογήσουν επεμβάσεις σε θέματα κυριαρχίας. Τούτο σημαίνει ότι σε περίπτωση που η κρατική εξουσία δεν δύναται να ελέγξει την κατάσταση στην επικράτεια της τότε υπάρχει βάση αμφισβήτησης της αποτελεσματικότητας και του εύρους άσκησης της κυριαρχίας. Σε αυτή την περίπτωση η επέμβαση σε ένα κράτος νομιμοποιείται για την αποκατάσταση της τάξης.

Αυτό ήθελε να αποφύγει ο Καποδίστριας έχοντας επίγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος από τη μια και των επεμβατικών βλέψεων των Μ.Δ σε ένα νεοσύστατο κράτος υπό κατάρρευση από την άλλη. Ατυχώς για την Ελλάδα, δεν τα κατάφερε.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η Ειρήνη Χειλά είναι Καθηγήτρια Διεθνούς Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, Τμήμα Δ.Ε.Σ., Visiting Scholar στο George Washington University και επισκέπτρια Καθηγήτρια στη Σχολή Εθνικής Άμυνας. Είναι απόφοιτος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, κάτοχος μεταπτυχιακού από το Παν/μιο Paris II (Pantheon-Assas), και διδακτορικού στις Διεθνείς Σχέσεις από το Πάντειο Παν/μιο. Υπήρξε Visiting Scholar στο Virginia Tech University, Επισκέπτρια Καθηγήτρια στο Παν/μιο Paris II (Pantheon - Sorbonne), Stanley J. Seeger Visiting Fellow στο Princeton University, Visiting Research Fellow στο King's College και Υπότροφος της Γερμανικής Υπηρεσίας Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (DAAD) στο Ινστιτούτο Wissenschaft und Politik και αντιπρόεδρος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (IKY).

Το συγγραφικό της έργο εμπίπτει σε θέματα Ανάλυσης Εξωτερικής Πολιτικής, Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, Πολυμερούς Διπλωματίας και Χειρισμού Κρίσεων. Έχει συγγράψει άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά σε Ελλάδα και εξωτερικό, μονογραφίες μεταξύ των οποίων «Τα Ηνωμένα Έθνη στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης», Αθήνα, Σιδέρης, 1999. «Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας. Διαχρονικές και σύγχρονες όψεις», 2006, «Οι διεθνείς συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα θεωρίας και Διαχείρισης», 2012, και «Διεθνής Κοινότητα και Εύθραυστα Κράτη. Τα Διλήμματα της Διεθνούς Οργάνωσης», 2020. Έχει επιμεληθεί συλλογικούς τόμους όπως: Chila, Irini (ed.), La Grèce dans le sud-est européen. Enjeux régionaux et perspectives, Revue Mésogéios, Paris, Herodotos, 2004. Tsaltas, G., I. Cheila, and C. Koliopoulos (eds.), Security & Cooperation in the Mediterranean: Challenges & Opportunities, Athens, Piotita, 2014, (in English and French). Πιο πρόσφατο το «COVID-19 και η «επόμενη μέρα». Γεωπολιτική, Οικονομία, Διεθνείς Θεσμοί», Εκδόσεις Ευρασία, 2022.

³⁴ Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2017.

Η Οριοθέτηση του Αρτισύστατου Ελληνικού Κράτους και οι Διπλωματικές Ενέργειες του Ιωάννη Καποδίστρια, 1821-1831

Δημήτρης Μαλέσης

Διδάκτωρ Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας, Διδάσκων στη ΣΣΕ

Η επανάσταση του 1821 αποτελούσε αναμφίβολα μεγάλο τόλμημα, αν ληφθούν υπόψη όλες οι παράμετροι, διεθνείς, στρατιωτικές ή πολιτικές. Οι Έλληνες θα έπρεπε να υπερκεράσουν όχι απλώς την αριθμητική μειονεξία έναντι μιάς, παρακμάζουσας έστω, Αυτοκρατορίας αλλά και την αμείλικτη προκρούστεια κλίση της ευρωπαϊκής διπλωματίας. Διότι χωρίς την αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα, δεν θα μπορούσε να ευοδωθεί οποιαδήποτε προσπάθεια, ακόμη κι αν στα πολεμικά πεδία καταγράφονταν αλλεπάλληλες νίκες.¹

¹ Για μια ερμηνευτική προσέγγιση σχετικά με την έκρηξη της ελληνικής επανάστασης, τον χρόνο, τις συνθήκες, το ευρωπαϊκό και ειδικότερα το βαλκανικό περιβάλλον, βλ. Κωνσταντίνα Μπότσιου, «Η "αδύνατη" συνεργασία. Η Ελλάδα και οι Μεγάλες Δυνάμεις στα Βαλκάνια», στο Κωνσταντίνα Μπότσιου-Σωτήρης Ριζάς(επιμ.), 1821, *Από την Επανάσταση στο κράτος*, Παπαδόπουλος, 2021, ιδιαίτερα σ. 95-100.

Η τελική οριοθέτηση του αρτισύστατου ελληνικού κράτους ήταν μια εξαιρετικά δύσκολη και επίπονη επιχείρηση, η οποία απαιτούσε σχεδιασμό, διπλωματική τόλμη, σύνεση, στρατιωτική επάρκεια αλλά και ένα αρραγές εσωτερικό μέτωπο. Στόχος του παρόντος άρθρου είναι να αναφερθούν και να ερμηνευθούν οι διπλωματικές διεργασίες που έλαβαν χώρα στο διάστημα 1828-1831 και να αναδειχθεί η καρποφόρα εξωτερική πολιτική του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδος Ιωάννη Καποδίστρια. Μια πολιτική, η οποία συνδυαζόταν αρρήκτως με την εσωτερική και, ιδιαίτερα με τη στρατιωτική, καθώς η ισχύς της τελευταίας καθόριζε σε μεγάλο βαθμό την αποτελεσματικότητα των διπλωματικών ενεργειών και διαβημάτων της ελληνικής κυβέρνησης.

“George Canning 1770-1827, πολιτικός και Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου” (πηγή: <https://www.gov.uk>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Κατά τα δύο πρώτα έτη της Επανάστασης η διπλωματική πορεία των πραγμάτων ήταν αντιστρόφως ανάλογη των στρατιωτικών επιτυχιών: Λάμπιαχ, Τροππιάου και Βερόνα συνέθεταν μια τριλογία Συνεδρίων, στα οποία με ανάγλυφο τρόπο απεικονιζόταν η καταφανής εχθρότητα των ευρωπαϊκών Αυλών έναντι του Αγώνα των Ελλήνων για εθνική ανεξαρτησία.² Το κλίμα θα αρχίσει να μεταβάλλεται σταδιακά από το 1823, με την εγκαινίαση μιάς φιλελληνικής πολιτικής εκ μέρους του νέου Υπουργού των Εξωτερικών της Αγγλίας, του Γεωργίου Κάνιγκ (George Canning), ο οποίος εγκατέλειψε την εχθρική προς την Επανάσταση πολιτική του προκατόχου του Κάστρερι (Robert Stewart, υποκόμης Castlereagh).³ Η μεταστροφή αυτή αιφνιδίασε

τις χώρες που συναπάρτιζαν την *Ιερά Συμμαχία*, ιδιαίτερα όμως τη Ρωσία, η οποία για λόγους αναγόμενους περισσότερο στο θρησκευτικό συναίσθημα, λόγω της ομοδοξίας, παρουσιαζόταν ως η σταθερή προστάτιδα των υποδούλων Ελλήνων.⁴ Τη διπλωματική αντεπίθεση η Πετρούπολη την εκδήλωσε με το σχέδιο των *Τριών Τμημάτων* τον Ιανουάριο του 1824, μια πρόταση που προκάλεσε την πλήρη απογοήτευση των Ελλήνων και την καταγγελία του σχεδίου. Κι αν αναφερόμαστε στη συγκεκριμένη πρόταση, αυτό επιβάλλεται, διότι για πρώτη φορά γίνεται λόγος για γεωγραφικά όρια αυτού του οιονεί και κατατε-

μημένου ελληνικού κράτους. Αλλά από το στιγμή που το πέπλο της “Αρχής της Νομιμότητας”, όπως αυτό είχε υφανθεί στα διπλωματικά εργαστήρια της *Ιεράς Συμμαχίας* από το 1815, άρχισε να ξηλώνεται, αναπτύχθηκε μια δυναμική, ένα είδος ελικοειδούς εξέλιξης, που οδήγησε στην τελική λύση. Σημείο αναφοράς, ασφαλώς, το πρωτόκολλο της Πετρούπολης το 1826 και η Ιουλιανή Συνθήκη τον επόμενο χρόνο που οδήγησε στη ναυμαχία του Ναβαρίνου.⁵

Εν τω μεταξύ, η Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, η οποία συγκλήθηκε την άνοιξη του 1827, είχε προβεί σε μια καθοριστική για τα εθνικά θέματα απόφαση: την εκλογή του έμπειρου διπλωμάτη και αδιαμφισβήτητου πανευρωπαϊκού κύρους Ιωάννη Καποδίστρια (1776-1831) ως πρώτου Κυβερνήτη της χώρας. Τον Ιανουάριο του 1828 ο Καποδίστριας θα αφιχθεί στην Ελλάδα και θα ξεκινήσει τις εργώδεις προσπάθειές του για την οργάνωση του κράτους. Ο Κερκυραίος διπλωμάτης ξεκίνησε με ένα μεγάλο πλεονέκτημα: είχε την καθολική σχεδόν αποδοχή από την ελληνική κοινωνία και συγκέντρωνε τις προσδοκίες για την ίδρυση και τη λειτουργία κράτους μετά από έναν πολυαίμακτο αγώνα. Σε ό,τι αφορά την εξωτερική πολιτική οι ακαταπόνητες ενέργειές του κατέτειναν σε δύο βασικούς στόχους: πρώτον, την επίτευξη της πλήρους ανεξαρτησίας του κράτους, αντί για την κυοφορούμενη στα ευρωπαϊκά ανακτοβούλια αυτονομία και, δεύτερον, τη χάραξη των ευρύτερων δυνατών ορίων ούτως ώστε το κράτος να περιλάβει περισσότερες περιοχές και να είναι βιώσιμη η παρουσία του στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Ως προς το πρώτο ζήτημα, γνώριζε πολύ καλά πως η οποιαδήποτε θετική εξέλιξη εξαρτιόταν «εκ της ευμενούς διαθέσεως των Δυνάμεων».⁶ Προς το παρόν, η αυτονομία τουλάχιστον ήταν πλέον δεδομένη, μετά τις διπλωματικές εξελίξεις του 1826-1827. Αλλά αυτό σήμαινε ότι η Πύλη θα μπορούσε ως ένα βαθμό να επεμβαίνει στα εσωτερικά ζητήματα της χώρας και μια τέτοια προοπτική πόρρω απείχε από τις αρχικές διακηρύξεις των επαναστατών. Ως προς το δεύτερο, το θέμα συναρτάτο, εκτός από τις διπλωματικές διεργασίες, και από τη στρατιωτική ισχύ, κάτι το οποίο δεν διέλαθε της προσοχής του Κυβερνήτη, ο οποίος από την πρώτη στιγμή προσπάθησε και πέτυχε τη συγκρότηση ικανού στρατεύματος.⁷

Ο Καποδίστριας γνώριζε ότι για την άσκηση μιάς αποτελεσματικής εξωτερικής πολιτικής, θα έπρεπε να διασκεδάσει τη μόνιμη αιτία που του προσήπταν, ότι δηλαδή ήταν άνθρωπος της εμπιστοσύνης του Τσάρου και ενεργούμενο της ρωσικής πολιτικής, εξαιτίας της προηγηθείσας θητείας του στην Πετρούπολη ως υπουργός των Εξωτερικών.⁸ Την πολιτική των ίσων αποστάσεων την τήρησε απαρέγκλιτα, κάτι που επιβεβαιώνουν όλες οι διπλωματικές του ενέργειες στην τριετή διακυβέρνησή του αλλά και ο ίδιος ο υπουργός των Εξωτερικών της Αγγλίας Άμπερντην (1828-1830), ο οποίος σε μεταγενέστερη φάση παραδεχόταν προς τον Σπυρίδωνα Τρικούπη: «Ποίαν γνώμην θα εκφράσης περί του ρωσισμού του Κυβερνήτου· διότι κατ' εμέ, έχω την πεποίθησιν, ότι ηγάπα την Ελλάδα, ότι ουδέποτε

² Richard Langhorne, “Established international organization: the Concert and the League”, *Diplomacy and Statecraft*, 1990, 1, σ. 1-18· Charles K. Webster, *The Congress of Vienna, 1814-1815*, G. Bell and Sons, London, 1945· Paul W. Schroeder, *Metternich's Diplomacy at its Zenith, 1820-1823*, Austin, University of Texas Press, 1962, σ. 104-165· Henry A. Kissinger, *A world restored. Metternich, Castlereagh and the problems of peace, 1812-1822*, Houghton Mifflin-The Riverside Press, Βοστώνη-Κέμπριτζ, 1957. σ. 175-213.

³ Allan Cunningham, *The Philhellenes, Canning and Greek independence*, *Middle Eastern Studies* 14/2, σ. 151-181, 1978· C. W. Crawley, *The question of Greek independence. A study of British policy in the Near East, 1821-1833*, Cambridge University Press, 2014, σ. 17-42.

⁴ Για το ζήτημα της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής κατά την προεπαναστατική περίοδο και την πρόσληψή της μέσα από την ελληνική ιστοριογραφία των μέσων του 19^{ου} αιώνα, βλ. Νίκος Β. Ροτζώκος, *Εθναφύπνιση και Εθνογένεση. Ορλωφικά και Ελληνική Ιστοριογραφία*, Βιβλιόραμα, 2007.

⁵ Βλ. ενδεικτικά, C. M. Woodhouse, *The battle of Navarino*, Hodder and Stoughton, London, 1965.

⁶ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, *Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και η απελευθέρωση της Ελλάδος*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1996, σ. 78.

⁷ Στέφανος Παπαγεωργίου, *Η Στρατιωτική Πολιτική του Ιωάννη Καποδίστρια. Δομή, οργάνωση και λειτουργία του στρατού ξηράς της καποδιστριακής περιόδου*, Εστία, 1986.

⁸ Κώστας Κωστής, “Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας”. Η διαμόρφωση του Νεοελληνικού Κράτους, 18^{ος}-21^{ος} αιώνας, Πόλις, 2015, σ. 169.

συνέλαβε την ιδέα να θυσιάσει αυτήν εις την Ρωσσίαν, και ότι καταδιώξασα αυτόν η Αγγλία και τον άνδρα ηδίκησε και την υμετέραν πατρίδα εξημίωσε».⁹

Πέραν αυτού, κύριο γνώρισμα της καποδιστριακής πολιτικής ήταν οι συνεχείς ελιγμοί έναντι των κατά καιρούς απόψεων και θέσεων που διατύπωναν οι εκπρόσωποι των Δυνάμεων: μη απορρίπτοντας τίποτα αλλά και μη δεχόμενος τετελεσμένα που αδικούσαν την ελληνική υπόθεση, κλιμάκωνε τις απαιτήσεις του βαθμηδόν. Πριν αφιχθεί στην Ελλάδα για να αναλάβει τα ηνία της χώρας, στις 3 Οκτωβρίου 1827, λίγο πριν τη ναυμαχία του Ναβαρίνου, σε αναφορά του προς το υπουργείο των Εξωτερικών της Αγγλίας συναντάμε την πρώτη αναφορά του σε γεωγραφικά όρια τού υπό ίδρυση κράτους: «από του Αμβρακικού κόλπου μέχρι του Θερμαϊκού επί γραμμής διαπερεώσης την Θεσσαλίαν και την Μακεδονίαν[...]προσπιθεμένων δε και των νήσων του τε Αιγαίου και της ελάσσονος Ασίας». Τη διεκδίκηση αυτή τη θεωρεί ως ρεαλιστική προσαρμογή στις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί και όχι ως ιδανική λύση. Διότι στο ίδιο έγγραφο διαβάζουμε για τα ιστορικά δίκαια της Ελλάδας: «Τα όρια της Ελλάδος από τεσσάρων μεν αιώνων διεγράφησαν υπό δικαιωμάτων, τα οποία ούτε ο χρόνος ούτε οι πολύμορφοι συμφοραί ούτε η δορυκτησία ουδέποτε ίσχυσαν να παραγράψωσι, διεγράφησαν δε από του 1821 διά του αίματος του χυθέντος εις τας σφαγάς των Κυδωνιών, της Κύπρου, της Χίου, της Κρήτης, των Ψαρών, του Μεσολογγίου και εις τας πολυαριθμούς ναυμαχίας τε και πεζομαχίας, εν αίς εδοξάσθη το γενναίον τούτο Έθνος».¹⁰

Αλλά μετά την καταναυμάχηση του τουρκοαιγυπτιακού στόλου στο Ναβαρίνο η Αγγλία έχει μεταβάλει στάση, θεωρώντας ότι είχε παρασυρθεί σε μια επικίνδυνη για τα συμφέροντά της φιλελληνική πολιτική, η οποία διάνοιγε προοπτικές στη Ρωσία για την περιλάλητη κάθοδο στη Μεσόγειο εις βάρος της αποδυναμωμένης Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹¹ Εξάλλου, στον πρωθυπουργικό θώκο δεν βρισκόταν πλέον ο Κάνιγκ, ο οποίος απεβίωσε ξαφνικά τον Αύγουστο, ένα μήνα μετά την ευεργετική και καθοριστική για τα ελληνικά συμφέροντα Ιουλιανή Συνθήκη. Προς στιγμήν, η Αγγλία φαινόταν εγκλωβισμένη ανάμεσα στις συνέπειες της Ιουλιανής Συνθήκης και στην απώλεια του ελέγχου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό που απέμενε για το Foreign Office ήταν να αμβλύνει τις συνέπειες από τη συστηματική φιλελληνική στάση που είχε ακολουθήσει από το 1823 έως το 1827 ο αποβιώσας Κάνιγκ και να παραμείνει συμπράττουσα με τη Γαλλία και τη Ρωσία, για να περιορίσει τις απώλειές της. Στη δυναμική πολιτική του νέου Τσάρου Νικολάου του Α', που ευνοούσε τις ελληνικές θέσεις, έσπευ-

σε να προτείνει την ίδρυση ενός αυτόνομου ελληνικού κράτους, το οποίο θα περιελάμβανε μόνο την Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες. Το ίδιο διάστημα, η Ρωσία ανελάμβανε απροκάλυπτα αντιοθωμανικές πρωτοβουλίες, ανασύροντας στην επιφάνεια όλες τις μεταξύ τους διαφορές. Στη στάση αυτή συνέργησε και ο ίδιος ο Σουλτάνος με την αδιάλλακτη στάση του. Έτσι ο Νικόλαος δήλωσε αποφασισμένος να επιβάλει έστω και μόνος του τους όρους της Ιουλιανής Συνθήκης, εφόσον οι άλλες δύο Δυνάμεις δίσταζαν να συμπράξουν. Πράγματι, τον Απρίλιο του 1828 ξεκίνησε ο ρωσοτουρκικός πόλεμος, η εξέλιξη του οποίου θα είναι καθοριστική στη διπλωματική αρένα.

“Γεώργιος Βαρνακιώτης (1780-1842) Ρουμελιώτης οπλαρχηγός. Μια από τις ισχυρές στρατιωτικές προσωπικότητες, τις οποίες η καποδιστριακή κυβέρνηση προσεταιρίστηκε και αποκατέστησε, βάζοντας τέλος στις προηγηθείσες συγκρούσεις” (πηγή: <https://www.xiromero.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Η προσοχή του Καποδίστρια από την πρώτη στιγμή είχε επικεντρωθεί στη Στερεά Ελλάδα, θεωρώντας την Πελοπόννησο ούτως ή άλλως εξασφαλισμένη. Η πλήρης ανακατάληψη της Στερεάς από τις ελληνικές δυνάμεις αποτελούσε όρο απαραίτο, προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος. Για την υλοποίησή του προέκρινε τρεις βασικές σταθερές: α) διορισμός στις Χιλιαρχίες ανδρών προερχομένων κυρίως από τις διαφιλονικούμενες περιοχές της Ρούμελης· β) προσεταιρισμός των οπλαρχηγών της περιοχής που είχαν αποστασιοποιηθεί κατά τη διάρκεια του Αγώνα και γ) συμπεριφορά ηθικής ακεραιότητας και πολιτισμού απέναντι στον εχθρό, όταν καταλαμβάνονταν φρούρια ή υπογράφονταν συνθήκες. Αν ο τρίτος στόχος απέβλεπε στην όσο το δυνατό ομαλή και εύκολη παράδοση των τοπικών τουρκικών φρουριών αλλά και στην ηθική εξύψωση του Αγώνα έναντι της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, ο δεύτερος στόχος θα έκλεινε πληγές που έχαιναν, εξαιτίας ανταγωνισμών και φατριασμών, ζημιολόγων κατά την Επανάσταση. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του Γεωργίου Βαρνακιώτη και του Ανδρέα Ίσκου, ισχυρών στρατιωτικών προσωπικοτήτων, τους οποίους η καποδιστριακή κυβέρνηση προσεταιρίστηκε και αποκατέστησε, βάζοντας τέλος στις προηγηθείσες συγκρούσεις. Η αξιοποίησή τους θα συνέβαλε αποφασιστικά στον στρατιωτικό έλεγχο ιδιαίτερα της Δυτικής Στερεάς.

Ήταν τέτοια η σημασία που έδινε ο Κυβερνήτης στα βόρεια και δυτικά σύνορα της Ρούμελης ώστε επισκέφτηκε ο ίδιος την περιοχή τον Ιούνιο του 1828, καταπίαστηκε με την καλύτερη δυνατή στρατιωτική οργάνωση και ζήτησε την είσοδο μικρού έστω στόλου στον Αμβρακικό, «όπως διά δραστηριωτέρας ενεργείας μεταφέρει τον πόλεμον εις μέρη απώτερα».¹² Έτσι αποκόπηκε ο δρόμος ανεφοδιασμού του Μεσολογγίου και της Ναυπάκτου διά μέσου της Πρεβέζης αλλά και εγκαταστάθηκε ο στρατός και ο στόλος στις πλέον αμφισβητούμενες περιοχές, όπως ήταν αυτές της ΒΔ Αιτωλοακαρνανίας.¹³ Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις υπήρξαν καθοριστικής σημασίας και όπλιζαν τον Καποδίστρια με ισχυρά επιχειρήματα στο τέλος του 1828, όταν ο διπλωματικός πυρετός κορυφωνόταν.

⁹ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Οι εξελίξεις του ελληνικού ζητήματος και οι ενέργειες του Καποδίστρια στο διπλωματικό πεδίο ως τον Αύγουστο», στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, 1975, τ. ΙΒ', σ. 497· Κωνσταντίνα Ε. Μπότση, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και οι Μεγάλες Δυνάμεις στην ελληνική εσωτερική και εξωτερική πολιτική», στο Αναστασία Σαμαρά-Κρίστη, Σοφία Μωραϊτή, Στέλιος Αλειφαντής(επιμ.), Ιωάννης Καποδίστριας: Διεθνείς θεσμικές και πολιτικές προσεγγίσεις(1800-1831), Κασταλία, σ. 390.

¹⁰ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Οι εξελίξεις...», ό.π. Οι θέσεις αυτές του Καποδίστρια θα μπορούσαν να θεωρηθούν και ως μια πρώτη απόπειρα να διατυπωθεί το δόγμα της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδος, το οποίο συνοψίστηκε από το 1844 και εντεύθεν με τον όρο *Μεγάλη Ιδέα*. Βεβαίως, δεν μπορούμε να παραλληλίσουμε, πολύ δε περισσότερο να ταυτίσουμε, την εξωτερική πολιτική και τις επιλογές του Κυβερνήτη με αυτές του πρωθυπουργού τού 1844 Ιωάννη Κωλέττη.

¹¹ Δημήτρης Λουλές, «Ο βρετανικός τύπος για τη ναυμαχία του Ναβαρίνου», περ. *Μνήμων*, τ. 7^{ος}, 1978-1979, σ. 1-11. Για τη δυναμική στάση των ευρωπαϊκών Δυνάμεων και τη συνεργασία που οδήγησε στο Ναβαρίνο, βλ. Σωτήρης Ριζάς, *Οι Μεγάλες Δυνάμεις και η Επανάσταση. Από το Λάμπαχ στο Ναβαρίνο*, Μεταίχμιο, 2021, σ. 143-154.

¹² Νικόλαος Δραγούμης, ό.π., σ. 129.

¹³ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Οι εξελίξεις...», ό.π., σ. 504.

“Νικόλαος Ιωσήφ Μαιζόν 1771-1840, Γάλλος Στρατάρχης και πολιτικός, ηγήθηκε του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος στην Ελλάδα το 1828 με σκοπό την εκδίωξη του στρατού του Ιμπραήμ Πασά” (πηγή: <https://www.historical-quest.com>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Τον ίδιο καιρό εξελισσόταν στον Πόρο ένας διπλωματικός οργανισμός. Ο Καποδίστριας με αλληπάλληλα υπομνήματα ενημέρωνε τους πρεσβευτές των Δυνάμεων, οι οποίοι, αναχωρώντας από την Κωνσταντινούπολη όπου ήταν διορισμένοι, είχαν καταστήσει νέα έδρα τους το νησί του Αργοσαρωνικού. Ο Κυβερνήτης, ενθαρρυσμένος από τον ρωσοτουρκικό πόλεμο αλλά και την αποτελεσματική παρουσία του γαλλικού στρατεύματος υπό τον Μαιζόν (Nicolas-Joseph Maison) στην Πελοπόννησο, για την εκκαθάριση των τελευταίων στρατιωτικών δυνάμεων του Αιγύπτιου Ιμπραήμ πασά,¹⁴ δεν αποδείχθηκε απλώς ικανότατος διαπραγματευτής αλλά και τολμηρός διεκδικητής των καλύτερων δυνατών ωφελημάτων για την Ελλάδα. Τα λογικά και τεκμηριωμένα επιχειρήματα των καποδιστριακών υπομνημάτων θα τα υιοθετήσουν εν μέρει οι τρεις πρεσβευτές, με πρώτο τον Στράτφορντ Κάνιγκ (Stratford Canning), εξάδελφο του Γεωργίου και φίλου από το 1814 του Καποδίστρια. Η γνωμάτευσή τους έκανε λόγο για τα βόρεια σύνορα επί της γραμμής Αμβρακικού-Παγασητικού, ενώ συμπεριελάμβανε από τα νησιά, εκτός από τις Κυκλάδες και τις Σποράδες, τη Σάμο και την Κρήτη.¹⁵ Αλλά αυτή ήταν γνωμάτευση, πρόταση. Τις αποφάσεις, σε κάθε περίπτωση, θα ελάμβαναν οι κυβερνήσεις. Και η αγγλική, εν προκειμένω, ήταν αρνητική. Ο υπουργός των Εξωτερικών Άμπερντην θεωρούσε ότι ο ελληνικός στρατός

δεν θα μπορούσε να θέσει και να διατηρήσει υπό την κυριαρχία του τη Ρούμελη, ενώ απέρριπτε διαρρήδη το ενδεχόμενο για την ενσωμάτωση της Κρήτης, νησιού με τεράστιο γεωπολιτικό ενδιαφέρον. Αυτές οι θέσεις του Άμπερντην αποτυπώθηκαν ουσιαστικά στο Πρωτόκολλο του Λονδίνου της 4^{ης} /16^{ης} Νοεμβρίου του 1828, όταν οι τρεις Δυνάμεις συμφώνησαν στη δημιουργία ενός αυτόνομου κράτους, το οποίο θα περιελάμβανε μόνον την Πελοπόννησο και τις Κυκλάδες. Για να αποτραπεί αυτό το ενδεχόμενο, ο Καποδίστριας απέστειλε νέα υπομνήματα και, κυρίως, κατάφερε να πετύχει ευνοϊκότερη στάση της Ρωσίας. Αυτό που τονίζε ήταν κυρίως ότι μια τέτοια ρύθμιση δεν θα συνέβαλε στην ειρήνευση της περιοχής και ότι σε κάθε περίπτωση δεν συνιστούσε βιώσιμη λύση. Απευθυνόμενος ιδιαίτερα προς την Αγγλία τονίζε τη σημασία που θα είχε η ίδρυση ενός βιώσιμου ελληνικού κράτος, το οποίο θα αντιμετώπιζε αποτελεσματικά την πειρατεία που λυμαινόταν την Ανατολική Μεσόγειο,¹⁶ και με ισχυρό στρατό θα εξασφάλιζε την απαραίτητη ομαλότητα για την ανάπτυξη του εμπορίου στην περιοχή.¹⁷

¹⁴ Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Η εκστρατεία του Ιμπραήμ στην Ελλάδα, 1825-1828», στο Θάνος Βερέμης-Αντώνης Κλάφης (επιμ.), *1821, Η Επανάσταση των Ελλήνων*, Ελληνικά Γράμματα, 2021, σ. 253-278. Επίσης, Δέσποινα Θέμελη-Κατηφόρη, *Το Γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην περίοδο του Καποδίστρια, 1828-1831*, Επικαιρότητα, 1985· Μαρία Ευθυμίου, «Η Γαλλική εκστρατεία στην Πελοπόννησο(1828-1829) και η πρόσληψή της από τους Έλληνες αγωνιστές», στο Ευάγγελος Χρυσός-Christophe Farnaud (επιμ.), *Ελλάδα και Γαλλία τον 19ο αιώνα*, Πρακτικά Συνεδρίου, 29 και 30 Μαρτίου 2011, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, 2012, σ. 110-112· Ξένη Μπαλωτή, *Μαιζόν: ένας μεγάλος φιλέλληνας. Η εκστρατεία του στην Πελοπόννησο*, Ελληνική Ευρωεκδοτική, 1993.

¹⁵ Λάμπρος Κουτσονίκας, *Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης*, Αθήναι, 1864, τ. Β', σ. 376-377.

¹⁶ Κώστας Βάρφης, *Το ελληνικό ναυτικό κατά την Καποδιστριακή περίοδο: τα χρόνια της προσαρμογής*, Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήνα, 1994.

¹⁷ Κωνσταντίνος Μπότσοιου, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας...», *ό.π.*, σ. 393.

Στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου που ακολούθησε, το ρωσογαλλικό δίπολο που είχε σχηματιστεί υιοθέτησε την πρεσβευτική Έκθεση του Πόρου και μάλιστα συμπεριέλαβε στην πρόταση και την Κρήτη. Συνάντησε όμως τη σταθερά αρνητική στάση της Αγγλίας, ο εκπρόσωπος της οποίας υποστήριζε ότι ούτε οι Τούρκοι θα αποδέχονταν μια τέτοια απόφαση ούτε οι Έλληνες θα μπορούσαν να την επιβάλουν στρατιωτικά. Μετά από αμοιβαίες υποχωρήσεις κατέληξαν στο Πρωτόκολλο της 10^{ης} / 22^{ας} Μαρτίου 1829, με το οποίο οριζόταν ως βόρεια συνοριακή γραμμή του αυτόνομου πάντοτε κράτους, εκείνη που έφτανε έως τον Αμβρακικό και Παγασητικό κόλπο, χωρίς όμως την Κρήτη. Προς το παρόν είχε αποφευχθεί το χειρότερο σενάριο του 1828.

“Στην ανατολική Στερεά δόθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου του 1829 η τελευταία μάχη του Αγώνα στη θέση Πέτρα της Βοιωτίας.” (πηγή: <https://www.protothema.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Αυτό που έμενε, όμως, για την ελληνική πλευρά ήταν να επιβεβαιώσει στρατιωτικά ότι μπορεί να υπερασπιστεί αυτά τα σύνορα και ο μόνος τρόπος για αυτό ήταν η αποτελεσματικότητα του στρατού και του στόλου. Για το λόγο αυτό, όλο το βάρος έπεσε στις χερσαίες επιχειρήσεις στη ΒΔ Ρούμελη και στις ναυτικές στον Αμβρακικό. Αν εξαιρέσουμε την ατυχή επιλογή να διοριστεί ως «Πληρεξούσιος Τοποτηρητής» τού Κυβερνήτη στη Στερεά ο Αυγουστίνος Καποδίστριας(1778-1857),¹⁸ όλες οι επιχειρήσεις στέφθηκαν με απόλυτη επιτυχία.¹⁹ Με τη σωστική συσπείρωση καταξιωμένων στρατιωτικών ηγετών της περιοχής αλλά και τις επιτυχίες του Μιαούλη με το στόλο, οι κύριες πόλεις της περιοχής περιήλθαν στον ελληνικό έλεγχο.²⁰ Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στο Μεσολόγγι, μιάς πόλης με μεγάλη, συμβολική κυρίως, σημασία. Ο ασφυκτικός αποκλεισμός των ελληνικών δυνάμεων και η πλήρης τήρηση των συμφωνηθέντων, μετά από διαπραγματεύσεις, εκ μέρους των Ελλήνων, υποχρέωσαν την τουρκική πλευρά να επιδιώξει

συνθηκολόγηση. Έτσι στις 2 Μαΐου 1829 υπογράφηκε συμφωνία παράδοσης μεταξύ τού Μουσταφά Κρητικού, «πληρεξουσίου του φρουρίου Μισολογγίου και Αιτωλικού, και λοιπών πρωτίστων οθωμανών, και του Γ. Βαρνακιώτη, και Ιωάννου Παπαρηγοπούλου, κατ' επιτροπήν του εκλαμπροτάτου πληρεξουσίου του Κυβερνήτου της Ελλάδος».²¹ Οι Οθωμανοί με τις οικογένειές τους αναχωρούσαν για τη Σαγιάδα ή την Πρέβεζα και η ελληνική σημαία κυμάτιζε πάλι στην πολύπαθη πόλη. Ο απόηχος της απελευθέρωσης του Μεσολογγίου ήταν μεγάλος και στο εσωτερικό αλλά και στην Ευρώπη, λόγω του ότι επρόκειτο για μια πόλη που δημιουργούσε συναισθηματικούς συνειρμούς, ενώ ολοκλήρωνε τον έλεγχο από τις ελληνικές ένοπλες δυνάμεις ολόκληρης της δυτικής Στερεάς. Στην ανατολική Στερεά δόθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου του 1829 η τελευταία μάχη του Αγώνα στη θέση Πέτρα της Βοιωτίας. Εκεί 3.000 Έλληνες υπό την ηγεσία του Δημητρίου Υψηλάντη και του Νικολάου Κριεζώτη κατενίκησαν δύναμη 7.000 Τούρκων υπό τον Ασλάν μπέη και τον υποχρέωσαν να υπογράψει συνθηκολόγηση.²²

¹⁸ Απόστολος Βακαλόπουλος, *Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821*. Οργάνωση, Ηγεσία, Τακτική, Ήθη, Ψυχολογία, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 250.

¹⁹ Λάμπρος Κουτσονίκας, *ό.π.*, σ. 377-378· Ιωάννης Μακρυγιάννης, *Απομνημονεύματα*, Πέλλα, χ. χ., τ. Β', σ. 13.

²⁰ Κ. Νικόδημος, *Απομνημονεύματα εκστρατειών και ναυμαχιών του ελληνικού στόλου*, εν Αθήναις, 1862, σ. 81.

²¹ Στο ίδιο, σ. 89-90, όπου και λεπτομέρειες για την παράδοση της πόλης.

²² Markos Karasarinis, “Events and Places:Rumeli”, στο Paschalis M. Kitromilides, Constantinos Tsoukalas, *The Greek Revolution. A Critical Dictionary* The Belknap Press of Harvard University Press, 2021, σ. 313.

Οι διαπραγματεύσεις που θα συνεχιστούν θα βρίσκονται πλέον σε νέα βάση, ευνοϊκότερη για τα ελληνικά συμφέροντα. Αλλά και η έκβαση του ρωσοτουρκικού πολέμου προκαλούσε δικαίως αισιόδοξες σκέψεις στην ελληνική ηγεσία. Αυτό στο οποίο όφειλε πλέον να στρέψει την προσοχή του ο Καποδίστριας ήταν να αποτραπεί η λύση της αυτονομίας. Οι στρατιωτικές επιτυχίες στη Στερεά του επέτρεψαν να αποκρούσει την υπόδειξη της Αγγλίας για εκκένωση της περιοχής από τον ελληνικό στρατό, με την αιτιολόγηση ότι ο ίδιος παραμένει πιστός στη γραμμή της Ιουλιανής Συνθήκης, ότι ακόμη δεν θα ήταν σε θέση να πείσει τους κατοίκους της Στερεάς να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και, τέλος, ότι η Τουρκία παρέμενε αδιάλλακτη σε οποιαδήποτε ειρηνευτική προσπάθεια,²³ συνεπώς οι οποιοσδήποτε διπλωματικές πιέσεις θα έπρεπε να στραφούν προς τον Σουλτάνο.

«Λεοπόλδος ο Α΄ Βασιλιάς του Βελγίου 1790-1865. Του έγινε πρόταση να γίνει ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας, αλλά αρνήθηκε. Στη συνέχεια έγινε ο πρώτος βασιλιάς του Βελγίου» (πηγή: <https://www.nndb.com>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Το γεγονός το οποίο θα λειτουργήσει καταλυτικά ήταν η υπογραφή της Συνθήκης της Αδριανούπολης (14 Σεπτεμβρίου 1829), αποτέλεσμα της συντριπτικής ήττας που επεφύλαξε ο ρωσικός στρατός, υπό την ηγεσία του στρατηγού Δείβιτς, στον οθωμανικό. Με το 10^ο άρθρο ο Σουλτάνος αποδεχόταν όχι μόνον την Ιουλιανή Συνθήκη αλλά και το Πρωτόκολλο του Μαρτίου 1829, το οποίο, όπως είδαμε, όριζε ως βόρεια συνοριακή γραμμή τον άξονα Αμβρακικού-Παγασητικού. Η πλήρης ανατροπή του σκηνικού καταθρόμβησε την αγγλική διπλωματία, οι ιθύνοντες της οποίας διαπίστωναν ότι η Ρωσία πλέον είχε τον απόλυτο πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή. Η αντεπίθεση της Γηραιάς Αλβιόνος θα εκδηλωθεί άμεσα με την ιδέα της δημιουργίας ανεξάρτητου πλέον κράτους αλλά, ως αντίβαρο για να κρατήσει τις λεπτές ισορροπίες με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, αυτό θα ήταν με περιορισμένα σύνορα σε ό,τι αφορά τη δυτική Στερεά.²⁴ Ό,τι αρνιόταν μέχρι τότε να συζητήσει η άκαμπτη αγγλική διπλωματία, το αποδεχόταν κάτω από τη νέα δυναμική που είχε αναπτυχθεί στην περιοχή.²⁵

Έτσι στις 22 Ιανουαρίου/3 Φεβρουαρίου 1830 θα υπογραφεί στο Λονδίνο το Πρωτόκολλο με το οποίο η Ελλάδα αναγνωριζόταν ως «Κράτος ανεξάρτητον και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια, πολιτικά διοικητικά και εμπορικά, τα προσφευκότεα εις εντελή ανεξαρτησίαν». Ωστόσο, σημειωνόταν γεωγραφικός περιορισμός των βορείων συνόρων, καθώς αυτά ορίζονταν από τη γραμμή Αχελώος-Οίτη- Σπερχειός, συνεπώς αποκλειόταν η Ακαρνανία και από τα νησιά η διεκδικούμενη Κρήτη. Την ίδια ημέρα υπογραφόταν ξεχωριστό Πρωτόκολλο, με το οποίο η Ελλάδα ανακηρυσσόταν επίσης κράτος μοναρχικό και κληρονομικό κατά τάξη πρωτοτοκίας, με ηγεμόνα τον πρίγκιπα Λεοπόλδο του Σαξ-Κόμπουργκ (Leopold Georg Christian Friedrich von Saxe-Koburg Gotha)²⁶

²³ Αντώνης Κλάψης, «Το ελληνικό ζήτημα και η ευρωπαϊκή διπλωματία, 1821-1828, στο Θάνος Βερέμης-Αντώνης Κλάψης (επιμ.), ό.π., σ. 189-191· επίσης του ίδιου, «Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η θεμελίωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής», στο Αναστασία Σαμαρά-Κρίστη, Σοφία Μωραϊτή, Στέλιος Αλειφαντής, *Ιωάννης Καποδίστριας: Διεθνείς θεσμικές και πολιτικές προσεγγίσεις (1800-1831)*, Κασταλία, σ. 283-292.

²⁴ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Η Συνθήκη της Αδριανούπολεως -Μεταστροφή της Αγγλικής Πολιτικής», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., σ. 535-536· Δημήτρης Μαλέσης, «Η στάση και οι ενέργειες της ρωσικής διπλωματίας έναντι της Επανάστασης του 1821», στο *Αεροπορική Επιθεώρηση*, Αεροπορική Επιθεώρηση, Σεπτέμβριος 2021.

²⁵ Είναι χαρακτηριστικό αυτό που σημειώνει ο Νικόλαος Δραγούμης, ό.π., σ. 176, για τους Άγγλους: «Εμίσουν δε τον Κυβερνήτην ουχί νομίζοντες φρονούντα τα των Ρώσων, αλλ' επιδιώκοντα την εντελή ανεξαρτησίαν της χώρας και την επέκτασιν των ορίων, ά, μετά την πτώσιν των Ουίγων, ηξίουσαν να στήσωσιν οι Τόρεις κατά τον ισθμόν της Κορίνθου».

²⁶ Χαράλαμπος Γ. Νικολάου, *Διεθνείς Πολιτικές και Στρατιωτικές Συνθήκες-Συμφωνίες και Συμβάσεις*. Από το 1453 μέχρι σήμερα (Ελλάς-Χερσόνησος του Αίμου), Φλώρος, 1996, σ. 94.

Ο γεωγραφικός περιορισμός, επαναλαμβάνουμε, μπορεί να ιδωθεί ως αντιστάθμισμα στην τουρκική πλευρά, στην ανακήρυξη ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Όπως, επίσης, και στην πρόθεση της Αγγλίας να αποτραπεί η στενή γειτνίαση της ηπειρωτικής Ελλάδας, μέσω της Ακαρνανίας, με τα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα. Στις 27 Μαρτίου/8 Απριλίου παραδινόταν το Πρωτόκολλο της ανεξαρτησίας στον Σουλτάνο, ο οποίος πλέον το αποδεχόταν. Δόθηκε, βέβαια, και στην ελληνική πλευρά, με την-ιδιαιτέρως σημασίας για το μέλλον-υπόμνηση ότι «η Ελλάς οφείλει την ύπαρξίν της εις τα παντοία διαβήματα, τα οποία επεδρασίλευσαν εις αυτήν αι τρεις Δυνάμεις. Ελευθερώσασαι αυτήν έλαβον υπό την άμεσον προστασίαν των και την διέσωσαν από τον αναπόδραστον όλεθρον· διά τούτους τους λόγους προσεκτήσαντο θετικά δικαιώματα εις την εκ μέρους των Ελλήνων τελείαν και πρόθυμον προσχώρησιν εις τα δεδομένα».²⁷

«Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας. Μεταξύ των επιτυχιών του πριν την έλευση στην Ελλάδα, ήταν η οργάνωση της διοίκησης της Ελβετίας μέσω του συστήματος των καντονιών. Στην εικόνα φαίνεται η προτομή του στη Λωζάνη της Ελβετίας» (πηγή: <https://www.offlinepost.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Ο Καποδίστριας έδωσε και πάλι δείγματα της διπλωματικής του ευστροφίας, κινούμενος στο τεντωμένο σχοινί μιας δύσκολης διαπραγματευτικής διαδρομής. Είχε επιτευχθεί ο στόχος της ανεξαρτησίας. Έμενε να αποδεχθεί τα γενόμενα και να αποδυθεί σε νέες προσπάθειες για την καλύτερη δυνατή διεύρυνση των συνόρων, αποφεύγοντας την απολυτότητα και την πιθανή ρήξη των σχέσεων του με τις Δυνάμεις. Για να προβάλλει τη μεγαλύτερη δυνατή λαϊκή νομιμοποίηση των ενεργειών του χρησιμοποίησε ως αρωγό και τη Γερουσία, τα μέλη της οποίας ευθυγραμμίστηκαν πλήρως στη γραμμή του Κυβερνήτη. Το υπόμνημα της Γερουσίας της 10^{ης} Απριλίου, απευθυνόμενο στις Δυνάμεις θίγει ουσιώδη ζητήματα. Όπως, για παράδειγμα, το γεγονός πως η συνοριακή γραμμή που σχηματίζεται από τον Αχελώο και τον Σπερχειό δεν εξασφάλιζε ασφαλή σύνορα, δεδομένου ότι τα δύο ποτάμια το καλοκαίρια γίνονται απλά ρυάκια και το επίπεδο έδαφος των γύρω περιοχών δεν διασφάλιζαν καμία οχύρωση στα δύο κράτη. Επίσης, ότι στις περιοχές της Στερεάς, που έμεναν εκτός ελληνικής επικράτειας, κατοικούσαν 100.000 περίπου

Έλληνες, η πλειονότητα των οποίων είχε από την προεπαναστατική περίοδο επιλέξει να ζει έναν οιονεί ελεύθερο βίο, χωρίς συμβιβασμούς με την οθωμανική κυριαρχία, συνεπώς θα ήταν απρόθυμη να εξαιρεθεί από την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος και θα αποτελούσε συνεχές πρόβλημα, αναμένοντας «την μικροτέραν περίστασιν διά να μετανάψωσι και αύθις το πυρ του κατασβεσθέντος πολέμου».²⁸

Ως ισχυρό σύμμαχό του σε αυτή την προσπάθεια είχε, επίσης, το νέο Ηγεμόνα, τον οποίο με συνεχή υπομνήματα, πριν αυτός αφιχθεί στην Ελλάδα, ενημέρωνε για τις ελληνικές διεκδικήσεις. Ο Λεοπόλδος ενστερνίστηκε τις καποδιστριακές υποδείξεις και τις πρόβαλε με συνέπεια στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβάνοντας στις απαιτήσεις του και την Κρήτη. Ωστόσο, συνάντησε την άκαμπτη στάση της Αγγλίας, η οποία επέμενε στη λύση του πρόσφατου Πρωτοκόλλου, ενώ για την Κρήτη

²⁷ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Το ελληνικό κράτος από τον Φεβρουάριο ως τον Δεκέμβριο 1830», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ό.π., σ. 540.

²⁸ Στο ίδιο. Επίσης, Σπυρίδων Γ. Πλουμίδης, «Το όραμα του Ιωάννη Καποδίστρια για το ελληνικό έθνος και την κοινωνία», στο Γιώργος Γεωργιάδης (επιμ.), *Ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Κριτικές προσεγγίσεις και επιβεβαιώσεις*, Καστανιώτης, 2015, σ. 77-78.

θεωρούσε ότι έπρεπε να ανήκει στη χώρα που ελέγχει τα Δαρδανέλια, εν προκειμένω στην Τουρκία. Για τα βόρεια σύνορα σημειώνει εύγλωττα ο Δραγούμης: «Μάτην ο πρίγκιψ παρέστησε το προς την Ελλάδα αδύνατον τοιαύτης γραμμής, διερχομένης κατ' ευθείαν διά κοιλάδων και ορέων και διαγραφομένης απλώς διά πασσάλων και χρωματιστών ξύλων. Τις των κατοίκων θα εσέβετο τοιαύτα όρια;». ²⁹ Η στάση αυτή, σε συνδυασμό και με προσωπικούς λόγους, τον οδήγησαν (Μάιος 1830) στην απόφαση να παραιτηθεί των δικαιωμάτων του ελληνικού θρόνου και να μην έρθει ποτέ στην Ελλάδα. Τον επόμενο χρόνο θα αναλάβει το θρόνο του Βελγίου. Ο ίδιος πάντως αιτιολόγησε την παραίτησή του εστιάζοντας στην άρνηση των Δυνάμεων για διεύρυνση των συνόρων, ιδίως σε ό,τι αφορά τη δυτική Στερεά. Σε επιστολή του αναρωτιόταν: «Τις έντιμος ανήρ θα συγκατετίθετο ν' αναλάβη την αρχήν, μετ' αυτής δε την υποχρέωσιν ν' αποδώξη τους Έλληνας από της Ακαρνανίας και Αιτωλίας, άς σήμερον κατέχουσι καθ' ολοκληρίαν και αταράχως;». Για να καταλήξει: «Δεν εστάθμισαν ωρίμως αι διάφοροι μερίδες τα επακόλουθα». ³⁰

Αλλά η παραίτηση του Λεοπόλδου ωφέλησε τις ελληνικές θέσεις, διότι αποδείχθηκε ότι το επί δεκαετία ακανθώδες ευρωπαϊκό αυτό θέμα δεν είχε κλείσει οριστικά. Τώρα οι εκπρόσωποι των ευρωπαϊκών Δυνάμεων θα έπρεπε κατ' αρχάς να αναζητήσουν νέον εσπεμμένο για το αρτισύστατο κράτος, άρα μια αναμόχλευση του ζητήματος θα μπορούσε να γεννήσει νέα δεδομένα. Πολύ περισσότερο που η κυβερνητική αλλαγή στην Αγγλία δημιουργούσε νέες σκέψεις: ο υπουργός των Εξωτερικών Πάλμερστον (Henry John Temple, Viscount Palmerston) διεμήνυσε στον Καποδίστρια να αναβάλει την εκκένωση της Αιτωλοακαρνανίας από τον ελληνικό πληθυσμό και στρατό. Πράγματι, η εκκένωση καθυστέρουσε χαρακτηριστικά, ενώ και οι εκπρόσωποι της Γαλλίας και της Ρωσίας σκοπίμως ανέβαλαν την επί τόπου παρουσία τους για τη χάραξη της οροθετικής γραμμής. Ο χρόνος λειτουργούσε επ' ωφελεία των ελληνικών συμφερόντων, πολύ δε περισσότερο που η ισχυρή ελληνική στρατιωτική παρουσία απομάκρυνε το ενδεχόμενο της εκκένωσης. Έτσι οι διαπραγματεύσεις στη Διάσκεψη του Λονδίνου απέδωσαν ένα νέο αποτέλεσμα: το Πρωτόκολλο της 14^{ης}/26^{ης} Σεπτεμβρίου 1831 διαπίστωνε σπουδαία ελαττώματα στο Πρωτόκολλο της ανεξαρτησίας του 1830, αφού δεν παρείχε εγγυήσεις αμοιβαίας ασφάλειας στα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα. Βάσει της *Εκθέσεως* που είχαν υποβάλει οι επί τούτου απεσταλμένοι στη Στερεά εμπειρογνώμονες και την οποία υιοθέτησαν οι κυβερνήσεις με το νέο Πρωτόκολλο, η μόνη δυνατή λύση ήταν αυτή που εκτεινόταν στη γραμμή Αμβρακικού– Παγασητικού. ³¹ Ο τουρκοαιγυπτιακός πόλεμος που εκδηλώθηκε το ίδιο διάστημα προσέθεσε ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα στην Πύλη και επέδρασε, ασφαλώς, θετικά στην εξέλιξη.

Αλλά ο Καποδίστριας δεν πρόλαβε να δει τα αποτελέσματα της διπλωματικής του ευστροφίας. Τις ίδιες ημέρες έπεφτε δολοφονημένος από τους εσωτερικούς του αντιπάλους, πληρώνοντας το τίμημα της καλοσχεδιασμένης αλλά τολμηρής για την ελληνική κοινωνία της εποχής εσωτερικής του πολιτι-

κής. ³² Στη χώρα επικρατούσε πλέον πλήρης αναρχία και ό,τι οικοδομήθηκε κατά την καποδιστριακή διακυβέρνηση σαρώθηκε από τις αλληλοσπαρασσόμενες φατρίες. ³³ Η ολετήρια εσωστρέφεια είχε ως αποτέλεσμα οποιαδήποτε διαπραγμάτευση να γίνεται ερήμην της ελληνικής πλευράς. Ευτυχές γεγονός για την Ελλάδα υπήρξε το ότι τις διαπραγματεύσεις είχε αναλάβει ξανά ο Στράτφορντ Κάνιγκ ως πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη από το 1831. ³⁴

“Όθων Α' ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας 1815-1867. Ήταν γιος του Λουδοβίκου Α' βασιλιά της Βαυαρίας.”
(πηγή <https://inlibris.com>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Έτσι ξεκίνησαν επίπονες διαπραγματεύσεις στην Κωνσταντινούπολη τον Ιανουάριο του 1832, οι οποίες θα τερματιστούν τον Ιούλιο με τη Συνθήκη του Καλεντέρ Κιόσκ. Τα ανατολικά σύνορα θα ξεκινούσαν από τον μικρό ποταμό που περνά κοντά από το χωριό Gradiza, θα περνούσε από τα βουνά Όρθρου και Βελούχι και θα κατέληγαν στον Αμβρακικό. Το φρούριο της Πούντας και η γύρω περιοχή θα παρέμενε στην Τουρκία. Το Πρωτόκολλο του Λονδίνου, που υπογράφηκε στις 18/30 Αυγούστου 1832, επικύρωνε την απόφαση και έτσι η γραμμή Αμβρακικού-Παγασητικού θα αποτελούσε τα βόρεια σύνορα, ενώ απορριπτόταν το αίτημα των Κρητών για ένωση και δινόταν αυτονομία στη Σάμο. ³⁵ Για τους μεν Κρητικούς σήμαινε ότι διανοιγόταν πλέον ένα στάδιο μακροχρόνιων επαναστατικών αγώνων, ενώ για το νησί του ανατολικού Αιγαίου η περίοδος της Ηγεμονίας. Μαζί με άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα, θα ενσωματωθούν στην ελληνική επικράτεια με τους Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913.

Η παρέμβαση των ευρωπαϊκών δυνάμεων στη λύση που δόθηκε το 1830-1832 υπήρξε ασφαλώς καθοριστικής σημασίας. Ωστόσο, για να κατανοηθεί καλύτερα αυτή η παρέμβαση θα πρέπει να συνυπολογίσουμε τα δικά τους, αλληλοσυγκρουόμενα συχνά, συμφέροντα, σε μια περιοχή με μεγάλη και κλιμακούμενη γεωπολιτική σημασία, κύριο γνώρισμα της οποίας θα γίνει πλέον η ρευστότητα των ρυθμίσεων και των ανταγωνισμών. Δεν θα πρέπει να αγνοηθεί, επίσης, το διογκούμενο φιλελληνικό ρεύμα, το οποίο ως ένα βαθμό έπαιζε ρόλο και επηρέαζε τις αποφάσεις των κυβερνήσεων. ³⁶ Αλλά να υπογραμμιστεί και η επιμονή των επαναστατημένων Ελλήνων στο αρχικό σύνθημα που συμπυκνώθηκε στις λέξεις «Ελευθερία ή Θάνατος», δηλαδή στο γεγονός ότι - παρά την κατά καιρούς κάμψη του αγώνα,

²⁹ Νικόλαος Δραγούμης, *ό.π.*, σ. 183. Για το ζήτημα, βλ. Θανάσης Χρήστου, *Τα σύνορα του ελληνικού κράτους και οι διεθνείς Συνθήκες, 1830-1947*, Δημιουργία, 1999, τ. 1, σσ. 139-140, 146-150.

³⁰ Νικόλαος Δραγούμης, *ό.π.*, σ. 181. Βλ. επίσης, Απόστολος Δασκαλάκης, *Οι λόγοι της παραίτησεως του Λεοπόλδου από του ελληνικού θρόνου και η πιστευόμενη ευθύνη του Καποδίστρια*, Επιστημονική Επιτηρίδς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, τ. 17, 1966-1967, σσ. 111-167

³¹ Λένα Διβάνη, *Η εδαφική ολοκλήρωση της Ελλάδας, 1830-1947*, 3η έκδοση, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σσ. 119-120.

³² Χρήστος Λούκος, *Η Αντιπολίτευση κατά του Κυβερνήτη Ιω. Καποδίστρια, 1828-1831*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα, 1984, μελέτη που κυκλοφορήθηκε και το 1988, από τις εκδόσεις Θεμέλιο. Επίσης, του ίδιου, «Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας και οι Μαυρομιχαλαίοι», *Μνήμων*, τ. 4^{ος}, 1974, σ. 1-110· του ίδιου, «Η ενσωμάτωση μιάς παραδοσιακής αρχοντικής οικογένειας στο νέο ελληνικό κράτος: η περίπτωση των Μαυρομιχαλαίων», *Τα Ιστορικά*, τχ. 2, 1984, σ. 283-296.

³³ Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, *Η περίοδος της Αναρχίας, 1831-1833*. Εσωτερικός διχασμός και ξένες επεμβάσεις κατά τη μετακαποδιστριακή περίοδο, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1984.

³⁴ Ιωάννης Χ. Πούλος, «Τα πρώτα σύνορα της Νεωτέρας Ελλάδος», στο *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, 18, 1965-1966, σ. 3-83. Επίσης, Θανάσης Χρήστου, «Οι διπλωματικές διεργασίες για την οριστική διευθέτηση του ελληνικού ζητήματος, 1831-1832», στο Θάναος Βερέμης-Αντώνης Κλάφης(επιμ.), σ. 359-384.

³⁵ Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, «Τελική ρύθμιση του Ελληνικού Ζητήματος», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ό.π.*, σ. 577.

³⁶ Ενδεικτικά, βλ. Roderick Beaton, “Philhellenism”, στο Paschalis M. Kitromilides- Constantinos Tsoukalas, (ed.), *ό.π.*, σ. 593-613.

λόγω ολέθριων επιλογών, όπως οι εμφύλιοι-το αγωνιστικό φρόνημα παρέμεινε αδιάπτωτο και επιδείχθηκε αξιοθαύμαστη αντοχή στις αλλεπάλληλες τουρκικές, και από το 1824 αιγυπτιακές, επιθέσεις. Ο διπλωματικός αγώνας, στον οποίο αποδύθηκε ο Καποδίστριας από την έναρξη της επανάστασης αλλά ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής του λειτούργησε καταλυτικά στις σκληρές διαπραγματεύσεις και σε μεγάλο βαθμό υπαγόρευσε κρίσιμες αποφάσεις. Τον Μάιο του 1832 οι τρεις Δυνάμεις κατέληξαν στην εκλογή του Όθωνος ως νέου βασιλιά της Ελλάδος και από τον Ιανουάριο του 1833 ξεκινούσε η περίοδος θεμελίωσης του νέου κράτους. Το ζήτημα των συνόρων, όμως, είχε λυθεί προσωρινά όπως αποδείχθηκε. Σύντομα, τα ασφυκτικά περιορισμένα σύνορα θα αμφισβητηθούν από την Ελλάδα και τις επόμενες δεκαετίες η χώρα θα περιδινείται στο όραμα της *Μεγάλης Ιδέας*.³⁷

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Δημήτρης Μαλέσης: πτυχιούχος, με βαθμό Άριστα 9 1/8, του τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Συνέχισε στο Ιστορικό Αρχαιολογικό του Ε.Κ.Π.Α., ενώ παράλληλα ξεκίνησε πενταετή κύκλο μεταπτυχιακών σπουδών, ως Ειδικός Μεταπτυχιακός Υπότροφος, στη Νεώτερη Ελληνική Ιστορία. Το 1992 ανακηρύχθηκε Διδάκτωρ με βαθμό Άριστα. Είναι συγγραφέας 9 επιστημονικών μονογραφιών και δεκάδων επιστημονικών άρθρων σε ελληνικά και ξένα περιοδικά με κριτές. Τα τελευταία βιβλία του που κυκλοφορήθηκαν είναι: *Ήττα-Θρίαμβος-Καταστροφή: ο Ελληνικός Στρατός από το 1898 έως το 1922*, Επίκεντρο, 2017· «... ανάψη η επανάστασις»: *Μεγάλη Ιδέα και Στρατός τον 19^ο αιώνα*, Ασίνη, 2018· *Οι Υπουργοί Στρατιωτικών στο Ελληνικό Κράτος(1833-1950)*, Επίκεντρο, 2020. Έχει συμμετάσχει σε επιστημονικά διεθνή συνέδρια με ανακοινώσεις. Έχει διδάξει στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και από το 2007 έχει εκλεγεί για τη διδασκαλία των επιστημονικών αντικειμένων, «Νεώτερη Ελληνική Ιστορία» και «Στρατιωτική Ιστορία», στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.

³⁷ Δημήτρης Μαλέσης, «... ανάψη η επανάστασις»: *Μεγάλη Ιδέα και Στρατός τον 19^ο αιώνα*, Ασίνη, 2018.

The 1821 Greek Revolution and the rise of the nation state

Dr. Fotios Moustakis

Associate Professor and Director of the Dartmouth Centre for Sea Power and Strategy, University of Plymouth

(source: <https://www.arabnews.com/> τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

In "Hellas," Percy Bysshe Shelley writes: "We are all Greeks. Our laws, our literature, our religion, our arts have their root in Greece. But for Greece ... we might still have been savages and idolaters."

Written in the autumn of 1821 at the outset of the Greek Revolution in the Peloponnese against 400 years of Turkish rule, the poem not only encapsulated Shelley's deep personal engagement in the Greek struggle, but it also echoed the strong public interest in Britain, France, the Netherlands, Germany, Switzerland, the Scandinavian countries, and the US.

It appeared that, in countries in which the classical tradition was robust, news of the Greek Revolution almost exactly 200 years ago was thirstily sought after. But why did the uprising of the Serbs against the Turks a few years earlier not rouse any passionate response or interest in Western public opinion? Was it because the Serbs were not perceived as the heirs to the classical culture of antiquity?

(source: <https://www.arabnews.com/τελευταία-πρόσβαση-28-Απρ-22>)

The truth is that many Europeans, especially among the well-educated and in aristocratic circles, perceived the inhabitants of the Peloponnese and the Aegean islands not as simple, well-intentioned, illiterate peasants and seamen, but as descendants of the ancient Hellenes such as Themistocles, Pericles, Plato and Homer.

The sentiment of Philhellenism (a fascination with the art, politics, religion and society of ancient Greece) had also taken hold in America as well as in Europe. However, despite the support for the Greek cause that sprang up in many European and American towns, the Greek War of Independence from the Ottoman Empire progressed slowly.

The governments of the great powers of Europe (England, Russia and France), as well the US, did not rush to assist the Greeks. As there was an unwillingness to risk involvement in a conflict with the Ottoman Empire, a policy of neutrality was initially adopted.

Of course, it would be an oversight if one did not recognize the decisive role of some key Philhellenes such as Lord Byron, John Hobhouse and Edward Everett in the change of attitude in British and American foreign policy toward the Greek revolutionaries.

Byron, the British poet and champion of Greek freedom, ascended from being a Romantic rebel to a statesman devoting himself to the Greek political cause, laying the foundations for a new kind of European policy toward Greece. Byron's close friend Hobhouse, as a member of the British Parliament, raised loans for the provisional Greek government during the early years of the Greek War of Independence.

Meanwhile, American classicist Everett, a politician and professor of Greek at Harvard, received a copy of the proclamation of independence issued by the Greek revolutionaries in 1821. He then embarked on a consistent effort to promote the Greek cause in the US and he worked vigorously on its behalf.

In the end, it was not the shocking execution of Gregory V, the Greek Patriarch of Constantinople, who was hanged at the gateway of the Patriarchate on Easter Day 1821 and whose body was dragged through the streets of the city and thrown into the Bosphorus, that led to the intervention of the three great maritime powers of the day, Great Britain, France and Russia. It was not even the horrific devastation of the island of Chios in April 1822, when Ottoman vengeance led to the slaughter of 27,000 Greeks, while 43,000 more were sold into slavery.

Rather, the change of policy among the great powers can be explained by European rivalry and competition, power politics and the collapse of the Holy Alliance, which gradually shifted the political scene

in favor of the Greeks. It was a decision made out of geopolitical necessity following the realization that the Greek revolt was draining Ottoman resources and destabilizing the balance of power in the strategically important eastern Mediterranean region. From the British and French point of view, the imminent threat of a unilateral Russian intervention in Greece and the Balkans was also too great to be ignored.

The establishment of the Greek state was demonstrative of a change in European policies and heralded a new era. The key moment in the Greek War of Independence came with the decision of the Sublime Porte (the government of the Ottoman Empire) to reject any peace plan, which led to the Treaty of London (1827) between England, Russia and France, where the three states agreed that a military intervention would be authorized if the Porte did not accept the truce.

The establishment of the Greek state was demonstrative of a change in European policies and heralded a new era, with the creation of many nation states during the 19th century. Furthermore, it also led to the questioning of the legitimacy and territorial integrity of the Ottoman Empire, which had been valid before the Greek Revolution and had been endorsed by the Holy Alliance.

Yet a pertinent lesson of the Greek War of Independence is the surprising outcome of the emergence of the principles of national self-determination, as endorsed in the London Treaty of 1830.

This article was first published at "The Arab News", <https://arab.news/95jwy>, March 25, 2021.

ΣΤΡΕΣΟΓΟΝΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ιωάννης Σταμούλος

Διδάκτωρ Φιλοσοφικής Σχολής
Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

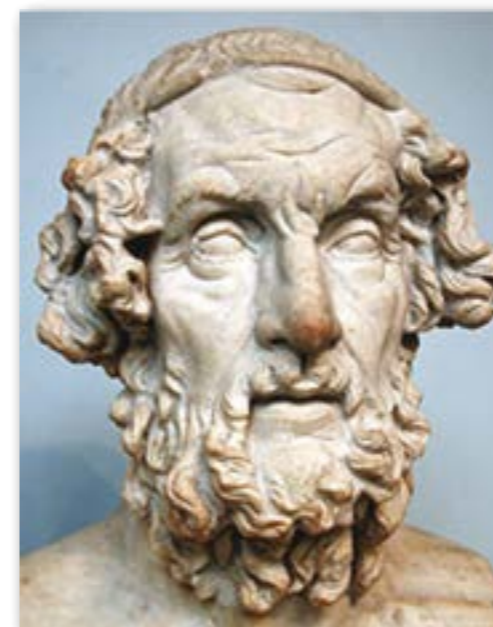
Πρόλογος

Οι δυσχέρειες στο βίο των ανθρώπων δεν εκτιμώνται με τον ίδιο βαθμό δυσκολίας και σοβαρότητας. Σε ομαλές συνθήκες, οι άνθρωποι αντεπεξέρχονται στις δυσκολίες τής ζωής υφιστάμενοι ψυχολογική πίεση, την οποία μαθαίνουν, ωστόσο, να διαχειρίζονται και να αντέχουν. Όμως, σε καταστάσεις όπου διακυβεύεται η ίδια τους η ύπαρξη, η πίεση αυτή γίνεται ανεξέλεγκτη και μπορεί να τους καταβάλει. Τέτοια κατάσταση είναι δυνατό να ανακύψει στον «πιο μεγάλο και ευγενή κίνδυνο», που είναι ο πόλεμος, όπως τον χαρακτηρίζει ο Αριστοτέλης (*έν μεγίστω γάρ και καλλίστω κινδύνω*).¹ Η συμπεριφορά και οι αντιδράσεις των πολεμιστών, οι οποίοι αδυνατούν να λειτουργήσουν στο στρεσογόνο πεδίο τής μάχης, μελετώνται υπό τον τίτλο Combat Stress Reaction (Αντίδραση στο Στρες τής Μάχης, CSR).

¹ *Ηθικά Νικομάχεια*, Γ' 1115a 6.

Στο άρθρο επιχειρώ να εντοπίσω παράγοντες που αποσυντονίζουν τον πολεμιστή και να αναλύσω την επίδρασή τους. Αντλώ υλικό από την κλασική γραμματεία, η οποία είναι ανεξάντλητη. Φρονώ ότι ένας μελετητής, ιχνηλατώντας ένα θέμα σε προγενέστερες εκφάνσεις του, δύναται να το κατανοήσει σε βάθος, καθώς παράλληλα προχωρά με την πραγμάτευσή του στο παρόν. Μ' αυτό το σκεπτικό, εμπλουτίζω και συνδυάζω το υλικό που συνέλεξα από τις αρχαίες πηγές με μαρτυρίες Ελλήνων παλαιμάχων από τη σύγχρονη ιστορία. Από την παράλληλη παράθεσή τους, εκτιμώ ότι πολλοί από τους στρεσογόνους παράγοντες που εντόπισα στα αρχαία κείμενα επανεμφανίζονται, γεγονός που εγείρει τον προβληματισμό ότι τα παθήματα των ανθρώπων στον πόλεμο είναι κοινά.

Κύριο μέρος

“Όμηρος 9ος -8ος αιώνας π.Χ.”
(πηγή: <https://chilonas.com>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

1. Ομήρου *Ιλιάδα*

Τα πρώτα έργα τής ελληνικής λογοτεχνίας, που έχουν διασωθεί, η *Ίλιάδα* και η *Όδύσσεια* τού Ομήρου, περιγράφουν την ομηρική κοινωνία σε καιρό πολέμου (*Ίλιάδα*) και ειρήνης (*Όδύσσεια*).²

Στην *Ίλιάδα*, οι ομηρικοί ήρωες ανταγωνίζονται με τους εχθρούς για τη νίκη και με τους συντρόφους τους για την τιμή. Ο πολεμιστής των ομηρικών επών απολαμβάνει δύο λογίων αμοιβές: από τους εχθρούς αρπάζει ό, τι μπορεί με τη βία, κι απ' αυτές τις επιτυχίες του αναμένει να τον ανταμείψουν οι εταίροι του με υλικά αγαθά ως αναγνώριση τής αξίας του (*τιμαί*). Η ανταμοιβή από τους συμπολεμιστές καθορίζει τη θέση του μεταξύ τους.³

Στην περίπτωση τού Αχιλλέα, η ισορροπία στο δίπολο νίκη - αμοιβή έχει ανατραπεί, όπως ο ίδιος καταμαρτυρεί στην αντιπαράθεσή του με τον Αγαμέμνονα.⁴ Ο Αχιλλέας αισθάνεται αδικημένος και ατιμασμένος, γι' αυτό και οργίζεται. Αποσύρεται από τη μάχη και απέχει από κάθε είδους δραστηριότητα.⁵

² Τριανταφυλλιά Μήλιου, «Το κλέος στα ομηρικά έπη και στους λυρικούς ποιητές» (Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2016), 6.

³ Martin Mueller, *The Iliad* (London: Allen & Unwin, 1986), 32.

⁴ Βλ. *Ίλιάδα*, Α.163-168 (βλ. κάτωθι). Επίμαχο «αντικείμενο» δύο Τρωαδίτισσες αιχμάλωτες γυναίκες: η κόρη τού ιερέα Χρύση, Χρυσήδα, και η Βρισηίδα.

⁵ *Ίλιάδα*, Α. 488-492.

Ο εγκάρδιος φίλος του, Πάτροκλος, τού ασκεί δριμεία κριτική για τη στάση του και τον κατηγορεί για χαιρεκακία και αναληγσία μπροστά στις απώλειες των Αχαιών. Αν για οποιοδήποτε λόγο ο Αχιλλέας δεν μπορεί να κάνει αλλιώς, ο Πάτροκλος τού προτείνει τουλάχιστον να στείλει τον ίδιο με τα όπλα τού Αχιλλέα, για να αποκρούσουν οι ξεκούραστες δυνάμεις των Μυρμιδόνων τους Τρώες, που θα αρχίσουν να φοβούνται, και να ανακουφιστούν οι Αργείοι.⁶

Ο Πάτροκλος φονεύεται (Ιλιάδα, Π 806-857): ήδη ο Αχιλλέας έχει κακά προαισθήματα για την τύχη τού φίλου του (Ιλιάδα, Σ. 6-14). Όταν πληροφορείται το θάνατό του, καταρρέει ψυχοσωματικά: «κι αυτόν σκέπασε σύννεφο μαύρου πόνου» (τόν δ' ἄχεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα),⁷ «φαρδύς μακρὺς ξαπλώθηκε, κειτόταν μες τη σκόνη».⁸ Θρηνεί ξεσπώντας στον εαυτό του⁹ και δεν τον συγχωρεί που άφησε τον Πάτροκλο αβοήθητο και δεν γλύτωσε τους συντρόφους του: είναι πια «φόρτωμα ανώφελο της γης» (έτώσιον ἄχθος ἀρούροις).¹⁰ Μες τη βαθιά θλίψη του, δεν επιθυμεί πλέον τίποτ' άλλο παρά να πεθάνει (Αὐτίκα τεθναίην).¹¹

Οι ανθρωπίνι δεσμοί γίνονται συνεκτικοί στο πεδίο τής μάχης, καθώς εκεί αντιμετωπίζουν από κοινού μεγάλους κινδύνους και ο συμπολεμιστής γίνεται αποκλειστικό στήριγμα. Η απώλεια φίλου συμπολεμιστή προκαλεί καταθλιπτικά συναισθήματα. Το αίσθημα τής μοναξιάς μπορεί να γίνει έντονο κι ο πολεμιστής καλλιεργεί απαισιόδοξες μοιρολατρικές σκέψεις για δικό του επικείμενο θάνατο. Χάνει το μαχητικό σθένος του, διαγράφονται κοινές μνήμες και βιώματα, τα οποία συνέχουν τους ανθρώπους, κι αισθάνεται ακρωτηριασμένος ψυχικά. Αυτή η κατάσταση μπορεί να αποδειχθεί προσωρινή: είναι πολύ πιθανό, όμως, να εξελιχθεί σε τραυματική, κι ο πολεμιστής να μεταπέσει στη Διαταραχή μετά από Τραυματικό Στρες (Post-traumatic Stress Disorder).

Ο μόνος λόγος που συγκρατεί τον Αχιλλέα για να μην αυτοκτονήσει είναι η εκδίκηση.¹² Η εκδικητική διάθεση μπορεί να θεωρηθεί ως μια αναμενόμενη κλιμάκωση των αντιδράσεων τού πολεμιστή, που βίωσε την απώλεια φίλου στο πεδίο τής μάχης. Οι φιλικοί δεσμοί είναι πολύ ισχυροί: τα πρόσωπα συνδέει κοινή κοσμοαντίληψη, μεταξύ τους αναπτύσσεται εμπιστοσύνη και κατανόηση, παρέχουν φροντίδα και αρωγή αμοιβαία. Τέτοιας μορφής αντίδραση καταγράφεται στη μαρτυρία τού κυρίου Κωνσταντίνου Μεταξά από τις μάχες που έλαβαν χώρα στην Κύπρο κατά την εισβολή τού 1974:

[...]. Από την προηγούμενη είχε διαταχθεί να φύγει ο πολυβολητής μου, ο Ελισσαίου ο Λάκης, να πάει στο Λήδρα Πάλας, για να στήσει πολυβόλο [...]. [...] μαζί με τον Τάσο το δεκανέα, μαζί με το λοχία το Χατζηθωμά τον Πετράκη - τέταρτος όροφος - κάνουν τις πρώτες βολές, τους εντοπίζουν οι Τούρκοι, πετάνε με μπαζούκα βλήμα μέσα, σκάει το βλήμα, πιάνει στην ωμοπλάτη τον Ελισσαίου: ο θάνατος ακαριαίος: τον διαμελίζει. Βλήματα χτυπάνε στο κεφάλι τον Τάσο τον Ιωάννου. Κι έτσι χάνω τον αδελφικό μου φίλο, που με ήθελε να τον παντρέψω, να μπω πρώτος κουμπάρος στο γάμο του: είναι ο Ελισσαίου. Ήταν αρραβωνιασμένος, περίμενε την απόλυση [...], χοροπηδούσαμε, μαζί θα απολυόμασταν, θα επέσπευδε το γάμο του, θα είχαμε χαρές: αυτές οι χαρές μετατραπήκαν σε τραγωδία [...]. Κανένας δε βρήκε το θάρρος να μου πει «Ξέρεις, Μεταξά, ο Ελισσαίου σκοτώθηκε», γνωρίζοντας την αδελφική φιλία. Ήταν όπως ο Δάμων κι ο Φιντίας. Αυτό με επηρέασε ψυχολογικά πολύ, σ' εκείνη τη φάση ακριβώς πάρα

⁶ Ιλιάδα, Π. 30-45. Στο κείμενο, οι Αχαιοί αναφέρονται και ως Αργείοι.

⁷ Ομήρου, Ιλιάδα, μετάφραση Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος (Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2010), Σ. 22.

⁸ Στο ίδιο, Σ. 26.

⁹ Στο ίδιο, Σ. 23-27.

¹⁰ Στο ίδιο, Σ. 98-104.

¹¹ Στο ίδιο, Σ. 98.

¹² Στο ίδιο, Σ. 90-93.

πολύ, με την έννοια ότι περνάς σε μια άλλη κλίμακα [...]. Κατ' αρχάς, λες ότι αγωνίζομαι - και το λες αόριστα - για την πατρίδα μου, αλλά δε συνειδητοποιείς ακριβώς τη διάσταση αυτού του αγώνα ποιος θα είναι. Όταν, όμως, έχεις τις πρώτες απώλειες, και στη συγκεκριμένη περίπτωση ήταν ο αδελφικός μου φίλος, μπορώ να πω ότι **έκλαψα αρκετά**, μπορώ να πω αυτό μετετράπη σε **θυμό τεράστιο**, αυτό - αν θέλεις - μου είχε βγάλει **άγρια ένστικτα**, κι ακονίζοντας την ξιφολόγχη, μέσα μου έκανα έναν όρκο: «εάν μπούμε στην απέναντι, να την πω όχθη, εάν περάσουμε στο Κιόνελη, επειδή η ιστορία μας ήταν τόσο γεμάτη από καταστροφές από τους Τούρκους, από τα εξακόσια χρόνια πριν, από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, που είχαμε διδαχθεί τόσα πράγματα, από το '63-'64, '67, λέω «θα εκδικηθώ για ένα λόγο παραπάνω και για το φίλο μου τον Ελισσαίου», και δε θα 'φηνα ούτε κόκορα, [...].¹³

«Το Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδας στην Κορέα (αναφέρεται και με τα αρχικά ΕΚ.Σ.Ε.) (1950-1955), αποτελούσε την πρώτη Ελληνική συμμαχική αποστολή στα πλαίσια του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.» (πηγή: <http://greekworldhistory.blogspot.com>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Ο αείμνηστος Αθανάσιος Γωγάκος, παλαιάμαχος τού Πολέμου τής Κορέας, συμπυκνώνει σε τρεις λέξεις την ψυχολογική κατάσταση τού πολεμιστή μπροστά στο θάνατο των συντρόφων του:

Γιάννη μου, είναι δράμα ο πόλεμος, μη συζητάς! Να βλέπεις το συνάδελφό σου (αναστενάζει) με κομμένα πόδια, τον άλλον ξεκοιλιασμένο με τα έντερα έξω, να βλέπεις το κεφάλι να είναι σαν καρπούζι ανοιγμένο, που λένε! Τι να νιώθεις εκείνη τη στιγμή, ρε Γιάννη; **Φρίκη! Πόνος! Λύπη!** Και τον άλλο να βογκάει! Να λέει: «Βοήθεια, σώσε με!». Γι' αυτό ο πόλεμος είναι καταστροφή!¹⁴

II. Η Σικελική Εκστρατεία (Αύγουστος 415 - Σεπτέμβριος 413 π.Χ.).

Η Σικελική εκστρατεία αποτελεί ένα επεισόδιο τού Πελοποννησιακού Πολέμου, όπως την κατέγραψε ο Θουκυδίδης στην *ξυγγραφή* τού πολέμου αυτού, στο οποίο, όμως, η πολιτική και στρατιωτική δράση είναι πλούσια.

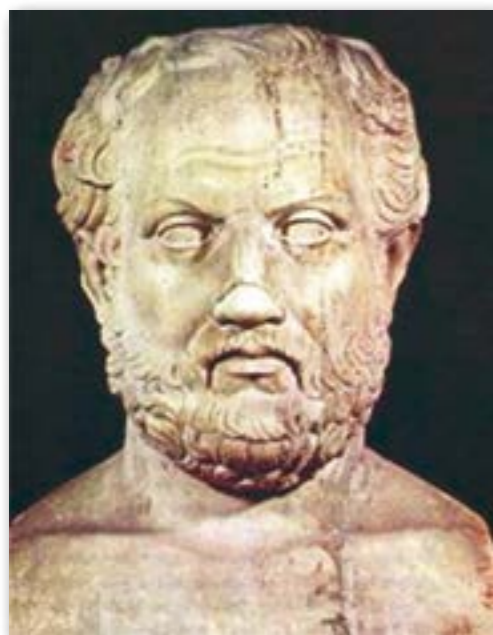
Οι Αθηναίοι ενεπλάκησαν στις έριδες μεταξύ των ελληνικών πόλεων τής Σικελίας, επειδή φοβήθηκαν την επικράτηση και επιβολή τής πόλης των Συρακουσών σ' όλη τη Σικελία. Αν συνέβαινε αυτό, θα ήταν ενδεχόμενον από την ισχυρή της θέση να στηρίξει οικονομικά και κυρίως επισιτιστικά την Πελοποννησιακή Συμμαχία. Ακόμη, οι Αθηναίοι εκτιμούσαν ότι μελλοντικά οι Έλληνες τής Δύσης θα μπορούσαν υπό την ηγεμονία των Συρακουσών να επιβληθούν στους ίδιους και στους συμμάχους τους.¹⁵

¹³ Προσωπική συνέντευξη, Ηράκλειο Αθηνών, 19 Φεβρουαρίου 2012. Ο κ. Μεταξάς υπηρετούσε στον 1ο λόχο τού 211 Τ.Π., μιας από τις πιο μάχιμες μονάδες των κυπριακών ενόπλων δυνάμεων, επιφορτισμένης από το 1964 με την άμυνα τής Λευκωσίας. Η τουρκική εισβολή τον βρήκε αρχιφύλακα τού φυλακίου 1003 ή Πάι-Πας. Είναι κάτοικος Λεμεσού.

¹⁴ Προσωπική συνέντευξη, Θεσσαλονίκη, 20 Φεβρουαρίου 2009. Ο Γωγάκος μετέβη στην Κορέα με την 1η Αποστολή (Νοέμβριος 1950 - Σεπτέμβριος 1951) τού ΕΚ. Σ. Ε. (Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδος). Έφερε την ειδικότητα τού λοχία πεζικού και την ειδικότητα τού χειριστή bazooka (1ος λόχος, 3η διμοιρία).

¹⁵ Χρύσης Πελεκίδης, «Η μεγάλη αθηναϊκή έκστρατεία στη Σικελία», στο *Ιστορία τού Έλληνικού Έθνους*, τόμ. Γ1 (Αθήνα: Έκδοτική Άθηνων Α.Ε., 1972), 243-44.

Το Μάιο του 414 π.Χ., επιτέθηκαν εναντίον της πόλης. Από την εξέλιξη τής επιχείρησης φαινόταν ότι θα νικούσαν, αν και δεν είχαν κατορθώσει να την αποκλείσουν πλήρως με τείχος. Αλλά η έκβαση τού αθηναϊκού εγχειρήματος - και γενικότερα τής εκστρατείας - έμελλε να κριθεί στη Σπάρτη. Εκεί, Συρακούσιοι, Κορίνθιοι και, κυρίως, ο Αλκιβιάδης πέτυχαν να πείσουν τους Σπαρτιάτες να αποστείλουν στρατιωτική δύναμη και να ενισχύσουν τους Συρακούσιους. Αρχηγός τού πελοποννησιακού εκστρατευτικού σώματος, συγχρόνως δε στρατιωτικός και διπλωματικός σύμβουλος των Συρακουσίων τοποθετήθηκε ο Γύλιππος (Αύγουστος του 414 π.Χ.). Από την πλευρά τους κι οι Αθηναίοι αποφάσισαν να στείλουν νέο εκστρατευτικό σώμα στη Σικελία, με επικεφαλής τούς στρατηγούς Δημοσθένη (άνοιξη του 413 π.Χ.) και Ευρυμέδοντα (τέλη Δεκεμβρίου του 414 π.Χ.).¹⁶

“Θουκυδίδης 460-399 π.Χ. Αθηναίος στρατηγός και ιστορικός” (πηγή: <https://thyalliblog.wordpress.com>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Ο Δημοσθένης, με την άφιξη του στη Σικελία, εξέτασε την κατάσταση και αντιλήφθηκε ότι το εγκάρσιο τείχος των Συρακουσίων, με το οποίο είχαν αποτρέψει τον αποκλεισμό τής πόλης, ήταν μονό, και οι Αθηναίοι θα μπορούσαν να το κυριεύσουν, αν καταλάμβαναν το οροπέδιο των Επιπολών, που υψωνόταν πάνω από την πόλη.¹⁷ Οι Αθηναίοι επιτέθηκαν τη νύχτα: κατέλαβαν πρώτα το οχύρωμα των Συρακουσίων στον Ευρύηλο, στην είσοδο τού στενού των Επιπολών, και αμέσως κινήθηκαν ορμητικά προς τα στρατόπεδα, που ήταν εγκατεστημένα σε οχυρώματα πάνω στις Επιπολές. Την προέλασή τους ανέκοψαν αναπάντεχα οι Βοιωτοί, οι οποίοι αντιστάθηκαν και ανάγκασαν τους Αθηναίους να υποχωρήσουν.¹⁸

Οι Αθηναίοι κατελήφθησαν από «ταραχή κι αμηχανία» (ταραχή και άπορία). Τη σύγχυση επιδείνωνε η νύχτα. Γιατί, αν και το φως τού φεγγαριού ήταν λαμπρό, οι εμπλεκόμενοι διέκριναν από κάποια απόσταση μόνο το σχήμα τού σώματος κι αδυνατούσαν ν’ αντιληφθούν αν επρόκειτο για δικό τους ή εχθρό. Πολλοί οπλίτες και των δύο πλευρών συνωστίζονταν σε στενό χώρο. Ιδιαίτερα δυσχερής ήταν η θέση των Αθηναίων: τα τμήματα που υποχωρούσαν από την αιφνιδιαστική επίθεση

των Βοιωτών κατέρχονταν από τις Επιπολές μέσα σε μεγάλη σύγχυση (έτετάρακτο πάντα) κι έπεφταν πάνω σ’ αυτά που ανέρχονταν με την ορμή του αήτητου ακόμη μετά τον Ευρύηλο. Οι άνδρες αυτών των τμημάτων εκλάμβαναν τους υποχωρούντες για εχθρούς ή προσπαθούσαν να τους ταυτοποιήσουν ζητώντας το σύνθημα. Έτσι, αυτό κατέστη γνωστό στους Συρακουσίους, οι οποίοι το εκμεταλλεύθηκαν κατάλληλα ενώ στις τάξεις των Αθηναίων επικρατούσε μεγάλη αναστάτωση (θόρυβον πολύν).¹⁹

¹⁶ Στο ίδιο, 252-53, 255.

¹⁷ Στο ίδιο, 258.

¹⁸ Θουκυδίδης, *Ιστορία*, μετάφραση Αναστάσιος Γεωργοπαπαδάκος (Αθήνα: Κάκτος, 1992), Ζ’ 43.

¹⁹ Στο ίδιο, Ζ’ 44.

Με το φόβο και την άγνοια (μετά φόβου και άγνοίας), αλλά κι απ’ το φόβο των εχθρών (φόβω τού πολεμίου), οι Αθηναίοι βρέθηκαν σε αδιέξοδο: υποχωρούσαν και υφίσταντο, συγχρόνως, την επίθεση των Συρακουσίων. Άλλοι σκοτώθηκαν απ’ τους εχθρούς, άλλοι μεταξύ τους κι άλλοι έπεσαν στους γκρεμούς. Όσοι διασκορπίστηκαν με την υποχώρηση και περιπλανώνταν εντοπίστηκαν από το ιππικό των Συρακουσίων κι εξοντώθηκαν. Λίγοι διασώθηκαν με τον οπλισμό τους.²⁰

“Διάβαση του Σαγγαριού από τον Ελληνικό Στρατό.” (πηγή: <http://www.kolivas.de>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Παρόμοιες σκηνές εκτυλίχθηκαν κατά τη Μάχη τού Σαγγαριού (10-29 Αυγούστου 1921) στην τοποθεσία Ταμπούρ-Ογλού, αμυντική θέση των Τούρκων. Δύο τάγματα από το 7ο και 34ο Σύνταγμα Πεζικού τής II Μεραρχίας αναπτύχθηκαν τη νύχτα τής 13ης προς την 14η Αυγούστου, για να επανακτήσουν «τὴν δεσπόζουσαν κωνικήν κορυφήν τού συγκροτήματος».²¹

«Αραιά νέφη, πλανώμενα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἐπιτείνουν τὸ σκότος». Οι Έλληνες στρατιώτες, για νη μην χαθούν, ανέρχονταν σχηματίζοντας μια ανθρώπινη αλυσίδα, «διὰ νά περιβάλη τὸν αἱματηρόν λόφον, τὴν κορυφήν τού ὁποίου στέφει κλειστή περιβολή χαρακωμάτων καὶ συρματοπλεγμάτων». Την αλυσίδα διερρήγγυαν τα τουρκικά πυρά, προκαλώντας νεκρούς και τραυματίες. Οι στρατιώτες,

ψηλαφητά μες το σκοτάδι, αποκαθιστούσαν την επαφή μεταξύ τους «καὶ διαρκῶς ἐπροχώρουν πρὸς τὸν λόφον». Μ’ αυτόν τον τρόπο, έφθασαν 300 μέτρα από την κύρια εχθρική γραμμή. Σ’ αυτό το σημείο, διέλυσαν την «αλυσίδα», ανέλαβαν τον ατομικό τους οπλισμό και ανέμεναν να ολοκληρωθεί ο βομβαρδισμός των τουρκικών θέσεων από το πυροβολικό. Με το πέρας τού βομβαρδισμού, δόθηκε το σύνθημα τής επίθεσης.²²

*Μόλις οἱ ἄνδρες τῶν προπορευθέντων τμημάτων ἔφθασαν ἐγγὺς τῶν τουρκικῶν χαρακωμάτων ἐπὶ ἤλθε φυσικὴ σύγκλισις μεταξύ των. Οἱ ἄνδρες τού ἑνός λόχου, εἶχον ἀναμιχθῆ μέ τούς τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός ἦτο δύσκολον νά συγκρατηθοῦν οὗτοι.*²³

Οι αξιωματικοί καλούσαν συνεχῶς τα τμήματά τους, κι ακούγονταν μέσα στην αναστάτωση οι φωνές διοικητῶν και στρατιωτῶν, που προσπαθούσαν να συντονιστούν μεταξύ τους. Από την πλευρά τους, οι Τούρκοι που γνώριζαν την ελληνική προσπαθούσαν να επιτείνουν τη σύγχυση καλώντας τους Έλληνες με ελληνικά ονόματα, φράσεις και τίτλους. Τέτοιου είδους επαφή κατέληγε σε συμπλοκή. «Ὁ ἀγών, [...] σκληρός καὶ ἀπάνθρωπος, ἀγών σῶμα πρὸς σῶμα», διεξήχθη ὅλη τη νύχτα με τη χρήση χειροβομβίδων και ξιφολόγχης. «Ὑπῆρξε μία πάλι ἀπὸ τὰς αἱματηροτέρας τῆς τελευταίας, τού Μικρασιατικοῦ ἀγῶνος, περιόδου».²⁴

²⁰ Πλούταρχος, Νικίας, μετάφραση Μεταφραστική Ομάδα Κάκτου (Αθήνα: Κάκτος, 1993), 21.

²¹ Χρίστου Β. Νικολοπούλου, Με τους “Μυρίους τού 1921” (Ἡ Ἐκστρατεία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 24 Ἰουνίου - 10 Σεπτεμβρίου 1921 (Τυπογραφική Ἑταιρία Στ. Χρίστου & Σια, χ.χ.), 172-73.

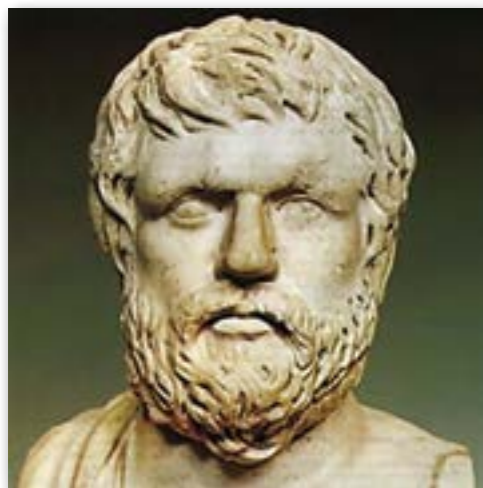
²² Στο ίδιο, 173-74.

²³ Στο ίδιο, 174.

²⁴ Στο ίδιο, 174-75.

Προσεγγίζοντας ιστορικά το θέμα, σημειώνω ότι κατά την εκτέλεση μιας στρατιωτικής τη νύχτα οι πολεμιστές καλούνται να δράσουν σε δυσμενές περιβάλλον: υπάρχει ο κίνδυνος να χάσουν τον προσανατολισμό τους προς το πεδίο της δράσης ή εντός αυτού, αν είναι αναπτυγμένο. Πρόκειται για μια κατάσταση, η οποία εγείρει ανησυχία, γιατί αγνοούν το χώρο στον οποίο κινούνται ή αγωνιούν να εντοπίσουν το σημείο στον οποίο καλούνται να δράσουν. Ιδιαίτερες δυσχέρειες, μάλιστα, μπορεί ν' αντιμετωπίσουν, αν κινούνται σε δύσβατο έδαφος υπό δυσμενείς καιρικές συνθήκες. Ο Κινέζος στρατηγός Sun Tzu (έδρασε πιθανόν στην Εποχή των Εμπόλεμων Κρατών [402-221 π.Χ.]) έγραψε στην πραγματεία του με τίτλο στην Αγγλική *The Art of War* ότι «εκείνοι που δεν γνωρίζουν τη θέση των βουνών και των δασών, τις επικίνδυνες στενωπούς, τους βάλτους και τα έλη, δεν μπορούν να κατευθύνουν το στρατό.²⁵

Αν η αβεβαιότητα παρατείνεται, τους πολεμιστές διακατέχονται από άγχος, καθώς φοβούνται ότι μπορεί να εκδηλωθεί μαζική αιφνιδιαστική επίθεση του εχθρού. Πράγματι, μια αιφνίδια εχθρική επίθεση σε τέτοιες συνθήκες είναι δυνατόν να αποσυντονίσει ένα στρατιωτικό τμήμα: οι μαχητές προσπαθούν εναγωνίως να εντοπίσουν τη θέση του εχθρού και ν' αντιδράσουν τάχιστα, υφιστάμενοι ήδη τις πρώτες απώλειες και την πίεση των αντιπάλων.

«Ξενοφώντας 430-355 π.Χ. Αθηναίος ιστορικός και συγγραφέας»
(πηγή: <https://argolikivivliothiki.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

III. Ξενοφώντας, Κύρου Παιδεία.

Το συγγραφικό έργο του Αθηναίου Ξενοφώντα (π. 430-354 π.Χ.) είναι πλούσιο: ιστορικό, πολιτικό, οικονομικό, φιλοσοφικό και στρατιωτικό. Ως στρατιωτικός ο ίδιος, πραγματεύεται - μεταξύ άλλων - στο έργο του *Κύρου Παιδεία*²⁶ ζητήματα που απαντούν σ' όλες τις φάσεις ενός πολέμου: στρατιωτικής αγωγής, εκπαίδευσης και οργάνωσης του στρατού, διεξαγωγής των επιχειρήσεων. Εντός αυτού του πλαισίου, ένας μελετητής μπορεί να διακρίνει καταστάσεις ενδεικτικές της ψυχολογίας και της συμπεριφοράς των πολεμιστών κατά τη μάχη.

Ο Ξενοφώντας συνέλαβε την καταλυτική επίδραση του φόβου στην ψυχολογία του ανθρώπου: ο έντονος φόβος υποδουλώνει τους ανθρώπους (*καταδουλοῦσθαι ἀνθρώπους*).²⁷ Αυτοί που φοβούνται μήπως σκλαβωθούν ή φυλακισθούν, δεν μπορούν να φάνε ούτε να κοιμηθούν. [...]»²⁸ Είναι τέτοιο

φορτίο, ώστε μερικοί «πεθαίνουν από το φόβο τους νωρίτερα (*προαποθνήσκουσιν ὑπὸ τοῦ φόβου*), επειδή φοβούνται μήπως πιαστούν και σκοτωθούν».²⁹ Ὡστε, απ' όλες τις συμφορές που μπορεί να τύχουν στον άνθρωπο, περισσότερο ο φόβος φέρνει τον τρόπο στις ψυχές των ανθρώπων (*καταπλήττει τὰς ψυχὰς*).³⁰ Μεταξύ αυτών που λιποψυχούν είναι κι εκείνοι που πρόκειται να πολεμήσουν, «επειδή φοβούνται μήπως ηττηθούν» (*δεδιότες μή ἡττηθῶσιν*).³¹

Την επίδραση του φόβου στον πολεμιστή κατά τη μάχη κατέδειξε περιγράφοντας την εκστρατεία-εισβολή των περσομηδικών δυνάμεων³² στην Ασσυρία. Οι Ασσύριοι υποχώρησαν γρήγορα από τη μάχη προς τις οχυρωμένες θέσεις τους:

Ὅσοι ἀπὸ τῶν Ασσυρίων ἦταν στὶς οχυρωμένες θέσεις τοὺς στέκονταν στὸ χεῖλος τοῦ χαντακιῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ φοβερό θέαμα ποὺ ἐβλεπαν καὶ τὸ φόβο τοὺς οὔτε ἦταν σὲ θέση νὰ σκεφθοῦν οὔτε μποροῦσαν νὰ ρίξουν βέλη ἢ ἀκόντια.³³

Το αίσθημα ανημποριάς και αδυναμίας (*οὔτε ἐδύναντο*), η αδυναμία να σκεφθεί ο μαχητής (*οὔτε ἐφρόνουν*) κι ο φόβος (*διὰ τὸν φόβον*) αποτελούν συμπτώματα του Στρες της μάχης.

Ο Ξενοφώντας περιέγραψε το «φοβερό θέαμα» (*δεινὰ ὄραματα*), το οποίο κλόνησε και κατέβαλε τους Ασσύριους: υποχωρώντας με τ' ἄρματά τους, έπεφταν μες τις τάφρους μαζί μ' αυτά, κι οι Πέρσες ακολουθώντας τους έπεφταν κι αυτοί και τους σκότωναν μαζί και τ' ἄλογα. Άλλους τους σκότωναν, καθώς έφταναν οπισθοχωρώντας μπροστά στις τάφρους και σπρώχνονταν μεταξύ τους.³⁴

Οι Ασσύριοι όχι μόνο υποχώρησαν, αλλά έχασαν το θάρρος τους (*ἡθύμουν μὲν πάντες*) και πολλοί απ' αυτούς διέφυγαν τη νύχτα από το στρατόπεδο. Αιτία στάθηκε ο θάνατος του αρχηγού τους κι όλων σχεδόν που μαζί μ' αυτόν ξεχώριζαν. Τα πράγματα είχαν γίνει δύσκολα. Οι σύμμαχοί τους, καθώς αντιλήφθηκαν την κατάσταση που επικρατούσε, αποθαρρύνθηκαν κι οι ίδιοι κι εγκατέλειψαν με τη σειρά τους κι αυτοί το στρατόπεδο.³⁵

Η απώλεια του ηγήτορος στη μάχη κλονίζει το ηθικό των υφισταμένων του. Είναι το πρόσωπο το οποίο διαθέτει στρατιωτικές γνώσεις, υψηλού επιπέδου εκπαίδευση και τη σχετική παιδεία. Οι ικανότητές του δοκιμάζονται στο πεδίο της μάχης και η αξία του είναι επιβεβαιωμένη. Με τη δράση του έχει διακριθεί, και γι' αυτό το λόγο τον εμπιστεύονται: του εμπιστεύονται την ίδια τους την ύπαρξη. Επωμίζεται την ευθύνη της επιτυχούς έκβασης μιας πολεμικής αποστολής με το μικρότερο δυνατό κόστος σε έμψυχο δυναμικό. Με το χαμό του, οι υφιστάμενοι, και κυρίως οι στρατιώτες του, υφίστανται την απώλεια του προσώπου, το οποίο τους καθοδηγεί, προσπαθεί να εξασφαλίσει την επιβίωσή τους και τους εμπνέει με το παράδειγμά του.

²⁵ Mark McNeilly, *Sun Tzu and the Art of Modern Warfare* (Oxford: Oxford University Press, 2001), VII. 10.

²⁶ Κεντρικό πρόσωπο του έργου είναι ο Πέρσης μονάρχης Κύρος Β' (π. 600-530 π.Χ.), ο οποίος, ως θεμελιωτής της Αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών, επονομάστηκε Κύρος ο Μέγας. Το πρόσωπο είναι υπαρκτό, αλλά το έργο δεν είναι ακριβές ιστορικά: «κινείται στα όρια της ιστορίας, της μυθοπλασίας και του διδακτισμού». Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολιτική πραγματεία, όπου ο Ξενοφώντας εκφράζει με μυθιστορηματικό ύφος το πολιτειακό όραμά του: αυτό του ιδανικού ηγεμόνα (Βλ. *Ξενοφώντας, Κύρου Παιδεία*, αρχαϊόν κείμενον-μετάφρασις Βασίλειος Καλαμπαλίκης (Αθήναι: Πάπυρος, 1975), 4· Ξενοφών, *Κύρου Παιδεία*, μετάφραση Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος (Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2007), 25-6. Παραπέμπω στη μετάφραση του Μαυρόπουλου, ενίοτε λαμβάνω υπόψη και τη μετάφραση του Καλαμπαλίκη ή μεταφράζω ο ίδιος.

²⁷ *Κύρου Παιδεία*, Γ' 1.23.

²⁸ Στο ίδιο, Γ' 1.24.

²⁹ Στο ίδιο, Γ' 1.25.

³⁰ Στο ίδιο, Γ' 1.25.

³¹ Στο ίδιο, Γ' 1.24.

³² Ο Κύρος ένωσε Πέρσες και Μήδους υπό την ηγεμονία του το 550 π.Χ.

³³ Στο ίδιο, Γ' 3. 60.

³⁴ Στο ίδιο, Γ' 3. 60.

³⁵ Στο ίδιο, Δ' 1.8.

“Η επική μάχη του υψώματος 731 την Άνοιξη του 1941. Η κόλαση πυρός των Ιταλών, άφησε πίσω της ένα σεληνιακό τοπίο” (πηγή: <https://www.huffingtonpost.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Την επίδραση τής απώλειας τού αξιωματικού-διοικητή στους άνδρες αναδεικνύει με τη μαρτυρία του ο αείμνηστος Χρήστος Κανέλλας,³⁶ παλαίμαχος τού Ελληνοϊταλικού Πολέμου, από τα γεγονότα που συνέβησαν κατά τη Μάχη τού υψώματος 731.

Είχα έναν ανθυπολοχαγό Σκυβαλάκη [...]. Ο Σκυβαλάκης ήταν πολύ παλικάρι, Κρητικός, και πολεμούσε όρθιος, κι είχε μια μπερέττα ιταλικιά - την είχε έτσι περασμένη από 'δω37. [...] Εδώ ήμασταν εμείς, απέναντι εδώ στη ράχ' ήταν ο Μουσολίνης, το ξέραμε. Λέει ο Σκυβαλάκης: «Παιδιά, να μ' ακολουθήσετε, θα πάμε να πιάσουμε το Μουσολίνι, θ' αλλάξουμε την πορεία της ιστορίας», «Τι λες, κύριε ανθυπολοχαγέ;» - 'γω μικρό παιδάκι, μιλούσα, άλλοι ήταν γερόντοι δε μιλούσαν - «πού να πάμε; Να μας σκοτώσ' τώρα; Να σκοτωθούμε;», «Κανέλλα, ξέρεις τι θα πετύχουμε;», «Τι θα πετύχουμε; αυτό που λες καλό είναι, θα πετύχουμε, αλλά θα απομείνει κανένας ζωντανός; Έτσι είναι ο Μουσολίνης;» (γελάει). Αν τον έλεγα κι εγώ πάμε, θα κινούσε. «Πάμε η διμοιρία η δική μας» έλεγε «δε θέλω κανέναν άλλο, θα φύγουμε τη νύχτα, θα πάμε να τον πιάσουμε!» (γελάει). Δε φοβόταν καθόλου αυτός ο άνθρωπος. Τον έλεγα εγώ: «Κύριε ανθυπολοχαγέ, πέσε καταγή», «Βρε άσε, βρε, ... τους Ιταλούς [φοβάσαι;]», «Θα σε κλαρίσουν!»³⁸ του λέω. Δε μ' άκουσε, όμως, και σκοτώθηκε. Αλλά πολύ παλικάρι!³⁹

Αυτός κράτησε το 731! Μόλις σκοτώθηκε ο Σκυβαλάκης, 'μεις κιοτέψαμε όλ'! Πάγωσε το 731!

³⁶ Προσωπική συνέντευξη, Πύλη Τρικάλων, 16 Ιουνίου 2010. Ο Χρήστος Κανέλλας, ως στρατιώτης πεζικού, έφερε την ειδικότητα τού χειριστή οπλοπολυβόλου Hotchkiss και ανήκε στο 5ο Σύνταγμα Πεζικού Τρικάλων της Ι Μεραρχίας (1ο Τάγμα, 3ος λόχος, 4η διμοιρία [;]). Απεβίωσε στις 21 Ιουνίου του 2012. Ήταν γεννημένος το 1919.

³⁷ Εννοεί χιαστί.

³⁸ Εννοεί ότι θα μπορούσαν να τον σκοτώσουν, να τον «κόψουν» σαν κλαδί.

³⁹ Ο Ελευθέριος Γ. Σκυβαλάκης γεννήθηκε στο Καμινάκι Λασιθίου Κρήτης το 1915 και ήταν καθηγητής Μαθηματικών. Κατά τον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο, υπηρέτησε ως έφεδρος ανθυπολοχαγός στο 2ο Τάγμα τού 5ου Συντάγματος Πεζικού Τρικάλων. Φονεύθηκε στο ύψωμα 731 τη νύχτα τής 11ης προς τη 12η Μαρτίου 1941. Βλ. Δημήτριος Γ. Κασλάς, *Η πολεμική δράσις του II Τάγματος του 5ου Συντάγματος Πεζικού (Τρικάλων) κατά τον Ελληνοϊταλικόν Πόλεμον 1940-1941 (Ανέκδοτες πολεμικές σημειώσεις)*, Τρικαλινά, τόμ. 21ος, σ. 261, Τρίκαλα: Φ.Ι.ΛΟ.Σ., 2001.

Επίλογος

Ο Θουκυδίδης έγραψε ότι ο πόλεμος δεν είναι *έργον αγαθόν και άσφαλές* («καλό και ακίνδυνο»),⁴⁰ αλλά *χαλεπόν* («φοβερό»).⁴¹ Γίνεται «δάσκαλος τής βίας» στον άνθρωπο (*βίαιος διδάσκαλος*).⁴² Οι εξελίξεις στον πόλεμο είναι απρόβλεπτες,⁴³ και συμβαίνουν πράγματα απροσδόκητα.⁴⁴

Εκτιμώ ότι οι χαρακτηρισμοί τού Θουκυδίδα για τον πόλεμο διαμορφώνουν το πλαίσιο για ν' αντιληφθούμε τη φθοροποιό επιδράσή του στον άνθρωπο. Η κατάρρευση οφείλεται σε ποικίλες επικίνδυνες καταστάσεις, που ανακύπτουν στο φονικό πεδίο τής μάχης, όπου διακυβεύονται η επιβίωση και η επικράτηση.

Από τα έργα των Ελλήνων συγγραφέων αναδεικνύεται ένα πρότυπο ανθρώπου-πολεμιστή, ο οποίος αντεπεξέρχεται στα δεινά τού πολέμου. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι η ανθεκτικότητα στις δυσχέρειες, η εγκράτεια και ο λιτός τρόπος ζωής.

Ο Πλάτων πίστευε ότι οι άνθρωποι δεν πρέπει να αποφεύγουν τους φόβους, τους κόπους και τις κακουχίες, γιατί αλλιώς δεν θα είναι σε θέση να αντισταθούν και θα γίνουν υπόδουλοι εχθρών, οι οποίοι έχουν εξοικειωθεί μ' αυτά.⁴⁵ Σύμφωνα με τη μαρτυρία τού Πλάτωνα, στο σπαρτιατικό σύστημα εκπαίδευσης ο νομοθέτης συμπεριέλαβε στις στρατιωτικές προπαρασκευές το κυνήγι και την αντοχή στους πόνους.⁴⁶ Η αντοχή στους πόνους καλλιεργείτο με την εξάσκηση σε δυναμικά αθλήματα, όπως η πυγμαχία. Οι Σπαρτιάτες, για να σκληραγωγηθούν, πορεύονταν ανυπόδητοι το χειμώνα, κοιμούνταν χωρίς στρώματα και συμμετείχαν σε αθλητικούς αγώνες, ακόμη κι όταν επικρατούσε αφόρητη ζέστη.⁴⁷

Ο Ξενοφώντας εξήγησε ότι τα παιδιά στη Σπάρτη, σκληραγωγημένα στην ανυποδησία, κινούνταν γρήγορα, εύκολα και με ασφάλεια στα επικλινή εδάφη. Η ενδυμασία τους ήταν λιτή: φορούσαν ένα μόνο ρούχο σ' όλη τη διάρκεια τού έτους, ώστε ν' αντέχουν και να επιβιώνουν στις καιρικές συνθήκες κάθε εποχής (κρύο και ζέστη), χωρίς να γίνουν μαλθακά. Ο παιδονόμος όρισε να τρώνε όσο χρειάζεται για να μη βαραινούν, γιατί οι Σπαρτιάτες θεωρούσαν ότι μ' αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα μάθουν να επιβιώνουν με την ίδια ποσότητα τροφής, αν χρειαστεί να κοιπίσουν πιο πολύ και ν' αντέξουν περισσότερο καιρό.⁴⁸

Τον ίδιο θαυμασμό που τον διακρίνει για τη σπαρτιατική αγωγή εξέφρασε ο Ξενοφώντας και για την αγωγή των Περσών. Το περσικό σύστημα στρατιωτικής εκπαίδευσης έμοιαζε με το σπαρτιατικό: οι Πέρσες, από την παιδική ηλικία, εκπαιδεύονταν καλά στη χρήση των όπλων, ήταν συνηθισμένοι στην αγρυπνία και δεν καταβάλλονταν από την ανάγκη για ύπνο, πολεμούσαν τη νύχτα ενώ οι αντίπαλοί τους μόνο τη μέρα,

⁴⁰ *Θουκ.* Α' 80.

⁴¹ *Στο ίδιο*, Δ' 59.

⁴² *Στο ίδιο*, Γ' 82.

⁴³ *Στο ίδιο*, Α' 78, Β' 11.

⁴⁴ *Στο ίδιο*, Η' 61.

⁴⁵ Πλάτων, *Νόμοι*, μετάφραση Γιώργος Κουσουνέλος (Αθήνα: Κάκτος, 1993), 635 b-c.

⁴⁶ *Στο ίδιο*, 633b.

⁴⁷ *Στο ίδιο*, 633c.

⁴⁸ Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων πολιτεία*, μετάφραση Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος (Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2007), II.

είχαν την πείνα για προσφάγι κι άντεχαν στη δίψα «ευκολότερα από τα λιοντάρια» (*ῥᾶον τῶν λεόντων*), τους δε κόπους όχι απλά τους υπέμεναν, αλλά τους θεωρούσαν «οδηγούς για μια ευτυχημένη ζωή» (*τοῦ ζῆν ἡδέως ἡγεμόνας*).⁴⁹

Καταληκτικά, εκτιμώ ότι, για να επιβιώσει και να επικρατήσει ο πολεμιστής στη μάχη, πρέπει να προετοιμαστεί εκ των προτέρων, εν καιρῷ ειρήνης ακόμη, ακολουθώντας μια φιλοσοφία ζωής, όπως αυτή που περιγράφηκε - τηρουμένων των αναλογιών - η οποία, όμως, δεν εναρμονίζεται εύκολα με τα καταναλωτικά και ευδαιμονιστικά πρότυπα της εποχής μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

I. Πρωτογενείς πηγές:

- Θουκυδίδης. *Ιστορία*. Μετάφραση Αναστάσιος Γεωργοπαπαδάκος. Αθήνα: Κάκτος, 1992.
- Νικολοπούλου, Χρίστου Β. *Με τους "Μυρίους τοῦ 1921"* (*Ἡ Ἐκστρατεία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 24 Ἰουνίου - 10 Σεπτεμβρίου 1921*). Τυπογραφική Ἑταιρία Στ. Χρίστου & Σια, χ.χ. *Ξενοφῶντος. Κύρου Παιδεία*. Μετάφραση Βασίλειος Καλαμπαλίκης. Αθήνα: Πάπυρος, 1975.
- Ξενοφών. *Κύρου Παιδεία*. Μετάφραση Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2007.
- Ξενοφών. *Λακεδαιμονίων πολιτεία*. Μετάφραση Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2007.
- Ομήρου. *Ιλιάδα*. Μετάφραση Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2010.
- Πλάτων. *Νόμοι*. Μετάφραση Γιώργος Κουσούνελος. Αθήνα: Κάκτος, 1993.
- Πλούταρχος. *Νικίας*. Μετάφραση Μεταφραστική Ομάδα Κάκτου. Αθήνα: Κάκτος, 1993.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ:

- Γωγάκος, Αθανάσιος. Θεσσαλονίκη, 20 Φεβρουαρίου 2009.
- Κανέλλας, Χρήστος. Πύλη Τρικάλων, 16 Ιουνίου 2010.
- Μεταξάς, Κωνσταντίνος. Ηράκλειο Αθηνών, 19 Φεβρουαρίου 2012.

II. Δευτερογενείς πηγές:

- Μήλιου, Τριανταφυλλιά. «Το κλέος στα ομηρικά έπη και στους λυρικούς ποιητές». Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2016.
- Πελεκίδης, Χρύσης. «Ἡ μεγάλη ἀθηναϊκή ἐκστρατεία στή Σικελία». Στο *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμ. Γ1. Αθήνα: Ἐκδοτική Ἀθηνῶν Α.Ε., 1972.

Ξενόγλωσση

- McNeilly, Mark. *Sun Tzu and the Art of Modern Warfare*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Mueller, Martin. *The Illiad*. London: Allen & Unwin, 1986.

Περιοδικά

- Κασλός, Δημήτριος Γ. *Ἡ πολεμική δράσις του II Τάγματος του 5ου Συντάγματος Πεζικού (Τρικάλων) κατά τον Ελληνοϊταλικόν Πόλεμον 1940-1941 (Ανέκδοτες πολεμικές σημειώσεις)*. Τρικαλινά, τόμ. 21^{ος}. Τρίκαλα: Φ.Ι.ΛΟ.Σ., 2001.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Ιωάννης Σταμούλος γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη. Αποφοίτησε από το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων. Στη συνέχεια, πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή τοῦ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, τομέας Φιλοσοφίας). Στον ίδιο τομέα εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή με θέμα «Το ζήτημα τοῦ πολέμου στο φιλοσοφικό στοχασμό και στην ιστορική πραγματικότητα». Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν την Πολιτική Φιλοσοφία, τη Φιλοσοφική Ανθρωπολογία και τη Φιλοσοφία τοῦ πολέμου. Ἐχει λάβει μέρος σε πανελλήνια και διεθνή συνέδρια κι ἔχει διδάξει σε σεμινάρια στρατιωτικῶν σχολῶν. Είναι μέλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Στρατηγικῶν Μελετῶν (ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.), τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας (Ε.Φ.Ε.) και ἄλλων επιστημονικῶν οργανισμῶν.

⁴⁹ *Κύρου παιδεία*, Α' 5. 11-12. Βλ. επίσης Β' 3. 13 (μετάφραση Β. Καλαμπαλίκης).

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

ΕΟΡΤΗΣ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ 21^{ης}

ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2021

Γεράσιμος Ν. Καραμπελιάς

Καθηγητής στο Τμήμα
Κοινωνιολογίας του Παντείου
Πανεπιστημίου Κοινωνικών και
Πολιτικών Επιστημών.

ΟΜΙΛΙΑ

Εξοχότατη κυρία Πρόεδρε της Δημοκρατίας
Κύριε Υπουργέ Εθνικής Άμυνας, Εκπρόσωπε του
Πρωθυπουργού και της Κυβέρνησης,
Κύριε Πρόεδρε της Βουλής των Ελλήνων,
Εκπρόσωπε του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου Αθηνών και
Πάσης Ελλάδος, Σεβασμιότατε Μητροπολίτη Θαυμακού, κ.κ.
Ιάκωβε,
Κύριε Περιφερειάρχα Αττικής
Κύριε Εκπρόσωπε της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης,
Κύριοι Εκπρόσωποι των Πολιτικών Κομμάτων της Βουλής
των Ελλήνων,
Κύριε Αρχηγέ του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας,
Κύριοι Αρχηγοί,
Κύριοι Υπουργοί,
Κύριε Αντιδήμαρχε του Δήμου Αθηναίων,
Κυρίες και Κύριοι,

Σήμερα εορτάζουμε με λαμπρότητα την Ημέρα των Ενόπλων Δυνάμεων, ημέρα με έντονο συναισθηματικό συμβολισμό, τόσο εθνικό όσο και θρησκευτικό, όχι μόνο για τα στελέχη των ενόπλων μας δυνάμεων, αλλά και για το σύνολο του ελληνικού λαού.

Η 21η Νοεμβρίου, είναι ημέρα λαμπρής εορτής, καθώς η Ορθόδοξη Εκκλησία μας τιμά και γεραίρει τα Εισόδια της Υπεραγίας Θεοτόκου, Υπερμάχου Στρατηγού, προστάτιδας και εφόρου των ελληνικών όπλων. Ταυτόχρονα, η πολιτεία αποδίδει τις οφειλόμενες τιμές στο σύνολο των ανθρώπων που στελεχώνουν τις Ένοπλες Δυνάμεις, και σεμνύνεται για τους αξιωματικούς, υπαξιωματικούς, οπλίτες, ναύτες και σμηνίτες αλλά και τους προκατόχους όλων υμών, επωνύμους και ανωνύμους, που με τους αγώνες και τις θυσίες τους συνετέλεσαν αποτελεσματικά στη δημιουργία και υπεράσπιση της σύγχρονης κρατικής μας οντότητας και πολιτιστικής ταυτότητας.

Η 21^η Νοεμβρίου είναι, επίσης, ημέρα περισυλλογής καθώς μας προτρέπει να στρέψουμε ευλαβικά τη μνήμη και τη σκέψη μας σε όλους εκείνους, που κράτησαν και συνεχίζουν να κρατούν υψιπετές το φρόνημα και τα λάβαρα των εθνικών ιδεωδών και ιδανικών δίχως να υπολογίζουν το προσωπικό τους κόστος, είτε στα πεδία των μαχών, είτε δίνοντας καθημερινά τον αγώνα, εντός και εκτός της ελληνικής επικράτειας, για τη διατήρηση του απαιτούμενου αισθήματος ασφάλειας τόσο για τον Έλληνα πολίτη όσο και για τη διαφύλαξη της εθνικής μας ακεραιότητας.

Και δεν είναι υπερβολή στο σημείο αυτό να υπογραμμιστεί η ευγνώμονα και αγαπητική διάθεση του συνόλου του ελληνικού λαού για το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων που είναι παραδοσιακά απροσμέτρητη. Το αποδεικνύουν περίτρανα οι δημοσκοπήσεις των τελευταίων δεκαετιών, που αναδεικνύουν σταθερά τις ένοπλες δυνάμεις μεταξύ των δημοφιλέστερων θεσμών της Ελληνικής πολιτείας ενώ οι σχολές Ευελπίδων, Δοκίμων και Ικάρων αλλά και οι υπόλοιπες παραγωγικές σχολές παραμένουν υψηλά στις προτιμήσεις των καλύτερων μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη μετα-λυκειακή τους εκπαίδευση και σταδιοδρομία. Επίσης, η ενεργός συμμετοχή του στρατιωτικού προσωπικού σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και προστασίας του πληθυσμού από φυσικές καταστροφές, όπως πλημμύρες, σεισμοί, πυρκαγιές, πανδημίες, θαλάσσια και αεροπορικά ατυχήματα, αλλά και βοήθειας προς ομάδες θυμάτων εμφυλίων συγκρούσεων, συνεχίζει να προκαλεί συγκίνηση. Επιπρόσθετα, η παρουσία των εν'αποστρατεία στελεχών σε διάφορες διοικητικές θέσεις του ευρύτερου δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, τόσο εντός των συνόρων της χώρας όσο και εκτός αυτής, είναι απόδειξη της πολυποικιλίας συνεισφοράς των ενόπλων δυνάμεων στη δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου, πολλαπλασιαστή ισχύος για τη σύγχρονη οικονομία, κοινωνία και πολιτεία.

Η σημερινή ημέρα μας προσφέρει ευκαιρία μαθητείας για συλλογικό επανακαθορισμό των αντιλήψεων, φρονημάτων και ιδανικών που εμπνέουν συγκεκριμένες συμπεριφορές, τόσο σε θεσμικό όσο και σε εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο. Συγκεκριμένα, τα ιδιαίτερα ειδηχθή τρομοκρατικά χτυπήματα στην ευρύτερη Ευρωπαϊκή γειτονιά κατά την τελευταία δεκαετία, ανέσυραν στην επιφάνεια το ζήτημα κατά πόσον η συμβατική μορφή πολέμου αποτελεί μόνο αντικείμενο μελέτης των επιστημόνων της ιστορίας ή σημείο αναφοράς των ρομαντικών. Οι σύγχρονες μορφές πολέμου, όπως ο κυβερνοπόλεμος, ο ηλεκτρονικός πόλεμος, ο ανορθόδοξος πόλεμος και ο υβριδικός, των οποίων οι ασύμμετρες απειλές αποτελούν μια απλή υποδιαίρεση, τονίζουν όχι μόνο τον αυξανόμενο, πρωταγωνιστικό, ίσως ρόλο της τεχνολογίας και των θετικών επιστημών, αλλά και την εκτεταμένη συμμετοχή του μη-ένστολου προσω-

πικού σ' αυτούς. Οι νέες μορφές πολέμου απαιτούν επανεξέταση όχι μόνο των πολεμικών δογμάτων και επιχειρησιακών πρακτικών από την πλευρά των ενόπλων μας δυνάμεων, αλλά και των αντιλήψεων περί των σχέσεων που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ αυτών και ενός μεγάλου τμήματος της κοινωνίας και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Πράγματι, ο υψηλός βαθμός επαγγελματισμού των στελεχών των ενόπλων μας δυνάμεων και η φύση της συμβατικής μορφής πολέμου, είχε οδηγήσει στο παρελθόν τη δημιουργία ενός αοράτου συνόρου μεταξύ των «ειδικών περί του πολέμου» και των υπολοίπων. Οι νέες μορφές πολέμου όμως, απαιτούν από τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων όχι μόνο να διατηρήσουν τις παραδοσιακές τους ικανότητες στο πεδίο της μάχης, αλλά και να τις εμπλουτίσουν με εξειδικευμένες γνώσεις από τον κόσμο των θετικών επιστημών. Ταυτόχρονα, η διάχυση των δημοκρατικών ιδεών, συνακόλουθο της μείωσης των πολεμικών συγκρούσεων στη μεταπολεμική Ευρώπη, αλλά και οι νέες μέθοδοι διαχείρισης τόσο του έμφυχου όσο και του υλικού δυναμικού, απαιτούν επιπρόσθετες εξειδικευμένες γνώσεις από τις κοινωνικές επιστήμες. Τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων εκτός από το μοντέλο του ηρωικού διοικητή-μαχητή στο πεδίο των μαχών είναι αναγκασμένα να υιοθετήσουν και αυτό του ειδικού επιστήμονα και του διαχειριστή του ανθρώπινου και υλικού δυναμικού των.

Ουδείς φυσικά, πλην των μικρόνων, θα μπορούσε να θεωρήσει τον πόλεμο, είτε στη συμβατική είτε στις σύγχρονες μορφές του, ως μια διαδικασία που το εθνικό κράτος και οι πολίτες αρέσκονται στο να εμπλακούν. Ποιος/ποια άλλωστε θα αμφισβητήσει τα λόγια του Ηροδότου ότι «ουδείς γαρ ούτω ανόητος εστί όστις πόλεμον προ ειρήνης αιρέται· εν μεν γαρ τη οι παῖδες τους πατέρας θάπτουσι, εν δε τω οι πατέρες τους παῖδας». Όμως, αν αποδεχθούμε είτε τα λόγια του Θουκυδίδη ότι «εκ πολέμου γάρ, η ειρήνη βεβαιούται» είτε αυτά των Λατίνων ότι «si vis pacem para bellum» (αν θες ειρήνη να ετοιμάζεσαι για πόλεμο), είμαστε αναγκασμένοι να συμφωνήσουμε τόσο με τους αρχαίους προγόνους μας όσο και με τους επιγόνους της Γαλλικής Επανάστασης ότι η προάσπιση των ιδανικών που πρεσβεύει μια πολιτεία δεν είναι αποκλειστική ευθύνη μιας ομάδας «ειδικών περί του πολέμου» αλλά όλων των πολιτών της, ιδιαίτερα όσων ενστερνίζονται και τιμούν αυτά τα ιδανικά και κατά συνέπεια νιώθουν την ευθύνη της διαφύλαξής των. Κατ'επέκταση, λοιπόν, η αύξηση της αποτρεπτικής ισχύος, της αξιοκρατικής λειτουργίας και της επιχειρησιακής ικανότητας των ενόπλων δυνάμεων δεν σταματά να είναι υπό το άγρυπνο βλέμμα της στρατιωτικής ηγεσίας, όμως οφείλει να είναι και υπόθεση όλων μας, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Αυτό συνεπάγεται την αμοιβαία μείωση των ιδεοληπτικών εμποδίων που παραδοσιακά ενυπήρχαν μεταξύ των ενόπλων δυνάμεων και διαφόρων φορέων, οργάνων και ιδρυμάτων και την αρτιότερη συνεργασία των, τόσο σε επίπεδο πολιτικής και οικονομίας όσο και εκπαίδευσης.

Η 21^η Νοεμβρίου είναι επίσης ημέρα μνήμης και απόδοσης τιμών σε θεσμούς που δίχως να συγκεκρινώνουν την προσοχή της πολιτείας και της ακαδημαϊκής κοινότητας, υπηρέτησαν και συνεχίζουν ακατάπαυστα να υπηρετούν πιστά τα επαγγελματικά και εθνικά ιδανικά των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων. Είναι ο θεσμός της οικογένειας και πιο συγκεκριμένα αυτός της στρατιωτικής οικογένειας. Ελάχιστοι είναι αυτοί που μπορούν να αρνηθούν τη συμβολή της οικογένειας, είτε των εν'ενεργεία είτε των εν'αποστρατεία στρατιωτικών, ως μηχανισμού μετοχέτευσης των ιδεωδών του έθνους, της κοινωνίας και της πολιτείας στα μέλη της, αποτελώντας έτσι έναν από τους κυριότερους πολλαπλασιαστές ισχύος της κοινωνικής μας συνοχής και δημοκρατικής παράδοσης. Ακόμη λιγότεροι είναι αυτοί που μπορούν να αμφισβητήσουν την

τεράστια συμβολή των μελών της στρατιωτικής οικογένειας, τόσο σε συνθήκες πολέμου όσο και ειρήνης, στη δημιουργία και διατήρηση υψηλού ηθικού φρονήματος, επαγγελματικών δεξιοτήτων και απόδοσης των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων.

Ακολουθώντας την πρακτική φίλιων και μη στρατιωτικών οργανισμών, τόσο η ελληνική πολιτεία όσο και η στρατιωτική ιεραρχία έδειξε, τουλάχιστον κατά τον εικοστό αιώνα, να λαμβάνει τη συμπεριφορά της στρατιωτικής οικογένειας ως δεδομένη. Το ότι κάθε στέλεχος των ενόπλων μας δυνάμεων θα πρότασσε σε κάθε περίπτωση το καθήκον της στρατιωτικής του υπηρεσίας ήταν κάτι το φυσιολογικό και αυτονόητο, όπως επίσης και το ότι η οικογένειά του ήταν υποχρεωμένη, δίχως αντίρρηση, να το αποδεχθεί και ν'ακολουθήσει. Όμως, οι ιδεολογικές, πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στο Δυτικό κόσμο κατά τη μεταπολεμική περίοδο έφεραν δραστικές αλλαγές τόσο στον τρόπο ερμηνείας, όσο και κατανόησης του θεσμού της οικογένειας.

Και αν η υιοθέτηση αιτημάτων του φεμινιστικού κινήματος αποκατέστησε κάποιες από τις αδικίες, που διαχρονικά είχαν υποστεί τα μέλη του γυναικείου φύλου, με την είσοδο των γυναικών στις ένοπλες δυνάμεις να αποτελεί κλασσικό παράδειγμα της προσπάθειας εφαρμογής των αρχών της ισότητας και της ισονομίας, η μέριμνα για την προστασία της παραδοσιακής στρατιωτικής οικογένειας δείχνει να είναι ανεπαρκής, υπολειπόμενη και ελλειμματική. Η ανάγκη για εκπλήρωση των στρατιωτικών καθηκόντων έρχεται πολλές φορές σε σύγκρουση με την εξυπηρέτηση των αντιστοίχων της οικογένειας, φέρνοντας σε δύσκολη θέση τα φιλότιμα, ιδιαίτερα, στελέχη. Επιπρόσθετα, η ενσκύπασα οικονομική κρίση σε συνδυασμό με την πανδημία (Covid-19) που ως λυσσώδης λύκοι ως μη όφειλαν βαραίνουν τα τελευταία έτη κοινωνία και πολιτεία, δείχνει να επιδεινώνουν τις υφιστάμενες σχέσεις, καθώς προάγουν το συγκρουσιακό χαρακτήρα του οικογενειακού συμφέροντος με αυτό του στρατιωτικού επαγγέλματος-λειτουργήματος.

Η σημερινή ημέρα, με το θρησκευτικό της χαρακτήρα, τονίζει τα μέγιστα και τίμια της ζωής. Ευαγγελίζεται, σε πείσμα της κοινής λογικής και του ορθολογισμού, ότι δεν χάθηκαν τα πάντα, ότι «έσεται ήμαρ», ότι η σωτηρία του μεταπτωτικού ανθρώπου είναι εφικτή. Η σημερινή ημέρα δεν αποτελεί μόνο το προοίμιον της ευδοκίας Θεού αλλά αποτελεί πρώτιστα και κύρια την προκήρυξη της σωτηρίας των ανθρώπων. Η ευλογημένη είσοδος της Παναγίας στο Ναό του Σολομώντα αποτελεί την απαρχή της λύτρωσης του ανθρώπινου γένους από την δουλεία της αμαρτίας και της εκπλήρωσης της υπόσχεσης του Θεού στον άνθρωπο. Κατ'αντιστοιχία, αν ακολουθήσουμε τη ρήση του Τζόν Στιούαρτ Μίλ, «ο πόλεμος είναι άσχημο πράγμα, πλην όμως όχι το ασχημότερον. Το παρηκμασμένο ηθικό, το συντετριμμένο και εκφυλισμένο πατριωτικό συναίσθημα, που μας κάνει να πιστεύουμε ότι τίποτα δεν αξίζει τον πόλεμο, αυτό είναι το χειρότερο». Απέναντι σε αυτήν την κοσμική σοφία, η ημέρα εορτασμού των Εισοδίων της Θεοτόκου αποτελεί και τρόπο μορφώσεως της δικής μας στάσης απέναντι στους εντεταλμένους προάσπισης της εθνικής μας ασφάλειας και κυριαρχίας, της εδαφικής μας ακεραιότητας και αυτοτέλειας, της εθνικής μας ενότητας και αξιοπρέπειας. Και όπως μας (υπεν)θυμίζει και ο Πλάτωνας, «ευ πολιτευομένη ώστε πολέμω νικάν» (καλώς κυβερνωμένη πολιτεία είναι αυτή που έχει οργανωθεί ώστε να κερδίζει πολέμους).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Γεράσιμος Ν. Καραμπελιάς γεννήθηκε στην Κάτω Αχαΐα. Σπούδασε σε Ελλάδα, ΗΠΑ (PACE University και NEW YORK UNIVERSITY) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (SOAS-UNIVERSITY OF LONDON). Είναι Καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Έχει προσφέρει διαλέξεις μεταξύ άλλων σε Πανεπιστήμια των ΗΠΑ (Stanford University, Washington University, City University of New York (CUNY)) και του Καναδά (Simon Fraser University) ενώ άρθρα του κυκλοφορούν σε επιστημονικά περιοδικά με κριτές (refereed journals) του εξωτερικού. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζονται στις Σχέσεις Στρατού και Πολιτείας σε Ελλάδα, Τουρκία και Βαλκάνια, στη Στρατιωτική Κοινωνιολογία και σε θέματα Στρατιωτικής Ηγεσίας. Στη Σχολή Εθνικής Άμυνας διδάσκει ανελλιπώς από το 2001.

Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία: Η περίπτωση του Μάρκου Μπότσαρη

Σμχος (I) Παντελεήμων Κοβλατζής

Σπουδαστής 11ης Εκπαιδευτικής
Σειράς Διαδικτυακής Μάθησης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πολυπληθής αριθμός Ελλήνων και Ευρωπαίων σημαντικών προσωπικοτήτων κατέθεσαν, εξύμνησαν, δόξασαν, αφιέρωσαν και εξέφρασαν την κρίση, την εκτίμηση, τον σεβασμό και τον θαυμασμό τους, με τα γραφόμενά τους και τα έργα τους στον «Αετό του Σουλίου»,¹ Μάρκο Μπότσαρη, ο οποίος δια του Γάλλου συγγραφέα, παρουσιάζεται ότι, «... εδείχθη ο άξιος αντιπρόσωπος όλης τής αρχαίας Ελλάδος, συνενώνων τās αρετās τών σοφών της και τήν έμπνευσιν τών ποιητών της μέ τούς ηρωϊσμούς τών ημιθέων της ...».3²

¹ Μπότσαρη Δημ. Τ. Νότη, Στρατηγού, Προέδρου της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Εκδόσεις, Εταιρείας Ηπειρώτικων Μελετών, Ιωάννινα 1973.

² Γνωστός Γάλλος συγγραφέας Auguste Fabre, (εκ του άρθρου που συντέθηκε από κεφάλαια και αποσπάσματα τού βιβλίου τού Γρηγόρη Κοσσυβάκη: «ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» πού κυκλοφορεί από τīs Εκδόσεις «ΚΑΔΜΟΣ», διατίθεται δε και από τούς εκδοτικούς οίκους «ΙΑΝΟΣ» και «Αφοί ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ».) <http://www.mixanitouxronou.gr/istoriko-ntokoumento-afto-ine-to-voli-pou-skotosesti-machi-ton-marko-botsari-giati-o-dionisios-solomos-iche-paromiasi-tin-kidia-tou-me-tin-tafi-tou-ektora-stin-tria/>

Έγραψαν κι άλλοι πολλοί, όπως έγραψε παράλληλα και η ιστορία, όπου ανεξίτηλα μέσω αυτών μαθαίνει η ανθρωπότητα, όμως κανείς τότε δεν γνώριζε ή καλύτερα δεν είχε την ευκαιρία ή την πολυτέλεια ή την ευχέρεια και τη διάθεση αναλυτικής αναζήτησης της επίγνωσης, να ασχοληθεί με το αντικείμενο της επεξεργασίας και ανάλυσης της συναισθηματικής νοημοσύνης του Ήρωα, καθορισμένο αρκετά μεταγενέστερα, αλλά έμφυτα προϋπάρχον από την εμφάνιση και την ανάπτυξη της κοινωνικότητας, παράλληλα με τη διαμόρφωση των ηγετικών μορφών που οδηγούσαν κάθε είδος και μορφής ομάδες.

Συναισθηματική νοημοσύνη και ηγεσία, αποτελούν δύο σημαντικά κεφάλαια στην ανάλυση, επεξεργασία, στον καθορισμό και στην κατάταξη ενός υποκειμένου ατόμου - ηγέτη στην κλίμακα αξιοποίησης και αξιολόγησης των χαρακτηριστικών και των ικανοτήτων, στο επίπεδο που διαπερνά τα επάνω όρια και εισέρχεται στο επιπλέον και στο διαφορετικό, όπου αναδεικνύεται το χάρισμα, η ποιοτική υπεροχή, η ανάδειξη της πνευματικής καλλιέργειας και της ψυχικής μεγαλουργίας.

ΣΚΟΠΟΣ

Να εντοπιστούν και αναλυθούν-διερευνηθούν, δια της επιλογής και του επιλεκτικού προσδιορισμού, τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία του ηγέτη Μάρκου Μπότσαρη, ως αντικείμενο συνδυαστικής εξέτασης των διαστάσεων της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ηγεσίας, καταλήγοντας σε συμπεράσματα που δύναται να διαμορφώσουν προτάσεις για σκέψεις και δράσεις, μελέτη και προβληματισμό.

ΑΝΑΛΥΣΗ

Ηγεσία και συναισθηματική νοημοσύνη, σε κάθε περίπτωση συνυπάρχουν, αλληλοσυνδέονται, αλληλοεπηρεάζονται και αλληλοδιαμορφώνουν την εικόνα του ατόμου στη διαγραφομένη εξελικτική του πορεία, δια μέσω του ενεργητικού του, της δυναμικής του, των πράξεων, των αποφάσεων, των επιρροών, των επιφερόμενων αποτελεσμάτων και των διαστάσεων της ευρύτερης αποδοχής του.

Υφίσταται σαφώς όμως η μεταξύ τους διακριτική διαφοροποίηση, που έγκειται στο γεγονός ότι η ηγεσία αποτελεί αντικείμενο μελέτης από αρχαιοτάτων ετών, ενώ η συναισθηματική νοημοσύνη³ άρχισε να αποκτά υπόσταση και να μελετάται σχετικά πρόσφατα, δίνοντας βαρύτητα στην αποτελεσματικότητα της επίδρασης και επιρροής επί των άλλων, σχετιζόμενων με το υπό ανάλυση άτομο και των σχέσεών του, που διαμορφώνει και επηρεάζει, είτε μεμονωμένα είτε ως ομάδα.

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ

“Μάρκος Μπότσαρης 1790-1823 Σουλιώτης οπλαρχηγός της επανάστασης”
(πηγή: <https://www.protothema.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Η μελέτη και οι διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης μπορεί σχετικά πρόσφατα να απέκτησαν ενδιαφέρον ανάλυσης και προσδιορισμού εξέτασης, αλλά τα συναισθήματα και η διαχείρισή τους δεν είναι καινούργιο αντικείμενο, ούτε είναι η ανακάλυψη που επέρχεται μετά την ωρίμανση καταστάσεων και αλλαγών, δια της εξέλιξης και των αναγκαίων μετασχηματισμών και εφευρετικών διεργασιών.

Η διερεύνηση της εφαρμογής και ανάλυσης, καθώς και των διαστάσεων της συναισθηματικής νοημοσύνης στον ήρωα, επικεντρώνεται στην έκταση και στις πτυχές που είναι πραγματικά αντιπροσωπευτικές για τα δεδομένα και τις συνθήκες της εποχής ή ως προς τη διαχρονική διάσταση και πρακτική. Δηλαδή εκείνο που οι επιστήμονες της εποχής θα προσδιόριζαν ως πεδίο έρευνας και μελέτης.

Ο όρος και η έννοια⁴, καθώς και τα σχετικά μοντέλα δύναται να ταυτιστούν με τα τότε δεδομένα, αφού στηρίζονται και εμπεριέχουν συναισθήματα, τα οποία χρησιμοποιούνται από την ικανότητα που διαθέτει κάποιος να τα διαχειρίζεται με αποτελεσματικό τρόπο, είτε πρόκειται για τα δικά του, είτε των άλλων.

Η ανάλυση της γενικής ικανότητας απαριθμείται από μια σειρά μη βαθμονομημένων μεταβλητών - συνιστωσών που προσδιορίζουν ή/και καθορίζουν την αποτελεσματική επίδραση και οδηγούν στη θετική καταληκτική αποτίμηση. Αυτές οι επιμέρους ικανότητες ή συνιστώσες, αλλά εξίσου σημαντικές, έχουν επιλεγεί ως καθοριστικές και αφορούν στην ενσυναίσθηση⁵, στην επίγνωση του εαυτού, στη διαχείριση και στον έλεγχο της ψυχικής διακύμανσης και διάθεσης, στην κινητοποίηση και ενεργοποίηση του εαυτού, καθώς και στην αξιοποίηση των κοινωνικών δεξιοτήτων¹⁰.

⁴ Η έννοια και ο ορισμός της Συναισθηματικής Νοημοσύνης αναλύεται με βάση τις σύγχρονες θεωρίες των Goleman, των Mayer, Salovey & Caruso, του Bar-On και των Goleman, Boyatzis & Rhee χρησιμοποιώντας επιστημονική βιβλιογραφία και αρθρογραφία.

⁵ Η ενσυναίσθηση, συνεισφέροντας στη συναισθηματική νοημοσύνη, είναι μια σημαντική ικανότητα που επιτρέπει στους ανθρώπους να παρέχουν χρήσιμη κοινωνική υποστήριξη και να διατηρούν θετικές διαπροσωπικές σχέσεις (Batson, 1987; Kessler et al., 1985; Thoits, 1986).

⁶ Goleman Daniel, Emotional Intelligence- 10th Anniversary Edition, Bantam Dell, New York, 2006. https://books.google.gr/books/about/Emotional_Intelligence.html?id=c3PDO7jKTJMC&redir_esc=y Καραμπέτσου Μαρία, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία σε Περίοδο Οικονομικής Κρίσης, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Σεπτέμβριος 2015, σελ. 8-10 https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/7825/Karampetsou_Maria.pdf?sequence=3&isAllowed=y

³ Η έννοια της συναισθηματικής νοημοσύνης απέκτησε μέρος της δημοτικότητάς της λόγω της απήχησης που είχε στον εργασιακό χώρο, τη διοικητική επιστήμη και την ηγεσία. Καραμπέτσου Μαρία, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία σε Περίοδο Οικονομικής Κρίσης, Διπλωματική Εργασία, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, Πειραιάς, Σεπτέμβριος 2015, σελ. 2 https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/7825/Karampetsou_Maria.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Τα συναισθήματα, σε συνδυασμό με τις εκάστοτε μορφές διάθεσης, διαδραματίζουν κείριο ρόλο στη διαδικασία σκέψης, συμπεριφοράς και ηγεσίας, με τη συναισθηματική νοημοσύνη¹¹⁷ να προσδιορίζεται από την ικανότητα κατανόησης και διαχείρισης αυτών των μορφών διάθεσης και των συναισθημάτων του εαυτού και των άλλων, συμβάλλοντας στην αποτελεσματική ή στην απλή καθοδήγηση των ομάδων. Η συναισθηματική νοημοσύνη¹² πλαισιώνεται από τέσσερις σημαντικές πτυχές, που αφορούν στην εκτίμηση και στην έκφραση του συναισθήματος, στη χρήση του συναισθήματος για τη βελτίωση των γνωστικών διαδικασιών και τη λήψη αποφάσεων, στις γνώσεις για να περιγράφονται και να κατανοούνται τα συναισθήματα, καθώς και στη διαχείριση των συναισθημάτων¹³⁸.

Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς την ικανότητά τους να εκφράζουν με ακρίβεια τα συναισθήματά τους και τις όποιες μορφές συγκινήσεις τους. Η ακριβής έκφραση του συναισθήματος διασφαλίζει ότι οι άνθρωποι είναι σε θέση να επικοινωνούν αποτελεσματικά με άλλους, για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους και να τις εκπληρώσουν, όπως και παράλληλα να επιτύχουν τους στόχους τους. Από την άλλη, υπερβολική έκφραση συναισθημάτων μπορεί να εμποδίζει την ανάπτυξη αποτελεσματικών διαπροσωπικών σχέσεων.

Η διάκριση ανάμεσα στη διάθεση⁹ και στα συναισθήματα είναι η έντασή τους, με τη διάθεση να διακρίνεται από χαμηλής έντασης συναισθήματα, ενώ τα συναισθήματα είναι μεγάλης έντασης, που δημιουργούνται από συγκεκριμένα ερεθίσματα με τάση να είναι περισσότερο παροδικά από τις διαθέσεις, λόγω ακριβώς αυτής της διάστασης της έντασής τους¹⁰. Σε κάθε περίπτωση, συνδέονται στενά με την ανθρώπινη εμπειρία και με τον τρόπο που οι άνθρωποι σκέφτονται, συμπεριφέρονται και παίρνουν αποφάσεις¹¹.

⁷ Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι «η ικανότητα να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα, να έχουν πρόσβαση και να δημιουργούν συναισθήματα έτσι ώστε να βοηθούν τη σκέψη, να κατανοεί τα συναισθήματα και τη συναισθηματική γνώση, και να ρυθμίζουν ανακλαστικά τα συναισθήματα έτσι ώστε να προωθούνται συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη». (Mayer & Salovey, 1997: 5). Mayer, J.D. & Salovey, P. What is emotional intelligence: Implications for educators. In P. Salovey and D. Sluyter (Eds), Emotional development, emotional literacy, and emotional intelligence. New York: Basic Books, 1997, pp. 3-31.

⁸ George M. Jeniffer, Emotions and leadership: The role of emotional intelligence. Human Relations, London, 2000, p 53, 1027-1050. <https://aludvboxdotcom.files.wordpress.com/2016/07/emotions-and-leadership-the-role-of-emotional-intelligence.pdf>

⁹ Οι διαθέσεις είναι διαδεδομένες και γενικευμένες καταστάσεις συναισθημάτων που δεν συνδέονται με τα γεγονότα ή τις περιστάσεις που μπορεί να έχουν προκαλέσει διάθεση στην πρώτη θέση (Morris, W.N. Mood: The frame of mind. New York: Springer-Verlag, 1989.). Οι διαθέσεις είναι σχετικά χαμηλής έντασης συναισθήματα που δεν διακόπτουν τις τρέχουσες δραστηριότητες (Forgas, J.P. Affect in social judgments and decisions: A multi-process model. In M. Zanna (Ed.), Advances in experimental and social psychology, Vol. 25. San Diego, CA: Academic Press, 1992a, pp. 227-75.).

¹⁰ Τα συναισθήματα κατόπιν συγκεκριμένων ερεθισμάτων (είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά του ατόμου), απαιτούν προσοχή και διακόπτουν τη γνωστική διαδικασία και συμπεριφορές Τα συναισθήματα τροφοδοτούν συχνά τις διαθέσεις έτσι ώστε, μόλις υποχωρήσει η ένταση ενός συναισθήματος επειδή το άτομο έχει αντιμετωπίσει γνωστικά ή συμπεριφορικά την αιτία του, το συναίσθημα παραμένει με τη μορφή λιγότερο έντονης αίσθησης ή διάθεσης. (Forgas, 1992a; Morris, 1989; Simon, H.A. Comments. In M.S. Clark and S.T. Fiske (Eds), Affect and cognition. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1982, pp. 333-42)

¹¹ Η έλλειψη συναισθημάτων επηρεάζει δραστικά τη λήψη αποφάσεων. Επιπλέον δυσχεραίνεται η διαδικασία επιλογής και αξιολόγησης των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων, ενώ τα έντονα συναισθήματα παρεμβαίνουν στην αποτελεσματική λήψη αποφάσεων. George M Jeniffer, Emotions and leadership: The role of emotional intelligence. Human Relations 53(8), (p. 1027-1050), London, 2000, p.1030 <https://aludvboxdot.com.files.wordpress.com/2016/07/emotions-and-leadership-the-role-of-emotional-intelligence.pdf>

Η συναισθηματική νοημοσύνη δεν συνεπάγεται μόνο την επίγνωση των συναισθημάτων κάποιου, αλλά και τη χρήση αυτών με λειτουργικούς τρόπους. Έτσι, τα συναισθήματα είναι χρήσιμο να γίνονται κατανοητά από την άποψη της προσοχής που απαιτείται να δίδεται σε πιεστικά προβλήματα και σηματοδοτούν πού πρέπει να επικεντρώνεται η προσοχή¹². Χρησιμοποιούνται για την επιλογή μεταξύ επιλογών και περιπτώσεων, καθώς και στη λήψη αποφάσεων, συνδράμοντας στην πρόβλεψη κατανόησης της αισθαντικότητας κάποιου, εάν λάμβαναν χώρα ορισμένα γεγονότα. Επίσης, χρησιμοποιούνται για να διευκολύνουν ορισμένα είδη γνωστικών διαδικασιών¹³.

Σε κάθε εξεταζόμενη κατά κατηγορία περίπτωση, έχουν δημιουργηθεί και έχουν προσαρμοστεί κατάλληλα μοντέλα¹⁴ με συγκεκριμένες και ειδικές διαστάσεις που επεξεργάζονται τα αντικείμενα μελέτης, όλα όμως έχουν και ακολουθούν τις βασικές διαστάσεις και διαφοροποιούνται μόνο ως προς τους εξειδικευμένους τομείς, πάνω στους οποίους στηρίζονται τα δεδομένα ή οδηγούν την έρευνα και τη μελέτη καλύπτοντας τις απαιτήσεις των ζητούμενων.

Εξετάζοντας το σύνολο των διαστάσεων των διαφόρων μοντέλων, εξαιρώντας τις πτυχές που δεν αντιστοιχούν στα δεδομένα της εποχής, είτε λόγω ιδιαίτερων συνθηκών, είτε εξειδικευμένων περιπτώσεων και αντικειμένων, στο μεγαλύτερο εύρος δύναται να υπάρξει αντιστοιχία και πεδίο έρευνας, όπως περιγράφονται από τις διαστάσεις, που έχουν καθορίσει οι μελετητές, ερευνητές, επιστήμονες, που ασχολήθηκαν και ασχολούνται με το συγκεκριμένο είδος. Η εν λόγω αντιστοιχία δύναται να γίνει κατανοητή εμμέσως ή αμέσως, από τις συλλογές που περιγράφουν ιστορικά, αλλά και καλλιτεχνικά το έργο και το βίο του ηγέτη/ήρωα.

Το ιδανικότερο και το απολύτως κατανοητό θα ήταν να εντοπιστούν και να επιλεγούν ένα προς ένα όλα εκείνα τα σημεία και τα στοιχεία που καταδεικνύουν την κάθε διάσταση, κάνοντας αντιπαραβολή κατά αντιστοιχία ακολουθούμενη από λεπτομερή ανάλυση, ώστε να αποδεικνύεται η σχέση, επίδραση και η εφαρμογή, πλην όμως ο περιορισμός της ανάπτυξης του θέματος δεν επαρκεί για εκτενή ανάλυση και αρκείται στη συνειρμική ταυτοποίηση μοντέλων και δεδομένων.

Ο ήρωας, βάση δεδομένων, διαφαίνεται ότι είχε αναπτυγμένες όλες τις καταγεγραμμένες ως απαραίτητες ή εξεταζόμενες συναισθηματικές ικανότητες, οι οποίες ταξινομούνται στους δύο βασικούς άξονες, που σχετίζονται με τις αντίστοιχες προσωπικές και τις κοινωνικές ικανότητες, συνδέοντας τον ηγέτη με το εύρος και την ποιοτική εκτίμηση της επάρκειας της συναισθηματικής του νοημοσύνης.

¹² Frigda, N.H. The laws of emotion, American Psychologist, 1988, 43, 349-58. - George, J.M. & Brief, A.P. Motivational agendas in the workplace: The effects of feelings on focus of attention and work motivation, In B.M. Staw and L.L. Cummings (Eds), Research in organizational behavior, Vol. 18. Greenwich, CT: JAI Press, 1996, pp. 75-109

¹³ Σε συνδυασμό με τις διαθέσεις, όπου οι θετικές διαθέσεις μπορούν να διευκολύνουν τη δημιουργικότητα, την εντατική σκέψη και την επαγωγική συλλογιστική και οι αρνητικές διαθέσεις προσοχή στη λεπτομέρεια, τον εντοπισμό σφαλμάτων και προβλημάτων και προσεκτικές πληροφορίες επεξεργασία. Isen, A.M. Positive affect, cognitive processes and social behavior, In L. Berkowitz (Ed.), Advances in experimental social psychology, Vol. 20. San Diego, CA: Academic Press, 1987, pp. 203-53.

¹⁴ Αρκετοί είναι οι ερευνητές που με την ανάπτυξη διαφόρων θεωριών προσπαθούν να διαμορφώσουν τη δική τους οπτική γωνία για τη συναισθηματική νοημοσύνη και τις επιπτώσεις της. Ορισμένα βασικά μοντέλα συναισθηματικής νοημοσύνης είναι του Goleman, των Goleman - Boyatzis - Rhee, των Mayer, Salovey & Caruso και του Bar-On. Καραμπέτσου Μαρία, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία σε Περίοδο Οικονομικής Κρίσης, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ, Πειραιάς, Σεπτέμβριος 2015, σελ.11 https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/7825/Karampetsou_Maria.pdf?sequence=3&isAllowed=y

“Ο Μάρκος Μπότσαρης, έργο του 1900 από Συριανό εργοστάσιο υφασμάτων” (πηγή: <https://www.syros-agenda.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Συγκεκριμένα, είναι υπό αναζήτηση να γίνουν εμφανείς οι δεξιότητες στον ήρωα, που σχετίζονται με αυτεπίγνωση, συναισθηματική διαχείριση, αυτοπαρακίνηση, ενσυναίσθηση, διαπροσωπικές σχέσεις, επικοινωνία και το προσωπικό στυλ¹⁵, η ανάλυση των οποίων, πέραν της εννοιολογικής επεξεργασίας και ανάπτυξης, οδηγεί σε περαιτέρω επιμέρους δεξιότητες που πλαισιώνουν την κάθε κύρια και βασική ομάδα χαρακτηριστικών.

Πρωταρχικό βεβαίως ζήτημα είναι εάν δύναται να δοθεί απάντηση στο ερώτημα, εάν είχαν όντως καθοριστικό ρόλο οι διαστάσεις της συναισθηματικής νοημοσύνης την εποχή εκείνη και συγκεκριμένα στην περίπτωση του εν λόγω ήρωα/ηγέτη, στο οποίο εκτιμάται ότι θα λεγόταν σαφώς και είχαν, διότι και τότε υπήρχαν συναισθήματα και μάλλον η καθαρή συναισθηματική επίδραση ήταν αν μη τι άλλο μεγαλύτερη από ότι στις μέρες μας, διότι οι άνθρωποι δεν είχαν τις ίδιες επιλογές και το

υπόβαθρο για να διαχειριστούν ή να επεξεργαστούν και να κατανοήσουν τα συναισθήματα μαζικά ως μέσο επιρροής ή τουλάχιστον με τον σύγχρονο τρόπο και με τα διαθέσιμα μέσα επηρεασμού.

ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΗΓΕΤΗ/ΗΓΕΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ

Η έννοια και η διάσταση του ηγέτη, δεν αποτελεί απλό προσδιορισμό ή περιγραφή ενός συνόλου χαρακτηριστικών που προσδίδουν ορισμένες ιδιότητες και εμφανίζουν συγκεκριμένες ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες, αλλά είναι ιδιαίτερος περισσότερο πολύπλοκο αντικείμενο, διότι υφίστανται οι εκάστοτε ορισμένες διαφοροποιήσεις, που εξαρτώνται από το είδος και τη βαρύτητα, που προσδιορίζονται από το μέγεθος του ηγέτη που αναφέρεται.

Οι διαστάσεις, αναλόγως όπως τεθούν, είναι και αυτές που καθορίζουν και ξεχωρίζουν την πραγματικότητα, τον ρεαλισμό και την εμβέλεια του τίτλου. Κοινά χαρακτηριστικά των διαφόρων τύπων και ειδών ηγετών, εάν διευρυνθεί η έκταση της έννοιας και γίνει αποδεκτή η παραδοχή της διεύρυνσης, είναι οι ικανότητες κινητοποίησης, αφύπνισης του πάθους, ενεργοποίησης, ενίσχυσης και εξόδου εκ των

έσω του αποδοτικότερου εσωτερικού εξατομικευμένου ή μαζικού δυναμισμού, το οποίο συνήθως επιτυγχάνεται από την επίδραση και επιρροή του οράματος, των μεγάλων ιδανικών και της στρατηγικής.

Τα βασικά κίνητρα που δημιουργούν ή αναδεικνύουν και κατευθύνουν τον ηγέτη είναι το ενδιαφέρον, η πίστη και η αγάπη, οι τιθέμενοι στόχοι, η ανάγκη της προσφοράς, η ανάδειξη, η υπεροχή, η κυριαρχία, η επικράτηση, η ανατροφοδότηση του εγωισμού ή η αφιέρωση στο σκοπό, καταλήγοντας στη φιλοδοξία της επιτυχίας, καθώς τα άτομα ή οι όποιες ομάδες, αναζητούν την ασφάλεια, την ικανοποίηση της εκπροσώπησης των δικών τους επιλογών, τη σιγουριά, την ανάθεση ευθυνών, την επιβεβαίωση και την πλαισίωση της συναισθηματικής καθοδήγησης.

Αν εξαιρέσουμε το απόλυτο και το πλήρως ουσιαστικό και σημαντικό, που αφορά στο ύστατο αντιπροσωπευτικό δείγμα, το οποίο συνδέεται με σημαντικότερα γεγονότα άμεσα συνδεδεμένα με τον ηγέτη, που άλλαξαν τον ρου της ιστορίας ή δημιούργησαν το διαφορετικό και πλήρως, είτε ανατρεπτικό ή πρωτόγνωρο για τα δεδομένα όλων των εποχών, με πραγματική διαχρονική αξία και επίδραση, τότε δύναται να δημιουργηθούν κι άλλες κατηγορίες ηγετών με βάση τις διαστάσεις που καθορίζονται μέσα στις οποίες υπάρχουν τα δείγματα της εκάστοτε μελέτης.

Οι ήρωες και ηγέτες ή ηγετικές μορφές της επανάστασης αποτέλεσαν μια ξεχωριστή κατηγορία με τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης εποχής και δράσης, ένας εκ των οποίων και ο Μάρκος Μπότσαρης. Η δράση των ηγετών εμπειρείχε την προπαρασκευή της απελευθέρωσης, τη σχεδίαση, εκτέλεση και υποστήριξη της επανάστασης και αργότερα τη δημιουργία του νέου κράτους, με τις ακαθόριστες και μεταβαλλόμενες διαστάσεις.

Θεμελιώδη διαδικασία αποτελεί η αναζήτηση του ποιος θα ήταν ο καταλυτικός εκείνος ρόλος των συναισθημάτων, σύμφωνα με τα μοντέλα¹⁶, που διασυνδέουν την ηγεσία με την συναισθηματική νοημοσύνη και που θα πρέπει να εντοπιστούν στη συμπεριφορά του ήρωα, ώστε να αποδεικνύεται η επιτυχημένη και αποτελεσματική επίδραση ηγεσίας στις εκάστοτε ομάδες-πλήθος.

Συγκεκριμένα υφίστανται ορισμένα βασικά σημεία που προσδιορίζουν την επιτυχία του ηγέτη με την έννοια της σταθεράς, σύμφωνα με τα οποία, αναπτύσσει, προωθεί και στηρίζει συλλογικής διάστασης και αίσθησης στόχων, ενσταλάζει και κερδίζει την εκτίμηση των άλλων, όπως κι αν χαρακτηρίζονται οι άλλοι, ενώ παράλληλα ενισχύει το αίσθημα της σημαντικότητας της προσφοράς τους. Δημιουργεί, προσαρμόζει και διατηρεί ομαδικό πνεύμα, κλίμα εμπιστοσύνης, αισιοδοξίας, ενθουσιασμού, συλλογικότητας και συνεργασίας. Ενθαρρύνει και αφουγκράζεται τις εποικοδομητικές απόψεις και ιδέες και διαχειρίζεται με ευελιξία τη δυνατότητα αλλαγών και τροποποιήσεων προς επίτευξη του σκοπού¹⁷.

Ο ηγέτης έχει, όπως έχουν αναφέρει και καταγράψει όσοι έχουν ασχοληθεί δια της επιστήμης τους και μη, ορισμένα βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποδεικνύουν ότι θέτει όραμα και δημιουργεί αποστολή, εργαζόμενος και αγωνιζόμενος ακούραστα, με πάθος και ένταση, για να επιτύχει στόχους και ιδανικά. Δια της αναγνώρισης και της αυτοεκτίμησης, καταβάλει προσπάθειες για να προσφέρει στο σύνολο, στην ομάδα, στην πατρίδα. Έχει πίστη σε αξίες και δεν διστάζει να δεσμευτεί και να παλέψει, εκπέμποντας αξιοπιστία, ακεραιότητα και γνησιότητα. Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και χρησιμοποιεί τη

¹⁵ Σύμφωνα με τον Daniel Goleman, διδάκτορα του Πανεπιστημίου του Harvard, ο οποίος υπήρξε ένας εκ των κύριων ερευνητών. Η αντιστοιχία Αγγλιστί είναι: αυτεπίγνωση (self-awareness), συναισθηματική διαχείριση (emotional management), αυτοπαρακίνηση (self motivation), ενσυναίσθηση (empathy), διαπροσωπικές σχέσεις (relationships), επικοινωνία (communication) και το προσωπικό στυλ (personal style). Goleman Daniel, Emotional Intelligence, Bantam Books, New York, 1995. <https://weatherhead.case.edu/departments/organizational-behavior/workingPapers/WP%2099-6.pdf>

¹⁶ George M Jeniffer, Emotions and leadership: The role of emotional intelligence. Human Relations 53(8), (1027-1050), London, 2000, p.1039, <https://aludvboxdotcom.files.wordpress.com/2016/07/emotions-and-leadership-the-role-of-emotional-intelligence.pdf>

¹⁷ George M Jeniffer, Emotions and leadership: The role of emotional intelligence. Human Relations 53(8), (p. 1027-1050), London, 2000, p.1039 <https://aludvboxdot.com.files.wordpress.com/2016/07/emotions-and-leadership-the-role-of-emotional-intelligence.pdf>

δύναμη της επιρροής προς την κατεύθυνση των στόχων. Διακατέχεται οπωσδήποτε από αυτοπεποίθηση για τις ικανότητες που τον χαρακτηρίζουν, σε ποιότητα και επάρκεια, πλαισιωμένη από θάρρος και αυτογνωσία. Διαθέτει δε απαραίτητως, επιμονή, υπομονή και αυτοπειθαρχία.

Επιπρόσθετα, ο ηγέτης διαθέτει εκείνες τις απαραίτητες ικανότητες που τον χαρακτηρίζουν και τον στηρίζουν, για να παίρνει στο σωστό χρόνο αποφάσεις και να επιλύει προβλήματα, να αναλύει και να συνθέτει σκέψεις και δράσεις, να είναι ενεργός και αποτελεσματικός πομπός και δέκτης επικοινωνίας, λήψης και μετάδοσης μηνυμάτων, ενεργοποιημένη και επαρκή συναισθηματική νοημοσύνη, με αυξημένα τα χαρακτηριστικά της αυτοεπίγνωσης και της ενσυναίσθησης.

Από κάθε άποψη, η ηγεσία¹⁸ συγκαταλέγεται μεταξύ των πιο ερευνημένων και πολυσυζητημένων θεμάτων στο διάβα της ιστορίας και στις σχετικές με το αντικείμενο επιστήμες, με μεγάλη ποικιλία προσεγγίσεων και αναλύσεων, για το τι είναι οι ηγέτες, τι κάνουν, πώς παρακινούν τους άλλους, πώς τα στυλ τους αλληλοεπιδρούν με τις συνθήκες κατάστασης και πώς μπορούν να επιφέρουν σημαντικές αλλαγές. Η δε σχέση των εννοιών και των εφαρμογών, της ηγεσίας με τη συναισθηματική νοημοσύνη είναι άμεσα και άρρηκτα διασυνδεδεμένες, αρκεί να αντιστοιχηθεί μόνο η εκατέρωθεν ανάλυση των σχετικών εννοιών και όρων τους.

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΗΡΩΑ/ΗΓΕΤΗ

“Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη”
(πηγή: <https://www.nationalgallery.gr>,
τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Η συλλογή επιλεκτικών και επιλεγμένων στοιχείων της προσωπικότητας και της δράσης του Ήρωα, δια μέσω των αναφορών, των ιστορικών στοιχείων και των λοιπών κειμένων και καταγεγραμμένων πηγών, αποτελούν το αναγκαίο και απαραίτητο υλικό που παρέχει τη δυνατότητα της ανάλυσης και της μελέτης των χαρακτηριστικών της ηγεσίας και της συναισθηματικής νοημοσύνης του Ηγέτη και Αρχηγού.

Οι προσφωνήσεις, οι παρομοιώσεις, οι χαρακτηρισμοί, οι επιλογές της απόδοσης και περιγραφής της μορφής και της προσωπικότητας του ένδοξου και αγέρωχου Σουλιώτη, είναι καθοριστικό δείγμα, αλλά και αδιάσειστο

τεκμήριο ανάδειξης της πραγματικότητας και της σκιαγράφησης του χαρακτήρα, της σκέψης, της δράσης, της συμπεριφοράς, της οξυδέρκειας, της ευφυΐας, της απaráμιλλης ψυχικής δύναμης και ισχυρής ιδιοσυγκρασίας, της πρωταγωνιστικής φυσιογνωμίας του αγώνα της Ελληνικής Εθνικής Παλιγγενεσίας.

¹⁸ Ηγεσία είναι η διαδικασία με την οποία ένα άτομο ασκεί επιρροή στη συμπεριφορά και στις σκέψεις των άλλων ατόμων για την επίτευξη επιθυμητών στόχων. (Hollander) - Ηγεσία είναι η ικανότητα επιρροής επί μιας ομάδας ανθρώπων μέσω διαδικασιών επιβολής και διαμόρφωσης απόψεων με στόχο την υλοποίηση μιας σειράς στόχων. (Smith), από τη διάλεξη (power point, ppt) στη ΣΕΘΑ, Ηγεσία, Ορισμός, (διαφάνεια 6), του Καθηγητή Παντείου κ. Γεράσιμου Καραμπελιά.

Το πλήθος των λόγιων, ποιητών, συγγραφέων, ιστορικών, επιφανών και σπουδαίων της ιστορίας ανδρών, που εμπνεύστηκαν και αφιέρωσαν με γλαφυρότητα τα έργα τους σε Εκείνον, καταδεικνύουν επιπλέον το μέγεθος και τη διαχρονική αξία, ιστορικά και διδακτικά, της πολυσήμαντης ύπαρξης και δράσης, του ενός εκ των κορυφαίων ανδρών που έχει γεννήσει το έθνος, ισάξιο με τους άλλους γενναίους και ένδοξους προγόνους, διαχρονικά από την αρχαιότητα.

Ήταν η προσωποποίηση των αγώνων των Σουλιωτών¹⁹, ο ιδανικός ήρωας, ο μοναδικός και αξεπέραστος εκ της «πλειάδας των αρίστων» στην ηγεσία ολόκληρης της Ηπείρου, ο Μάρκος Μπότσαρης²⁰. Από μικρός είχε βιώσει το κυνηγητό της εξολόθρευσης της «φάρας» του, καταβάλλοντας προσπάθειες διάσωσης και επιβίωσης, με σκοπό την οργάνωση, την ανασύνταξη δυνάμεων και το σχεδιασμό ενδεδειγμένων δράσεων.

Η ποικιλία των αναφορών παρέχει τη δυνατότητα να συλλεγούν και να παρατεθούν τα στοιχεία, της ηγεσίας και της συναισθηματικής νοημοσύνης του Ήρωα προς εξυπηρέτηση του σκοπού του παρόντος. Έτσι ξεφυλλίζοντας τη συλλογή των ποικιλόχρωμων ψηφίδων, που αντιστοιχούν στην ποικιλία των συγγραμμάτων, των αρχείων και των παραδόσεων, συνθέτουν την εικόνα του Μάρκου και διαπιστώνονται όσα καταγεγραμμένα ακολουθούν.

Ο Μάρκος υπήρξε εκ των ηρωικότερων και ευγενέστατων τύπων Έλληνας μαχητού. Λόγω αφοσίωσης και προσωπικής ανδρείας κανείς δεν ήταν εφάμιλλος του. Η χρηστότητα ζωγραφισμένη και η καλοκαγαθία μαρτυρούσα υπό των τρόπων και των λόγων, αλλά ήτο και αρνί με καρδιά λέοντος. Οι δε Αλβανοί έλεγαν ότι αν ήταν μουσουλμάνος, θα ήταν ο προφήτης τους, που επανήλθε στη γη.²¹

Απόγονος ηρωικής οικογένειας και μεγάλος διαπρέπων μεταξύ ομηλικών. «Ουδέποτε εξήλθε εκ του στόματός του περιφιλαυτός τις λέξεις περί πατραγαθίας, αλλά αείποτε σύννους θρηνούσε την απώλεια της Πατρίδας και την υποδούλωση του Έθνους», οι δε λόγοι ενέπνεαν εμπιστοσύνη και οι τρόποι του συμπάθεια.²²

¹⁹ Οι Σουλιώτες δέ ν υπήρξαν στρατός «ατάκτων», ούτε μάχονταν άνευ σχεδιασμού, όπως νομίζουν κάποιοι. Αντίθετα, η πολύχρονη εμπειρία τους σέ συνεχείς πολεμικές συγκρούσεις, τούς είχε διδάξει στον υπέρτατο βαθμό, αφ' ενός τήν αυτοπειθαρχία πού απαραίτητα πρέπει νά διαθέτει ένας «επαγγελματίας» πολεμιστής αλλά και τήν ομαδική πειθαρχία πού απαιτείται νά έχει μιά πολεμική ομάδα, υπακούοντας χωρίς αντίρρηση στους ηγέτες της, εφαρμόζοντας βεβαίως (και) τίς - κατά περίπτωση- ιδιαίτερες (και συχνά εκπληκτικά ευρηματικές...), τακτικές πού οι αδιάκοποι πόλεμοι τούς είχαν μάθει νά εφαρμόζουν, σχεδόν «γονιδιακά». (Τό παρόν άρθρο συντέθηκε από κεφάλαια και αποσπάσματα τού βιβλίου τού Γρηγόρη Κοσσυβάκη: «ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» πού κυκλοφορεί από τίς Εκδόσεις «ΚΑΔΜΟΣ», διατίθεται δέ και από τούς εκδοτικούς οίκους «ΙΑΝΟΣ» και «Αφοί ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ».) <http://www.mixanitouxronou.gr/istoriko-ntokoumento-af-to-ine-to-voli-rou-skotose-sti-machi-ton-marko-botsari-giati-o-dionisios-solomos-iche-paromiasiti-tin-kidia-tou-me-tin-tafi-tou-ektora-stin-tria/>

²⁰ Αυτό τό «τέκνο τής ανάγκης και ώριμο τέκνο τής οργής» (κατά τό γνωστό ποίημα τού Κώστα Βάρναλη, ο «Οδηγητής»...), γεννήθηκε στό Σούλι τό έτος 1790 και ήταν γυιός τού Κίτσου Μπότσαρη, αρχηγού τής μεγάλης «φάρας» τών Μποτσαραίων, μετά από τήν δολοφονία τού πρωτότοκου αδελφού του Δημήτρη -«Τούσια»- Μπότσαρη, ήρωα τών πολέμων 1792-1796. (Από δηλητηριασμένη γούνα πού τού έστειλε ως «δώρο» ο -πάντοτε δόλιος- Αλή-Πασάς...)

²¹ Έγραψε ο ιστορικός Κ. Παπαρηγόπουλος, από το Δημ. Τ. Νότη Μπότσαρη, Στρατηγού, Προέδρου της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Εκδόσεις, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 1973, Α' Έλληνες Συγγραφείς Ι, σελ. 7

²² Αναφέρει ο Α. Γούδας, ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Α' Έλληνες Συγγραφείς Ι, σελ. 9. 32 Ομοίως, σελ. 17. Δ. Α. Οικονόμου, Αντιναύαρχου, Το Σούλι - Οι Σουλιώται και η Οικογένεια Μπότσαρη, (Ιστορικά Σημειώματα), Αθήναι 1952.

Ο Μάρκος, εν μέσω περιπετειών της οικογενείας του και των Σουλιωτών, ασκήθηκε στην περιφρόνηση των κινδύνων και στην πολεμική τέχνη. Πέραν της αθλητικής ρώμης, απέκτησε υψηλό φρόνιμα, γενναιοφροσύνη, ιπποτισμό και προ παντός ανιδιοτέλεια και πίστη στο δίκαιο του αγώνα, παραμερίζοντας οτιδήποτε σαθρό και κακόβουλο. Παράλληλα στις αρετές του συναθροίζονται η σεμνότητα, η αγάπη και ο σεβασμός στην οικογένεια και στα θεία. Στο όνομα της Πατρίδας και του αγώνα της ελευθερίας, κατάφερε και έθαψε κάτω από την πέτρα το μίσος του προς τον δολοφόνο του πατέρα του, για όσο θα χρειαζόταν να επέλθει η λευτεριά.

Ο Μάρκος με την απaráμιλλη γενναιοψυχία του και τις άλλες πολεμικές του αρετές συνένωνε και στρατηγικές μη έμφυτες, αλλά διδακτικές, είτε στα εκπαιδευτήρια, είτε στα σχολεία της εμπειρίας και των γνώσεων και ήθελε να αποβεί ο καλύτερος στρατηγός της Ελλάδας.²³

Ο Μάρκος, εις το στρατό εφύλαττε χαρακτήρα σεμνό και συναναστροφή τίμια, μεμιγμένη με κομψότητα. Οι λόγοι του λίγοι και μετρημένοι. Σύστημα είχε να ακούει πολλά και με έναν λόγο μετρημένο να δίδει τέλος και λύση. Όταν άκουγε αποπίας ή αισχρολογίας ερυθριούσε και κυριεύονταν από αιδώ παρθενική. Αν ζούσε καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα, θα είχε κάνει τέρατα και σημεία, γιατί συνδύαζε στο μυαλό, την πολεμική και την πολιτική αρετή. Ήταν χαρακτήρας σεμνός, η συμπεριφορά του τίμια και σ' όλο το στράτευμά του ήταν υπέροχος.²⁴

“Ο στρατηγός Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782-1827), έτρεφε μεγάλη εκτίμηση στον Μάρκο Μπότσαρη.” (πηγή: <https://www.tanea.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Κάποτε ο Αλή Πασσάς, ο οποίος γνώριζε καλά να ζυγίζει «τα μέταλλα των ανθρώπινων αξιών», δείχνοντας τον Μάρκο Μπότσαρη καθημένο, είπε: «Αυτός εκεί, που δε λέει μιλιά, θα φάει πολλή τουρκιά». Επίσης, η δόξα του ξεπέρασε τα όρια της Ελλάδας και συγκίνησε όλη την Ευρώπη, ως σύμβολο ηρωισμού, εμπνέοντας τους πάντες.²⁵

Ο Καραϊσκάκης που τον εκτιμούσε ιδιαίτερα έλεγε: «Σαν το Μάρκο ήρωα μάνα δεν ξαναγεννά. Ήταν τρανός. Είχε νου που δεν είχε άλλος, είχε καρδιά λιονταριού και γνώμη δίκαιη σαν του Χριστού. Ούτε το δάχτυλό του δεν του φθάνουμε».²⁶ Ανάλογη εκτίμηση, αναγνώριση και θαυμασμό για το ήθος και την ηγετική του ικανότητα και αξία, έτρεφε και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, με τον οποίο «εν ονόματι της θείας πρόνοιας» έγιναν αδερφοποιητοί.²⁷

Αναφορικά στην έριδα περί της αρχιστρατηγίας της Δυτικής Ελλάδας τονίστηκε ότι, όλοι τον σεβόντουσαν τον Μάρκο, αλλά κανείς δεν ήθελε την υπεροχή του και ο ίδιος έσχισε το δίπλωμά του, που του απονεμήθηκε από το Κράτος, προκειμένου να μην σπείρει τη διχόνοια, λέγοντας ότι όποιος είναι παλληκάρι «εις τον Σκόδραν²⁸ φαίνεται».²⁹

Ο Μάρκος, γνώριζε τον κίνδυνο που αντιμετώπιζε και γι αυτό ο θάνατός του ισοδυναμεί με αυτοθυσία. Ήταν ενεργητικός, αποφασιστικός, γενναίος, γοργός στη σκέψη και στην εκτέλεση και επέβη η ψυχή του αγώνα της Ηπείρου. Ήταν υπέροχος άνδρας, που συναντά μεταξύ του δρώντος πλήθους, του κινουμένου στο δρόμο των ιστορουμένων πράξεων, των γεμάτων από αντιθέσεις, από λαμπρές ενέργειες, αλλά και από την αντίδραση και τις θλιβερές κινήσεις των ενστίκτων, των πιεζόμενων ή προωθούμενων εκ του ζωικού ανταγωνισμού. Αυτό τον υψηλό πόθο και την ψυχική ανάταση προκαλούσε η μορφή του Μάρκου, που έλαμπε από αρετή και ηρωισμό, ως μοναδικό φαινόμενο αγνού και αδιάφθορου χαρακτήρα.³⁰

Ο Μάρκος, την παραμονή της νύχτας καθ' ην έπεσεν, στη συνέλευση στην οποία παρευρισκόταν και ο Καραϊσκάκης ασθενών, μαζί με πολλούς άλλους καπετάνιους, απευθυνόμενος στους αδελφούς συστρατιώτες, κατέθεσε την δική του γνώμη, να πολεμήσουν με τολμηρό, ανήκουστο και απροσδόκητο στρατήγημα, κατά τη νύκτα, ώστε να τους βρουν (τους εχθρούς) απροετοίμαστους και ανέτοιμους. Έτσι, ή θα πετύχαινε το σχέδιο ή θα έπεφταν ηρωικά και ένδοξα υπέρ πατρίδας και πίστεως. Άλλωστε του είχε δοθεί και η επωνυμία του Λεωνίδα και ήταν ο ίδιος που ανέλαβε να εκτελέσει και το υπόψη σχέδιο.³¹

Θα ήταν πλάνη να σταθεί κάποιος στο ότι ο Μάρκος ήταν μόνο ένα ατρόμητο παλληκάρι, ένας φλογερός πατριώτης, εμπνευσμένος ηγέτης, γεννημένος στρατηγός, αλλά διέθετε ισχυρό μυαλό, στέρεα κρίση, φιλοσοφικό πνεύμα, στοχαστικότητα και αποτέλεσε τη συνισταμένη όλων των μεγάλων ηγητόρων και ηρώων της επανάστασης, ως ημίθεος του εικοσιένα.³²

«Ο Μάρκος Μπότσαρης είναι, ίσως, ο μόνος εκ τών ηγετών τού Αγώνος, διά τήν στρατηγικήν αξίαν, διά τήν προσωπικήν ανδρείαν, διά τήν πολιτικήν σύνεσιν, διά τήν ψυχικήν ευγένειαν, διά τήν ευθύτητα τού χαρακτήρος, διά τήν μοναδικήν ανιδιοτέλειαν τού οποίου, δέν υπάρχει δευτέρα γνώμη.

²³ Αναφέρει ο Α. Γούδας, ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Α΄ Έλληνες Συγγραφείς I, σελ. 9.

²⁴ Έγραψε ο βιογράφος του Μάρκου, Γεώργιος Γαζής - Δελβινακιώτης, «Μνήμη Σουλίου» 1971 σελ. 316, ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Α΄ Έλληνες Συγγραφείς I, σελ. 13.

²⁵ Ομοίως, σελ. 16.

²⁶ Ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Γ΄ Ποικίλα, σελ. 27.

²⁷ Ο Μάρκος έγινε μέ «τελετουργική» επισήμοτητα και παρουσία επωνύμων Πελοποννήσιων οπλαρχηγών, «μπουραζέρης» του (κατά είκοσι χρόνια μεγαλύτερου του) Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, δηλαδή «αδερφοποιητός» του, τήν 28η Μαΐου 1822. Την σχετική πράξη εκτός των δύο υπέγραψαν οι Παναγιώτης Γιατράκος, Αλέξιος Βλαχόπουλος, Γεώργιος Σισίνης. Έγραψε ο Χ. Ν. Φιλαδέλφειος, στα «Ελληνικά Υπομνήματα, ήτοι επιστολαί και διάφορα έγγραφα της Ελληνικής Επανάστασεως», ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Α΄ Έλληνες Συγγραφείς I, σελ. 8.

²⁸ Σκόρδας πασάς, ο αρχηγός του εχθρικού στρατεύματος που είχε να αντιμετωπίσει ο Μάρκος Μπότσαρης, τον Αύγουστο του 1823, όπως έγραψε ο Γάλλος Πρόξενος ΡΟΥΚΕΒΙΛΛΕ, στο έργο του περί της Ελληνικής Επανάστασεως, ο οποίος μεταξύ των άλλων, χαρακτηρίζει τον Μάρκο ως όμοιο προς τον Αχιλλέα, ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Ζ΄ Ξένοι Συγγραφείς II, σελ. 65.

²⁹ Έγραψε ο Ν. Κασσομούλης, στα «Ενθυμήματα Στρατιωτικά», ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Α΄ Έλληνες Συγγραφείς I, σελ. 9.

³⁰ Έγραψε ο ιστορικός και ακαδημαϊκός, Διονύσιος Κόκκινος, στο έργο «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως», ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Β΄ Έλληνες Συγγραφείς II, σελ. 15.

³¹ Έγραψε ο βιογράφος του Μάρκου, Γεώργιος Γαζής - Δελβινακιώτης, ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Α΄ Έλληνες Συγγραφείς I, σελ. 12-13.

³² Έγραψε ο Νίκος Γ. Ζιάγκος, ομοίως στο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Β΄ Έλληνες Συγγραφείς II, σελ. 21.

Είναι ο μόνος ασκίαστος, είναι ο μόνος πάλλευκος αρχηγός. Η δόξα του απήχησεν αμέσως εις τόν κόσμον ολόκληρον...».³³

Τέλος, έγραψαν: «... ακόμη και αυτός ο ένδοξος θάνατός του, ωφέλησε ανυπολόγιστα τήν υπόθεση τής Ελληνικής παλιγγενεσίας διότι συγκλόνισε τήν ανθρωπότητα πού παρακολουθούσε τήν άνιση πάλη τών εξεγερμένων Ελλήνων μέ τήν παρηκμασμένη αλλά κραταιά τουρκική αυτοκρατορία».³⁴

«Οι βράχοι του Σουλίου, οι Σουλιώτες εκδιώχθηκαν το 1805 από τον Αλή Πασά και ζούσαν στη συνέχεια με το όραμα της επιστροφής.» (πηγή: <https://www.maxmag.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Μεγάλος αριθμός γεγονότων, αναφορών, αναλύσεων και περιγραφών θα μπορούσαν να παρατεθούν, αναδείξουν και να απαριθμήσουν ακόμη περισσότερες πτυχές του ηρώα ή να ενισχύσουν επιπλέον τις διαμορφωθείσες απόψεις, για να αποδώσουν με πληρότητα και σαφήνεια όλα τα απαραίτητα στοιχεία της σκιαγράφησης του ηγέτη, σε συνδυασμό με τη συναισθηματική νοημοσύνη.

Ως ηγέτης και οραματιστής από μικρός³⁵ δημιούργησε το όραμα της επιστροφής των Σουλιωτών στο Σούλι και της λευτεριάς του γένους, τα οποία και προσπάθησε με κάθε τρόπο να τα υποστηρίξει και να τα επιτύχει. Υπήρξε επινοητικός και καινοτόμος.³⁶ Ήταν ένθερμος, υποστηρικτής, δημιουργικός³⁷,

ευέλικτος, εμπνέων³⁸, πειραματιστής³⁹, φορέας αλλαγών και έξυπνων επιλογών, με εμφανή και θαρραλέα προσωπική δύναμη⁴⁰.

Η ηγεσία του ήταν άμεση, αφού ήταν σε διαρκή επαφή με τις ομάδες του, γνώριζε τις ικανότητες και τις δυνατότητες, αξιολογούσε τις αντιδράσεις και τη δυναμική τους και μπορούσε να παρεμβαίνει και να επιδρά άμεσα. Επίσης, ήταν ηγεσία στρατηγική, διότι καλούνταν να παίρνει σημαντικές και καθοριστικές αποφάσεις, χρησιμοποιώντας τις γνώσεις και την εμπειρία χωρίς βοήθεια, εν μέσω συνεχώς μεταβαλλόμενων συνθηκών και καταστάσεων.⁴¹

Εξετάζοντας τις θεωρίες ηγεσίας, εκτιμάται μάλλον ότι υφίσταται περισσότερο προσέγγιση της ενδεχομενικής περίπτωσης, όπου διαγιγνώσκονται ενδεχόμενες αλλαγές, ανάλογα συνθηκών και επιλέγεται ο καταλληλότερος τύπος, καθώς και συνδυασμός της γενετικής με τη θεωρία των χαρακτηριστικών, ενώ στη διοικητική εσχάρα υπερισχύει το ισότιμο ενδιαφέρον.⁴²

Αναμφίβολα, κέρδισε⁴³ και εδραίωσε τη θέση του ως ηγέτης διότι συμπάρεσυρε συναισθηματικά τους συμπολεμιστές του και ήταν εκείνος που ενέπνεε ασφάλεια, σιγουριά, παρείχε καθοδήγηση, επιβεβαίωση, καθώς έδρασε ως συναισθηματικός γνώμονας της δράσης και των επιχειρήσεων.⁴⁴

³³ Το απόσπασμα, από τη διάλεξη του ακαδημαϊκού Γεωργίου Αθανασιάδη-Νόβα, τό οποίο θεωρείται πλέον αντιπροσωπευτικό γι' αυτόν τόν «ιδανικό ήρωα», για τήν δράση και τήν αξία του Μάρκου Μπότσαρη. Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, (Το άρθρο συντέθηκε από κεφάλαια και αποσπάσματα τού βιβλίου τού Δικηγόρου και Συγγραφέα Γρηγόρη Κοσσυβάκη: «ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» πού κυκλοφορεί από τίς Εκδόσεις «ΚΑΔΜΟΣ», διατίθεται δέ και από τούς εκδοτικούς οίκους «ΙΑΝΟΣ» και «Αφοί ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ».) <https://kossivakis.gr/%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%BA%CE%BF%CF%83%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%84%CF%83%CE%B1%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%83-%CE%B7%CF%81%CF%89%CE%B1%CF%83/>

³⁴ Έγραψαν: «Θά διακινδυνεύουμε τήν εκτίμησή μας ότι, εάν ο Μάρκος επιζούσε, τό μέν Μεσολόγγι δέν θά κατέρρεε κατά τήν τελευταία τραγική πολιορκία του, οι φοβερές διχόνοιες τών αγωνιστών θά είχαν αμβλυνθεί κατά πολύ, η δέ Επανάσταση τού 1821 θά είχε λήξει μέ μεγαλύτερη επιτυχία γιά τό Ελληνικό έθνος. Εκείνη η πολεμική εποποιία, στήν οποία πρωταγωνιστούσε επί τρία ολόκληρα χρόνια η εμβληματική φυσιογνωμία τού Μάρκου Μπότσαρη, «έθρεψε» τά φιλελληνικά αισθήματα τών Ευρωπαίων και Αμερικανών». Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

³⁵ Με τήν ενηλικίωσή του - τό έτος 1808 - κατατάχθηκε στά «Ναπολεόντεια» Γαλλικά στρατεύματα πού είχαν ήδη καταλάβει τά Ιόνια νησιά. Στίς πολεμικές επιχειρήσεις τών Γαλλικών στρατευμάτων (υπό τόν Στρατάρχη Μπερτιέ), εναντίον τών Αγγλων, ο Μάρκος απέδειξε πολύ γρήγορα τά ηγετικά και πολεμικά του προσόντα, οι δέ Γάλλοι εκτιμώντας τα, τόν προήγαγαν - μόλις σέ ηλικία 22 ετών- στόν βαθμό τού Ταγματάρχη, γεγονότα πού τόν «εφοδίασαν» μέ πολύτιμη επιτελική εμπειρία, γνώση τής σύγχρονης πολεμικής τακτικής αλλά και διεισδυτική θεώρηση τής διεθνούς πολιτικής «ατμόσφαιρας» τής εποχής του. Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

³⁶ Ο Απόστολος Δασκαλάκης, Καθηγητής τού Πανεπιστημίου Αθηνών, σέ ομιλία του κατά τό έτος 1973 («Μνήμη Σουλίου», Εκδόσεις «ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ», Αθήνα 1978), κατέθεσε ότι: «Αι καταπληκτικά αυτά, εντός ελαχίστου σχετικώς χρονικού διαστήματος, επιτυχία τού Μάρκου, οφειλόμενα όχι μόνον εις τήν απαρámillon γενναιότητά του αλλά και εις τό στρατηγικόν του δαιμόνιον, τήν οργάνωσιν κατασκοπευτικού δικτύου τών κινήσεων τού εχθρού, τό ακούραστον και αεικίνητον τών δυνάμεών του και τάς, μετά κυκλωτικών κινήσεων, θεελλώδεις αιφνιδιαστικές επιθέσεις, είχαν κινήσει τόν θαυμασμόν όλων τών εν επαναστάσει Ελλήνων αλλά και τόν τρόπον τών Τούρκων.» Δημάκης Γιάννης, «Μάρκος Μπότσαρης, Ηρωικές μορφές του Αγώνα της Ανεξαρτησίας», Τετάρτη, 25 Δεκ 2013 https://homouniversalisgr.blogspot.com/2013/12/blog-post_25.html?m=0

³⁷ Στά χρόνια μεταξύ 1818-1819, ο Μάρκος Μπότσαρης μυήθηκε (κατά πάσα πιθανότητα από τόν Χριστόφορο Περραιβό), στήν «Φιλική Εταιρεία» και έκτοτε πρέπει νά προετοιμάζονταν «πάση δυνάμει» γιά όσα προέβλεπε ότι θά επακολουθούσαν, αφού είχε «συλλάβει» τήν ιδέα νά συντάξει «Λεξικό τής Ρωμαϊκής και τής Αρβανίτικης», προφανώς διαβλέποντας από τότε τήν αναγκαιότητα γλωσσικής συνεννοήσεως και - εν συνεχεία - τήν δυνατότητα στρατιωτικής συνεργασίας τών Ηπειρωτών - Ελλήνων και Αλβανών από κοινού - εναντίον τών Τούρκων. (Τό «λεξικό» αυτό διασώζεται μέχρι σήμερα στό πρωτότυπο στήν Εθνική Βιβλιοθήκη τών Παρισίων). Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

³⁸ Εκείνες τίς δύσκολες ώρες -διασπώντας τήν εχθρική πλαγιοφυλακή στό Κεφαλόβρυσο τού Αιτωλικού- έφθασε στό Μεσολόγγι ως «από μηχανής Θεός» ο Μάρκος Μπότσαρης και η είδηση τού ερχομού του, πέρα από τήν ελπίδα πού έφερε στους πολιορκημένους Έλληνες, προκάλεσε έντονο προβληματισμό στήν ηγεσία τών Τουρκαλβανών και ανέστειλε τήν επικείμενη άμεση επίθεσή τους. Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

³⁹ Πράγματι, τήν Ελληνο-Αλβανική συμμαχία πού οραματίστηκε ο Μάρκος Μπότσαρης (πιθανότατα ως αναβίωση τής θρυλικής στρατιάς τού «Σκεντέρμπεη»), κατόρθωσε νά τήν πραγματοποιήσει στίς αρχές τού έτους 1821.

⁴⁰ Αντιλαμβανόμενος ο Μάρκος τήν απελπιστική θέση τών Ελλήνων άρχισε αμέσως παρελκυστικές διπλωματικές επαφές και συνομιλίες μέ τούς γνώριμους του -από τήν προηγηθείσα συμμαχία- Τουρκαλβανούς ηγέτες, ενώ παράλληλα κήρυξε «πανστρατιά εργασίας» τών Μεσολογγιτών, προκειμένου νά ολοκληρωθεί τό πρόχειρο χωμάτινο τείχος και τό προστατευτικό χαντάκι του. (Αυτό ήταν όλο κι όλο τό ...«κάστρο» τού Μεσολογγίου σ' εκείνη τήν αποφασιστική, γιά τήν εξέλιξη τής Επανάστασεως, πολιορκία του.) Δημάκης Γιάννης, «Μάρκος Μπότσαρης, Ηρωικές μορφές του Αγώνα της Ανεξαρτησίας», Τετάρτη, 25 Δεκ 2013 https://homouniversalisgr.blogspot.com/2013/12/blog-post_25.html?m=0

⁴¹ Από τη διάλεξη (power point, ppt) στη ΣΕΘΑ, Επίπεδα Ηγεσίας, (διαφάνειες 8-10), του Καθηγητή Παντείου κ. Γεράσιμου Καραμπελιά.

⁴² Ενδεχομενική Θεωρία-(Situational-Contingency Approach), (Robert House, Fred Fiedler), Γενετική Θεωρία-(Great Man Theory) (Χάρισμα-Max Weber), Θεωρία των Χαρακτηριστικών-(Trait Theories), Ισότιμο το ενδιαφέρον για την επίτευξη των στόχων και την κατάσταση των υφισταμένων-(9.9 Συνεργατική Διοίκηση). Από τη διάλεξη (power point, ppt) στη ΣΕΘΑ, Θεωρίες Ηγεσίας, (διαφάνειες 25-31), του Καθηγητή Παντείου κ. Γεράσιμου Καραμπελιά.

⁴³ Ο θρήνος τών Ελλήνων γιά τόν απροσδόκητο χαμό του δέν είχε προηγούμενο στήν νεώτερη ιστορία μας, αφού ο Ελληνικός λαός, μέ τό αλάνθαστο αισθητήριο τών απλών ανθρώπων, διέγνωσε τό μέγεθος τής απωλείας και τόν θρήνησε «πάνδημα», υμνώντας τον μέ δεκάδες δημοτικά τραγούδια, όσα δέν αφιερώθηκαν σέ κανέναν άλλον ήρωά μας. Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

⁴⁴ Η μορφή τού Μάρκου Μπότσαρη κυριαρχεί στίς στρατιωτικές επιχειρήσεις τών επαναστατημένων Ελλήνων και η φήμη του ως ηγήτορα και ιδιαίτερης - σέ χαρακτήρα και συμπεριφορά - ανθρωπίνης προσωπικότητας, αποκτά ευρύτερες έως και διεθνείς διαστάσεις. Είναι γνωστό ότι, ο Μάρκος, παρά τήν ηλικία του (άν σκεφτούμε πώς όταν σκοτώθηκε τόν Αύγουστο 1823, ήταν μόνον 33 ετών...), είχε νηφαλιότητα σκέψης και τήν θυμωσοφία ανδρών ώριμης ηλικίας. Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

“Ο Μάρκος Μπότσαρης επιτίθεται στο στρατόπεδο των Τούρκων στο Καρπενήσι” (πηγή: <https://xanthinews.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Ο βίος, οι αγώνες, τα χαρίσματα και το ήθος, του ιδανικού ήρωα, όπως και κάθε άλλου ανάλογης διάστασης και εμβέλειας, αποτελούν το ιδανικό υπόδειγμα προς περισυλλογή, προβληματισμό και μίμηση, καθώς και το μέσο για την ανύψωση της υπερηφάνειας του έθνους, στην αντιμετώπιση των όποιων διαγγραφομένων και ενδεχόμενων υπαρκτών ή μελλοντικών απειλών και κινδύνων κατά της κυριαρχίας, της ακεραιότητας, της υπόστασης και της ελευθερίας, στοιχεία για τα οποία κατέθεσαν την ύπαρξή τους, ως θυσία στην πίστη και στα ιδανικά.

ΑΝΤΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ

Αναζητώντας στοιχεία στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και στα διάφορα κείμενα, που απαρτίζονται από ποικιλία ειδών και μορφών, δεν διαφαίνεται ή δεν έχει εντοπιστεί ή υποπέσει στην αντίληψη ότι υφίσταται ή έχει επιχειρηθεί και διαμορφωθεί επιχειρηματολογία που να αντικρούει, όσα έχουν επιλεκτικά αναφερθεί παραπάνω για τον ήρωα-ηγέτη και τον πλήρους επάρκειας συναισθηματικής νοημοσύνης Μάρκο Μπότσαρη.

Ορισμένα από τα σημεία που θα μπορούσε ίσως να συσταθεί αντί-επιχειρηματολογία, επιλέγοντας καθαρά τακτική αμφισβήτησης ή ανάγνωσης ή ερμηνείας της άλλης πλευράς, που μάλλον δεν υπάρχει ή δεν είναι καταγεγραμμένη, ήταν ότι λόγω του νεαρού της ηλικίας του δεν ήταν ικανό το διάστημα για να αποδειχθούν σε βάθος χρόνου τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του που τον έκαναν να ξεχωρίσει. Η ιστορία όμως έχει καταγράψει αρκετούς ηγέτες που δεν χρειάστηκε να φτάσουν σε μεγάλη ηλικία για να αναγνωριστούν το μέγεθος και η αξία τους.

Αν εξεταστεί η περίπτωση ότι δεν ήταν ηγέτης, αλλά ένας γενναίος, θαρραλέος και ατρόμητος πολεμιστής, που είχε εκπαιδευτεί αυτοβούλως ή είχε μάθει τακτικές του ανταρτοπόλεμου ή των μαχών με τις συνθέσεις και τις συνθήκες της εποχής, λόγω καταστάσεων και ανάγκης, τότε μάλλον είναι ατόπημα γιατί έχουν αναφερθεί οι ηγετικές του ικανότητες και επιδόσεις και εκείνα τα αντιπροσωπευτικά χαρακτηριστικά, αλλά και τα καταγεγραμμένα γεγονότα, που καταμαρτυρούν αυτό που ήταν, χωρίς υπερβολή. Άλλωστε το αν κάποιος είναι ή δεν είναι, το προσδιορίζει και το επικυρώνει η ιστορία.

Η δράση του ήταν περιορισμένης εμβέλειας και δεν δύναται να αποδοθεί τίτλος για μικρές ομάδες και δράσεις μικρής σχετικά έκτασης για τα παγκόσμια δεδομένα, όμως οι ηγετικές φυσιογνωμίες δεν κρίνονται μόνο από τις διαστάσεις ορισμένων δεδομένων, αλλά από την ύπαρξη και την καταγραφή των

ηγετικών ή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, που σκιαγραφούν το συνολικό προφίλ και επί αυτών δεν διαπιστώνεται έλλειψη ή αμφιβολία⁴⁵.

Η εκδοχή να μην δύναται να εξεταστεί η εφαρμογή και να προσδιοριστούν οι διαστάσεις της έννοιας της συναισθηματικής νοημοσύνης, λόγω ότι δεν αποτελούσαν αντικείμενο διερεύνησης της εποχής του υπό μελέτη ήρωα και επομένως δεν είχαν καθοριστεί τα δεδομένα για την εξεταζόμενη περίπτωση, άρα δεν δύναται να εξαχθούν αξιόπιστα συμπεράσματα, δεν ευσταθεί. Η έννοια της συναισθηματικής νοημοσύνης και οι διαστάσεις της είναι ή/και αφορούν στα συναισθήματα και στη διαχείριση αυτών, ανεξάρτητα αν ασχολήθηκαν τότε σχετικώς οι επιστήμονες ή εκ των υστέρων επιχειρούνται διαπιστώσεις επί αυτών.

Ο ηγέτης της τότε εποχής είχε περισσότερο απτή την ευκαιρία να εμφανίσει και αναδείξει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και να επικρατήσει στις ιδιάζουσες συνθήκες, που αναδείκνυαν τον ηρωισμό και τις ανδραγαθίες, λόγω της αντικειμενικής εκδήλωσης του πατριωτισμού και της υπεράσπισης των ιδανικών και των αξιών, παράλληλα με την ενεργοποίηση έντονων συναισθημάτων και καθοδήγησης από αυτών, καθώς και του ελέγχου και διαχείρισης φορτισμένων συναισθηματικά καταστάσεων. Η ευκολία ή δυσκολία διαχείρισης αυτών των καταστάσεων προσδιορίζεται από την επιτυχία του αποτελέσματος και την έκταση του επηρεασμού, όμως δεν εξετάζεται μια κοινή περίπτωση και δεν τεκμηριώνεται τέτοιου είδους προσέγγιση, ιδιαίτερως για τον συγκεκριμένο ήρωα-ηγέτη⁴⁶.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ένα από τα κύρια και βασικά συμπεράσματα που προκύπτει ή επιβεβαιώνεται ακόμη κι αν επαναλαμβάνεται για άλλη μια φορά ή από την πλευρά των αναλύσεων ή προσεγγίσεων που επαληθεύουν την αυτή πεποίθηση, είναι ότι ο Μάρκος Μπότσαρης ήταν ηγέτης και με όλα τα συναφή στοιχεία που αφορούν στα περί ηγεσίας, με πλούσια στοιχεία χαρακτηριστικής προσωπικότητας της εποχής και ένας από τους διαλεχτούς αυθεντικούς και ακέραιους ήρωες της επανάστασης και του γένους.

Η καταγραφή, ανάλυση και περιγραφή, δια μέσω των πηγών και στοιχείων, που παρατίθενται επιλεκτικά από τα κάθε είδους υφιστάμενα και διασωθέντα κείμενα, δεικνύουν ότι ο ήρωας-ηγέτης Μάρκος Μπότσαρης, είχε ανεπτυγμένη και επαρκή συναισθηματική νοημοσύνη και ως ηγέτης κατόρθωσε να τη χρησιμοποιήσει δεόντως προς επίτευξη των στόχων του, που σχετιζόνταν με την απελευθέρωση της πατρίδας και μόνο.

Μπορεί να έφυγε σύντομα, να ήταν ηλικιακά μικρός, να είχε διαστάσεις εθνικής κατά το πλείστων εμβέλειας, όμως για την επανάσταση και την απελευθέρωση της Ελλάδας ήταν από τους ολίγους αμι-

⁴⁵ Ο Αθανάσιος Ψαλίδας, από τους σημαντικούς λογίους τής εποχής και ενθουσιώδης υμνητής τής Επανάστασης του 1821, σέ επιστολή του από τήν Κέρκυρα προς τόν Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, μέ ημερομηνία τήν 18.01.1824, έγγραφε γιά τόν Μάρκο: «Τήν δόξαν τού Μάρκου Μπότσαρη, τού ήρωος, όπου όχι μόνον έγινε ξακουστός εις όλην τήν Ευρώπην αλλά και όλαι αι αρχόντισσες τής Αγγλίας και τής Φράντζας (Γαλλίας), τόν φορούν κρεμασμένον μέ χρυσήν άλυσσο στά στήθη τους ως εγκόλπιον, όπου κανένας στρατηγός ακόμη δέν τό αξιώθηκε και οι σοφοί Γάλλοι και Αγγλοι ραψωδούν...» (Ιδέτε Β.Κραπίτη, «Σουλιωτικά Ανάλεκτα», Εκδ.1971). Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικηφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

⁴⁶ Επιβάλλεται εδώ νά αναλογιστούμε «άφωνοι» ότι, εκείνος ο σπάνιος άνθρωπος και ηγέτης επιτέλεσε τά καταπληκτικά ανδραγαθήματά του στόν πρώτο χρόνο τής Επανάστασης, υπό τό αβάσταχτο άγχος τής πιθανής, ανά πάσα στιγμή, αναγγελίας εξοντώσεως τής αιχμάλωτης οικογένειάς του και όμως δέν ανέστειλε ούτε μία ημέρα τήν θεελλώδη επαναστατική δράση του !!! Ομοίως από, Κοσσυβάκης Νικηφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, άρθρο.

γώς σημαντικούς διακριθέντες στο πάνθεο των ηγετών και ηρώων του παράτολμου εγχειρήματος, της διάλυσης και απομάκρυνσης του τουρκικού ζυγού.

“Προτομή του Μάρκου Μπότσαρη στο Σούλι.” (πηγή: <https://www.tseneklidis.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Από την ηγεσία και τον ηγέτη αναμένεται να επέλθει και να επιφέρει τη μεγάλη αλλαγή, το εντελώς διαφορετικό, εκείνο που θα σηματοδοτήσει και θα αλλάξει τον κόσμο, θα φέρει τη ριζική και ουσιαστική διαφοροποίηση, το νέο και την καθοριστική καινοτομία, σε συνδυασμό με την εποχή, τις συγκυρίες και τις συνθήκες.

Η ανάγκη για δημιουργία, η πίεση για την επιβίωση και την επιτυχία ή την αποφυγή του αδιεξόδου, διαμορφώνει τακτικές και μεθοδολογία, που ξεπερνά δυσκολίες συγκυριακά, αλλά δεν μεταμορφώνει, δεν μεταπλάθει, δεν διαφοροποιεί.

Ηρωισμός και ήρωας σαφώς και δεν συγχέονται με την ηγεσία και τον ηγέτη, αλλά δεν αποκλείει στον ήρωα, όταν διαπιστωμένα και καταγεγραμμένα, βάσει αναλύσεων, κριτηρίων, αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων, εφόσον προκύπτει, να είναι και ηγέτης.

Η εξέταση των διαστάσεων, γεννιέται ή γίνεται, το έμφυτο και το επίκτητο, στην ηγεσία και στην συναισθηματική νοημοσύνη, αποτελούν δύο αλληλοσυνδεόμενα και αλληλεξαρτώμενα μεν πεδία, αλλά διαφορετικής προσέγγισης και ανάλυσης για το καθένα ξεχωριστά. Και στα δύο όμως υφίσταται το γενεσιουργό βασικό μέγεθος και στη συνέχεια διαμορφώνεται και εμπλουτίζεται ανάλογα από τους παράγοντες που καθορίζουν την εξέλιξη, μέχρι να επέλθει είσοδος στην χαρακτηρισμένη περιοχή, όπου αποδίδεται ο τίτλος.

Ηγεσία και συναισθηματική νοημοσύνη μελετώνται και διδάσκονται, όμως η δεύτερη είναι εκείνη που συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και στην ολοκλήρωση της ηγεσίας, ιδιαίτερα στην επίδραση στις μικρότερες ομάδες, όπου ο ρόλος είναι καθοριστικός στην καταμέτρηση της αποδοτικότητας και της επίτευξης των στόχων, δια μέσω της θετικής επιρροής των ομάδων.

Συναισθηματική νοημοσύνη, βέλτιστη διαχείριση και θετική επιρροή επί των συναισθημάτων, μπορούν να οδηγήσουν την ηγεσία στην επιτυχία ή/και να ενισχύσουν το αποτέλεσμα, αναδεικνύοντας τις ικανότητες και ενισχύοντας τις δυνατότητες αυτής και των μελών της ομάδας, των όποιων διαστάσεων, οι οποίες με την ορθή εφαρμογή τους διαμορφώνουν ηθική ηγεσία, ενώ έλλειψη αυτών, με την αντίστοιχη έλλειψη ήθους και κοινωνικής ή κάθε είδους ευθύνης, παραπέμπουν σε τοξική⁴⁷ ηγεσία.

Η αναζήτηση στην πρόσφατη εποχή καταδεικνύει ότι δεν έχουν αναδειχτεί μεγάλοι ηγέτες διευρυμένης εμπέλειας και ευρείας αποδοχής, με την έννοια των μεγάλων διαστάσεων, των ουσιαστικά ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και των σημαντικών αλλαγών, αλλά διαχειριστές, καλούς ή κακούς, εκ των οποίων ο καλός διαχειριστής να είναι αυτός που υπόκειται σε έλεγχο και ανταποκρίνεται αποδεκτά στον έλεγχο, δεδομένου ότι ο έλεγχος συνδέεται με το επιδιωκόμενο και το βέλτιστο αποτέλεσμα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αποδεικνύεται για άλλη μια φορά η σημαντικότητα και αναγκαιότητα της μελέτης και ανάλυσης της ιστορίας, κάνοντας την απαραίτητη αναγωγή στα νέα δεδομένα και στις μελλοντικές εξελίξεις, η οποία έχει μόνο να διδάξει και να παρέχει το απαραίτητο υλικό, που χρειάζεται ο οποιοσδήποτε αντιλαμβάνεται ότι με κριτική σκέψη, αποτελεί εφόδιο και μέσο βελτίωσης και αποφυγής επαναλαμβανόμενων λαθών.

“Ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη, όπως αποδόθηκε από τον λαϊκό ζωγράφο Θεόφιλο.” (πηγή: <https://limnosnea.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Ηγεσία και συναισθηματική νοημοσύνη δεδομένου ότι έχουν ιδιαίτερη σχέση, αλλά και αλληλεξάρτηση, λόγω του γεγονότος ότι η ηγεσία είναι συναισθηματική διαδικασία, τόσο για τον ηγέτη όσο και από την πλευρά των ακόλουθων ή των ομάδων, είναι απαραίτητο να συλλέγονται και αναλύονται τα κατάλληλα δεδομένα, να γίνεται επιλογή του κατάλληλου τρόπου και είδους της ιδιαίτερης συμπεριφοράς, στο να επιτευχθούν τα καλύτερα αποτελέσματα.

Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή στην εργαλειοποίηση της συναισθηματικής νοημοσύνης, όταν δεν υφίσταται η αναγκαία και ικανή επάρκεια, διότι ενώ η νοημοσύνη έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην αποτελεσματική ηγεσία με πολλαπλούς τρόπους, ενέχει ο κίνδυνος μεθοδευμένης παρεκκυστικής προσέλευσης προσοχής και εκμετάλλευσης λόγω συμφερόντων.

Η μελέτη της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων αποτελεί σημαντικό πεδίο διερεύνησης της φυσιογνωμίας του ηγέτη και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αποτελεσματικότητα, σε τομείς που απαιτείται ιδιαίτερη ανάγκη και απόλυτη επιτυχής δράση και επομένως για να υπάρχει διαθεσιμότητα, είτε άμεση ικανή αναπλήρωση, απαιτείται κατάλληλη εκπαίδευση και προπαρασκευή.

Λογική, αντικειμενικότητα, ρεαλισμός και λοιπές ικανότητες των ηγετών δεν πρέπει να παρακάμπτονται και να επισκιάζονται από τις παραμέτρους της συναισθηματικής νοημοσύνης και ούτε θα πρέπει η πλήρης εφαρμογή να γίνεται εμπόδιο λήψης των αναγκαίων και σημαντικών αποφάσεων, αναλόγως συνθηκών και ιδιαιτεροτήτων, των οποίων το ρίσκο και την αποτελεσματικότητα, την καρπώνεται πάντοτε εκείνος που αναλαμβάνει την ευθύνη ή που του αποδίδεται.

Εκτιμάται ότι πρέπει να δοθεί βαρύτητα στην εμπειρική έρευνα και στη θεωρία της σχέσης ηγεσίας και συναισθηματικής νοημοσύνης, εξερευνώντας το πώς προκύπτουν οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ ηγετών και ομάδων στη δημιουργία και διαχείριση συναισθημάτων σε συγκεκριμένο περιβάλλον εργασίας, ώστε να παρέχεται κατάλληλη εκπαίδευση και τα απαραίτητα εφόδια, σε όσους επιλέγονται να αναλάβουν ηγετικά καθήκοντα, ώστε να διαθέτουν την ικανότητα να εφαρμόζουν τον καταλληλότερο τύπο ηγεσίας, συνδυαστικά με τη συναισθηματική νοημοσύνη, για τη μέγιστη αποτελεσματικότητα.

⁴⁷ Βλέπετε Παράρτημα «Ε»: ΗΓΕΣΙΑ ΣΧΗΜΑΤΙΚΑ, σελ. Ε-7.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Αδριανός Γ. Νικόλαος, Ηγεσία και Συναισθηματική Νοημοσύνη στην Επιχείρηση - Οργανισμό, Η Περίπτωση του Πολεμικού Ναυτικού, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Αθήνα 2018. <http://oceanis.lib2.uniwa.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4530/HGESIA%20%28%CE%9A.%CE%A3.%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Αμοργιανός Γ. Πέτρος, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς 2010 <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/3613>

Γόρδωνος Θωμάς, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, μετάφραση Αλεξ. Παπαδιαμάντη, ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2017, Τόμος Β', σελ. 307-308. <https://preveza1821-2021.gr/?p=1445>

Δελλατόλας Αντώνης, Συναισθηματική Νοημοσύνη & Χαρισματική Ηγεσία στους Καθηγητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2010. <https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/3779/1/DIPLOM%20DELLATOLAS.pdf>

Δημάκης Γιάννης, «Μάρκος Μπότσαρης, Ηρωικές μορφές του Αγώνα της Ανεξαρτησίας», Τετάρτη, 25 Δεκ 2013 https://homouniversalisgr.blogspot.com/2013/12/blog-post_25.html?m=0

Δημητρούλης Δημήτριος, Αντιστράτηγου ε. α., Στρατιωτικό Ήθος και Ηγεσία, Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, Φεβρουάριος 2015 https://geetha.mil.gr/wp-content/uploads/2019/11/Srt_hthos.pdf

Ζέρβα Ευγενία, Η Συναισθηματική Νοημοσύνη ως Παράγοντας Επιτυχίας ενός Ηγέτη στη Διοίκηση Τουριστικών Μονάδων, Διπλωματική Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2018 <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/37364?mode=full>

Goleman Daniel, Η Συναισθηματική Νοημοσύνη, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995. <https://www.evripidis.gr/product/38400/i-synaisthimatiki-noimosyni-/>

Goleman Daniel, Η Συναισθηματική Νοημοσύνη: γιατί το EQ είναι πιο σημαντικό από το IQ, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998. <https://www.politeianet.gr/books/goleman-daniel-ellinika-grammata-i-sunaisthimatiki-noimosyni-202521>

Goleman Daniel, Η Συναισθηματική Νοημοσύνη στο Χώρο της Εργασίας, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2000.

Goleman, D., Boyatzis R., & Mc Kee A., Ο νέος Ηγέτης, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002.

Κάντας, Α., Οργανωτική - Βιομηχανική Ψυχολογία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1993

Καραγιαννάκη Δέσποινα, Ηγεσία: Θεωρία, Μοντέλα και Σύγχρονες Τάσεις, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Σεπτέμβριος 2014 <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/6556/MPS1112.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Καραμπελιάς Γεράσιμος, Ηγεσία, Από τη διάλεξη (power point, ppt) στη ΣΕΘΑ, Καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου, Αθήνα 2021

Καραμπέτσου Μαρία, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία σε Περίοδο Οικονομικής Κρίσης, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Σεπτέμβριος 2015 https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/7825/Karampetsou_Maria.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Καρατζένης Δημήτριος, Η ΠΡΟΣ ΗΠΕΙΡΟΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟ 1822, Αθήνα 1980

Κορκακάκη Νεκταρία, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Ηγεσία: Η κατανόηση και η ρύθμιση του συναισθήματος και η επίδρασή τους στην εργασιακή εμπειρία των διευθυντών, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2011 <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/42012/9823.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Κοσσυβάκης Νικήφ. Γρηγόρης, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ - Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ, (Το άρθρο συντέθηκε από κεφάλαια και αποσπάσματα του βιβλίου του Δικηγόρου και Συγγραφέα Γρηγόρη Κοσσυβάκη: «ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις «ΚΑΔΜΟΣ», διατίθεται δέ και από τούς εκδοτικούς οίκους «ΙΑΝΟΣ» και «Αφοί ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ».)

Κουστέλιος Αθανάσιος, Ηγεσία, Από τη διάλεξη (power point, ppt), Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Καθηγητής Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μπελεγρης Φ. Κωνσταντίνος, Συναισθηματική νοημοσύνη, μετασχηματιστική ηγεσία και διοίκηση αλλαγών στο πλαίσιο της οργάνωσης, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα, Ιούνιος 2010

Μπότσαρη Δημ. Τ. Νότη, Στρατηγού, Προέδρου της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, Ο Αετός του Σουλίου (1970-9/21.8.1823), Εκδόσεις, Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 1973.

Μπουραντάς, Δ., Μάνατζμεντ, Εκδόσεις Ε. Μπένου, Αθήνα, 2015

Νάνου - Ζήση Γ. Σταματία, Συναισθηματική νοημοσύνη και εκπαιδευτική ηγεσία, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2009.

Νικολάου Βλάσης, Η σχέση συναισθηματικής νοημοσύνης και απόδοσης στον εργασιακό χώρο. Στυλ Ηγεσίας και πρακτικές. London Metropolitan University, BCA College of Athens, Greece 2 Ιουνίου 2013 https://www.researchgate.net/publication/340260770_E_schese_synaisthematikes_noemosynes_kai_apodoses_ston_ergasiako_choro-Styl_Egesias_kai_praktikes

Οικονόμου Δ. Α., Αντιναύαρχου, Το Σούλι - Οι Σουλιώται και η Οικογένεια Μπότσαρη, (Ιστορικά Σημειώματα), Αθήνα 1952.

Παπακωνσταντίνου Γ., Η Θεωρία της Ηγεσίας, διάλεξη (power point, ppt), Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP395/%CE%97%CE%93%CE%95%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf>

Παππά Αικατερίνη- Αθηνά, Ο Ρόλος της Συναισθηματικής Νοημοσύνης στο Χώρο της Εργασίας: - Μια Περαιτέρω Διερεύνηση, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς, Ιούνιος 2018 <https://dSPACE.lib.ntua.gr/xmlui/handle/123456789/48821>

Πλασιδίου Μαρία, Ο λειτουργικός ρόλος της αντιλαμβανόμενης συναισθηματικής νοημοσύνης στο σύστημα του εαυτού, Στο Ε. Συγκολίτου (Επιμ. Έκδ.), Η έννοια του εαυτού και λειτουργικότητα στο σχολείο (σ. 139-146). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 2006 <https://docplayer.gr/4767725-O-leitourgikos-rolos-tis-antilaunouenis-synaisthiatikis-noiosynis-sto-systiua-toy-eaytoy.html>

Πλύτα Ειρήνη, Ο ρόλος της συναισθηματικής νοημοσύνης και των συμπεριφορών διαχείρισης χρόνου των εφήβων στις σχολικές τους επιδόσεις, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πολυτεχνείο Κρήτης Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης, Χανιά, Οκτώβριος 2011 <http://artemis.library.tuc.gr/MT20120075/MT2012-0075.pdf>

Στεφανία Γρηγορίου, Βασιλική Ζήση, Φρίξος Τάχιας, Μάριλυν Γκιλυάνα, & Μαρία Μπουγιέση, Συναισθηματική Νοημοσύνη, Ηλικία και Φυσική Δραστηριότητα: Ανασκόπηση Σύγχρονης Βιβλιογραφίας, ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τόμος 10 (2012), 17 - 29, 5 Ιουνίου 2012 <https://docplayer.gr/10925081-Anazitiseis-sti-fysiki-agogi-ton-athlitismo-tomos-10-2012-17-29-dimosieytike-5-iognioy-2012.html>

Τζώρτζογλου Ιωάννα Καναβάκη, Η Συναισθηματική Νοημοσύνη στο HR: Η τέχνη του να διοικείς ανθρώπους, HR Professional, 28/06/13 https://hrpro.gr/i-synesthi%2%b5atikiki-noi%2%b5osyni-sto-hr-i-techni-tou-na-diikis-anthropous/H_Synaisthimatiki_Noimosyni_sto_HR:_H_texni_tou_na_dioikeis_anthropous_-hrpro.gr|HR_Professional

Ξενόγλωσση

Batson, C.D. Prosocial motivation: Is it ever truly altruistic? In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology*. Vol. 20. New York: Academic Press, 1987, pp. 65-122. [https://www.scirp.org/\(S\(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45\)\)/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=944025](https://www.scirp.org/(S(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=944025)

Blake, R. and Mouton, J., *The Managerial Grid: The Key to Leadership Excellence*, Houston: Gulf Publishing, 1964

Caruso R. David, Peter Salovey, *The Emotional Intelligent Manager, How to Develop and Use the Four Key of Emotional Skills of Leadership*, Jossey-Bass, San Francisco 2004, p. xi.

Davis, S., Darling-Hammond, L., La Pointe, M., & Meyerson, D., *School leadership Study: Developing Successful Principals*. Stanford, CA: Stanford University Educational Leadership Institute. 2005.

Frigda, N.H. The laws of emotion, *American Psychologist*, 1988, 349-58, pp. 43 <https://www.semanticscholar.org/paper/The-laws-of-emotion.-Frijda/05b8329dff2c4809077c8064d7e04bed5c39dcc3>

Forgas, J.P., Affect in social judgments and decisions: A multi-process model. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental and social psychology*, Vol. 25. San Diego, CA: Academic Press, 1992a, pp. 227-75 <https://psycnet.apa.org/record/2001-01507-002>

George M. Jeniffer, *Emotions and leadership: The role of emotional intelligence*. Human Relations, London, 2000, p 53, 1027-1050. <https://aludvboxdotcom.files.wordpress.com/2016/07/emotions-and-leadership-the-role-of-emotional-intelligence.pdf>

George M Jeniffer, *Emotions and leadership: The role of emotional intelligence*. Human Relations 53(8), (p. 1027-1050), London, 2000, p.1039 <https://aludvboxdot.com.files.wordpress.com/2016/07/emotions-and-leadership-the-role-of-emotional-intelligence.pdf>

George, J.M. & Brief, A.P. Motivational agendas in the workplace: The effects of feelings on focus of attention and work motivation, In B.M. Staw and L.L. Cummings (Eds), *Research in organizational behavior*, Vol. 18. Greenwich, CT: JAI Press, 1996, pp. 75-109

Goleman Daniel, *Emotional Intelligence*, Bantam Books, New York, 1995. [https://weatherhead.case.edu/departments/organizational-behavior/working Papers/WP%2099-6.pdf](https://weatherhead.case.edu/departments/organizational-behavior/working%20Papers/WP%2099-6.pdf)

Goleman Daniel, What makes a leader? *Harvard Business Review*, November-December, 1998, p. 93-102. https://command.columbusstate.edu/docs/readingassignments/auxiliaryreadinglists/whatmakes_a_leader.PDF

Goleman Daniel, *Leadership that gets results*, *Harvard Business Review*, March-April, 2000, p. 78-90. <https://hbr.org/2000/03/leadership-that-gets-results>

Goleman Daniel, *Emotional Intelligence- 10th Anniversary Edition*, Bantam Dell, New York, 2006. https://books.google.gr/books/about/Emotional_Intelligence.html?id=c3PDO7jKTJMC&redir_esc=y

Goleman D., Boyatzis R., McKee A. *Primal, Leadership -Learning to Lead with Emotional Intelligence*, Harvard Business School Press, 2002.

Hollander, E.P., Power and leadership, In G. Lindzey & Aronson, (Eds) *The handbook of social psychology*, New York: Random House, 1985. p.p 485-537.

Hollander E. P., *The Essential Interdependence of Leadership and Followership*, *Current Directions in Psychological Science*, 1992, 1 (2), 71-75.

Isen, A.M. Positive affect, cognitive processes and social behavior, In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, Vol. 20. San Diego, CA: Academic Press, 1987, pp. 203-53.

Kessler, R.C., Price, R.H. & Wortman, C.B. Social factors in psychopathology: Stress, social support, and coping processes. *Annual Review of Psychology*, 1985, 36, 531-72.

Mayer, J.D. & Salovey, P. What is emotional intelligence: Implications for educators. In P. Salovey and D. Sluyter (Eds), *Emotional development, emotional literacy, and emotional intelligence*. New York: Basic Books, 1997, pp. 3-31.

Morris, W.N., *Mood: The frame of mind*. New York: Springer-Verlag, 1989.

Petrides, K. V., Frederickson, N., & Furnham, A. The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behaviour at school. *Personality and Individual Differences*, 2004, p 36, 277-293.

Simon, H.A. Comments. In M.S. Clark and S.T. Fiske (Eds), *Affect and cognition*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1982, pp. 333-42

Smith, S., Piele, P., *School Leadership: Handbook for Excellence*, Third Edition, Washington DC: Books, ERIC Publications, 1997

Thoits, P. Social support as coping assistance, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1986, 54, 416-23.

Yukl, G. *Managerial leadership: A review of theory and research*. *Journal of Management*, Vol.15, 1989, 251-289

Διαδίκτυο

https://www.benaki.org/index.php?option=com_collectionitems&view=collectionitem&Itemid=162&id=108768&lang=el

ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ <https://www.taxydromos.gr/m/234347/o-markos-mpotsarhs.html>

<https://www.protothema.gr/stories/article/973300/i-mahi-tou-kefalovrusou-karpenisiou-kai-o-iroikos-thanatos-tou-markou-botsari-9-augoustou-1823/>

<https://eleftherostypos.gr/istories/714874-markos-mpotsaris-o-leonidas-toy-1821/>

<https://www.in.gr/2021/03/19/greece/markos-mpotsaris-o-tromos-tou-tourkikou-stratou/>

<http://www.mixanitouxronou.gr/istoriko-ntokoumento-afto-ine-to-voli-pou-skotose-sti-machi-ton-marko-botsari-giati-o-dionisios-solomos-iche-paromiasi-tin-kidia-tou-me-tin-tafi-tou-ektora-stin-tria/>

<https://periodikostep.gr>

<http://www.englishspectrum.com/lack-empathy-lot-problems/>

www.myextension.gr

<https://sciencearchives.wordpress.com>

<https://gr.depositphotos.com/stockphotos>

<https://businessrev.gr/2020/06/16/the-most-emotionally-intelligent-people-have-these-traits/>

<https://www.onmed.gr/ygeia-psyhikh/story/312627/online-test-upologiste-ti-sunaistimatiki-sas-noimosuni>

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Σμήναρχος (Ι) Παντελεήμων Κοβλατζής

Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Βέροια-Ημαθίας. Αποφοίτησε από τη Σχολή Ικάρων Ανθυποσμηναγός (Ι), το 1992. Μετά την ολοκλήρωση των σταδίων εκπαίδευσης Α/Φ στην 120ΠΕΑ, εκπαιδεύτηκε στα Α/ΤΑ-7Η της 115ΠΜ και υπηρέτησε στην 340ΜΔΒ, έως της προσωρινής αναστολής λειτουργίας (30-11-2001), από Ιπτάμενος Μοίρας έως και Δκτής Σμήνου Μάχης.

Με την έλευση (2-5-2003) των νέων F-16C/Dblk52+ στην 115ΠΜ, εκπαιδεύτηκε και παρέμεινε τοποθετημένος και προσκεκολλημένος στις 340ΜΔΒ και 343Μ έως το 2011, έχοντας συνολικά συμπληρώσει περισσότερες από 3300 ώρες. Έχει αποκτήσει τους τίτλους, Εκπτής Β' και Αρχηγός Μοίρας Α/Φ (και στους δύο τύπους Α/Φ), Δοκιμαστής (Α/ΤΑ-7Η), Εκπτής ΣΟΤ.

Συνολικά έχει διατελέσει Δκτής Σμήνου Μάχης, Μόνιμος εκπαιδευτής ΣΜΕΤ και Δκτης F/S Α/ΤΑ-7Η, Τμχης Εκπσης, Πρ/νος ΕΛΑΝΑΕ και Τμχης Τρχ-Επχ στην 115ΠΜ. Επιπλέον, Τμχης ΓΕΕΘΑ/Β3, Δντης 133ΣΜ/ΔΕΕ-ΠΔ, Δκτης 350ΠΚΒ/11^ο ΜΚΒ, Υδκτης-Επχης και Δκτης ΠΒΚ-(ΝΑΜΦΙ) και από τον 8/2022 τοποθετείται στην 350ΠΚΒ ως Υδκτης.

Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Τίτλου Οργάνωση & Διοίκηση του Τμήματος της Σχολής Μηχανικών Παραγωγής & Διοίκησης (ΜΠΔ) Πολυτεχνείου Κρήτης, καθώς και απόφοιτος των ΣΔΙΕΠ, ΑΔΙΣΠΟ και ΣΕΘΑ, καταγράφοντας σε κάθε φοίτηση άριστες επιδόσεις, για τις οποίες του έχουν απονεμηθεί Έπαινος και Εύφημος Μνεία. Ομιλεί την Αγγλική.

Είναι έγγαμος και έχει ένα γιό και δύο κόρες.

Στον ελεύθερο χρόνο ασχολείται με περπάτημα, κατασκευές και ταξίδια.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΑ, ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, 1821-1830

Πλοίαρχος
Ευάγγελος Ανδρεάτος ΠΝ

Σπουδαστής 11ης Εκπαιδευτικής
Σειράς Διαδικτυακής Μάθησης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελληνική Επανάσταση του 1821 αποτέλεσε ορόσημο για την ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους και τη διασφάλιση της εθνικής παλιγγενεσίας. Υπήρξε μια σειρά πολεμικών, πολιτικών και κοινωνικών γεγονότων ύψιστης σημασίας, όχι μόνο για τους άμεσα εμπλεκόμενους Έλληνες Οθωμανούς, αλλά και για ολόκληρη την Ευρώπη.

Το έναυσμα της επανάστασης δόθηκε ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης ενός εθνικού απελευθερωτικού κινήματος που εντοπίζεται το δεύτερο μισό του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα. Ένα εθνικό κίνημα που συμπεριλαμβάνει λόγιους Έλληνες της διασποράς, Ευρωπαίους φιλέλληνες, υψηλόβαθμους αξιωματούχους της Ρωσικής αυλής και τα μέλη της επονομαζόμενης Φιλικής Εταιρείας¹. Όλοι αυτοί, ο κάθε ένας με τον τρόπο του, προσπαθούν σε βάθος χρόνου να αφυπνίσουν τους Έλληνες, να συγκεντρώσουν πόρους, να οργανώσουν το επαναστατικό κίνημα και εντέλει καταφέρνουν να ανάψουν τη θρυαλλίδα του ξεσηκωμού.

¹ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, «Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία - Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας 1821 - 1832». (σελ 59).

Η κήρυξη της επανάστασης, έγινε σε μια δύσκολη περίοδο, υπό τη σκιά ενός συνεχούς διπλωματικού και όχι μόνο, πολέμου μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Η επανάσταση του 1821 δεν ευνοήθηκε από την Ευρωπαϊκή διπλωματία. Πριν και κατά τη διάρκειά της σημειώθηκαν καίρια πολιτικά και διπλωματικά γεγονότα, τα οποία έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην έκβασή της. Αν και πολεμήθηκε από την επίσημη Ευρώπη κατά τα πρώτα χρόνια της, κατόρθωσε να επικρατήσει και να αναδειχθεί ως η πλέον μακρόχρονη στη νεώτερη Ευρωπαϊκή ιστορία, απασχολώντας τη διπλωματία των μεγάλων δυνάμεων όσο καμία άλλη τους τελευταίους δύο αιώνες.

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αποτυπώσει, αναλύσει και σχολιάσει τα σημαντικότερα πολιτικά, διπλωματικά και στρατιωτικά μέσα των επαναστατημένων Ελλήνων την περίοδο 1821-1830 και πως αυτά συνεισέφεραν στην επιτυχή έκβαση του αγώνα του 1821.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΕΝΙΚΑ

Κατά τη διάρκεια της επανάστασης οι εσωτερικές πολιτικές διεργασίες και συγκρούσεις ήταν εξίσου σφοδρές με εκείνες στα πεδία των μαχών και στα κέντρα αποφάσεων της διεθνούς διπλωματίας. Έπρεπε σε σύντομο χρονικό διάστημα να φτιαχτεί ένα ενιαίο συγκεντρωτικό κράτος με τη δυνατότητα αφενός να φορολογήσει τον απελευθερωμένο πληθυσμό για να μπορέσει να χρηματοδοτήσει τον αγώνα, αφετέρου να είναι σε θέση να διευθύνει ενιαία τα επαναστατικά θέματα τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ο αρχικός πυρήνας του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους ήταν ετερογενής, χαρακτηριζόταν από πολυαρχία και από την ύπαρξη διάφορων, ουσιαστικά αυτόνομων, κέντρων ισχύος και εξουσίας. Αυτά δεν δρούσαν ενιαία ως συμπαιγείς πολιτικές ομάδες αλλά ήταν διαιρεμένα σε αντίπαλα πολιτικά στρατόπεδα, με διαφορετικά συμφέροντα, δρώντας χωρίς συνοχή και ενιαία πολιτική.

Οι επίδοξοι ηγέτες επανάστασης και διεκδικητές της εξουσίας ήταν οι εξής:

α. Οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου και της Στερεάς Ελλάδας, γαιοκτήμονες, που στόχευαν στο να διατηρήσουν τις κεκτημένες παραδοσιακές εξουσίες τους.

β. Οι οπλαρχηγοί και καπετάνιοι (πρώην κλέφτες και αρματολοί) που πολιτικός τους στόχος ήταν να μην υποταχθούν ούτε στην παραδοσιακή τοπική εξουσία ούτε σε ετερόχθονες (Φαναριώτες ή εξευρωπαϊσμένους Έλληνες).

γ. Οι πρόκριτοι των μεγαλύτερων νησιών (Ύδρα, Σπέτσες), όπου και αυτοί επιθυμούσαν να διατηρήσουν τις τοπικιστικές τους ελευθερίες και προνόμια.

δ. Οι Φαναριώτες και άλλοι Έλληνες του εξωτερικού που στόχευαν στη δημιουργία ενός ενιαίου συγκεντρωτικού κράτους, βασισμένο σε φιλελεύθερες αρχές.

Αμέσως μετά την έναρξη των πρώτων μαχών συγκροτήθηκαν διάφορες κατά τόπους αρχές, από τους υφιστάμενους τοπικούς πύρινες εξουσίας, με σκοπό την πλήρωση του κενού εξουσίας (Μεσσηνιακή Γερουσία, Αχαϊκό Διευθυντήριο, τοπικές διοικήσεις Ύδρας, Σπετσών, Αρχή Κονσόλων Ανατολικής Ελλάδας, κ.α.)².

Όταν επιχειρήθηκε η συγκέντρωση της εξουσίας σε μια κεντρική διοίκηση, οι συγκρούσεις μεταξύ των διεκδικητών της ήταν το κύριο γνώρισμα της εσωτερικής πολιτικής. Αυτό συνίσταται στο γεγονός ότι οι πρόκριτοι είχαν θορυβηθεί μπροστά στο ενδεχόμενο απώλειας του θεωρητικά “κληρονομικού” δικαιώματος τους στην εξουσία από τους ετερόχθονες Φιλικούς και τους στρατιωτικούς³. Έτσι προκύπτει μια συνεχής αντιπαλότητα μεταξύ προκρίτων (ή πολιτικών) και στρατιωτικών.

Οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τη διαφαινόμενη αλλαγή στην ισορροπία δυνάμεων που θα προκαλούσε η επικείμενη άφιξη του Δ. Υψηλάντη (Ιούνιος 1821), συστήνουν υπό τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη την Πελοποννησιακή Γερουσία (Μάιος 1821), ως το έγκυρο όργανο που θα είχε την ευθύνη της διεύθυνσης των επαναστατικών πραγμάτων για ολόκληρη την Πελοπόννησο⁴. Επρόκειτο, στην ουσία για μία ενέργεια να αντιπαρατεθούν στην εξουσία του Υψηλάντη, οι ισχυροί της ευρύτερης περιοχής⁵.

Ο Υψηλάντης με την υποστήριξη των Φιλικών αλλά και των Πελοποννησίων στρατιωτικών, προεξάρχοντας του Κολοκοτρώνη, επιδίωξαν την υποκατάσταση της Πελοποννησιακής Γερουσίας, γεγονός που οδήγησε σε σφοδρές συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις μεταξύ των δύο ηγετικών παρατάξεων των Ελλήνων, δηλαδή των “ολιγαρχικών” (πρόκριτοι και Γερουσία) και των “δημοκρατικών” (στρατιωτικοί).

Ως αποτέλεσμα αυτών των αντιπαραθέσεων, οι Φαναριώτες Α. Μαυροκορδάτος και Θ. Νέγρης επιδίωξαν να εδραιωθούν σε άλλες περιοχές, μακριά από την Πελοπόννησο. Έτσι:

α. Ιδρύεται στο Μεσολόγγι υπό τον Μαυροκορδάτο (9 Νοεμβρίου 1821) ο Οργανισμός της Δυτικής Χέρσου Ελλάδος, ως το έγκυρο όργανο υπεύθυνο για την διεύθυνση των επαναστατικών

² Αμβρόσιος Φραντζής, «Επιτομή της Ιστορίας της Αναγεννηθείσης Ελλάδος, αρχόμενη από του έτους 1715 και λήγουσα το 1835», Αθήνα 1839, τομ. 2, σελ. 241-242.

³ 2 Νικηφόρος Διαμαντούρος, «Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα, 1821-1828», Αθήνα, ΜΙΕΤ, 2002, σελ. 111.

⁴ Απόστολος Δασκαλάκης. Οι Τοπικοί Οργανισμοί της Επανάστασης του 1821 και το Πολίτευμα της Επιδαύρου. Αθήνα 1996 σελ. 25-32.)

⁵ Νικόλαος Σπηλιάδης, «Απομνημονεύματα (ήτοι Ιστορία της Επανάστασης των Ελλήνων)», Αθήνα 2007, τόμος Α' σελ. 245, 250, 253-254, 256, 264, 286, 305, 353, 376, 537, τόμος Β' σελ. 45, 145.

πραγμάτων στην περιοχή της δυτικής Στερεάς Μέσω του οργανισμού ο Μαυροκορδάτος, εξασφάλισε το απαραίτητο έρεισμα στην αναμενόμενη μάχη για την κατάληψη θέσεων εξουσίας^{6,7,8}.

β. Ιδρύεται στα Σάλωνα (Αμφισσα), υπό τον Φιλικό Θεόδωρο Νέγρη στις (20 Νοεμβρίου 1821) η Νομική Διάταξις της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος (Άρειος Πάγος), ως οργανισμός που θα ασκούσε τη διοίκηση και την πολιτική εξουσία στην περιφέρεια της ανατολικής Στερεάς^{9,10}.

Α' ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

“Πίνακας που απεικονίζει τη στιγμή της ορκωμοσίας των πληρεξουσίων μπροστά στο «Προσωρινόν πολίτευμα της Ελλάδος» την 1η Ιανουαρίου του 1822” (πηγή: <https://www.styga.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Κατά την Α' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (συγκεκριμένα στη Πιάδα) την 1η Ιανουαρίου 1822, μέσα σε ένα οξύ κλίμα οι εκπρόσωποι (πρόκριτοι, λόγιοι και ιερωμένοι) της Πελοποννήσου, της Ανατολικής και της Δυτικής Στερεάς και των Νησιών, ψήφισαν το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδας με τίτλο «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος»¹¹.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα:

α. Η πολιτική εξουσία του Κράτους (η «Διοίκησης») ασκείται από δύο σώματα, το Βουλευτικόν και το «Εκτελεστικόν».

β. Το Εκτελεστικόν σώμα ασκεί την εκτελεστική εξουσία (πενταμελές όργανο με ετήσια θητεία).

γ. Το Βουλευτικόν σώμα, ασκεί τη νομοθετική εξουσία.

δ. Η τρίτη εξουσία είναι το Δικαστικόν (ανεξάρτητο ενδεκαμελές όργανο). Η απονομή δικαιοσύνης προβλεπόταν από τα «Κριτήρια» (τα δικαστήρια)¹².

⁶ Αναστάσιος Γούδας, «Βίοι Παράλληλοι» τόμος Στ, Αθήνα 1869, σελ.199-200.

⁷ Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» τόμος Ε, Αθήνα 1902, σελ. 782.

⁸ Ιωάννης Φιλήμων, «Δομίκιμιον περί της Ελληνικής Επανάστασεως», τόμος Α, Αθήνα 1859, σελ. 336.

⁹ Απόστολος Δασκαλάκης, «Οι Τοπικοί Οργανισμοί της Ελληνικής Επανάστασεως και το Πολίτευμα της Επιδαύρου», Αθήνα 1966, σελ. 65-80.

¹⁰ Γεώργιος Δημακόπουλος, «Η Διοικητική Οργάνωσις της Ελληνικής Πολιτείας, 1727-1833. Συμβολή εις την ιστορίαν της ελληνικής διοικήσεως», Αθήνα 1970

¹¹ Βουλή των Ελλήνων, «Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας», τόμος Α «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος».

¹² Απόστολος Δασκαλάκης, «Οι Τοπικοί Οργανισμοί της Επανάστασεως του 1821 και το Πολίτευμα της Επιδαύρου», Αθήνα 1966, σελ. 185-215.

Πρόεδρος του Εκτελεστικού εκλέχθηκε ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, καταλαμβάνοντας έτσι τη σημαντικότερη πολιτική θέση της νέας διοίκησης, ενώ ο συνεργάτης του Θεόδωρος Νέγρης εκλέχθηκε αρχιγραμματέας Επικρατείας, ελέγχοντας με αυτόν τον τρόπο και τον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Ο Υψηλάντης, πρόεδρος του Βουλευτικού (τυπικά ισότιμη θέση με εκείνη του προέδρου του Εκτελεστικού), είχε απολέσει όμως την πιθανότητα να αναλάβει την ηγεσία της επανάστασης¹³. Οι μεγάλοι απόντες ήταν, ο Θ. Κολοκοτρώνης και ο ισχυρός αρματολός της ανατολικής Στερεάς Ο. Ανδρούτσος.

Β' ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΡΟΣ

Το Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδαύρου αναθεωρήθηκε από τη Β' Εθνοσυνέλευση στο Άστρος (13 Απριλίου 1823)¹⁴. Σημαντική απόφαση ήταν η κατάργηση των ανωτέρω αναφερθέντων επαρχιακών διοικήσεων. Στην ουσία αυτή η πράξη αποσκοπούσε στην ενδυνάμωση της κεντρικής διοίκησης, η οποία δεν θα διαπραγματευόταν πλέον τη διαχείριση της εξουσίας με περιφερειακά διοικητικά όργανα.

Εντούτοις, λόγω των διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στις αντίπαλες ομάδες των προεστών και των στρατιωτικών, η ενοποιητική διαδικασία συνάντησε σοβαρά εμπόδια. Αποτέλεσμα των διενέξεων για τον έλεγχο της εξουσίας ήταν η δημιουργία τριών πολιτικών κομμάτων: του Ρωσικού (Κολοκοτρώνης- οπλαρχηγοί Πελοποννήσου), του Αγγλικού (Μαυροκορδάτος-Υδραίοι) και του Γαλλικού (Κωλέτης-Ρουμελιώτες). Ακολούθησε πολιτική ένταση που το 1824 οδήγησε σε συνθήκες εμφύλιας διαμάχης. Η όλη κατάσταση έδωσε στις ξένες δυνάμεις την ευκαιρία να επεμβαίνουν συστηματικά στην ελληνική πολιτική ζωή¹⁵.

Γ' ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΖΗΝΑΣ

Η Γ' Εθνοσυνέλευση έλαβε χώρα από τις 19 Μαρτίου έως τις 5 Μαΐου 1827, αρχικά στην Πιάδα και στη συνέχεια στην Τροιζήνα. Σημαντικότερες αποφάσεις ήταν¹⁶:

α. Η εκλογή του Ελληνικής καταγωγής πολιτικού και διπλωμάτη Ιωάννη Καποδίστρια, στο αξίωμα του Κυβερνήτη της Ελλάδας (2 Απριλίου 1827).

β. Ο ορισμός ως αρχηγών των Ελληνικών ενόπλων δυνάμεων των Άγγλων αξιωματικών, Τόμας Κόχραν στη θάλασσα και Ρίτσαρντ Τσωρτς στην ξηρά.

γ. Η ψήφιση του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδας».

¹³ Πάντειο πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Εργαστήριο Τεκμηρίωσης και Μελέτης της Ελληνικής Επανάστασης (Ε.Τ.Μ.ΕΛ.ΕΠ.), «1821-LEXICON», <https://keni.panteion.gr/index.php/el/1821>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

¹⁴ Τα Συντάγματα της Εθνεγερσίας - Α' Ελληνική Δημοκρατία (1821-1827) <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/syntagmata-ethnegersias/>, (έγινε πρόσβαση στις 2 Δεκεμβρίου 2020).

¹⁵ Βουλή των Ελλήνων, «Πρακτικά της Β' των Ελλήνων Εθνικής Συνελεύσεως, Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας», Αθήνα 1971, τόμ. Α, Β'.

¹⁶ Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, «Τα Ελληνικά Συντάγματα και η Ιστορία τους (1797-1875)», Αθήνα 2012.

Οι πολιτικές δυνάμεις του υπό σύσταση Ελληνικού κράτους με τη θέσπιση του Συντάγματος του 1827, προσπάθησαν να συμβιβάσουν την αναγκαιότητα μίας σταθερής κεντρικής εξουσίας με το δημοκρατικό χαρακτήρα της επαναστατικής πολιτικής¹⁷.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΕΣ ΔΙΑΜΑΧΕΣ

Σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της επανάστασης και στην προσπάθεια για πολιτική και πολιτειακή οργάνωση του εσωτερικού της χώρας αποτέλεσαν οι διαμάχες πολιτικών και στρατιωτικών, που υπέβασκαν από το πρώτο έτος της επανάστασης, ως έχει αναφερθεί προηγουμένως^{18 19}:

“Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1791-1865), Έλληνας πολιτικός και διπλωμάτης. Διετέλεσε πρωθυπουργός και έχει μείνει γνωστός ως ο εκφραστής της αγγλικής πολιτικής στην μετεπανάστατική Ελλάδα.” (πηγή: <https://www.sansimera.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

α. Ο πρώτος εμφύλιος πόλεμος (Φθινόπωρο 1823 - Ιούλιος 1824) σχετίζεται με την εμφάνιση, κατά και μετά τη Β' Εθνοσυνέλευση, σοβαρών διαφορών μεταξύ προκρίτων και στρατιωτικών της Πελοποννήσου. Την μια πλευρά αποτελούν οι «Κυβερνητικοί» (Γ. Κουντουριώτης, Α. Μαυροκορδάτος, Ι. Κωλέττης, Α. Ζαΐμης, Α. Μιαούλης, κ.α.) και την άλλη οι «Αντικυβερνητικοί» υπό τον Κολοκοτρώνη. Οι πρόκριτοι ανησυχούν στην προοπτική ανάδειξης των στρατιωτικών στελεχών και θέλουν να τους αποκλείσουν από κάθε λόγο στις εξελίξεις. Λήγει (Μάιος 1824), με την επικράτηση του συνασπισμού των ναυτικών - προκρίτων, που επηρεάζουν την κυβέρνηση του Κουντουριώτη.

β. Κατά τον δεύτερο εμφύλιο πόλεμο (Ιούλιος 1824 - Ιανουάριος 1825), η πλευρά του Κουντουριώτη, Μαυροκορδάτου άρχισε να ταλανίζεται από εσωτερικές αντιθέσεις. Επίσης στην όξυνση συνέβαλε και ο τρόπος διαχείρισης του Αγγλικού δανείου. Οι ισχυροποιημένοι νησιώτες υπό τον Κουντουριώτη, προσεταιρίστηκαν

τους Στερεοελλαδίτες, παραμέριζοντας τους Πελοποννήσιους πρόκριτους. Αποκορύφωση των διενέξεων/συγκρούσεων, αποτελεί η καταδίωξη του Κολοκοτρώνη μέσα στην Πελοπόννησο, καθώς και η φυλάκισή του στο μοναστήρι στην Ύδρα. Ο δεύτερος εμφύλιος πόλεμος αφήνει νικητή το συνασπισμό υπό τον Κουντουριώτη.

¹⁷ Βουλή των Ελλήνων «Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Γ' Εθνική Συνέλευσις», τόμ. Γ', Αθήνα 1971.

¹⁸ Οι Εμφύλιες Διαμάχες Κατά την Επανάσταση του 21, [geetha.mil.gr > uploads > 2019/11 > emfylies_diamaxes](https://www.geetha.mil.gr/uploads/2019/11/emfylies_diamaxes), (έγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2020).

¹⁹ Αριστείδης Χατζής «Ο Εμφύλιος της Επανάστασης» <https://www.kathimerini.gr/opinion/1063112/o-emfylis-tis-epanastasis/>, (έγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2020).

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΓΕΝΙΚΑ

Η Ελληνική Επανάσταση υπήρξε ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα του 19ου αιώνα, αποτελώντας μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση για το ευρωπαϊκό σύστημα ισχύος. Η διαχείριση του Ελληνικού ζητήματος ήταν πολύπλοκη και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της Δυτικής Ευρώπης. Επιπρόσθετα ο Ελληνικός απελευθερωτικός αγώνας συνδέθηκε αναπόδορα με το Ανατολικό Ζήτημα^{20 21}.

Η ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ - ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οι Έλληνες, από την αρχή της επανάστασης, προσπάθησαν να εξασφαλίσουν τη συμπαράσταση των Ευρωπαίων. Η διεθνής συγκυρία, ωστόσο, ήταν δυσμενής. Κατά τα δύο πρώτα χρόνια της Επανάστασης (1821-1822) οι Μεγάλες Δυνάμεις²² κράτησαν σταθερά αρνητική στάση απέναντί της. Οι αποφάσεις της Ιεράς Συμμαχίας στα συνέδρια του Λάιμπαχ (1821) και της Βερόνα (1822) θα καταδικάσουν την επανάσταση, χωρίς όμως να πάρουν κάποιο ουσιαστικό μέτρο ενίσχυσης του σουλτάνου²³. Οι μεγάλες δυνάμεις επιδίωκαν να εξασφαλίσουν τα συμφέροντα τους και να παρεμποδίσουν μια πιθανή κάθοδο των Ρώσων στη μεσόγειο. Ιδιαίτερα η Αγγλία ανησυχούσε ότι μια ανεξάρτητη και ελεύθερη Ελλάδα θα ήταν ανταγωνιστική ναυτική δύναμη για τα συμφέροντα της²⁴.

Στόχος των επαναστατημένων Ελλήνων ήταν να αλλάξουν το δυσμενές κλίμα και να δουν θετικά οι Ευρωπαίοι τον εθνικό τους αγώνα Αυτό καθίσταται φανερό στις πρώτες προκηρύξεις από την πλευρά των Φιλικών και του Α. Υψηλάντη προς τους Έλληνες και άλλους ποικίλους αποδέκτες και σε άλλες στη συνέχεια όπου τονιζόταν ότι η Ελληνική επανάσταση δεν είχε στόχο την κοινωνική ανατροπή, αλλά ότι ήταν ένας εθνικός αγώνας με αποκλειστική επιδίωξη την ελευθερία. Επιπρόσθετα προβαλλόταν η αναγκαιότητα συνύπαρξης του Ελληνισμού με το πλέγμα των συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων.

Στο ανωτέρω πλαίσιο κινήθηκαν και οι κατά τόπους επαναστατικές ηγεσίες, όπου κοινός τόπος κατέστη η εμφάνιση της Ελληνικής επανάστασης ως ξεχωριστής περίπτωσης από τις επαναστατικές κινήσεις που εκδηλώνονταν την ίδια εποχή στον ευρωπαϊκό χώρο. Οι Έλληνες, υιοθετώντας στρατηγική που αποσκοπούσε στην

²⁰ Ορισμός: Ανατολικό Ζήτημα είναι το δυσεπίλυτο πρόβλημα που ανέκυψε από την παρακμή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την πρόθεση των Μεγάλων Δυνάμεων να επωφεληθούν από αυτό το γεγονός. Το πρόβλημα κατέστησε πιο περίπλοκο ο αγώνας των Ελλήνων για απελευθέρωση

²¹ Μαίρη Τσοτσάκη, «Ο ρόλος του ξένου παράγοντα στην Ελληνική Επανάσταση», <https://www.eidisis.gr/arthrografia/o-rolos-toy-kxenoy-paragonta-stin-elliniki-epanastasi.html>, (έγινε πρόσβαση στις 11 Δεκεμβρίου 2020).

²² Αγγλία, Ρωσία, Αυστρία, Γαλλία, Πρωσία

²³ Στις 26 Σεπτέμβρη 1815 υπογράφεται στο Παρίσι η Πράξη της Ιεράς Συμμαχίας. Την πράξη υπογράφουν ο τσάρος της Ρωσίας Αλέξανδρος ο Α', ο αυτοκράτορας της Αυστρίας Φραγκίσκος ο Α' και ο βασιλιάς της Πρωσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος ο Γ'. Στις 19 Νοέμβρη 1815 στην Ιερά Συμμαχία προσχώρησε και ο βασιλιάς της Γαλλίας Λουδοβίκος ο ΙΗ' και κατόπιν η πλειοψηφία των μοναρχών της Ευρώπης. Η Μεγάλη Βρετανία, αν και δε συμμετείχε στη Συμμαχία υποστήριζε την πολιτική της σε μια σειρά ζητήματα και συμμετείχε δραστήρια στα συνέδριά της. Η Ιερά Συμμαχία των Ευρωπαίων μοναρχών πραγματοποιήθηκε μετά την κατάρρευση της αυτοκρατορίας του Ναπολέοντα, με σκοπό την καταστολή των επαναστατικών κινήσεων της Ευρώπης και τη διασφάλιση του απαραβίαστου των συνόρων που χαραχτήκαν από το Συνέδριο της Βιέννης.

²⁴ Φωτεινή Τομαή, «Πώς οι Μεγάλες Δυνάμεις φοβήθηκαν την Επανάσταση του 1821», 24 Νοεμβρίου 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/pws-oi-megales-dynameis-fobithikan-tin-epanastasi-toy-1821/>, (έγινε πρόσβαση στις 12 Δεκεμβρίου 2020).

“Ο λόρδος Μπάυρον, 1788-1824 (George Gordon Byron, 6th Baron Byron). Άγγλος ποιητής και πολιτικός, μεγάλη μορφή του κινήματος του ρομαντισμού και ένας από τους πιο ένθερμους Φιλέλληνες.” (πηγή: <https://www.tanea.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

προσαρμογή της διπλωματικής εκπροσώπησης του Ελληνικού κινήματος στα ευρωπαϊκά δεδομένα, στόχευαν στο να πείσουν την Ευρώπη ότι ο αγώνα τους δεν συνδεόταν με τον ευρωπαϊκό επαναστατισμό. Δήλωναν ότι οι επαναστάτες ήταν πρόθυμοι να επιδεικνύουν σεβασμό στο διεθνές δίκαιο, ότι επιθυμούσαν τη σύσταση μιας δυτικού τύπου χριστιανικής πολιτείας με σωστά οργανωμένη διοίκηση και τέλος ότι ήταν ανοικτοί στο ενδεχόμενο πρόσκλησης Ευρωπαϊού βασιλιά/προστάτη²⁵. Την ιδεολογική αυτή προβολή του ελληνικού αγώνα επισφράγισε το πρώτο Ελληνικό πολίτευμα της Επιδάουρου (1822).

Ο ρόλος της ελληνικής διασποράς αποδείχτηκε καθοριστικός στον διπλωματικό αγώνα που διεξαγόταν παράλληλα με τον πολεμικό καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1820. Πολλοί από τους σημαντικότερους πολιτικούς της υπό σύσταση και κατόπιν ανεξάρτητης Ελλάδας όπως ο Μαυροκορδάτος, ο Κωλέτης, ο Καποδίστριας, προέρχονταν από τη διασπορά, ήταν μορφωμένοι, γλωσσομαθείς και διατηρούσαν σε ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις σημαντικές γνωριμίες και δικτυώσεις.

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Σημαντικά θετικό ρόλο στην προσπάθεια αλλαγής του δυσμενούς διεθνούς κλίματος διαδραμάτισε το κίνημα του φιλελληνισμού, καθώς στράφηκε εναντίον των Οθωμανών και της Ιερής συμμαχίας. Στην ανάπτυξη του φιλελληνισμού συνέβαλαν ο φιλελευθερισμός και ο ριζοσπαστισμός της Γαλλικής επανάστασης, ο θαυμασμός των Ευρωπαίων για τον αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό, ο αποτροπισμός τους για τις βιαιότητες των Τούρκων και ο θαυμασμός τους για τις στρατιωτικές επιτυχίες των Ελλήνων²⁶.

Ο φιλελληνισμός εκδηλώθηκε με διάφορες πράξεις συμπαραστάσης, με ηθική στήριξη, αλλά και με τη φυσική παρουσία φιλελλήνων στο πεδίο των μαχών. Επιπρόσθετα συνέβαλε ενισχύοντας με χρήματα και εφόδια τους αγωνιστές, αλλά και με πιέσεις που ασκούσαν προκειμένου να εγκριθούν δάνεια για οικονομική στήριξη των Ελλήνων, τα οποία παράλληλα νομιμοποιούσαν τον αγώνα της ανεξαρτησίας²⁷.

²⁵ Αθανασία Μπάλα, Ελπίδα Βόγλη, Χρήστος Χρηστίδης, «Θέματα Ελληνικής Ιστορίας (19ος-20ός αι.)», Κεφ. 2 «Ο Αγώνας της Ελληνικής Ανεξαρτησίας και η σύσταση του πρώτου εθνικού κράτους στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», file:///C:/Users/user/Downloads/Book_Balta_Vogli_Christidis-KOY.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

²⁶ Μαρία Φιολιτάκη, «Ελληνική επανάσταση και Ευρώπη», <http://mariafiolitaki.weebly.com/10-epsilon-lambda-lambda-etanuiota-kappa942-epsilon-rialpha-nu940-sigmata-ualpha-sigma-eta-kappa-alpha-iota-epsilon-upsilon-rho974-pi-eta.html>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

²⁷ Βασιλική Κατσάρα, «Η Ελληνική Επανάσταση και το Ευρωπαϊκό διπλωματικό πλαίσιο (1821-1832)» <https://paidis.com/2018/03/24/>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

Η ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ²⁸

Οι διπλωματικές προσπάθειες των Ελλήνων απέδωσαν όταν η Αγγλία, (Μάρτιος 1823), γίνεται η πρώτη δύναμη που αλλάζει διπλωματική θέση έναντι της Ελληνικής επανάστασης και με υπουργό Εξωτερικών τον Τζωρτζ Κάνιγκ, αναγνωρίζει τους Έλληνες ως εμπόλεμη δύναμη. Αυτή η μεταστροφή της Αγγλικής πολιτικής αναζωπύρωσε τους ανταγωνισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων, για το ποιά θα ωφεληθεί περισσότερο από τη δημιουργία του νέου Ελληνικού κράτους.

Η Ρωσία για να μην χάσει την επιρροή της στους Έλληνες (η οποία είχε υποχωρήσει όταν ο Τσάρος είχε αποκηρύξει τον Α. Υψηλάντη) πρότεινε, τον Ιανουάριο του 1824, να δημιουργηθούν τρία ημιαυτόνομα κρατίδια στον ελλαδικό χώρο υπό την επικυριαρχία του Σουλτάνου²⁹. Έτσι, η Ρωσία θα είχε διαρκείς αφορμές, για να παρεμβαίνει στα εσωτερικά του Οθωμανικού Κράτους υπέρ των ομόδοξων της Χριστιανών (ουσιαστικά υπέρ των συμφερόντων της). Η πρόταση απορρίφθηκε από όλες τις πλευρές.

Το 1824-1825, εξαιτίας των οικονομικών αναγκών της Επανάστασης, η κυβέρνηση Κουντουριώτη προώθησε τη σύναψη δύο δανείων με Αγγλικές τράπεζες. Αυτό βέβαια σήμαινε πως θα έπρεπε οι Έλληνες να υπογράψουν την πράξη προστασίας τους από την Αγγλία, πράγμα που έγινε το καλοκαίρι του 1825 με ψήφισμα που προώθησε ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος (την πράξη (κατά άλλους πράξη υποτέλειας) δεν υπέγραψε ο Δ. Υψηλάντης).

Το 1826 υπογράφεται από τις Αγγλία, Ρωσία και λίγο αργότερα Γαλλία, το πρωτόκολλο της Πετρούπολης το οποίο επέτρεπε παρέμβαση στην επαναστατημένη περιοχή, για να επιτευχθεί ειρήνευση. Αυτό το γεγονός εξασφάλιζε την Ελληνική αυτονομία από την Οθωμανική κυριαρχία, όχι όμως την πλήρη ανεξαρτησία της.

Στις 6 Ιουλίου 1827 ενέργειες του Κάνιγκ οδήγησαν στην υπογραφή από την Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία της τριμερούς Συνθήκης του Λονδίνου η οποία προέβλεπε την ίδρυση αυτόνομου Ελληνικού κράτους, αλλά φόρου υποτελής, στο Σουλτάνο. Η άρνηση όμως, του τελευταίου να αποδεχθεί αυτή τη συνθήκη προκάλεσε την ένοπλη επέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων στη ναυμαχία του Ναβαρίνου στις 8 Οκτωβρίου 1827, όπου ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος καταστράφηκε.

Στις 22 Ιανουαρίου 1830 και σε συνδυασμό με την νίκη των Ρώσων στο ρωσοτουρκικό πόλεμο (1828-1829), υπογράφεται από τις τρεις Δυνάμεις (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία) το Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας του Ελληνικού κράτους (συνθήκη του Λονδίνου), η βάση του οποίου αποτελούσε και την πρώτη επίσημη διπλωματική πράξη που αναγνώριζε την Ελλάδα ως κυρίαρχη και ανεξάρτητη κρατική οντότητα με γεωγραφικά σύνορα τη γραμμή Αχελώου - Σπερχειού³⁰.

²⁸ Η George Facas, «Η Διπλωματία το 1821», https://www.academia.edu/27652500/%CE%97_%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%91_%CE%A4%CE%9F_1821_DIPLOMASY_doc, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

²⁹ Τα ημιαυτόνομα κρατίδια ήταν, η Ανατολική Στερεά και Θεσσαλία, η Δυτική Στερεά και Ήπειρος και τέλος η Πελοπόννησος και Κρήτη.

³⁰ Το Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου αναφέρει ότι «Η Ελλάδα θα αποτελέσει ανεξάρτητο Κράτος και θα απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα, πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, τα οποία συνδέονται με πλήρη ανεξαρτησία.»

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΤΑΚΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΣΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Με το ξεκίνημα του αγώνα τα μοναδικά διαθέσιμα στρατιωτικά σώματα, ήταν αυτά των ατάκτων στρατιωτών, των λεγόμενων Κλεφτών και Αρματολών. Στην πλειονότητά τους αποτελούνταν από αγρότες και κτηνοτρόφους αφοσιωμένους στην ιδέα της ελευθερίας Έλληνες, που όμως δεν είχαν στρατιωτική εκπαίδευση και πειθαρχία και σε καμία περίπτωση στρατιωτική προετοιμασία και οργανωτικό σχεδιασμό³¹.

“Ο Κάρολος Φαβιέρος (Charles Favier) (1782-1855) Γάλλος φιλέλληνας. Υπήρξε αξιωματικός του γαλλικού στρατού και βετεράνος των Ναπολεόντειων πολέμων” (πηγή: <https://argolikivivliothiki.gr>, τελευταία πρόσβαση 28 Απρ 22)

Εκτός από τα άτακτα στρατεύματα, υπήρχαν και άλλες στρατιωτικές δυνάμεις στελεχωμένες από Έλληνες που είχαν υπηρετήσει σε ξένους στρατούς, είτε στα Ιόνια νησιά είτε και έξω από τον ελληνικό χώρο, με σκοπό να βιοποριστούν ή να βρουν καταφύγιο (όπως στην περίπτωση του κυνηγημένου Κολοκοτρώνη), αποκτώντας έτσι πολύτιμη πολεμική εμπειρία³².

ΤΑΚΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Από την αρχή του αγώνα η επαναστατική διοίκηση αντιλήφθηκε την άμεση ανάγκη οργάνωσης των ενόπλων δυνάμεων της χώρας σύμφωνα με τα Δυτικά πρότυπα. Στην προσπάθεια αυτή, μεγάλη βοήθεια προσέφεραν Ελληνικής καταγωγής αξιωματικοί, που υπηρετούσαν σε διάφορους ευρωπαϊκούς στρατούς, καθώς και πολλοί ξένοι στρατιωτικοί, οι οποίοι ήρθαν εθελοντικά στην Ελλάδα.

Μερικά από τα τακτικά σώματα που συγκροτήθηκε ήταν τα ακόλουθα:

α. Ο «Ιερός Λόχος», από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, στις 3 Μαρτίου 1821, στο Ιάσιο της Μολδαβίας.

β. Στρατιωτικό τμήμα δύναμης τάγματος που οργανώθηκε από τον Υψηλάντη τον Ιούλιο 1821 στην Πελοπόννησο, με διοικητή το Γάλλο φιλέλληνα αντισυνταγματάρχη Βαλέστα (Balest) και αξιωματικούς στην πλειοψηφία τους ευρωπαϊούς φιλέλληνες. Το αποδεκατισμένο σώμα ανασυγκροτήθηκε το 1822 μετά από ενέργειες του Μαυροκορδάτου περιλαμβάνοντας πολλούς Ευρωπαίους αξιωματικούς.

γ. Ένα αξιόμαχο τακτικό σώμα που συγκρότησε, κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, ο Γάλλος συνταγματάρχης Κάρολος Φαβιέρος με την άφιξη του στις επαναστατημένες ελληνικές επαρχίες (1825).

δ. Με την άφιξη του ο Καποδίστριας (1828) όρισε διοικητή του τακτικού στρατού το βαυαρικό συνταγματάρχη Χάιντεκ, που εργάστηκε συστηματικά για τη δημιουργία ενός αξιόμαχου και καλά εξοπλισμένου σώματος που διέθετε ιδιαίτερα σώματα Πεζικού, Πυροβολικού, Ιππικού και Μηχανικού.

Γεγονός είναι ότι κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες, η Ελληνική πλευρά δεν απέκτησε ποτέ τακτικό στρατό. Οι λόγοι αποτυχίας ήταν η ασταθής πολιτική κατάσταση, η συνεχής οικονομική δυσπραγία και κυρίως τα αντίθετα συμφέροντα των προκρίτων και των άτακτων οπλαρχηγών^{33 34}.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Στον κατά ξηρά αγώνα οι Έλληνες υστερούσαν των Τούρκων όχι μόνο αριθμητικά αλλά και ως προς τα μέσα διεξαγωγής του πολέμου (ατομικός οπλισμός, πυροβολικό, εφόδια, κ.λ.π.). Επιπλέον η οργάνωση του στρατεύματος ήταν ανύπαρκτη. Υπό αυτές τις συνθήκες η βέλτιστη επιλογή για αξιοποίηση των ενόπλων ομάδων ήταν ο κλεφτοπόλεμος³⁵. Αυτή η μορφή πολέμου έδωσε στους αγωνιστές τη δυνατότητα να εκμεταλλευτούν το γεωγραφικό ανάγλυφο της χώρας (ορεινό κυρίως έδαφος, δύσβατα μονοπάτια, κακοτράχαλοι δρόμοι, στενά περάσματα, πολλά δάση, κτλ) αποκτώντας έτσι το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού. Αυτή η τακτική τους επέτρεπε να φθείρουν τον αντίπαλο, αποφεύγοντας τις μεγάλες απώλειες που θα επέφερε απευθείας αναμέτρηση σε ανοικτό χώρο (π.χ σε πεδιάδες)³⁶. Επιπρόσθετα με τη τακτική αυτή εκμεταλλεύονταν με τον καλύτερο τρόπο την αδυναμία διάθεσης από τους Τούρκους των αναγκαίων δυνάμεων για την αντιμετώπιση της εξέγερσης.

Στον κατά θάλασσα αγώνα η Ελληνική πλευρά είχε να αντιμετωπίσει έναν στόλο υπέρτερο τόσο σε επίπεδο οργάνωσης, όσο και επίπεδο μέσων (ακριβά και καλά εξοπλισμένα πλοία). Αντίθετα ο Ελληνικός στόλος υστερούσε τόσο οργανωτικά αφού δεν υπήρχε κεντρική διοίκηση, όσο και σε μέσα αφού δεν διέθετε αποκλειστικά πολεμικά πλοία. Ο εμπορικός στόλος των νησιωτών είχε μεταβληθεί σε πολεμικό στόλο, που κατείχε όμως πληρώματα με υψηλού επιπέδου ναυτική εκπαίδευση, εμπειρία και ετοιμότητα των. Στο θαλάσσιο πεδίο υπήρξε η μάχη ενός οργανωμένου ναυτικού με βαριά και δυσκίνητα πολεμικά πλοία και ενός άλλου με χαλαρή οργάνωση, αποτελούμενου από ελαφρά και ευέλικτα σκάφη.

³³ Στρατός (τακτικός) 1820 - 1833, <https://drive.google.com/file/d/0B4dqYlRQi2zhMlp3eTR6TmkxVjVsbWVVoX0lxNU9KbDR6aWdjl/view>, <https://keni.panteion.gr/index.php/el/1821>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020)

³⁴ Στρατός (άτακτος και ημιτακτικός), <https://drive.google.com/file/d/0B4dqYlRQi2zhZTF2QTY5YXc3MjRWbllwZkVXNUdxvFN4M2xz/view>, <https://keni.panteion.gr/index.php/el/1821>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

³⁵ Η τακτική και η λογική του κλεφτοπόλεμου σε όλες τις εποχές μπορούν να συνοψισθούν σε αυτά που έχει πει ο Sun Tzu στο «Η Τέχνη του Πολέμου»: «Κάθε πόλεμος βασίζεται στην πανουργία. Συνεπώς, όταν μπορείς, προσποιήσου ανημποριά, όταν είσαι δραστήριος, προσποιήσου τον αδρανή. Όταν βρίσκεσαι κοντά, κάντο να φαίνεται πως είσαι μακριά, όταν είσαι μακριά, δείξε πως βρίσκεσαι κοντά. Πρόσφερε στον εχθρό ένα δόλωμα, για να τον παραπλανήσεις, υποκρίσου πως σκορπίζεις τις δυνάμεις σου και χτύπα τον. Όταν συγκεντρώνεται, προετοιμάσου εναντίον του, όπου είναι δυνατός απόφυγέ τον. Εξόργισε το στρατηγό του εχθρού και μπέρδεψε τον. Κράτησέ τον υπό πίεση και φθέρε τον. Όταν έχει ενόχη, διάσπασέ τον. Κάνε επίθεση εκεί που είναι απροετοίμαστος. Χτύπα τον, όταν δεν σε περιμένει. Αυτά είναι τα μυστικά της νίκης.

³⁶ Μετεξέλιξη του κλεφτοπόλεμου είναι ο σημερινός **ανταρτοπόλεμος**.

³¹ Μαρία Ευθυμίου, «Η Επανάσταση του 1821. Ένα δύσκολο εγχείρημα μιας περίπλοκης κοινωνίας.», 18 Απριλίου 2016, <http://mathesis.cup.gr/>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

³² Απόστολος Βακαλόπουλος, «Ιστορία του νέου Ελληνισμού Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)», τομ. Ε' Θεσσαλονίκη 1980, σελ 155.

Η ναυτική στρατηγική των Ελλήνων κινήθηκε σε τέσσερις βασικούς άξονες: την παρεμπόδιση μετάβασης και ενίσχυσης των Οθωμανικών στρατευμάτων στη ξηρά, την υπεράσπιση των Ελληνικών νησιών, τον αποκλεισμό/κατάληψη των παράκτιων Οθωμανικών φρουρίων και την ενίσχυση των πολιορκούμενων Ελληνικών πόλεων. Οι Έλληνες επεδίωκαν να διεξάγουν ναυμαχίες σε περιορισμένα ύδατα, όπου τα πλοία τους διέθεταν καλύτερα ελικτικά στοιχεία από αυτά των Οθωμανών. Το Ελληνικό Ναυτικό, με επιχειρήσεις κυρίως αιφνιδιασμού (π.χ. χρήση των πυρπολικών) και φθοράς, αλλά και με πυλώνα τη ναυτοσύνη και το ηρωισμό των πληρωμάτων του, καθώς και τη στρατηγική και τακτική ευφυΐα των Ναυάρχων του, όπως του Μιαούλη και του Κανάρη, κατάφερε να επιτύχει καίρια πλήγματα στον αντίπαλο.

ΟΠΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Κατά την Επανάσταση, οι αγωνιστές χρησιμοποίησαν όσα όπλα είχαν κληρονομήσει από τους προγόνους τους. Το κυρίαρχο όπλο των αγωνιστών ήταν το καριοφίλι. Εκτός από αυτό έφεραν πισόλες, μαχαίρια, γιαταγάνι (χαντζάρα) και πάλα (σπάθα). Σταδιακά ο εν λόγω οπλισμός άρχισε να αντικαθίσταται όταν άρχισαν να φθάνουν φορτία ευρωπαϊκών όπλων, καθώς και από τα λάφυρα που κυριεύαν οι επαναστατημένοι Έλληνες από τον Οθωμανικό στρατό³⁷.

«Η Δημητσάνα υπήρξε πολύ σημαντική για την επανάσταση λόγω των μπαρουτόμυλων που υπήρχαν εκεί και συντηρούσαν την πολεμική προσπάθεια.» (πηγή: <https://www.thenewspaper.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Αξιοσημείωτο είναι ότι, στην επαναστατημένη ηπειρωτική Ελλάδα είχαν αναπτυχθεί βιοτεχνίες και εργαστήρια παραγωγής όπλων και πυρομαχικών. Ο κυριότερος τροφοδότης του αγώνα πυρομαχικά ήταν οι μπαρουτόμυλοι των Αδελφών Σπηλιωτόπουλου στη Δημητσάνα, που ήταν ουσιαστικά η έδρα της πρώτης Ελληνικής πολεμικής βιομηχανίας. Επίσης από το Σεπτέμβριο του 1825 άρχισε να λειτουργεί στο Ναύπλιο, υπό τη διοίκηση του Γάλλου συνταγματάρχη Αρνώ, εργοστάσιο επισκευής όπλων και κατασκευής πυρομαχικών και βλημάτων πυροβολικού³⁸.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ

Σημαντική παραμέτρους του αγώνα ήταν το υψηλό οικονομικό κόστος που απαιτούνταν για να καλυφθούν οι ανάγκες των ενόπλων σε όπλα, πολεμοφόδια, τρόφιμα και μισθούς. Οι οικονομικές ανάγκες καλύφθηκαν κυρίως με πόρους από τις επαναστατημένες περιοχές και με σημαντικές εισφορές των προυχοντικών οικογενειών κυρίως της Πελοποννήσου και των νησιών. Οι βασικότερες πηγές εσόδων για την τροφοδότηση της επανάστασης ήταν:

α. Η Φορολογία. Διατηρήθηκε ο φόρος της δεκάτης, ενώ παράλληλα έγινε προσπάθεια για τη συγκέντρωση των τελωνειακών φόρων³⁹.

³⁷ Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, «Τα Όπλα του Αγώνα», <https://www.nhmuseum.gr/el/ektheseis/ta-opla-tou-agona-aitousa-5/>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Δεκεμβρίου 2020).

³⁸ «Τα όπλα της Επανάστασης. Ποιος ήταν ο οπλισμός των εξεγερμένων Ελλήνων» 25-03-2014, https://www.onalert.gr/san-shmera/Ta_opla_tis_Epanastashs_Poios_htan_o_oplismos_ton_eksegermenon_Ellhnon/90798/, (έγινε πρόσβαση στις 16 Δεκεμβρίου 2020).

³⁹ Ο πρώτος φορολογικός νόμος που εκδόθηκε στις 26 Απριλίου 1822 διατηρεί το φόρο της δεκάτης (1/10 επί του παραγόμενου προϊόντος) και τα 3/10 για τους καλλιεργητές των τουρκικών κτημάτων που είχαν περιέλθει στην κατοχή της διοικήσεως των Ελλήνων

β. Τα εσωτερικά δάνεια, με τη μέθοδο του εσωτερικού δανεισμού. Η προσπάθεια ήταν δύσκολο να τελεσφορήσει σε περίοδο πολέμου που η κατάσταση ήταν αβέβαιη και ρευστή.

γ. Εισφορές και έρανοι από το εξωτερικό. Φιλελληνικές επιτροπές σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης συγκέντρωναν χρήματα για την αγορά εφοδίων. Επίσης Έλληνες ομογενείς και φιλέλληνες προσέφεραν μεγάλα χρηματικά ποσά για τον αγώνα.

δ. Σύναψη δανείων. Από το 1824 ελήφθησαν δύο δάνεια από την Αγγλία, με εξαιρετικά όμως αρνητικούς όρους αποπληρωμής, ενώ παράλληλα υποθηκεύτηκαν τα Εθνικά Κτήματα⁴⁰. Βέβαια η σύναψη των δανείων, σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, έδρασε θετικά καθόσον σήμαινε την εκ των πραγμάτων αναγνώριση μελλοντικού κράτος των Ελλήνων από την Αγγλία⁴¹.

ε. Η «Λαφυραγωγία». Τα λάφυρα που προέκυπταν από μάχες και ναυτικές εμπλοκές με τους Οθωμανούς ήταν κύρια πηγή εσόδων. Αυτό συνέβη κατά τους πρώτους μήνες της Επανάστασης, αφού αργότερα άρχισαν να παρουσιάζονται φαινόμενα αρπαγής και κατάχρησης τους, ιδιαίτερα με την έναρξη των εμφυλίων συγκρούσεων⁴².

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Επανάσταση του 1821 αποτελεί το σημαντικότερο γεγονός στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας καθώς είναι η αφετηρία της δημιουργίας του νέου Ελληνικού κράτους. Παράλληλα αναδεικνύεται και σε γεγονός παγκόσμιας σημασίας, καθόσον υπήρξε η πρώτη εθνική επανάσταση για την ανεξαρτησία ενός υπόδουλου έθνους.

Οι ιδέες της ελευθερίας του Έθνους, της αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης και των δημοκρατικών δικαιωμάτων ενέπνεαν τους αγωνιστές του 1821. Οι ξένες επιρροές, οι εγωισμοί, οι προσωπικές επιδιώξεις και φιλοδοξίες και η προσπάθεια για τη διατήρηση κεκτημένων συμφερόντων και παροχών, δίχαζαν πολλές φορές τους Έλληνες κάνοντας τους να ξεχνούν ότι τα εθνικά συμφέροντα είναι πάνω από κάθε μορφή ιδιοτέλειας. Οι μεταξύ τους διαμάχες και η διχόνοια, λίγο έλειψε να οδηγήσουν σε αποτυχία την επανάσταση, αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά πως οι εμφύλιες διαμάχες θα αποτελούν ιστορικά την «Αχίλλειο πτέρνα» του Ελληνικού έθνους. Παρόλα αυτά, όμως, σε κρίσιμες στιγμές τα αντίπαλα στρατόπεδα συνεργάστηκαν και αντιμετώπισαν τον κοινό εχθρό επιβεβαιώνοντας με αυτό τον τρόπο την αξία της συλλογικής προσπάθειας όλων των Ελλήνων.

Στο διπλωματικό πεδίο οι προσπάθειες των Ελλήνων σε συνδυασμό με την απουσία και αδράνεια της Πύλης στον Ευρωπαϊκό χώρο, οδήγησαν αποφασιστικά στην αρχική αναγνώριση του αγώνα και στην αποδοχή του από τους Ευρωπαίους. Η αδιάκοπη διπλωματική δράση, σε συνδυασμό με την ενεργοποίηση των Ελλήνων της διασποράς και το Φιλελληνικό ρεύμα που δημιούργησαν, επηρέασαν την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, συντελώντας στην αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, η οποία από ουδέτερη ή και εχθρική στα αρχικά στάδια της Επανάστασης, εξελίχθηκε σταδιακά σε ένοπλη επέμβαση υπέρ των Ελλήνων.

Οι Έλληνες ξεκίνησαν τον αγώνα τους χωρίς οργανωμένο και πειθαρχημένο στρατό, υπολειπόμενοι κατά πολύ σε προσωπικό και μέσα του αντιπάλου τους. Όμως η πίστη τους στο δίκαιο του αγώνα τους και στην ιδέα του χρέους, τους εμπύχωσε και δυνάμωσε, ώστε να υπερισχύσουν των Τούρκων. Ο αγώνας τους ήταν καθολικός και όχι έργο μιας τάξης ή μιας κοινωνικής ομάδας.

⁴⁰ Τα Εθνικά Κτήματα, ήταν οι οθωμανικές ιδιοκτησίες που πέρασαν στα χέρια των επαναστατών.

⁴¹ Αγγελική Σταματούρου, «ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ 1821-1930», <https://www.slideshare.net/angelastam/ss-35666220/>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2020).

⁴² Μαργαρίτα Δημητριάδου, «Τα Οικονομικά του Αγώνα 1821-1824», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2014.

Οι Έλληνες προτάσσοντας απaráμιλλο σθένος, ηρωισμό και επιμονή κατάφεραν να επιβληθούν του πολυπληθέστερου και τεχνολογικά ανώτερου αντιπάλου τους, χτυπώντας τα νευραλγικά σημεία της Οθωμανών με την υιοθέτηση ασύμμετρων επιχειρησιακών τακτικών σε ξηρά και θάλασσα. Η ηρωική και πεισματώδης αντίσταση των ατάκτων μονάδων, των Οπλαρχηγών και των ναυτικών της Επανάστασης, απέδειξε ότι η ποιότητα και τα ψυχικά αποθέματα ενός στρατού αναδεικνύονται στις δύσκολες περιστάσεις.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ - ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ

“Στρατηγός Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1770-1843), η σημαντικότερη στρατιωτική προσωπικότητα της επανάστασης και σύμβολο του αγώνα του έθνους για την ελευθερία.” (πηγή: <https://www.ert.gr>, τελευταία πρόσβαση, 28 Απρ 22)

Οι σημερινοί Έλληνες πρέπει πάντα να θυμούμαστε, ότι την ελευθερία, την εθνική μας υπόσταση και υπερηφάνεια, την πρόοδο και την ευημερία μας τα οφείλουμε στις θυσίες και τους αγώνες των αγωνιστών του 1821.

Οι Έλληνες θα πρέπει να αντλήσουμε σοφία και αρετή για το μέλλον, διδασκόμενοι από τα λάθη του παρελθόντος. Συνεχή στόχος όλων μας θα πρέπει να αποτελεί η υποταγή του ατομικού συμφέροντος στο συμφέρον της πατρίδας και η επίτευξη εθνικής ομοψυχίας και ομόνοιας, ώστε να οδηγούμε την χώρα μας στην πρόοδο και την ευημερία.

Σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο η προσπάθεια όλων των Ελλήνων είναι δυνατόν να περιλαμβάνει το πρόταγμα της συνεχούς δόμησης ενός κράτους πρωτοποριακού για την νοτιοανατολική Ευρώπη και την ανατολική Μεσόγειο, που θα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στα τεκταινόμενα στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο μας. Ένα κράτος που να αποτελέσει πόλο έλξης για τις νεώτερες και τις μελλοντικές γενεές όπως το οραματίστηκαν οι αγωνιστές του 1821.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συλλογικό έργο (Απόστολος Βακαλόπουλος, Κωνσταντίνος Βακαλόπουλος, Ιωάννης Γιαννόπουλος, Αλέξανδρος Δεσποτόπουλος, Λουκία Δρούλια, Ελένη Κούκου, Αικατερίνη Κουμαριανού, Στέφανος Παπαδόπουλος, Βασίλειος Σφυροέρας), «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» τομ. ΙΒ' «Η Ελληνική επανάσταση και η ίδρυση του Ελληνικού κράτους (1821-1832)», Εκδοτική Αθηνών 1975.

Απόστολος Βακαλόπουλος, «Ιστορία του νέου Ελληνισμού Η μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829)», τομ. Ε' Θεσσαλονίκη 1980, τομ. ΣΤ' Θεσσαλονίκη 1982, τομ. Ζ' Θεσσαλονίκη 1986, τομ. Η' Θεσσαλονίκη 1988.

Απόστολος Βακαλόπουλος, «Τα Ελληνικά Στρατεύματα του 1821. Οργάνωση, Ηγεσία, Τακτική, Ήθη, Ψυχολογία», Εκδόσεις Βανιάς, Θεσσαλονίκη 1991.

Γενικό Επιτελείο Στρατού/Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, «Ιστορία του Ελληνικού Στρατού, 1821-1997», Αθήνα, 1997.

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, «Ο Αγώνας για την Ελληνική Ανεξαρτησία - Πολιτική και στρατηγική των Ελλήνων και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας 1821 - 1832», σελ 59.

Αμβρόσιος Φραντζής, «Επιτομή της Ιστορίας της Αναγεννηθείσης Ελλάδος, αρχόμενη από του έτους 1715 και λήγουσα το 1835», Αθήνα 1839, τομ. 2, σελ. 241-242.

Νικηφόρος Διαμαντούρος, «Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα, 1821 - 1828», Αθήνα: ΜΙΕΤ, 2002, σελ. 111.

Απόστολος Δασκαλάκης, «Οι Τοπικοί Οργανισμοί της Επαναστάσεως του 1821 και το Πολίτευμα της Επιδαύρου», Αθήνα 1996, σελ. 25-32, 65-80, 185-215.

Νικόλαος Σπηλιάδης, «Απομνημονεύματα (ήτοι Ιστορία της Επανάστασης των Ελλήνων)», Αθήνα 2007, τόμος Α' σελ. 245, 250, 253-254, 256, 264, 286, 305, 353, 376, 537, τόμος Β' σελ. 45, 145.

Αναστάσιος Γούδας, «Βίοι Παράλληλοι» τόμος Στ', Αθήνα 1869, σελ.199-200.

Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», τόμος Ε', Αθήνα 1902, σελ. 782.

Ιωάννης Φιλήμων, «Δομίκιμιον περί της Ελληνικής Επαναστάσεως», τόμος Α', Αθήνα 1859, σελ. 336.

Γεώργιος Δημακόπουλος, «Η Διοικητική Οργάνωσις της Ελληνικής Πολιτείας, 1727-1833. Συμβολή εις την ιστορίαν της ελληνικής διοικήσεως», Αθήνα 1970.

Μαργαρίτα Δημητριάδου, «Τα Οικονομικά του Αγώνα 1821-1824», Εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2014.

Βουλή των Ελλήνων, «Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας», τόμ. Α' «Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος».

Βουλή των Ελλήνων, «Πρακτικά της Β' των Ελλήνων Εθνικής Συνελεύσεως, Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας», Αθήνα 1971, τόμ. Α', Β'.

Βουλή των Ελλήνων «Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, Γ' Εθνική Συνέλευσις», τόμ. Γ', Αθήνα 1971.

Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου - Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, «Τα Ελληνικά Συντάγματα και η Ιστορία τους (1797-1875)», Αθήνα 2012.

Τα Συντάγματα της Εθνεγερσίας - Α' Ελληνική Δημοκρατία (1821-1827) <https://www.syntagmawatch.gr/my-constitution/syntagmata-ethnegersias/>, (έγινε πρόσβαση στις 2 Δεκεμβρίου 2020).

Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Εργαστήριο Τεκμηρίωσης και Μελέτης της Ελληνικής Επανάστασης (Ε.Τ.Μ.ΕΛ.ΕΠ.), «1821-LEXICON», <https://keni.panteion.gr/index.php/el/1821/>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

Οι Εμφύλιες Διαμάχες Κατά την Επανάσταση του 21, [geetha.mil.gr > uploads > 2019/11 > emfylios_diamaxes](https://geetha.mil.gr/uploads/2019/11/emfylios_diamaxes/), (έγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2020).

Αριστείδης Χατζής «Ο Εμφύλιος της Επανάστασης» <https://www.kathimerini.gr/opinion/1063112/o-emfylios-tis-erapastasis/>, (έγινε πρόσβαση στις 10 Δεκεμβρίου 2020).

Μαίρη Τσοτσάκη, «Ο ρόλος του ξένου παράγοντα στην Ελληνική Επανάσταση», <https://www.eidisis.gr/arthrografia/o-rolos-toy-ksenoy-paragonta-stin-elliniki-erapastasi.html>, (έγινε πρόσβαση στις 11 Δεκεμβρίου 2020).

Φωτεινή Τομαή, «Πώς οι Μεγάλες Δυνάμεις φοβήθηκαν την Επανάσταση του 1821», 24 Νοεμβρίου 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/pws-oi-megales-dynameis-fobithikan-tin-erapastasi-toy-1821/>, (έγινε πρόσβαση στις 12 Δεκεμβρίου 2020).

Αθανασία Μπάλα, Ελπίδα Βόγλη, Χρήστος Χρηστίδης, «Θέματα Ελληνικής Ιστορίας (19ος-20ός αι.)», Κεφ. 2 «Ο Αγώνας της Ελληνικής Ανεξαρτησίας και η σύσταση του πρώτου εθνικού κράτους στη Νοτιοανατολική Ευρώπη», file:///C:/Users/user/Downloads/Book_Balta_Vogli_Christidis-KOY.pdf, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

Μαρία Φιολιτάκη, «Ελληνική επανάσταση και Ευρώπη», <http://mariafiolitaki.weebly.com/10-epsilon-lambda-lambda-etanuiotakappa942-epsilon-rhaphanu940-sigmataualphasigmaeta-kappa-alpha-iota-epsilon-upsilonrho974-pieta.html>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

Βασιλική Κατσάρα, «η Ελληνική Επανάσταση και το Ευρωπαϊκό διπλωματικό πλαίσιο (1821-1832)» <https://paidis.com/2018/03/24/>, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

George Facas, «Η Διπλωματία το 1821», https://www.academia.edu/27652500/%CE%97_%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%91_%CE%A4%CE%9F_1821_DIPLOMASY_doc, (έγινε πρόσβαση στις 13 Δεκεμβρίου 2020).

Μαρία Ευθυμίου, «Η Επανάσταση του 1821. Ένα δύσκολο εγχείρημα μιας περίπλοκης κοινωνίας.», 18 Απριλίου 2016, <http://mathesis.cup.gr/>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

Στρατός - (τακτικός) 1820-1833 <https://drive.google.com/file/d/0B4dqYlrQi2zhMlp3eTR6TmkxVjVsbWVoX0lxNU9KbDR6aWdj/view>, <https://keni.panteion.gr/index.php/el/1821>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

Στρατός (άτακτος και ημιτακτικός), <https://drive.google.com/file/d/0B4dqYlrQi2zhZTF2QTY5YXc3MjRWblwZkVXNUdxN4M2xz/view>, <https://keni.panteion.gr/index.php/el/1821>, (έγινε πρόσβαση στις 14 Δεκεμβρίου 2020).

Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, «Τα Όπλα του Αγώνα», <https://www.nhmuseum.gr/el/ektheseis/ta-orla-tou-agona-aithousa-5/>, (έγινε πρόσβαση στις 15 Δεκεμβρίου 2020).

«Τα όπλα της Επανάστασης. Ποιος ήταν ο οπλισμός των εξεγερμένων Ελλήνων» 25-03-2014, <https://www.onalert.gr/san-shmera/Ta-orla-ths-Epanastashs-Poios-htan-o-orlismos-ton-eksegermenon-Ellhnon/90798/>, (έγινε πρόσβαση στις 16 Δεκεμβρίου 2020).

Αγγελική Σταματούρου, «ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ 1821-1930», <https://www.slideshare.net/angelastam/ss-35666220>, (έγινε πρόσβαση στις 17 Δεκεμβρίου 2020).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Πλοίαρχος Ευάγγελος Ανδρεάτος ΠΝ γεννήθηκε στο Νεοχώριο Ηλείας το 1970. Εισήχθη στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων το Σεπτέμβριο του 1988 και αποφοίτησε το 1992 ως Μάχιμος Σημαιοφόρος. Μετά την αποφοίτησή του τοποθετήθηκε στο Α/Τ ΚΙΜΩΝ.

Έχει υπηρετήσει άνω των 15 ετών σε μονάδες κρούσης του Πολεμικού Ναυτικού ως Βοηθός Αξιωματικού ΑΥ, Αξιωματικός ΓΚ, Αξιωματικός ΝΚ, Διευθυντής Ναυτιλίας/Κατεύθυνσης, Διευθυντής Οπλισμού, Διευθυντής Επιχειρήσεων, Διευθυντής ΗΝ και Υπαρχος. Διετέλεσε Κυβερνήτης στην Τ/Α ΕΣΠΕΡΟΣ επί 19 μήνες και στο ΤΠΚ ΜΠΛΕΣΣΑΣ επί 3 έτη.

Επίσης έχει διατελέσει Υποδιοικητής της Σχολής Ταχέων Σκαφών, Διευθυντής Διοικήσεως Διοίκησης Ταχέων Σκαφών, Διοικητής Βάσης Ταχέων Σκαφών, Διευθυντής Σπουδών ΚΕ Παλάσκας, Υποδιοικητής ΚΕ Παλάσκας, Διοικητής 2^{ης} Μοίρας Ταχέων Σκαφών, Τμηματάρχης ΓΕΝ/Α5-II, Διευθυντής Β' Κλάδου ΔΔΜΝ και Αρχιεπιστολέας ΝΔΑ. Στην παρούσα περίοδο υπηρετεί στη ΣΜΥΝ ως Υποδιοικητής.

Επιπλέον έχει υπηρετήσει στο Επιτελείο EUROMARFOR (EUROPEAN MARITIME FORCE) από τον Αύγουστο 2015 έως το Σεπτέμβριο 2018.

Είναι κάτοχος των κάτωθι πτυχίων/εξειδικεύσεων: Γενικής Εκπαίδευσης Μάχιμων Ανθυποπλοίαρχων (έτος αποφοίτησης 1996), Σχολείο Εξειδίκευσης ΠΒ/ΤΠΚ (έτος αποφοίτησης 1996), Σχολή Επιτελών Αξιωματικών Ναυτικού (ΣΕΑΝ) (έτος αποφοίτησης 2002), ΑΔΙΣΠΟ (έτος αποφοίτησης 2012), ΣΕΘΑ (έτος αποφοίτησης 2021).

Κατέχει όλα τα προβλεπόμενα από το βαθμό του Μετάλλια και Διαμνημονεύσεις των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων.

Είναι παντρεμένος με την Καλλιόπη Φανού και έχει μια κόρη και τρεις υιούς.

Αθανάσιος Πλατιάς-Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η τέχνη της στρατηγικής: 50 κανόνες για τον πόλεμο, την πολιτική, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή (Αθήνα: Εκδόσεις Δίαυλος, 2021).

Οι καθηγητές Πλατιάς και Κολιόπουλος δεν χρειάζονται συστάσεις στην ελληνική στρατηγική κοινότητα. Ωστόσο, το τελευταίο τους βιβλίο είναι αρκετά διαφορετικό από τα προηγούμενα που έχουν γράψει. Η *Τέχνη της Στρατηγικής* απαρτίζεται από πενήντα κανόνες που όλοι μαζί συμπυκνώνουν το σύνολο της στρατηγικής σκέψης και εμπειρίας.

Οι συγγραφείς επέλεξαν τον αποφθεγματικό λόγο που θυμίζει πιο πολύ τον τρόπο γραφής της *Τέχνης του Πολέμου του Σουν Τσου*, παρά τον πυκνογραμμένο και ίσως δυσνόητο τρόπο έκφρασης του *Περί του Πολέμου* του Κλάουζεβιτς. Αυτό όμως δεν τους εμπόδισε να αναλύσουν σε βάθος τον καθένα από τους πενήντα κανόνες που πραγματεύονται. Η *Τέχνη της Στρατηγικής* είναι γεμάτη από χρηστικές συμβουλές και κανόνες πρακτικής φιλοσοφίας για κάθε πεδίο της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το βιβλίο στοχεύει μεν στο ειδικό κοινό που ασχολείται με τη διεθνή πολιτική και τη στρατηγική ανάλυση, αλλά ταυτόχρονα είναι γραμμένο με τόσο γλαφυρό και εύληπτο τρόπο, ώστε μπορεί να διαβαστεί και από ένα ευρύτερο κοινό που ενδιαφέρεται για ζητήματα στρατηγικής. Σε αυτό συμβάλει το ότι τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται στο βιβλίο δεν προέρχονται αποκλειστικά από τον κόσμο του πολέμου και της διπλωματίας, αλλά και από χώρους όπως η εσωτερική πολιτική, οι επιχειρήσεις και ο αθλητισμός.

Εν κατακλείδι, στελέχη που βρίσκονται σε θέσεις ευθύνης θα ωφεληθούν τα μέγιστα από την μελέτη της *Τέχνης της Στρατηγικής*. Στην εποχή μας, ελάχιστοι έχουν το προνόμιο να διδαχθούν τη στρατηγική μέσω προσωπικής εμπειρίας. Οι υπόλοιποι θα πρέπει να το κάνουν μέσω της θεωρητικής συμπύκνωσης της στρατηγικής πρακτικής, και γι' αυτούς το συγκεκριμένο βιβλίο είναι ανεκτίμητο.

Σμήναρχος (Ι) Ιωάννης Φυτάς
Τμχης Μελετών-Ερευνών ΣΕΘΑ

ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΣΕΘΑ με θέμα «Στρατηγικές Επιλογές του Ελευθέριου Βενιζέλου στην εξωτερική πολιτική»

Την Τετάρτη 30 Μαρτίου 2022 στο Πολεμικό Μουσείο στην Αθήνα πραγματοποιήθηκε Ημερίδα με θέμα «Στρατηγικές Επιλογές του Ελευθέριου Βενιζέλου στην Εξωτερική Πολιτική», η οποία συνδιοργανώθηκε από την Σχολή Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) του ΓΕΕΘΑ και το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος».

Την έναρξη των εργασιών της Ημερίδας κήρυξε ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαος Παναγιωτόπουλος, και στην εκδήλωση απηύθυναν χαιρετισμό ο Υπουργός Εξωτερικών κ. Νίκος Δένδιας, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαος Παναγιωτόπουλος, ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαος Χαρδαλιάς, ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Στρατηγός Κωνσταντίνος Φλώρος και ο Πρόεδρος της Εκτελεστικής Επιτροπής και Γενικός Διευθυντής του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» κ. Νικόλαος Παπαδάκης

Την Τρίτη 15 Μαρτίου ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας πραγματοποίησε επίσκεψη στη Σχολή και ομιλία στους σπουδαστές της 74^{ης} ΕΣΦΔΠ.

Την Τετάρτη 13 Απριλίου 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Υφυπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαος Χαρδαλιάς. Ο κ. Υφυπουργός, αφού ενημερώθηκε από τη Δκση για τις δραστηριότητες της Σχολής, απηύθυνε ομιλία στους σπουδαστές της 74^{ης} Εκπαιδευτικής Σειράς Φοίτησης δια Παρουσίας.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Την Τετάρτη 06 Απριλίου 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας Στρατηγός Κωνσταντίνος Φλώρος, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74ης ΕΣ ΦΔΠ.

Τη Δευτέρα 11 Απριλίου 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού Αντιστράτηγος Χαράλαμπος Λαλούσης.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο κ. Αρχηγός πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

Μετά το πέρας της ομιλίας επακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση καθώς και ερωτήσεις από τους σπουδαστές.

Την Τετάρτη 13 Απριλίου 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού Αντιναύαρχος Στυλιανός Πετράκης ΠΝ.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο κ. Αρχηγός πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Την Τρίτη 12 Απριλίου 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας Αντιπτέραρχος Θεμιστοκλής Μπουρολιάς.

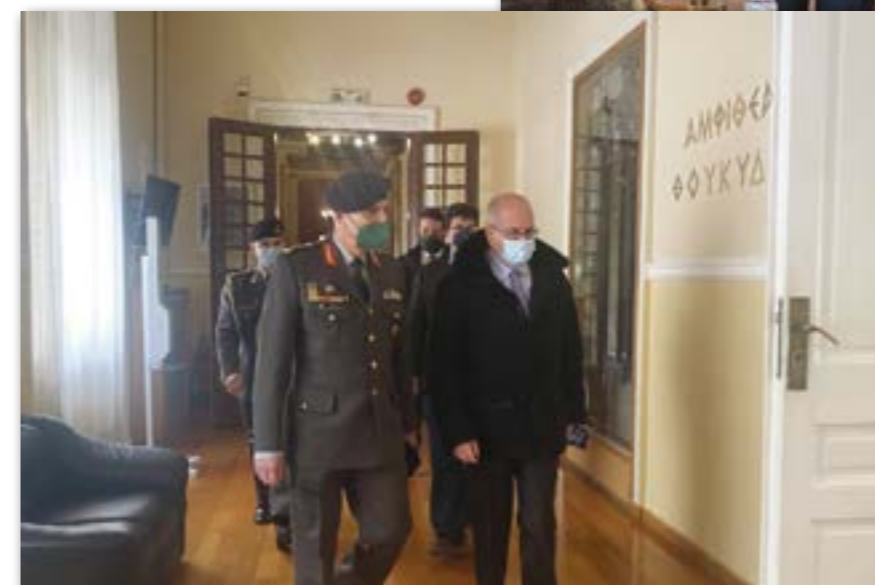

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του ο κ. Αρχηγός πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

Τη Δευτέρα 28 Φεβ 2022 επισκέφθηκε τη ΣΕΘΑ ο πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων κ. Κωνσταντίνος Τασούλας ο οποίος μίλησε στους σπουδαστές της 74ης Εκπαιδευτικής Σειράς ΦΔΠ με θέμα «Η Ελλάδα στη σωστή πλευρά της Ιστορίας».

Μετά την ομιλία επακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση και ερωτήσεις γύρω από θέματα της τρέχουσας επικαιρότητας.

Τη Δευτέρα 20 Μαρ 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο πρέσβης του Ισραήλ κ. Γιώσι Αμράνι, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74ης Ε.Σ με αντικείμενο τις τρέχουσες γεωπολιτικές εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Ν.Α Μεσογείου.

Μετά το πέρας της ομιλίας επακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση καθώς και ερωτήσεις από τους σπουδαστές.

Την Πέμπτη 20 Ιαν 22, επισκέφθηκε τη Σχολή στα πλαίσια εθιμοτυπικής επίσκεψης, η πρέσβης της Νιγηρίας Mrs Akinkube Orunimi.

Την πρέσβη υποδέχτηκε ο Διοικητής, ο οποίος είχε την ευκαιρία να την ενημερώσει σχετικά με τη λειτουργία της Σχολής.

ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ-ΟΜΙΛΙΕΣ

Την Τρίτη 29 Μαρτίου 2022, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας η Πρέσβης της Δημοκρατίας της Βορείου Μακεδονίας στην Ελλάδα κα. Lidija Boshkovska.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της η κυρία Πρέσβης πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74ης Ε.Σ. ΦΔΠ και κατόπιν ακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση γύρω από θέματα τρέχουσας επικαιρότητας.

Την Παρασκευή 18 Μαρ 22, επισκέφθηκε τη Σχολή Εθνικής Άμυνας ο πρέσβης της Κύπρου κ. Κυριάκος Κενεβέζος, ο οποίος πραγματοποίησε ομιλία στους σπουδαστές της 74^{ης} Ε.Σ Φ.Δ.Π.

Μετά το πέρας της ομιλίας επακολούθησε επικοινωνιακή συζήτηση καθώς και ερωτήσεις από τους σπουδαστές.

Η Ακαδημία Εθνικής Άμυνας της Αιγύπτου NASSER πραγματοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη στην Ελλάδα από 29 Ιανουαρίου έως 04 Φεβρουαρίου 2022. Στο πλαίσιο της εν λόγω επίσκεψης πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας και ενημέρωση περί της αποστολής και των δραστηριοτήτων της καθώς και επισκέψεις και ενημερώσεις σε κρίσιμες υποδομές των ενόπλων δυνάμεων της χώρας και συγκεκριμένα στο Αρχηγείο του Στόλου, στη Σχολή Εξασκήσεως Ναυτικής Τακτικής του Π.Μ, στη Φ/Γ ΣΑΛΑΜΙΣ και στην Αεροπορική βάση Δεκέλειας.

Στο πλαίσιο εκπαιδευτικών επισκέψεων των Σπουδαστών, η Σχολή επισκέφτηκε την 114 Πτέρυγα Μάχης όπου οι σπουδαστές ξεναγήθηκαν στις εγκαταστάσεις και είχαν την ευκαιρία να δουν από κοντά τα νέα Α/Φ RAFALE της Πολεμικής Αεροπορίας.

Την Τρίτη 24 Μαΐου 2022, το Royal College of Defence Studies (Βασιλικό Κολέγιο Αμυντικών Σπουδών) πραγματοποίησε εκπαιδευτική επίσκεψη στη Σχολή Εθνικής Άμυνας. Οι σπουδαστές του κολεγίου είχαν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για την αποστολή και τις δραστηριότητες της Σχολής, καθώς επίσης και να παρακολουθήσουν ενημερώσεις από αρμόδιους επιτελικούς φορείς για την Εξωτερική και Αμυντική πολιτική της Ελλάδας.

Στην επίσκεψη παρέστη και ο Εκπρόσωπος Τύπου του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, Σύμβουλος Πρεσβείας Α΄, κ. Αλέξανδρος Παπαϊωάννου..

Επίσκεψη Δκτού ΣΕΘΑ στην 51^η Συνάντηση Δκτων Σχολών Εθνικής Άμυνας χωρών μελών του ΝΑΤΟ στο Αμβούργο 17-19 Μαΐου 22.

Το τριήμερο από 17 - 19 Μαΐου 2022 ο Διοικητής της Σχολής Εθνικής Άμυνας Αντιστράτηγος Αναστάσιος Α. Σπανός συμμετείχε στην 51η Σύσκεψη Διοικητών Σχολών Εθνικής Άμυνας του ΝΑΤΟ, που διεξήχθη στο Αμβούργο και είχε ως αντικείμενο, την Ανθεκτικότητα και Συνοχή στα πλαίσια της Συμμαχίας.

Κατά το περιθώριο των εργασιών της σύσκεψης, ο Διοικητής της Σχολής είχε την ευκαιρία να συνομιλήσει με τον Διοικητή της NADEFCOL, Lieutenant General Olivier Rittimann καθώς επίσης και με τους ομολόγους του των Κρατών της Συμμαχίας που συμμετείχαν στη Σύσκεψη.

Τελετές ΣΕΘΑ

Την Τετάρτη 23 Μαρτίου 2022, πραγματοποιήθηκε στο Αβερώνφειο Μέγαρο στο «Πεδίον του Άρεως», παρουσία του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου, η τελετή παράδοσης-παραλαβής Διοικήσεως, από τον Αντιστράτηγο Θεμιστοκλή Γρυμπίρη στον Αντιστράτηγο Αναστάσιο Σπανό.

Την τελετή τίμησαν επίσης με την παρουσία τους ο Αρχηγός ΓΕΝ Αντιναύαρχος Στυλιανός Πετράκης ΠΝ, ο Αρχηγός ΓΕΑ Αντιπτέραρχος (Ι) Θεμιστοκλής Μπουρολιάς, ο Υπαρχηγός ΓΕΣ Αντιστράτηγος Γεώργιος Κέλλης ως εκπρόσωπος του Αρχηγού ΓΕΣ Αντιστράτηγου Χαράλαμπου Λαλούση, ο Διοικητής της Διοίκησης Ειδικού Πολέμου του ΓΕΕΘΑ Αντιστράτηγος Γεώργιος Τσιτσικιώστας και ο Δήμαρχος του Δήμου Βάρης Βούλας Βουλιαγμένης κ. Γρηγόρης Κωνσταντέλλος, καθώς επίσης Καθηγητές της ΣΕΘΑ και εν ενεργεία και εν αποστρατεία Αξιωματικοί.

(φωτογραφίες, Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων ΣΕΘΑ)

Τελετή Αποφοίτησης

74^{ης} ΕΣ

Φοίτησης δια

Παρουσίας

Την Παρασκευή 15 Απριλίου 2022 παρουσία του Υπουργού Εθνικής Άμυνας κ. Νικόλαου Παναγιωτόπουλου, ως εκπροσώπου του Προέδρου της Κυβέρνησης κ. Κυριάκου Μητσοτάκη, και του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου, έλαβε χώρα στην Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΛΑΕΔ), η τελετή αποφοίτησης των σπουδαστών της 74ης Εκπαιδευτικής Σειράς (ΕΣ) Κανονικής Φοίτησης της ΣΕΘΑ.

Την τελετή τίμησαν με την παρουσία τους πολιτικοί, διπλωμάτες, εκπρόσωποι των ΓΕ και άλλοι επίσημοι.

Συνολικά απεφοίτησαν 61 σπουδαστές από τις Ένοπλες Δυνάμεις και τα Σώματα Ασφαλείας, μεταξύ των οποίων, 3 Ελληνοκύπριοι Αξιωματικοί, 3 Αλλοδαποί Αξιωματικοί και 2 Μόνιμοι Υπάλληλοι Υπουργείων.

Οι σπουδαστές της 74^{ης} ΕΣ Φοίτησης δια Παρουσίας της Σχολής Εθνικής Άμυνας, ακαδημαϊκό έτος 2021-22. Μαζί τους ο Διοικητής και το επιτελείο της Σχολής.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ:

Επιδίωξη της ΣΕΘΑ από την εξαμηνιαία επανέκδοση της «ΑΘΗΝΑ» αποτελεί η ενίσχυση του δι-αλόγου μέσα από τις σελίδες της επιθεώρησης για θέματα που αφορούν στην εθνική άμυνα και ασφάλεια.

Εκτός από άρθρα, εργασίες και δοκίμια είναι ευπρόσδεκτη και η κριτική επί του περιεχομένου της και φυσικά η κατάθεση ιδεών για τη βελτίωση της. Προσδοκούμε η επανέκδοση να αναδείξει τον χαρακτήρα «αγοράς» ώστε όλοι να μπορούν βουλευόμενοι να συνεισφέρουν.

ΣΤΗΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΣΕΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ:

- Επιστημονικές εργασίες και διαλέξεις
- Πρακτικά Ημερίδων που διοργανώνει.
- Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής
- Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους, ή περιέχουν εκφράσεις, που δε συνάδουν με το ήθος και το πνεύμα της Σχολής.
- Οι δημοσιευμένες εργασίες και άρθρα εκφράζουν τον συντάκτη και δεν απηχούν απαραίτητα τις απόψεις της Σχολής.

ΟΡΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ:

- Τα κείμενα και τα άρθρα δε πρέπει να υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις και πρέπει να περιλαμβάνουν επιστημονική τεκμηρίωση-βιβλιογραφία, ενώ πρέπει να υποβάλλονται ηλεκτρονικά σε μορφές.doc, pdf.
- Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να ευρίσκονται στο τέλος του άρθρου και να δίνονται ως εξής: Για βιβλία-μονογραφίες: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, πόλη έκδοσης, εκδοτικός οίκος, έτος έκδοσης, σελίδες, πχ.: John Keegan, Η Ιστορία του Πολέμου, Αθήνα, εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη - Νέα Σύνορα, 1997, σελ.3-12. Για άρθρα-μελέτες:Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, τίτλος άρθρου εντός εισαγωγικών, περιοδικό, αριθμό τεύχους, χρονολογία, σελίδες, πχ.: Ελευθερία Μαντά, «Η νέα Ιταλική Οστρόλιτικ και η στρατηγική θέση της Αλβανίας», Γεωπολιτική, τ.11, Οκτώβριος 2000, σελ.35-42.
- Οι εργασίες όταν απαιτείται πρέπει να συνοδεύονται από τους σχετικούς χάρτες και τα σχεδιαγράμματα, μαζί με υπότιτλους. Φωτογραφίες δημοσιεύονται μόνο εάν το περιεχόμενό τους κρίνεται αναγκαίο για την πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη.
- Η οποιαδήποτε συνεργασία πρέπει να παραδίδεται σε ηλεκτρονική μορφή καθώς και σε δύο τυπωμένα αντίγραφα, e-mail: res3@hndc.mil.gr.

Υποβολή για δημοσίευση μπορεί να γίνει οποτεδήποτε. Το περιοδικό εκδίδεται δύο φορές το χρόνο.

Σχόλια, προτάσεις και κριτική επί άρθρων υποβάλλονται στο e-mail: res3@hndc.mil.gr. Συντακτική ομάδα επιλέγει περί της περαιτέρω δημοσίευσης των.

